

Dr. ACZÉL JÓZSEF

SZITTYA - GÖRÖG EREDETÜNK

TÖRTÉNELMI ÉS NYELVÉSZETI TANULMÁNY

Grammatikánk és háromezer töszavunk egyezése a hellén-göröggel. A székely-szittyá és ó-hellén írás azonossága. Ugor, török és gót rokonságunk. Szittyá hatás a szlávokra. Őseink életmódja és műveltségi viszonyai négyezer évvel ezelőtt.

Jelige:

Moger: dolgoz, túró, szenvedő.

Mogeria: a munka országa.

TURÁN PUBLISHER, GARFIELD, N.J. USA. 1975.

Első kiadás: Budapest, 1926.

Második kiadás: Garfield, N.J. USA. 1975. november

Kiadta: Szatmári István,
P.O.Box "H", Garfield, N.J. USA.

Készítette: TURÁN PRINTING AND BINDERY
P.O.BOX "H"
GARFIELD, N. J. 07026 USA

ELŐSZÓ

Ez az 1926-ban készült mű is, mint hasonlója, a századfordulón megjelent fiumei görögszakos magyar nyelvtanaré, ma már föllehetetlen. Prof. Badiny Jós Ferenc nyíll levélben a Magyar Tudományos Akadémia idegenek hasznáért törekvő fajbiológiai miszszionáriusait vádolja akik többek között úgy Körösi Csoma Sándor kutatási hagyatékát (pl. 300 szanszkrit-magyar szórokonitást), mint dr. Aczél József --az alig 500 finn-magyar szótóvel szemben-- 3000 magyar-görög tőszóegyezést bemutató monumentális tanulmányt eltűntették. Dr. Aczél József bebizonyította, hogy az európai kultúra bölcsőjének kitüntetett Görögországhoz a magyar-fajú turáni szittyá népeknek szoros köze van a pre-hellén és görög-hellén nyelv és a magyar nyelv között fennálló nyelvtani és szókinésbeli egyezések alapján. A teljes ázsiai földrész, Észak-és Kelet-Afrika de még Európa is telve van ősi turáni: szittyá, avar és magyar helyiségnevekkel: A Kárpát-Medencén kívül zómében Tibet táján, Egyiptomban Avaris, Szittyapolis, Palesztinában Arad, Árpád, Tábor városok és a nyolcezer éves tizenhétszer újjáépített Nimród városa Jerikó, vagy Galliában Avaricum, melyet Julius Cézár hat hétig ostromol; és Hunnenburg ahonnan a legpompásabb archeológiai leletek kerülnek elő az ún. Hallstadti kultúra dicsőségére.

Tur, Kus vagy Kos névvel számtalan helyen találkozunk, így a kis-ázsiai szigetvilágban Samos, Carpathos között. Ott találjuk még Karphi városát, és tudjuk, hogy Karpok lakták Felvidékünket is.

Bobula Ida történésziünk írja: Az ökönyomozó történetírás nagy fontosságot tulajdonít a nyelvészeti (filológiai) adatoknak és érekeknek. A nyelv a lélek és szellem szóló megnyilvánulása, ami minden elnyomás és irtás dacára elvitte a néptörzsekkel az ősi haza alapvető értékeit. Akik ötezer évvel ezelőtt is azt mondták: Isten, Nap, siba, ... azok csak rokon népek lehetnek. Prof. Gordon Childe: The Danube in Prehistory c. könyvében állítja: A Kr. e. harmadik évezredben az Eufrátesz melletti mezopotámiai műveltség Kis-Ázsián keresztül a Kárpát-Medencébe hatolt. Az angol régészek általánosan elfogadott véleménye szerint is a késői szumér utódokat őszikítáknak nevezték, akik a pusztítások elől való menekülésükben tömegesen észak felé húzódtak. Ezt erősíti az orosz történetíró J.P. Frencew is. A szumérok a Balkánon felhúzódtak a Kárpát-Medencébe is ahonnan a Kr. születése előtti évezred elején vándorolt ki

egy részük a Kaukázus-Káspi tenger térségében is élő testvéreikhez. Magyarországon ebből az időből származó bronz s kora vaskori leletek, égetett csontmaradványok, temetésre szolgáló ember alakú edények kerülnek elő, s ehhez hasonlóak csak Trójában fordulnak elő. Trogus Pompeius azt mondta, hogy a szittyák minden más népet megelőzve, 1500 éven át birták egész Elő-Ázsiát s ezek a szittyák minden más népnél, még az Egyiptomiaknál is régebbiek. Ezt az állítást magáévá tette Francois Lenormant *Histoire ancienne l'Orient jusque aux guerres mediques* c. munkájában. Xenophon Kr. e. 431-ben megemlékezik az avarokról. Bölcs Leo bebizonyítja, hogy a magyar név használata előtt az egész nép neve avar volt. Histapes, Dárius történettrója (Kr.e.520) már megemlékezik a hunokról s a hun elnevezés a szittyák helyett abban az időben kezd általánossá válni. Federic aquileai pátriárka az Aquileai krónikában írja: *Magna Hungarorum gens a Syria egressa*. Eliseus, Pharbi Lázárral s általában az összes krónistákkal vallják, hogy a parthusok avarok voltak. Almássy Kristóf: *A magyarok őselei, hajdankori nevei és lakhelyei* c. művében örmény, arab és perzsa kútfőkre hivatkozva, azokat összevetve igazolja, hogy ... a szittyák népek egy-nyelvűt beszélő népcsalád. E tényt Herodotos, Strabo, Plinius, Jordanes stb. is állítják. A Közel-keleti, krétai, Égei-tengeri, trójai rovástrások szoros rokonsága kimutatható a magyar rovástrásokban. H.G. Wells írja: *Az Ó-Görögországot (Archea Hellas) megelőzte egy másik, még régebbi Ó-Görögország, amelynek létezéséről az archeológusok csak az elmúlt száz évben szereztek és szereznek fokozatosan tudomást. Ez a civilizáció sok tekintetben annyira civilizált volt, mint az utána következő. A görögök nem teremtettek egy civilizációt, hanem leromboltak egyet és a romokra újat építettek.* A turáni népek világtörténelmi vándorútjukról, műveltségi viszonyairól ma halgatnak az uralkodó elemek. Ezt mutatta dr. Aczél József 50 évvel ezelőtt, ezért lett a tanulmány eltemetve, ezért támasszuk fel...

Szilveszter Jenő

Bevezetés.

A nagy probléma megoldása. Végre meg van oldva a nagy probléma, mely századokon át foglalkoztatta a tudós világot: a magyarok eredete. Kétségen kívül, megdönthetetlenül. Nem valami kalandos hipotesissel lépek föl, amilyenek gombamódra elszaporodtak az utolsó száz év alatt; nem a régi írók megbizhatatlan, egymásnak ellentmondó homályos fejegyzései alapján állapítottam meg szittyá-görög eredetünket; az én fő argumentumom maga a mi nyelvünk. Az én tanúim hitelesek, megbizhatók; s nem is csak egynehány ez; majdnem az egész nyelvkincsünk sok ezerre menő anyaga. Gazdag szókészletünk majd minden tagja bizonyít igazságom mellett: ezer meg ezer tanút vonultatok föl, s ha még ez sem elég, ott van a kun nyelv kimeríthetetlen tárháza! A székely, a gőcseji, a palóc, a dunántuli besenyő, a kis és nagy kun bemutatja most sok ezer éven át gondosan megőrzött klenodiumait, melyeken nem fogott az idő; épen, sértetlenül maradtak fenn szavai, mint a lávába temetett ős római városok.

A felfedezés fontossága. A tudomány szempontjából is szinte mérhetetlen ez. Új világításban tünteti föl egész őskorunkat, eredetünket, több ezer év előtti műveltségi viszonyainkat. De nemcsak a hazai historia és nyelvészet nyer belőle új, szinte kimeríthetetlen forrást, hanem az egyetemes történet és nyelvtudomány is. Az ókor egy hatalmas népének, a szittyának nyelvéről és kulturájáról im lehull a szaiszi fátyol: óriási méretekben bontakozik ki előttünk kápráztató fényében az ókor harmadik klasszikus nyelve és feltűnik az ősvilág legrégebbi népfaja műveltségének szédítő méreteivel. És mi maroknyi magyarság ennek a hatalmas nemzetnek vagyunk a közvetlen leszármazottai, tisztán, keverődés nélkül megőrizve ősi

fajunkat és ősi nyelvünket*). Egy muzeumi ritkaság a zagyva népkeverékek tömkelegében.

Kőrösi Csoma Sándor. Száz éve már, hogy ez a lelkes székely egy vándorbottal a kezében, megrakott tarisznyával az oldalán utra kelt, hogy a messze keleten felkutassa a magyarság nyomait. A tarsolya sem az elemosiától volt nehéz, hanem tele volt az görög, latin, arab, perzsa szótárakkal és nyelvkönyvekkel. És eljutott Tibetbe és nem találta meg, amit keresett. Pedig rajta aludt, az volt a feje vánkosa. Az a rongyos görög szótár ott a tarsolyában. Háromezer fejezetben volt ott megörökítve a magyar nép őskora, eredete, műveltsége. Mert minden egyes görög szó a mi régi történetünk egy-egy fejezete.

Horvát István. Mig Kőrösi Csoma Sándor messze keleten kereste a homokba temetett nyomokat, egy nemzetét rajongóan imádó történettudós, Horvát István egyfelől a studiumaiból leszűrt meggyőződésére támaszkodva, másfelől a költő divinációja alapján hirdette, hogy a magyar a görögök, latinok, babilonok és persák rokona. Soha tudós még annyi gáncot, gúnyt nem szenvedett, mint ő az elméletével. Pedig igaza volt! Nevetségesnek találták a módszerét, amikor a hely- és személynevek alapján etimologizált. De aki e derék tudós emlékére követ dob, ne felejtse el, hogy Horvát ezelőtt száz évvel írta meg elméletét, amikor az összehasonlító nyelvészet még gyermekkorát élte; és ne felejtse el azt sem, hogy ha a »*Darius, a tarajos*«-féle etimonokon mosolyogni lehet, hát akkor kacaghatunk azokon, melyeket egyes nagytudományú nyelvészeink száz évvel Horvát fellépte után gýrtanak. Például:

Apalin-szivü (lágý szivü) ez az Apolloniából ered; persze még a kis diákok is tudják, hogy *hapalosz* (*hapalin-osz*) görög szó és lágýat jelent, *hapalo-phrón* lágýszivü. Eonél az Apolloniánál már csak különb a Horvát István *Boriszthenesz* (bor, istenes) etimonja! Egy másik hírneves nyelvész kimutatja, hogy a »bársing« (étcső, gége) a német bodensack (vakbél) egyenes és törvényes leszármazottja. Mind a két szó *b*-vel kezdődik, tehát alakilag *feltűnően* egyeznek egymással, a jelentés különbözősége pedig igazán mellékes. Bársing egyébként a hellénben *pharüng* (étcső, gége), a különbség, hogy a magyarban egy szóközépi *s* jelent meg, úgy látszik a farsang, verseng stb. szavak analogiája alapján; (bársing alak is van, mint ahogy fásáng fársáng mellett). Még csak egyet a sok közül: bóbiskol ez a latin vobis cum! Ez már Horvát szájából vette ki a szót — csakhogy száz évvel utána.

*) Beolvasztásról — igazában véve — csak az utolsó félszázad alatt beszélhetünk, s inkább csak a nagy városokban. A kunok, besenyők közeli rokonok voltak, csak a történetben járatlan és a nyelvészetben még járatlanabb tudósok tartják ezeket török eredetűeknek. A beolvasztással értékes (főleg német) elemekhez jutottunk, ami nemcsak hogy nem veszélyeztette faji sajátságainkat, hanem — teljesen vérünkbe olvadva — még az ő soraikból került ki a magyar eszmének sok kitűnő és buzgó harcosa.

A tudós világ véleménye a magyarságról. Tudósaink szerint a magyar az ugor népekből vált ki, legtöbbször megtartotta a kapcsolatot a vogul-osztjakkal; ez a magyarázata, hogy az összes ugor nyelvek közül ezeknél találjuk fel a legtöbb hasonlatosságot nyelvünkkel.

A végleges kiválás után — négy-öt száz szó birtokában — valamely török néppel jutottunk érintkezésbe, a csuvas ösével, a bolgárral, s ezekről vett kölcsönszavakkal hamarosan kiegészítettük hiányos szótárunkat. Mert ugor ősapánk meglehetősen szegényen bocsátott el hosszú utunkra; teljesen meztelenül bandukoltak a szegény magyarok dél felé, holmi ruhafélének még a neve sem fordult elő a szótárunkban; azt a bizonyos fügefá levelet is úgy kellett a Meotisz istenáldotta partjain felszededegetni. (Füge görög eredetű szavunk.) A szegény magyarnak egyetlen dísz a szakália volt, de még ennek a nevét se ismerte; a töröktől akarta kikölcsönözni, amivel ezt nagy zavarba hozta, hisz ő szakált még soha se látott idáig, legfőleg a kecskéin. (Ismeretes, hogy a keleti török állan mindössze csak néhány szőrszál szegyenkezik. El is neveztek őket a szittyák turkománoknak. *Trikho-mánosa* szittyásan *türkómán* ritka, gyérszakálú.) Na de azért minden rendbe jött. Egy-kettőre kiművelődtünk, a török jóvoltából megismertük a búzát, árpat és a hasznos háziállatokat, ökröt, ünöt mi egymást; kaptunk köpönyeget és csizmát és nem kellett tovább szegyenkezni; s mikor még buzogánnyal is elláttak bennünket, rögtön felkerekedtünk új hazát foglalni. Útközben gondosan átvizsgáltuk a szemétdombokat, s más népek elhullatott szavaival diszítettük nyelvünkünket. Aztán megtörtént a honfoglalás, persze fakardokkal, mert az acélt már az itteni szlávoktól kölcsönöztük ki.

Mit mond Jókai Mór? Ki tudna más egy nyelv szépségéről, klasszikus voltáról ítéletet mondani, ha nem a költő, akinek a nyelv, — mint a zeneművésznek a hegedű, — az eszköze, mellyel kifejezi érzéseit, gondolatait.

Te minden idők egyik legnagyobb költője, Jókai Mór, aki elbájoltál bennünket nemcsak a meséiddel, hanem azzal a gyönyörű humorral, ahogyan azokat előadtad olyan stílusban, nyelvezetben, melynek minden sora a nagy klasszikusokra emlékeztet, óh mond meg nekünk: valyon ez a magyar nyelv — eltekintve ugor magvától — csakugyan szemétdombokon összeszededegetett zagyvalék-e, valyon az a hegedű, melyen te játszottál, melynek húrjaiból kicsaltad a bűbajos dait, vásári gyártmány-e vagy Stradivari-féle?

És Jókai Mór megfelel nekünk.*)

Az első kérdésünk, finn-ugor eredetű-e a mi nyelvünk?

•Mellemlre tett kezekkel hajlok meg a nagybecsű ethnographiai adathalmaz, az összehasonlító nyelvészet szóaljstromai előtt; néma bámulattal tekint úgy a finn-ugor, mint az ural-altáji és turk nyelvcsoportokat megállapító teoriákra, de milderre csak azt mondom: *a magyarok nyelve mindig magyar volt.*•

*) J. M. összes művei. Nemzeti kiadás. XCV. k. Utószó Levanttéhoz. Nyelvtudós urak, olvassátok el ez értekezést és okuljatok belőle!

»Én a szegény atyámfiait meg nem tagadom, sőt ha a *csalhatatlan* tudományos világ egy népcsaládba soroz bennünket, a rokonságot is elvállalom, de azért határozottan állítom, hogy a magyar és finn-ugor nyelvek között azonos eredet *nincs* és nem volt soha.«

»Nem fitymáló büszkélkedés indít e megtagadásra. Hiszen a finn nemzet legnagyobb tiszteletének tárgya, . . . de a finn népnek egész nemzeti jellege, szokásai, hajlamai annyira elütnek a magyarokétól, hogy ez eltérést csak nyelvének különbözősége mulja fölül. A világirodalomban is számottevő naiv néphős regéje, a Kalevala pedig annyira idegenszerű ránk nézve, hogy mi azt átérteni sem tudjuk.«

A második kérdésünk, klasszikus nyelv-e a magyar?

A felelete: igen. Itt világos példákat hoz fel nyelvünk tömörségére és kifejező voltára. »Küldtek, jöttem: — hínak, megyek.« Így csak egy klasszikus nyelv tud kifejezni: mittebant, adveni: — vocant, ibo. »Az eszméknek ily rövid, de teljes értelmű kifejezése adja meg a magyar nyelvnek *klasszikus* alakzatát.«

A »szemétdombok« kifejezést se én használom csak. »Ha már őseink emlékét nem kereshetjük Ninive és Persepolis palotáromjai között,*) legalább ne keressük Ázsia szemétdombjain.«

A történetíró feladata. A hisztorikusnak saját szakján kívül sok mindenféléhez kell érteni, hogy kritikát gyakorolhasson az előtte fekvő adatok fölött. Különösen nehéz az őstörténettel foglalkozó helyzete. Nemcsak a régészetben, paleographiában kell jártasnak lennie, hanem a keleti nyelvekben is.

Azt az elméletet, melyet nyelvtudósaink elég naivul összetákoltak a magyarok eredetéről, komoly hisztorikus el nem fogadhatja: hiszen annyira képtelenség. Hogy egy gyenge magból, amelyen nyelvünkben az a néhány száz ugor szó, mely még a leg-
elemibb ismereteket, a test tulajdonságaira vonatkozókat sem nyújtja, egy terebélyes fa nőhessen az összelopkodott szavak ezreiből és hogy a világ minden natiojának hulladékaiból egy egységes, klasszikus nyelv fejlődhessen, ezt valamirevaló történetíró el nem fogadhatja. Itt hiba van a kréta körül; bizonyára a filológus módszerében. Nézzünk csak be egy kissé a konyhájába.

A módszer a nyelvészetben.

Erről sokat lehetne írni, itt csak néhány hibás okoskodásra hívom fel az olvasó figyelmét, ezt is az összehasonlító nyelvészet körében.

Hangutánzó, hangfestő szók. Végzetes hibát követnek el egyes nyelvészek, amikor a hangutánzó szókat nem tartják alkalmasnak az egybevetésre. Úgy gondolkoznak, más nép is folyamodhatik ahhoz a kínálkozó alkalomhoz, hogy a hangot úgy ahogy hallja, egyszerűen szavá rögzítse.

*) De kereshetjük! Ott van a sumir rokonságunk, melyet Véletlen Jánosék leintegettek.

Például a kakukmadár egész tisztán ejti ki ezt a szót, hogy »kakuk«; még a szomáli néger is könnyen és természetes módon alkothatna tehát e madárra *kakuk* szavat. És még se így nevezi. De még a latin is *cuculus*-nak hívja, az olasz is *cuculo*-nak, pedig előttük volt a pompás hellén szó: *kokkukusz*. Nem minden nép egyformán fogékony a természet megfigyelésére. Hangutánzó, hangfestő szókban leggazdagabb a görög s így természetesen a magyar is. Milyen pompás hangutánzó szó például a görögben a *klaksz* (zár, kulcs), szinte kihallatszik belőle, hogy *klakkl!* És a latinban ugyanez *claustrum*, az olaszban *serratura*, a németben *schloss* (ez már meg van olajozva!), a mi nyelvünkben lak-at (*klak-id-ion*). *Fü, fii* nemcsak hogy hangutánzó, hanem a szó szoros értelmében egyttal be is mutatjuk vele magát a cselekvést is; a hellénben *fisz-*. Hát melyik nyelv csinálta ezt utánunk? A német talán az ő *blasen*-jével, a latin a *flare* szavával, vagy jobb talán az olasz *soffiare*? Egyike legsikerültebb hangutánzó szavainknak a *kop-og* (kopint, koppan), csak a hellénben van mása, ott is egész tisztán *kop-* u. a. jelentéssel, mint a magyarban. A német *klapsen* már csak gyenge utánzata ennek; a latin *pulsat*, *crepat* nem is hangutánzó, az olasz *picchiare* se adja tisztán vissza a hangot. Egy más helyen (Beszéd, hang c. alatt) mintegy hatvan, e fogalomkörbe tartozó szavunkat vetem egybe a hellén megfelelőikkel. Ugyyszólván a hangnak minden elképzelhető árnyalatát ép úgy fejezi ki a hellén, mint a magyar. S ugyanitt megemlítem, hogy a hatvan szónál mindössze 2–3 egyezést állapíthatunk meg a görög és latin között. Hát hozzak még föl más érveket is?

Már e felhozott néhány példából is megértheti a sz. olvasó, hogy a tudóst nem ejtheti tévedésbe az elemzésnél a szavak hangutánzó volta. Ezek képezik úgyszólván a nyelv legalsóbb rétegét és épen ezt a legbecesebb anyagot mellőzzük?

A Magy. Etym. Szt. szerkesztői a hangutánzó és hangfestő szókat nem vetik egybe se az ugorral, se a törökkel, se a latinnal. Nem tudom, hogyan képzelik el a dolgot. Mikor a magyarok kiváltak az ugor-ságból, kimotozták a batyukaikat s minden hangutánzó szót elkoboztak tőlük, sőt átokkal fenyegették meg őket, ha ilyen ugor szavakat használni merészelnének. Átok ide, átok oda, mi Szkythiából mégis sok száz hangutánzó és hangfestő szót hoztunk magunkkal, a hellének is magukkal vitték azokat Kis-Ázsiába és a Balkánra. Különbben a M. Etym. Szt. következetlen is. Pl. *csiripel* szavunk megvan ugyan az ugorban, de mégis mi csináltuk, mert hangutánzó szó. Aztán megfélelkezve módszerük szigorú alkalmazásáról, később kijelentik, hogy a magyar *csiripel* átment az oláhba is. A *csiba*, *csahol*, *csacsi* stb. szavainkat a tót vette át, *csd*, *csüre!* szavainkat pedig az erdélyi szász, az *alló!* szót viszont mi kölcsönöztük a némettől. Dehogy kölcsönöztük! Ezeket a buzdító szavakat ép úgy használták őseink sok ezer évvel ezelőtt, mint ahogy most használjuk:

Magyar-szittyá:

allól
hajrá!
eredj!
takarodj!
gyorsan! (*jors)
gyere!
gy! tel
kelj, kéj innen!

Hellén-görög:

allal nosza! rajta!
hajrei! fogd meg! üsd-vágd!
erejde! kotródj!
takh' erejde! tüstént menj!
orszol S *jorszol* indulj, rohanj!
deüri S d=gy *gyeüri!* jer! v. ő. dió gyió.
deüte, S *gyeüte!* nosza!
kellet! (*kel-j-el*) mozogj, indulj!

Magyar-szittyá:
kell! kellettik

Hellén-görög:
kel- keleü- kiván, parancsol; tehát mint szten: kívántatik. V. ő. utrakel (kel- indul); költözik (keléiz- lovagol; kelcüh- utazik).

A kiválogatás. Azt értik alatta nyelvtudósaink, amikor bizonyos szempontok szerint kiválogatjuk azokat a szavakat, melyeket valamely nyelvből át *akarunk* venni, vagy melyek nem kellenek, mint pl. láttuk a hangutánzó szavaknál. Természetes, hogy a *kiválogatás* elmélete nélkülöz minden tudományos alapot. Hunfalvi Pál szerint — török jöv. szavainkról szólva, — az *r-es* alakok (íkez iker, kazik karó) a csuvasból valók, a többi a csagatajból, a kunból stb. Munkácsi Bernát szerint is az *r-es* szavaink, valamint az *-ó* (eredeti *-ak, -ok*) végződésűek a csuvasból valók. Szóval mi *kiválogattunk* a csuvasból bizonyos szavakat bizonyos szempontok szerint. Hiszen ha tiz *r-es* szavat (ennyi az egész!) átvettünk a csuvasból, akkor a valószínűségi törvény alapján még 400 más szavat is át kellett vennünk, mert minden *r-es* szóra legalább is 40 nem *r-es*, nem rotacizmus útján keletkezett szó esik. És ha 10 *-ó* végzetűt is átvettünk, akkor még 600 nem *-ó* végűt is át kellett vennünk, mert minden *-ó* végűre legalább is 60 nem *-ó* végű szó esik; pedig nyelvészeink 220—230 török jöv. szavat ismernek csak el.

A nép, ha átvesz egy más nyelvből szavat, nem nyelvészkedik, s nem vizsgálja meg előbb, *-r-es* szó-e az vagy *-ó* végzetű, hangutánzó-e vagy hangfestő? Szóval a *kiválogatás* elmélete naiv, hogy igen enyhén fejezzem ki magamat.

A szláv nyelvekben édes-kevés az eredeti görög elem; egészben véve a szittyából jutott be oda. Talán minden tiz szláv szóra esik egy görög eredetű szó. És amikor mi átvettünk a szlávból 5—600 szót, gondosan kiválogattuk a görög eredetűeket. *Bánulatos, hogy hibbanhatott meg emyire egy tudós: agra, de még bánulatosabb, hogy egy megbibbant agyú tudósnak egész sereg követője akadt!* Hiszen ha mi a szlávból csak 500 görög eredetű szavat átvettünk, akkor a valószínűségi törvény szerint még *öt ezer* eredeti szláv szót is át kellett volna vennünk, szóval majdnem az egész szláv szókincset. A törökben is van vagy 150 görög eredetű szó és mi egytől egyig átvettük ezeket, gondosan *kiválogatva* a rengeteg tömegből; hiszen így a valószínűségi törvény alapján az *egész* török szókincset át kellett volna vennünk. Így vagyunk a többi nyelvekkel is: mindenütt *csak* a görög szavakra vadásztunk! De ne vágijunk ez érdekes théma elébe, majd részletesen kifejtjük a *Fővrfnyiszavak* c. fejezetben.

Megrendelésre készült kölcsönszavak. Szinte megdöbbenő egyes nyelvészeinknek az olyan okoskodása, hogy mi valamely nyelvből átvettünk egy szavat, s azt használjuk *egy más* fogalom megjelülésére. A *basa-* nyomni szó a törökben szalonképes, mert ott nem használatos a nemzés kifejezésére. Mi átvettük ezt a szót a törökből direkt abból a célból, hogy a nemzésre legyen egy új kifejezésünk. Mintha a mi nyelvünk nem volna elég gazdag, mintha mi az óriási nyelvkincsünkben nem tudtunk volna valami megfelelő szót találni erre a fogalomra! S mintha már nem lett volna úgy is egész sereg szavunk a *coire* elnevezésére!

Van nekünk egy szőlőfajunk, a *bakator*, még a szittyák honosították meg, főleg az Érmelléken ezt a vörösés szőlőt, melyből tüzes, zamatos bort szűrünk. Magyar-szittyá specialitás. Persze ennek se volt neve, mint a szakalunknak, meg a térdünknek. Végre egy ügynököt szlasztottunk Italiába, nyomozzon ki ott valami megfelelő szót, jól megfizetünk érte. És az agensünk

elhozta onnan a *bacca-d'oro* aranybogyó szót, amit ugyan az olaszok nem használnak szólonévnek, nem is vöröscet jelent, de ha már költekeztünk rá, ne vesszen kárba a pénzünk, átgyúrtuk a szót *bakator*-ra. Szóval megettük a szappant sajt gyanánt, mint az egyszeri tót. Hát a *bakar* alak, mert ilyen is van, mi fán terem ez, t. nyelvtudósunk?

Természetes, hogy a bakator szittya-görög szó: *bakkha-* ige *-tor* képzős alakja, *bakkhator* a részegítő, mámorító; bakar pedig ugyanezen ige *-r* képzős alakja hasonló jelentéssel. (V. ö. még *bakkhosz* bor).

A boszorkány szavunk eredete meg épen fenomenalis. A szittya kultusz-miniszter a külügyminiszter útján megkereste a bolgár kormányt, hogy a mellékelt tiz aranyat tűzze ki mint pályadíjat annak a derek töröknek a jutalmazására, aki a legsikerültebb szót tudja gyártani ennek a gyalázatos varázslónak az elnevezésére. A történelem nem őrizte meg a boldog nyertes nevét, de remekműve örök időkre fentmaradt, de csakis a mi nyelvünkben, mert hiszen mi fizettük meg az etimont. *Basyr-* török szó »nyomni«, *-kan* török képzővel *basyrkan* a nyomó, aki álmunkban a mellünkre ül és nyom. Van a töröknek a boszorkányra szava, mért nem azt vettük át? Pénzbe se került volna. Hogy honnan való a boszorkány szavunk, mindjárt rátérünk.

A kaptafa. Ne az analogiára gondoljunk, mely logikailag is helyes eljárás. A kaptafa az más. Nyelvészeti körökben értik alatta azt az elmés megoldási módot, mikor a nyelvtudós csinál magának egy szellemes etimont, persze nem valami tudományos alapon, s ennek a mintájára aztán száz meg száz szót gyerekjáték megfejteni. De hadd beszéljen a példa, melyet egy akad. kiadványból citálok. A szerző nevét — saját érdekében — elhallgatom.

Brassó etimonja. »Kétségtelen, hogy egy szláv személynévből alakult e szó *-ó* képzővel, bár a megfelelő személynévet nem tudjuk kimutatni.« Ide figyelj, Horvát István szelleme! Itt van a kaptafa, a kriptogramma kulcsal Melyik helynevet akarod megfejteni? Madridot. Tegyük a kaptafára: »kétségtelen, hogy egy magyar személynévből alakult e szó *-d* helyképzővel, bár a megfelelő személynévet (Madri) a magyarban nem tudjuk kimutatni.« Vagy Ciprust! »Kétségtelen, hogy egy magyar személynévből alakult e szó *-s* melléknévképzővel, bár a megfelelő magyar személynévet (Cipru) nem tudjuk kimutatni.« Srt.

Különben Brassót a szittyak arról a híres időszak forrásról nevezték el, mely az Ó-Brassó melletti hegyen van: a *Fortyogó*-ról. *Brassz-* jelentése a bellénben is: forr, kiokád, pezseg, fortyog; partic. alakja *brasszón* szittyasán *brasszó* = fortyogó.

A véletlen. A legtöbb visszaélést a véletlenre való hivatkozással követik el az összehasonlító nyelvészek. Mikor már nem segít semmiféle csűrés-csavarás, akkor a véletlen az argumentum. Mint a rossz drámaíró, ha lélektanilag nem tudja megindokolni a cselekvést, a véletlennel hozakodik elő. Persze azt hiszik, hogy két nyelv szavai közt az egyezés quantum satis lehet véletlen, — tiz, húsz, száz sőt ezer meg ezer esetben is. Nagyot bámulnak, ha figyelmeztetjük őket arra, hogy a véletlenségnek törvényei vannak és egyes tudományágak pl. a statisztika, amikor nagy számokkal, sok eset egybevetésével foglalkozik, nem ismeri a véletlent. A biztosítás is ezen alapszik; a bizt. intézet pontosan tudja, hányszor verheti el a jég a termést, ezer ház közül hány pusztul el tűzvészben, ezer emberből hányat érhet baleset és erre alapítja számvetését.

Ahol a véletlenre való hivatkozás az argumentum, az nem tudomány, az gyermekes fecsegés csak. Milyen szerencse a világra, hogy ezek a nyelvészek,

ezek a Véletlen Jánosok*) nem az építészeti, vegyészeti stb. pályára mentek: mászás súlyokat raktak volna gyenge lécekre, hisz véletlenül ezek is megtartják, a vegyi laboratóriumokat sorra felrobbantották volna, a nitroglicerint kalapáccsal zúzták volna össze a mozsárban, hátha véletlenül nem sül el. Ugyan milyen fogalniuk lehet Véletlen Jánoséknak a csillagászatról? A nap reggel véletlenül feljön és este véletlenül lenyugszik.

Vegyünk föl egy példát. Azt mondja egy ismert nyelvtudósunk a török etimonoktól tárgyalva, »tántorog« szavunk csak véletlenül egyezik a török *tantirak* szóval, noha alakilag és jelentésre nézve is teljes az egyezés.

Hát lehet-e ez véletlen, mit mond erre a matematika?

»Ha a magyar és török nyelvnek külön-külön nyole millió tőszava lenne, akkor történhetnék meg az az eset, hogy a török *tantirak* (tántorog) és a magyar »tántorog« véletlenül egyezhetik. Mert itt a két egybevetett szóban öt, egymásnak teljesen megfelelő helyen levő hang egyezik; már pedig öt hangzóból 24 millió, de könnyen kimondható szóalakzat csak 3 millió lehetséges.«

Hát, nyelvtudós urak, ezt a matematika mondja, ezt nem lehet ám elcsúfni-csavarni.

A variatio segítségével pontosan megállapíthatom, hogy valamely nyelv egy fogalmat hány alakban fejezhet ki. Vegyünk csak fel kerek harminc hangzót, 20 mással- és 10 magánhangzót, noha sokkal több van, mert itt az összes nyelvek hangzóit kellene venni. És vegyünk csak fel leghosszabb tőszónak öt hangzóból állót, noha vannak hosszabbak is.

Ez esetben a variatio képlete ez: $30 \times 30 \times 30 \times 30 \times 30$, (a képletből a -1-et kihagytam a számítás egyszerűsítése kedvéért: így kerek számokat kapunk). Az eredmény 24.300.000, vagyis ennyi öt hangzóból álló szó lehetséges. Ebben azonban ilyen-féle szavak is vannak: *vrst*, *sunrd*, de melyek mégis forgalomban lévő szavak, az egyik *ujj*, a másik *bűz* a horvátban, az utóbbiból *bűzös*: *smrdljiv*, hat mássalhangzóval kezdődő szó!

De hát nekünk feleslegesek ezek az óriási számok, a 24 milliónak vegyük csak egy harmadát, de ezek aztán már könnyen kimondható szavak, még két mássalhangzóval kezdődő se igen fordul elő benne.

Ez a formula 1:3 millióhoz azonban csak abban az esetben volna alkalmazható, ha két nyelv közt egy szó alakilag és jelentésre nézve is teljesen megegyeznék. Ámde az ilyen ritkaság még a rokon nyelvek közt is, mert a szók alakja idők folyamán megváltozott, módosult; másfelől minden nyelv a saját hangtörvényei szerint alakítja a szót. Itt tehát tulajdonképpen csak *hasonló* alakú (néha jelentésű) egybevetésekről beszélhetünk. De ehhez is alkalmazható a formula, csak hogy más alakban.

Pl. »biztos« szavunk a görögben *πιστοσ* (biztos); alakilag nem teljes az egyezés, de azért meglepően hasonlatosak e szavak. Akinek van nyelvérzéke és némi nyelvészeti ismerete, tudni fogja, hogy régen mi is *πιστοσ*-nak ejtették ki a biztos szót. A változás a két alak közt a hangtani törvények szerint megérthető. Tehát teljesnek vehetem az alaki egyezést is, mert nem a mai alakot kell egybevetni, hanem a kikövetkeztetett ősi alakot. Más példa. Ha »fagy« szavunk megfelelőjét keresem a görögben, úgy egy kikövetkeztetett ősi *pag* alakra gondolok, tudva azt, hogy *f* kezdetű szavunk az ősi nyelvünkben nem igen fordult elő, *f* kezdetű szavaink nagy része régen *p*-vel

*) Az immár szálló igévé lett Véletlen János csak költött, tipikus alakja a véletlenséggel bizonyító nyelvésznek. Akit nem illet, ne vegye magára.

kezdődött, a *g* jésítése *gy*-re is vagy szittyá sajátosság vagy későbbi fejlemény. Pag-nak a hellénben *pagosz* alak felel meg, s csakugyan *pagosz* fagyot jelent.

De hát a matematika nem nyelvészkedik, itt ridegen kell alkalmazni a formulát.

Mint hogy egy szónak több hasonló alakváltozatát vetem egybe (biztos, pisztos, fisztos, biztas, fisztösz), s átlag egy szóra öt ilyen hasonlósági alakot vehetek föl, a valószínűség a két egybevetett szó között ötszörte lesz kisebb; de gyakran a jelentés sem pontosan egyező, néha szűkebb, néha bővebb a fogalom az egyik nyelvben; gyakran csak hasonló jelentéssel van dolgunk, ez esetben is átlag megint ötszörte kisebb lesz a valószínűség. Végeredményben tehát tízzel kell osztani a 8 milliót, s így hasonló alakú és hasonló jelentésű szavaknál 1:800,000 a valószínűségi szám a legridegebb matematika szerint; ami azt jelenti, hogyha az összevetett két nyelv mindegyike 800,000 tőszóval rendelkeznék, csak akkor lehetne egy hasonló alakú és jelentésű szónál, de csakis *egyetlen egy* szónál véletlenségről beszélni. De van-e olyan nyelve a világnak, melynek 800,000 tőszava volna, már tizezerrel is túlbecsülöm a leggazdagabb nyelveket is!

Vegyük fel most például a *boszorkány* szavat, hiszen ügyis nyelvészeink boszorkány-konyháját akarom bemutatni. Boszorkányos, az őrségi dialektusban »baszorkányos«, a hellénben *baszkános* (behexend). Véletlen Jánosék szerint az egyezés itt véletlen, mert hiszen ez szerintük török jövevényszó. Az egyetlen különbség a magyar és hellén alak közt egy szóközépi *-or-* betoldás, amit a hangtani törvények szerint könnyen tudunk magyarázni; v. ű. kua-ol, kuc-or-og; a hellénben *aniarosz aniosz*. De most Véletlen János sarokba szorítva, egyszerűen kijelenti, hogy az őrségi baszorkányos és a hellén *baszkánosz* szavak nem is hasonlítanak egymáshoz. Annál rosszabb rá nézve. Így a rideg matematika dönt. »A két egybevetett szónak bizonyos meghatározott helyén és pedig a szó elején három (*bass-*), a szó végén négy (*káno-*) hang teljesen egyezik, tehát hét hang egyezése forog fenn, a variatio képlete szerint 21.870.000,000 vagyis kereken 22 milliárd, harmadrészét véve is *hétmilliárd az egyhez* a valószínűségi eset. Más szóval, ha két nyelv külön-külön hét-hét milliárd tőszóval rendelkezik, akkor fordulhat elő, hogy a *baszkános* alak a másik nyelv *bassorkános* alakjával véletlenül (valószínűleg) egyezhetik, mindkettőnek u. a. jelentése lévén.

Hát Véletlen János uram, ez nem csülrés-csavarás ám, hanem *tudomány*, matematika a neve!

Hogy Véletlen Jánosnak mekkora a bárgyúsága, ennek kiszámítását már saját magára bízom. Ez különben attól függ, hogy hány esetben használja a véletlen szót. A boszorkány után már kapott 7 milliárd pontot. Mikor e munka első kiadása megjelent, egy »európai hírű« tudós gesztusával kijelentette, hogy az egyezések nagy része merő véletlenség. Az itt bemutatott három ezer tőszóból tehát szerinte legalább ezer a szlávból, németből és a latinból való, kétezer, csekély *kétezer* szó pedig véletlen egyezés a görüggel.

Ha már Véletlen János európai hírű nyelvtudós bárgyúsági fokmérője csak a boszorkány szó után hét milliárd fokot mutat, még kétezer szó után hányat fog mutatni? Ezt Véletlen János úr nem tudná kiszámítani, már csak azért sem, mert nincs olyan hosszú tekercs papirosa, amelyre ez a szám ráférne.

Véletlen Jánosék vergődése mulatságosnak látszik, pedig egészben véve szomorú dolog ez! Nyelvtudományunk lezüllesztést jelent. Pedig milyen szépen

indult. A fényes tehetségeknek egész lisztája állt szolgálatába: Budenz József, Simonyi Zsigmond, Szinnyi József, Szarvas Gábor, a régebbieket nem is említve. Hiszen olykor ők is meg-megbotlottak, módszerük nem mindig állotta ki a tűzpróbát, de ha tévedéseikre figyelmeztették őket, nem makacskodtak pusztá daczból az álláspontjuk mellett. A valódi tudós, ha az igazság romba dönti is egész élete munkásságát, meghódol az igazságnak. Csak az üresfejű, a gomba módjára felpuffedt harcol tovább.

De nincs is itt arról szó, hogy fölfedezsem az előttem dolgozók érdemeiből bármit is levonna. Budenz akkor is nagy tudós marad, ha ugor elméletét az újabb vizsgálódások nem igazolják. Az ő szerepükre szükség volt; hosszas kísérletezések, előmunkálatok után születik meg az igazság. Hiába élt volna a legzsenialisabb fizikus ezelőtt száz évvel, a drótnélküli táviratozást nem fedezhette volna fel. Kant is csak úgy juthatott eredményhez, hogy a viárokot az előtte küzdő filozofusok hullái már betöltötték. *Salutis non est in natura, — saltus non est in studiis.*

Több jelentésű szavak. A legfontosabb ismérv két nyelv közt a rokonság megállapításánál, amikor a több jelentésű szavak több jelentésükre nézve is egyeznek. A valódi nyelvtudósnak első sorban ezt kell kutatni, sajnos a legtöbben ezt elmulasztják. Pedig ez igazán csaihatatlan módszer. Itt nem az a fontos, hogy a szavak alakilag egyeznek-e egymással, ez csak másodlagos kérdés; a fődolog, hány jelentésre nézve egyeznek?

Némi óvatosságra itt is szükség van. Ne vegyük a példákat az úgynevezett műveltségi szavak köréből, hanem lehetőleg a nyelv alsó rétegeiből. Például a hellénben *geranoss* nemcsak daru, hanem emelőcsiga is, épügy mint a magyarban (v. ö. kútgém), de azért erre nem fektetnek súlyt. Hogy a latin a göröggel milyen szoros rokonságban van, a több jelentésű szavak mutatják, még akkor is, ha e szavak alakilag nem is egyeznek; pl. a hellénben *hodoss* út, utazás, mód, módszer, eljárás, eszköz és a latin *via* is ugyanezeket jelenti.

A hellén *air-* v. *haire-* a magyar-szittyában *ér-*, mert a hellén *ai* (*aj*) diftongusnak még más nyelvekben is *é* hang felel meg: *dajmon* démon, *aithér* éther, *Aigina* Aegina, mint a magyarban paraj paré. Most azonban nem az a fontos, hogy a hellén *air-* (*haire-*) igének alakilag tökéletes mássa a magyar *ér* ige, hanem azt keressük, hány jelentésre nézve egyeznek meg egymással? Hát valami tíz jelentésre nézve, hogy csak a fontosabbakat számítsuk.

És pedig: 1) rajta kap (rajta ér), 2) elnyer (elér), 3) többre becsül (sokat ér), 4) megszáll, meglep pl. *deoss hairai me* baj ér, 5) utóler, 6) megfog (érint), 7) csatlakozik, hozzá áll, (érintkezik vele), 8) magasra száll, fölemelkedik, fölér. (pl. az égig ér), 9) meggyűződik (feléri ésszel), 10) átv. jel.: ér-t, ér-ez vagyis szellemileg vesz, fog, elfog; szeret (vele ér-ez) stb.

Egy értelmes embernek, ha ebből a munkából egyebet se olvasna el, mint ezt a 12—15 sort, ami az *ér* egyezésére vonatkozik a magyar és hellén ny. között, már *lisztába kell jönnie afelől, hogy e két nyelv igen közeli rokonságban áll egymással.*

A *szop* ige szintén a nyelv legsalsóbb rétegebe tartozik, lássuk ezt is. Mellékes most, hogy a hellén *szopa-*, szittyásan *szopa* v. *szop* alakilag hasonló-e a *szop* igehez; a jelentéseit vizsgáljuk. Tehát a hellén *szopa-* jelentései: 1. *szop*, 2. *szip* (szív), 3. *szab* (tép), 4. *cibál* (ráncigál), 5. *civódik*, 6. *cepel*, 7. *csábít*, 8. *cib-aklik* (ficamodik). Hogy a *szop*, *szip*, *szív*, *szí*, *cibál*, *civakodik*, *cepel* egy ugyanazon gyűkből fakadó szavaink, ezt már az élesesű Budenz is megállapította és pedig ugor nyelvek alapján, ahol szintén ehhez hasonló j..enséget

látunk; kiváló nyelvtudósunk Simonyi Zs., a finn kitűnősegek Paasonen, Setälä magukéva teszik az eszmét és újabb példákkal világosítják meg azt. És hogy ez éleslátású nyelvtudósoknak igazuk volt: íme kétségen kívül megerősíti a görög példa.

Borzad, borzong, borzas, berzenkedik szintén egy gyökből fakadtak és a hellén *phrissz-* (S *phirsz*) jelentései is ugyanezek, sőt a borzas durva, egyenletlen fölszint is jelent épügy mint a hellén *phriksz*.

Melyik a világnak az a nyelve, amelyikben *savarni* (pl. fölrázni a vizet) *elüeni-t* is jelent? Zavar a göcsejiben »zabar« a hellénben »*sobe-* (»szobar-eü-«) elkerget, fölráz; zavaros v. zabaros »*scobarosz*« zúgó, sebes, fölrázott.

Melyik a világnak az a nyelve, amelyikben a borda (takács-borda) testrész (oldalbordát) is jelent? Persze csak a görög lehet; »*szpalké*« weberkamn és rippe; (v. ö. *pleura* S *peur-da* a testrészeknél!) Mily végtelen könnyeiműség, pongyolaság attól a nyelvésztől, aki a bordát (takácsbordát) szláv szónak nézi, holott a szlávban nem jelent egyúttal oldalbordát is. Tehát a magyar paraszt, mikor a szlávtól átvette ezt a szót, nyomban kivette a tarisznyájából a görög szótárát és utána nézett az ősi forrásnak, s minthogy ott oldalbordát is jelent a szó, ezentúl ő is egy névvel nevezte a két fogalmat.

De ki győzné elszámlálni azt a száz meg száz esetet, amikor u. a. szavunk több jelentésre nézve is megegyez a görög eredetivel!

A családos szavak. Ha két nyelvet összehasonlítunk egymással, első gondunk legyen, a szavak családjait kikutatni. Nyelvészeink ezt is elmulasztják. PL a laikus azt hiszi, hogy a *suszer* szavunk a német *schuster* átvétele. Persze felületes és nem bocsátkozik szövelemzésbe. Először is a német *schuster* elszigetelten álló szó, sa ia, se fia a németé; *schuh-*ből nem származhatott, hisz nincs a németnek *-sster* képzője; *schuh-*ből legfőlebb *schuh-macher*-t csinálhatott. A görögben *ksusz-tér* csiszoló, fényesítő (bürfényesítő), a hellén *ksz* hang a németben is *sch* (*kszur*-schur). A német csak a kész szót vette át, az alapigét (*ksusz-*) nem, ellenben a magyarban vége-hossza nincs a *ksusz-* (csusz-ik, csisz-ol) igéből alkotott szavaknak, még a *suszer* is csiz-lik!*)

Nem folytatom tovább a módszertől szóló elmélkedésemet, noha még sok megjegyezni valóm volna, de már így is sokáig időztem e tárgynál.

A szittyák.

Szittyá-görög rokonságunk. A görögök őshazája a Fekete tengertől északra elterülő vidék volt, körülbelül az é. sz. 50 fokáig. Két nagy ágra oszlottak: szittyá- és helléngörögökre. A nyelvi különbség eleinte csak dialektusi volt, később különálló nyelvekké fejlődtek. Kr. sz. előtt mintegy ezer évvel a hellének elhagyták az ősi hazát előttünk ismeretlen okokból, s egyfelől Kis-Ázsiába, másfelől a Balkán déli részére költöztek. Ez új település alkalmával egy idegen néppel keveredtek össze, talán valamely trák törzsszel vagy a pelaszgokkal; e vegyülés erős nyomokat hagyott vissza

*) Tegyük még hozzá, hogy Herodotosz szerint az ókorban szittyá ősceink értettek legjobban a bőr kidolgozásához; nagy naivság volna tehát azt hinni, hogy a szittyák (magyarok) vették kölcsön a gótoktól ezt a nem gót, hanem görög képzésű szót.

nyelvükön: a grammatikai alakokat és a nyelvkincset nagyban gyarapította, de viszont sok ősi szót szorított ki. Ellenben a szittyagörög maradt a régi. Ez az oka, hogy míg a magyar ny. majdnem egész szókincsét le tudjuk vezetni a görögből, addig a hellén szókincsnek talán csak kétharmada egyezik meg a magyarral.

Hol volt a magyarok őshazája? Az utóbbi évtizedekben egyes nyelvtudósok életföldrajzi és nyelvi adatokból próbálják megállapítani valamely nép őshazáját. Az eszme figyelemre méltó. Legősibb szavaink egyike kétségkívül a hal, aminthogy a vadászat mellett a halászat a legősibb foglalkozási ág. Mit bizonyít a hal? »A hal néma«, de azért a hal mint szó beszédes. Magától értetődik, hogy a nyelv e legalsóbb rétegébe tartozó szavunk csak görög szó lehet. *Hali-oss* jelentése tengerlakó. A hellénben a halász egyúttal tengerészt is jelent, elsősorban ezt. *Haliensz*, a diftongus őszszevonásával szittyásan *halász* jelentése: halász, tengerész. *He haliasz*, *haliasz-kumba* halász-komp, halász-csolnak.

Ebből kétségkívül megállapíthatjuk, hogy az ősgörögök s így a hellének, szittyagörögök és magyarok eredeti hazája tenger mellett volt.

De melyik tenger mellett? Ezt majd a ponty mondja meg.

A ponty ugyanazt jelenti, amit a hal (hali): tengeri. *Ponti-oss* tengeri, tengerben levő, (ponti=pontj, ponty; i. a jésítésnél!) De hiszen a ponty nem tengeri hal, mondja erre a sz. olvasó. Épen ez a körülmény vezet a helyes nyomra. A ponty édesvízi, szereti a sekélyes, iszapos helyeket. Melyik az a tenger, amelyik nem sós, legalább nagy részben, — sekélyes, mocsaras és posványos? Az a *Meotisz* vagy *Azovi tenger*, a Don límanja.

Itt volt tehát Mogeria, Dontü-Mogeria, a magyarok, a dontövi mogerok országa. *Moger-oss*, S *moger* munkás, dolgozó, tűrő, Mogeria tehát a munka országa. A magyar volt Skythia legszorgalmasabb népe, ma is a világ legmunkabiróbbja. Királyi szittyák voltak, a legnemesebb, legbüszkébb fajból.

De nehogy azt higgye a szives olvasó, hogy csak az itt említett néhány halászati szavunk egyezik a hellénnel; egyezik a háló, egyeznek a hálók különféle fajai: kerítő, kürtő, varsa, gyalom; aztán számos hálnév úgy édesvízi mint tengeri; a halászbárkák különféle elnevezései: a hajó, hidas, komp, a kormány, vitorla stb. (L. a halászatnál!)

A növények nevei is jó útbaigazítók az őshaza megállapításánál, ha nem jövevény szavakkal van dolgunk. A ciprus és a szőlő pl. az é. sz. 45, illetve 50 fokán felül már nem igen fordul elő. A Fekete-tenger északkeleti partvidéke a Kaukázus lábánál és a Krim félsziget enyhe klímájuknál fogva különösen alkalmas helyek lehettek

mindkét növényre nézve. Szőlőtermeléssel már a legrégebb időkben foglalkoztak szittyá őseink, erről tanúskodnak az ide vonatkozó szavaink, melyek egytől egyig (valami harminc!) görög eredetűek. A ciprus pedig már a legrégebb népeknek kedvelt fája volt, ebből készítették a feniciabeliek hajóikat, s mert fáját örökkévalónak tartották, az ősi egyiptomiak a mumiák koporsóit. A görögök is főleg ezt csináltak belőle: *larnakesz kuparisszinaí*, a ciprusfából való koporsók (Thuk.). Koporsó szavunk megfelelője tehát a hellénben: *kuparisszo-sz*, *S kuparisszo*, *kuparszo**, eredetileg ciprusfa, ciprusfából való. A szó képzése olyan, mint a *flóla* szóé, ez is (h: *lóto-sz*, *S lóta*) eredetileg egy fának a neve, melyből flótákat csináltak. A török *koburcsak* (láda) *S kuparszik* (*-ik-osz*) alakból való.

A szittyák. Az ókornak e legvitézebb népe — Heraklesz ivadéka — számos törzsrre, dialektusra oszolva a Fekete-tengertől északra, az Ural-folyótól a Lajtáig terjedő vidéken lakott, földműveléssel, állattenyésztéssel, iparral foglalkozva, egy részük — a királyiak — állandóan megtelepedve, más részük nomád módon a nagy orosz pusztaságon ide-oda barangolva. Századokon keresztül állandóan rettegésben tartották a Perzsa birodalmat és Darejosz sok százezernyi hadserege is kudarcot vallott a leleményes szittyá taktikával szemben. Volt idő, mikor Perzsia, Asszírja és Babilonia is szittyá uralom alá kerültek és az egyiptomi gulák ép úgy bámulták őseink vitéségét, mint harmadfél ezerrel később Napoleon katonáinak a bátorságát.

Krónikáink szerint a magyarok a szittyák leszármazottai, a szt. Gellért legendája szerint a Péter király alatt fellázadt pogányok megint a szittyá istenségeket (scythica numina) kezdték imádni; ugyanezt mondja Bonfini is. Tudósaink sem kételkedtek ebben, csak az ugor rokonság felderítése után támadták e hagyományok hitelességét**); mert a tudós világ a szittyákat vagy az indo-germánokkal vagy a mongolokkal hozta rokonságba.

Herodotosztól maradt fenn a legkimerítőbb leírás a szittyákról, néhány szót értelmez is, de ezek alapján nem lehetne hova tartozásuk felől ítéletet mondani. Ő maga nem járt köztük, hallomás után írta meg munkáját, s így csak erős kritikával használhatjuk föl értesüléseit.

*) *R* = közötti mag. h. kiesésére nézve v. ö. törzs, torsa = *dorosz* u. a.; tarso-ly *dorosz* bőrszák szavainkat; itt az *-sz* dem. k. vers (civódás) *erisz*, *S versz* u. a.

**) Egyik nyelvészünk azzal akarja bizonyítani a szittyá-rokonság tudós eredetét, hogy Anonymusnak Szittyáország néhány földrajzi adatát tárgyaló sorai egyeznek más külföldi krónika erről szóló feljegyzésével; lát a hagyományok nem pontos földrajzi leírásokat őriztek meg, hanem mythologiai, köz- és magánéleti, hadászati stb. dolgokat. Anonymus pedig — sajnos — meséinket, mondáinkat lebecsülte és mellőzte. Ha én a szittyákról írok, s egész lapokat szóról-szóra átveszek Herodotoszból, ebből csak a felületes szemlélő vezeti azt le, hogy tehát a szittyá rokonság tudós kitalálás.

Irja, hogy egy törzset *arimászpáknak* neveznek, ami szerinte egyszeműt jelent; ebből a tudósok megállapították, hogy szittyául egy = *arim*, *ászpa* pedig szemet jelent. De ha én megkérdezném a szives olvasót, mit ért *küklopsz* alatt, minden habozás nélkül azt mondaná, egyszemű óriás. Pedig hát azt teszi, hogy kerek-szemű. Egyes jegyeket csak később fűztek a fogalomhoz.

Nem szabad az 'egyszeműt' a szó szoros értelmében venni, ahogyan Herodotosz veszi. A százlábunak sincs száz lába, csak sok. Az egyszemű inkább gyengeszeműt, vaksit jelent. Ezt igazolja a szó etimója. *Arimászp* a hellénben *ari-muopsz*, szittyásan hangcserével *arimószp* igen rövidlátásu, hunyorgató, csipás, vaksi. Ez csak aféle gunynév volt, mint amilyen a kallidák (*kulloipodo-* lőcslábu), a gelonosziak (*gelanész vig*), a melánkhlainok (feketeköpenyűek), a nápeszek (*népiosz* dőrosan *nápiosz* gyámoltalan, a kunban nápeész, a magyarban nápic), a szarmaták (*harmati-osz* szekeres, sz = h), a kúnok (*kuan* fekete, barna*), 'fekete-kunok'), a cigányok *szügan-osz* sötétszinű), a pecenegek (*pezon* alacsony, 'pecene' a székelyben is kicsiny ember, a magyarban piciny), némötök (*né-mülk-osz* szőfukar), görögök (*gaürak-sz* gögös), turkománok (*trikho-mánosz*, S *ürklomán* ritka, gyérszakálu), oroszok (*eurósz* vörhenyes színű, a ruthén is azt jelenti, v. ö. oroszlán *eurossz-leon* vörhenyes oroszlán), tótok (*tóut-osz* S *tóut* bámész) stb.

Ha már egyes néptörzsek elnevezése, — ahogyan azt Herodotosz fentartotta, — a görögre vihető vissza, épügy látjuk ezt a folyók neveinél. A *Borüszthenész* mély, szoros utat jelent (*barüsztenosz*), bizonyára a Dnieper arra a szakaszára vonatkozik e név, ahol a folyó medre összeszorul és sellőket alkot. A *Hupa-Kürisz* girbe-görbe, (*hubosz* = görbe, huporjás, *gürossz* is görbe, kanyargós); v. ö. a magyar *Körös* és *Kupa* folyókkal. A kataraktákban gazdag *Panti-Kapész* igen gödrös, gidres-gödrös; v. ö. a magyar *Kapos*-sal (*szkaphiosz* árok, gödör). A *Hup-Anisz* is hepe-hupás (*anisz-osz* egyenetlen). *Turasz* a mai Dnieszter alsó folyásában, főleg limánjában mocsaras, nádasokban gazdag (*thru-osz*, S *thur* káka); a magyar Túr is innen, mely szintén mocsaras, selymékes. A *Tanaisz* v. Azóvi-tenger pedig *tanaosz* nagy kiterjedésű.**)

Mindezeknél azonban sokkal fontosabb és biztosabb útbaigazító az, amit a görög historikus két szittyá törzsről, a kallidákról és

*) V. ö. *kuniosz* kutyás, *kuné* (*kuna*) süveg; mert a kutyára esküdtek vagy mert sajátos, kutyabőr süveget (kunsüveg) viseltek.

**) E szó szittyás alakja *tana* v. *tanya* megmaradt a kunban, tanya-bélu, nagybélu, aki sokat eszik. Az állóvizek jelölésénél, főleg halászati szempontból, szintén használatos e szó; őssze nem tévesztendő a tanya (major) szavunkkal; (*kleanon*, *klénosz*, *kleanosz*, S *tana* vagyon, birtok).

gelonosziokról megjegyyez; amazok *tulajdonképen görög szittyák*, emezek is *félíg görögül, félíg szittyául* beszélnek.

Tehát még Herodotosz idejében is egyes szittyia dialektusokon észre lehetett venni a görög hasonlatosságot.

Ahogy pedig leírja a szövetségkötést, hogy karjaikat felmetszik és egy boros korsóba csöpögtetnek vérükből és abból isznak, ez egyenesen a mi ősi vérszerződésünk cerimóniája.

Kiemeli még rendkívüli ügyességüket a nyilazásban; Árpád magyarjai meg Kuthen kunjai is mesterien kezelték a nyilat. A szittyia nyíl oly erős volt, hogy annak felajzásához szittyia kéz kellett. Végül csodálattal ír virágzó iparukról, főleg a bőr feldolgozásában utolérhetetlenek voltak.

De a szittyák műveltségéről nem sok elismerést találunk Herodotosz és a többi egykoru író feljegyzéseiben. A görög gyarmatosok persze a fölényes hellén nézőpontból szemlélték a hős szittyia egyszerű viszonyait. Nem vették észre, hogy egyszerűségében is még az akkori időkhöz mérten is több ezer éves műveltség rejlik.

De hát erre nézve nekünk van bizonyítékunk, amely sokkal megbízhatóbb, mint bármely történeti hagyomány vagy emlékmű, — ez a szittyia nyelv.

Az, hogy a magyar nyelv izzig-vérig görög, pozitív igazság; hogy fajilag is görögök vagyunk, szintén; mert arra, hogy egy nép átvegyen egy reá nézve teljesen idegen nyelvet, anélkül, hogy fajilag is vegyüljön, e feltevés a mesék országába tartozik. Nem igaz, hogy a bolgár nép azelőtt török volt, ez képtelenség; az egészből annyi a valóság, hogy valamely kis bolgár-török csapat beolvadt egy nagy szláv népbe és csak a neve maradt fenn hirmondónak. De ha ez a kis bolgár-török csapat nem vegyült volna a szlávba, hanem egy tömegben maradt volna, még most is meg volna török eredetiségében, mint a csángó az oláh közt. Csak meghibbant agy következtetheti azt is, hogy a kunok törökök voltak, s noha *egy tömegben maradtak*, mégis egy-kettőre annyira elmagyarosodtak, hogy még csak egyetlen-egy szót sem tartottak meg ősi nyelvükből, egy emlékeztetőt ősi szokásaikból, egy darabka rongyot ősi viseletükből, egy cserépdarabot, egy rozsdás szöget ősi eszközeikből.

De már az az állításom, hogy mi a szittyák közvetlen leszármazottai vagyunk, csak feltevés. De ezt a feltevést számos nyomós érv támogatja. E hipotézis nélkül nem is tudnánk megérteni a mi görögségünket, a mi kapcsolatunkat az ugorhoz, törökhöz, góthoz, szlávhoz. Ott, ahol a magyar őshazát gyaníthatjuk, kellett lakni egy hatalmas, művelt, görög eredetű népnek, amelyből kiszakadtunk; e

görög kultúra melege áradt a szomszédokra, e meleg sugarak vitték hozzájuk azokat a görög szavakat, melyek nyelvünkben is megvannak: a mi szavainkat.

A szittya-görög hangok.

Magánhangzók. (A zárjelben levők későbbi alakulatok.) Ezek lehetnek egyszerűek és kettősek, diftongusok; amazok valódiak és félhangzók. Valódiak: á (a, á), é (e, ě), é, o (o), ó (ō); félhangzók: i (i), u, ú, ű, ű. Ezeket azért nevezik félhangzóknak, mert gyakran és könnyen j, v félmássalhangzókká válnak. Telegdi az 1598-ból való »Rudimentájában« (a giesseni kéziratban) a szittya betűket osztályozva, a j és v hangokat a magánhangzók közt sorolja fel, amit Sebestyén Gyula »Rovás és rovásírás« c. igen értékes munkájában a szemére vet, nem ismervén a szittya nyelv hangtanát. Mi pedig *épen ezért* Telegdit igen képzett, tárgyát megértéssel kezelő tudós-nak tartjuk.

Az *u* az ősgörögben majd *u*-nak, majd *ü*-nek ejtetett, gyakran ugyanabban a szóban is, ami által kétféle alak keletkezett (gyúr, gyűr); az *o* sem egyéb, mint ennek az *ü*-nek egyik változata: rőt (*erüth-*), kör (*gürossz*), gömb (*kümb-ossz*). Ez a főoka annak, hogy nyelvünkben rengeteg ilyen ikerpár van, mint kolonc, kölönc. A latinban sincs meg az *ü* hang, a görög jövevényszavaknál az *y* felel meg neki; az eredetieknél pedig az *u*: hellén *püth-* a latinban *pule-* bűdös. A németben is *u*: *kszür-* schur.

A diftongusok: ai (aj), ei (ej), oi (oj), ui (uj); au, eu, ou (ú), éu. Ezek a magyarban is megvoltak, látjuk régi nyelvemlékeinkből és egyes tájnyelvekből: keik kék, oul ól, tou tó, döllet dülő. E szavakban az ei, ou, eu szittya-görög diftongusa. A *ba* bánya is régen *bauno-sz*, bóbiskol *baubiszko-*, tákol *teukh-* gálya *gaulo-sz* alakúak voltak.

Mássalhangzók. Egyszerűek: *k*-hangok: k, g, kh (h); *t*-hangok: t, d, th; *p*-hangok: p, b, ph (f); orrhangok: m, n; *sz*-hangok: sz, s, c, cs, z, zs; félhangok: j, v; folyékonyak: l, r. E beosztás azért célszerű, mert így egy csoportba kerülnek azok a hangok, melyek beszélszervünk alkotása folytán egymással könnyen fölcserélhetők. Összetett: dz (zéta), melyből *sz*-hang is keletkezett (z, cs). Ellenben a hellén *ksz*, *psz*, *szt* még aligha mint összeirtak fordulnak elő, vagy ha megvannak is, egyszerű *sz* (cs, z, s, zs) felel meg nekik a szittyában. Jécsitettek: gy, ny, ly, ty. Ezek nincsenek meg a hellénben, keletkezésük igen érdekes; t. i. egyes szavakban g, n, l, t hangok mögött *i* félhangzó fordulván elő, mint láttuk, ez könnyen

j-vé változott, s aztán az előtte levő mássalhangzóba olvadva, azt jésítette. Lássuk néhány példán:

golyó	<i>sakolio-sz</i> , S <i>koljó</i> görbe, kör alakú
tengőly	<i>enküli</i> , S <i>tenkülj</i> rajta forog igéből; t-
sanyarú	(<i>k</i>) <i>aniáro-sz</i> , S <i>h</i> = sz <i>szanyaró</i> , terhes, szomorú
nyár(fa)	<i>niinar-osz</i> pihés, gyapjas; a nyárfa virágzásakor e gyapotszerű pihe vastagon ellepi a földet
hogy, hogy	<i>koti</i> , S <i>hotj</i> hogy
poaty	<i>ponti-osz</i> , S <i>pontj</i> tengeri, tengerben élő
spongya	<i>szpongia</i> , S <i>szpongya</i> u. a.
magyar	<i>mogjar</i> , S <i>mogjar</i> , <i>mogia-</i> dolgozik -r képzős alakja.

Egyik legfontosabb demin. képzőnk *-ly* (-ály, úly, -ly) szintén l+í összevonásából alakult az ősgörög *-ulio -ullio* kicsinyítő képzőből; király, * kirialyu *küri-ulio* -úr, uralkodó.

Igy keletkeztek ezek az új hangok. Egyes szittya dialektusokban aztán tekintet nélkül arra, hogy az említett hangok után volt-e *i* vagy nem, gyakran lágyítva ejtették: ki e mássalhangzókat; de a kunban nem igen terjedt el.

A hangzók változásai. Kiesett- és járulékhangok.

Szóvégződés.

Nyelvünk legrégebbi alakjában a szavak vagy magánhangzóval vagy r, n, sz (s, c, cs, z, zs) mássalhangzókkal végződhetnek, olykor k-val is, (a hellénben csak az *auk* és *ek*). E hangtörvénynek megfelelően régi nyelvemlékeinkben még ilyen alakokat is találunk: tollu (toll), almu (álom), hodu (had), utu, vendegu, mortu, szerelmü, holmu, kürtü — út, vendég, mart, szerelem, halom, kürt helyett. Simonyi Zs. valószínűnek tartja, hogy az összes névszóink magánhangzóval végződtek, de ez tévedés, mert r, n, sz, (k) végződés lehetett. Ezért van ma is, hogy mássalhangzóval végződő szavaink közül a legtöbb r, n (ny), sz (s, c, cs, z, zs) és k-végződésű. A hellénben *szómat* helyett lett *szóma*, mert t-vel nem végződhetett a szó, a kunban is rest helyett rezs, araszt helyett arasz, a magyarban dolománt helyett dolmány alakult ki. A hellénben *pajd* helyett *paj*, a kunban is *malád* helyett *malogya*, *majd* helyett *maj* lett; tengely tenge, pendely pendő stb. Az *-ak*, *-ok*, *-ik* végződésű szavainkból is gyakran elmarad a *-k*. pl. furik furi, hajók hajó, hernyók hernyó, csapak csipa. E hangtörvény azonban — mint annyi más — nem egyformán érvényesült a különféle szittya dialektusokban; némelyik már a hellén kiválás előtt felszabadította magát e bilincs alól. A hellénben *szialómat* helyett *szialóma* (zsir,

háj), de már a székely nem ejtette el e szónál a szóvégi *-t* hangot, a székely még most is *szillmat* alakot használ *szillama* vagy *sialoma* helyett. Jelentése e szónak — természetesen — itt is zsír. (A Tszt-ban zsíratmat alatt!)

A főnevek a hellénben a legtöbbször *-sz* hangra végződnek, (semleges *-x* is!) csak az *α*-névragozás nőnemű szavainál és a folyékony mássalhangzós töveknél nincs meg a nominativuszi szigma. Nehéz eldönteni, valyon az ősgörögben megvolt-e ez vagy hellén fejlemény. A latin átvette, de a németből, olaszból már hiányzik: *apostolosz*, apostolus, apostolo, apostel, apostol. A len a hellénben *linon*, a németben csak *lein*, de a latinban *linum*, az olaszban *lino*. Mégis azt mondhatjuk, hogy ha nem is nagyon kiterjedt mértékben, de megvolt már a nom. *sz* az ősgörögöknél is, bizonyítja a székely-kun és a magyar nyelv. *Zélus* székely szó, jelentése haragos indulat, hellén megfelelője *zélusz* hév, indulat, (*zélajosz* indulatos). Az *-asz*, *-isz* végű alakoknál már gyakran előfordul a magyarban is: lámpás *lampasz*, aspis *aszpisz*, vers (civódás) *erisz* (*verisz*), inas *inisz*, kantus *kandusz*, kopis *kopisz* stb.

Az *α*-névragozáshoz tartozó *-a* végződésű görög szavak a szittyában megtartották e végződésüket, de az *-é* végűek még tiszta tövükben (*-a*) mutatkoznak:

muzsika	<i>musziké</i> u. a.
iskola	<i>S iszkholé</i> , <i>H szkholé</i> , <i>eüszkholia</i> u. a.
kaliba (viskó)	<i>kalibé</i> u. a.
muka, munka	<i>makhé</i> küzdés, fáradozás; v. ő. <i>mogosz</i>
kupa (fej)	<i>kubé</i> fej
laka	<i>kakké</i> bélsár
alma	<i>halmé</i> , <i>S halma</i> csipős, fanyar (gyülmölcs)
kólíka	<i>kóliké</i> bélgörcs, kólíka
lándsa *lándsa	<i>lankhé</i> u. a. k = cs 1: lancea
bögye (has, csecs)	<i>pügé</i> alfel
pálya	<i>palé</i> , <i>S pála</i> küzdő gyakorlat; olaszban <i>palio</i> *)
	<i>palio</i> dem. al.-ból; <i>palat-tér-ion</i> pálya-tér
pompa	<i>poppé</i> u. a.
korona	<i>koroné</i> u. a.
bodza	<i>otzé</i> <i>S bodza</i> szag, illat

A néma mássalhangzós tövek közül minket különösen érdekelnek az *-aksz* végződésűek (*fülaksz*). Mig egyes szavainkban tisztán megőriztük az ősgörög *-ak* végződést (a nom. *sz* nélkül), mint pl. kőlyök *külak-sz* u. a., Fülek *fülak-sz* őrhely, addig a legtöbb ily végződésű szavunk szóvégi változást szenvedett: az *-ak* (-ok, -uk) ó-vá fejlődött. Hogy ez a folyamat nem az egész szittyában folyt

*) Az olasz *palio* palást népectim. helyesen *palio* és nem tartozik ide.

le, abból gyaníthatjuk, hogy a törökbe átment ide tartozó szavaink még ősi alakjukban jutottak oda: karak karó, inak ünő, de a csuvasba már az átformált alakok kerültek be.

karó, harág	<i>kharak-sz</i> karó
kamó	<i>kamak-sz</i> rúd, pózna
borgyú, *portyú	<i>portak-sz</i> u. a. ty = gy fátyol, fágyol
hajó, hajók	<i>oják-sz</i> kormány; <i>ojákiz-</i> hajókáz, evez
bóda (kardmark.)	<i>puudak-sz</i> kardmarkolat; v. ü. bankus, bákus
hernyó, hernyók	<i>ernuk-sz</i> sarj, utód; <i>erno-fagosz</i> levél-, gyümölcsfaló; v. ü. falkó fakó-ló helyett
ropó (erdőrész)	<i>rópak-sz</i> haraszt, csere
csaló	<i>kolak-sz</i> hizelkedő, csábító k = cs
furó	<i>oruk-sz</i> , <i>S voruk</i> furó, fűr elvonással
holló, ug : kólak	<i>korak-sz</i> , holló, horog
bolyó, bohók-ás	<i>phluak-sz</i> <i>S phulak</i> bohó

A szóvégződés, sőt a szókezdet alakulására nagy befolyással volt a szittyában a hangsúly.

A hangsúly hatása.

Mint láttuk, ha a német átvett valamely *-osz* (*-usz*, *-on*) végzetű görög szavat, nemcsak a nominativuszi szigmát hagyta el, hanem vele együtt a tő utolsó magánhangzóját is. Mi azonban ezt a legtöbbször megtartottuk, épügy mint az olasz: csakhogy míg az olaszban ez *-o* (lino), a mi nyelvünkben majd hosszú *-ó* (*-ő*, *-ü*), majd rövid *-a* (*-e*). A hellén *túrossz* (túró) a magyarban túró, a hellén *szkaphossz* (kapa) pedig kapa. Mi az oka annak, hogy a hellén *-osz* végzetnek egyszer *-ó*, máskor *-a* felel meg; s ha már így van, mért épen a túró hosszú *-ó* végzetű, mért nem túra, a kapa pedig miért nem kapó? A felelet az, hogy e két szónál a görög *-osz* végzet nem azonos, a *túrossz* szóban hangsúlyos, a *szkaphossz* szóban pedig hangsúlytalan.

Tehát a hangsúly igen fontos tényező a szavak kialakulásánál. Nyelvünkben a hangsúly a szó első tagjára esik, a hellénben pedig a három utolsó szótag egyikén lehet. Ennek következtében szavaink egy része ép úgy van hangsúlyozva, mint görög megfelelőik: magas *megass*, kölyök *szkülak-sz*, karó *kharak-sz*. Különbözik ősi nyelvünkben, épügy mint a hellénben, nem mindig az első szótagon volt a hangsúly, hanem gyakran a másodikon, sőt az utolsó szótagon is. *Itt is igazza van Setälä Emilnek, ennek az éleseszű finn nyelvstudósnak, amikor az ősi alapnyelöben változó hangsúlyt gyanít.* A hellénben pl. nomin. *güpsz*, de már a genit.-ben *güposz*. A hosszú hangzó Setälä szerint a hangsúly következménye,

s mihelyt a hangsúly egy másik szótagra esik, elveszti a hosszúságát (kéz, kezét).

Hogy Setälä Emilnek milyen elmés feltevése ez, igazolják a görög példák. Vegyünk föl egy pár százat.

A következő táblázatban a görög szavaknak a végső szótagján van a hangsúly, s ennek megfelelően a magyarban hosszú magánhangzóval végződnek a szavak. Az S jel itt is a kikövetkeztetett szittya alakot mutatja.

túró	<i>túro-sz</i> túró
velő	<i>müelo-sz</i> , S m = v <i>vielö</i> velő
kopó	<i>szkopo-sz</i> kémlelő, nyomozó
gyűrű	<i>gürö-sz</i> kerek
savanyú	<i>szimono-sz</i> , S m = v <i>szimono</i> savanyú
csomó	<i>thóno-sz</i> , S th = sz <i>szoma</i> rakás, boglya
apó, após	<i>aplu-sz</i> apus
golyó	<i>szkolio-sz</i> görbe, körszerű
kampó	<i>szkambó-sz</i> görbe
béko	<i>pégó-sz</i> kötelék
gyönyörű	<i>gonüro-sz</i> , S <i>gönörü</i> (<i>gonü-</i>) ragyogó
küszörű, küszűrő	<i>kszü-ro-sz</i> S <i>küszürö</i> csiszoló
lejtő, léis	<i>klü-sz</i> lejtő; v. ö. ejtő, étő
nedró (ügyetlen)	<i>nothro-sz</i> rest, álmos
nédó (ostoba)	<i>udó-sz</i> kába
bakó (sulykoló)	<i>palhu-sz</i> vaskos, szilárd
kürtő	<i>kürto-sz</i> görbe, hajlott
sanyarú	<i>(h)aniaro-sz</i> , S h = sz terhes, bús, nyomorult
forró	<i>purro-sz</i> tüzes; forr elvonás
szigorú	<i>iszkhuro-sz</i> , S <i>szikurö</i> kemény, konok; v. ö. szikra iszkra
kóró	<i>kauo-sz</i> szár, l = r
iró (savó)	<i>oro-sz</i> savó
redő, rődő	<i>rütl-sz</i> redő
kötő	<i>szkül-sz</i> lemetszett bőr, szij; köt elvonás
tüdő, tidő	<i>stüto-sz</i> , S <i>tüö</i> aszkorbán elsorvadt
fakó (lencseszínű)	<i>fako-sz</i> lenese, szepiő -
fiú, fiju	<i>hüjö-sz</i> , S h = v <i>vijö</i> fiú
bárgyú	<i>bradu-sz</i> met. <i>bardu-sz</i> rest, buta; d = gy
seprő	<i>szépro-sz</i> szennyes; hellénben is: <i>szarosz</i> szenny és seprő
kátyú, kotú	<i>szkato-sz</i> elav. tő (<i>szkór</i>) sár

V. ö. még: szomorú *amauro-sz* u. a.; bendő *entlo-sz* bent, bentlevő; Rajkó (név) *rojko-sz* löcskő; ború, borús *mauro-sz* S m = b *banrósz* homályos; dugó (dugasz, rejték) *dokho-sz* tartó edény; fűző, vessző *oiszo-sz*, *oiszü-sz* S *viszü* fűz, kötőfűz; fűzni elvonás; koszorú *oiszoro-sz* fűzött; köllő (zöld harkály) *kolio-sz* S l + i = ll *kollö* zöld harkály (v. ö. aliusz allosz); magló (tenyésztett állat) *makhla-sz* buja;

tarhó (összement tej) *traku-sz* S *tarklu* darabos, (a savóban a turó darabokban van); szőlő *kkülo-sz* S h = sz *szüld* nedv; *kkülo-* a nedvet kinyomni; v. ö. *hülis-* szűr; válú *fiati-sz* csésze, kivájt; *fiato-* kiváj (lehet partic. alak).

Van néhány szavunk, melyre kivételesen nem alkalmazható a hangsúly törvény. Ilyen a sír (sírverem), hellén megfelelője *sziro-sz* verem, tehát »síró« alakot várnánk. Ilyen az »út«, *oudo-sz* út, itt meg útó vagy útú alak lenne a helyes, holott nyelvemlékeinkben is csak *utu* fordul elő. Vagy ott van a szék (ól), *széko-sz* bezárt hely, ól, lakhely, itt is székő alakot várnánk. Hogy magyarázzuk ez eltolódást? Mondhatnánk, hogy már a hellénben is egész sereg olyan szó fordul elő, melynek kétféle hangsúlyozású alakja van, pl. *rékho-sz* és *rékho-sz* rög. Így feltehetjük, hogy a *sziro-sz* szónak is volt az ősgörögben egy *sziro-sz* alakja. Egy-két esetben tényleg erre vihető vissza az eltérés. De egészben véve egy sokkal érdekesebb esettel állunk itt szemben. Nevezhetnénk ezt *visszafejlődési folyamatt*nak. Miután nyelvünkben idővei a görög hangsúly akkép módosult, hogy a szó első tagja kapta a nyomatékot, ennek következtében az utórész sorvadni kezdett; mihelyt elvesztette a hangsúlyt, sok esetben rövidebbé lett, sőt egészen elkopott a végmagánhangzó. Így lett az útú-ból útu s végül út; a síró-ból lett síru majd sír; székő-ből székü, végül szék.

A nyelvjárásokban már egész sereg ilyen *visszafejlődött* végtag fordul elő: kátyú kátyu, köszörű kűszürű, túró túru, szigorú szigoru, seprő sóprű, küllő küllü, pánkó pánkó pánk (fánk), rizsa rizs stb.

S most lássuk a második csoportot, amikor a hangsúly nincs az utolsó szótagon, s így rövid -a (-e) végzet felel meg neki a magyarban. Az ide tartozó szavak hangsúlyozása teljesen meg-
egyezik a hellén hangsúlyozással.

kapa	<i>skaposs</i> kapa
kánya (kék csóka)	<i>kuano-sz</i> kék rigó; <i>kuano-</i> sötétkék
banya (kemence)	<i>banuo-sz</i> kemence; v. ö. bánya
kupa	<i>skapho-sz</i> pohár, serleg
karika	<i>kriko-sz</i> S <i>kiviko</i> karika
macska	<i>moszkho-sz</i> magzat, kölyök
kútu, kút	<i>kuto-sz</i> vájulat, üreg
móka	<i>móko-sz</i> gúny
otromba	<i>atropo-sz</i> , S m b(p) előtt: <i>atrompo</i> otromba
muka, munka	<i>mogó-sz</i> munka
ragya	<i>kraio-sz</i> ragya; d = gy: dió gyiő
gálya	<i>gaulo-sz</i> gálya
falu	<i>poli-sz</i> város vagy a város vidéke
béke	<i>pégo-sz</i> (<i>pég-</i> igéből <i>pék-tosz</i> is!) a megkötött
muja	<i>mólu-sz</i> buta

kacaba (téli ruha)	<i>gauszapo-sz</i> guba
buga (fűrtüs)	<i>poško-sz</i> fűrt, pehely
homolya (csoport)	<i>homilo-sz</i> tömeg
köpi	<i>küpho-sz</i> üres edény; <i>küpszélé</i> méhköpi
kúna (acél)	<i>kuano-sz</i> kékre fúttatott acél
laboda	<i>lapalho-sz</i> sóska-féle
tanya	<i>keano-sz</i> birtok, vagyon
trágya	<i>trago-sz</i> bujaság; v. ő. geile = trágya, bujaság
vidra	<i>hüdra</i> vizikígyó; <i>cu-üdrisz</i> vidra, vizikígyó
túpa (buta)	<i>tu-pho-sz</i> ostobaság
alagya (gyászdal)	<i>elego-sz</i> gyászdal
paripa	<i>parippo-sz</i> a lovaglásban megelőző
róka	<i>trokko-sz</i> futó, borz
tőke	<i>tüko-sz</i> sulyok
ketfe-kotla	<i>kühlo-sz</i> üres fecsegés, tréfa
szoba	<i>zopho-sz</i> homály; v. ő. akol (sütét) és <i>szkiasz</i> árnyék, félszer; <i>szkia-trafész</i> árnyékban; szobában növelt

A harmadik csoportba azok a szavak tartoznak, melyek a fő végső magánhangzóját, mint hangsúlytalant, később elvesztették.

bivaly	<i>boubalo-sz</i> bivaly b = v
domb	<i>lumbo-sz</i> földhalom
fagy	<i>pa-go-sz</i> fagy
gomb	<i>gompho-sz</i> összekötő; <i>kombo-sz</i> szalag
kád	<i>kád-oss</i> vedér
kan	<i>gon-oss</i> nemző
kör	<i>gür-oss</i> kör
len	<i>lin-on</i> len
luk	<i>lak-oss</i> gödör
stróf, sróf	<i>sztrófo-sz</i> csavart
szobor	<i>zophor-oss</i> állatokat ábrázoló
tőr	<i>thér-a</i> fogás; <i>thér-agrosz</i> vad-fogó
belénd	<i>belintho-sz</i> belénd
darab	<i>thrombo-sz</i> , S <i>toromb</i> u. a.
kőb	<i>kübo-sz</i> u. a.
őr	<i>oür-oss</i> őr
szirt	<i>szírti-sz</i> zátony, homoktorlat
rokon	<i>progon-oss</i> ős, előd, mostoha fiú stb.
küpeny	<i>szkepam-on</i> takaró
paszuly	<i>phasziol-oss</i> paszuly
gond	<i>kado-sz</i> , S n-toldó <i>kand</i> gond
síp	<i>szíph-ön</i> cső; <i>szpi-sz</i> sípol
szó, szav	<i>pszof-oss</i> hang
ánisz	<i>anisz-on</i> u. a.
ár (érték)	<i>ar-oss</i> haszon
galamb	<i>kolumbo-sz</i> buvármadár
nyű	<i>knü-oss</i> rüh
iker	<i>ikel-oss</i> hasonló
kapor	<i>kuper-oss</i> fűszernövény
kömény	<i>kümin-on</i> u. a.

Lásd még: faj, fűz, geny, hal, kövér, rög, tők, veréb, por, alom, apostol, hón, fekély, rügy, rigy stb. szavakat a megfelelő rovatokban.

De nemcsak a szövégződésen éreztette hatását a hangsúly, hanem a szó elején is. Hangsúlytalan magánhangzó, néha egész szótag is, elvész a szó elejéről igen gyakran más nyelvekben is. Pl. a mordvin nyelvben *iskä* és *skä*, pedig az ugor nem kedveli a kettős mássalhangzóval való kezdést. A hellénben *ébajosz bajosz*, *amaurosz maurosz*, *oduramai duronai*, *iktisz ktisz*, *aszpalaksz szpalaksz*, *asztraptó sztraptó*, *aszpidész szpidész*, *aszkalabosz szkalabosz*, mert e szavak első szótagján nincs hangsúly. A szittyában iszák szák, apatika patika, iszánkó szánkó stb.

Az itt következő táblázatban is a teljes alak első szótagja hangsúlytalan:

dara	<i>athara</i> búzadara
liszt	<i>aleszt-osz</i> őrlött; az adj. verb. (- <i>tosz</i>) a magyarban mindig - <i>t</i> : szűrt és nem <i>szűrt-osz</i>
gulya	<i>agelé</i> , <i>agela</i> gulya
gerj-cd, -eszt.	<i>egeir</i> . S met. <i>egeri</i> - <i>egerj</i> - gerjeszt
korhad	<i>ikhórroe</i> - S <i>ikorrho</i> - genyed, rothad; v. ő. Pyrrhus
madzag	<i>komodszug-osz</i> összekötés, kötél
pitar	<i>epithur-ou</i> előház, pitvar
társ, toáros	<i>ketairosz</i> társ; ai = á (é)
rőt, rőtít	<i>erütk</i> -, <i>ereütk</i> - pirosít; roth
istáp	S <i>isztup</i> , H <i>sztuosz</i> bot, rúd
eszköz	S <i>eszkeüosz</i> , H <i>szkeüosz</i> eszköz
apró, t. oprak	S <i>abrakh</i> , H <i>brakusz</i> alacsony
esztobor (kerítés)	S <i>eszteph</i> - H <i>szteph</i> - bekerít; -or képző
isztrongalik (gürbe)	<i>sztrongulo-sz</i> kikerekített; v. ő. isztronga (bekerített)
öblin-t	S <i>üplün</i> -, H <i>plün</i> - mos, tisztít
csont (-t dem. k.)	<i>osztion</i> , <i>osztion</i> csont; szt = sz (cs)
rizza, rizs	<i>orüza</i> , de S <i>orüsa</i> rizs
név	<i>onoma</i> , de S jónos <i>onema</i> , m = v onéva, u. a.
támaszt	<i>hiszta</i> - állít, támaszt; (<i>hi</i>) <i>sztá-ma</i> támasz v. ő. latin: <i>sta-re</i>
olvad	<i>lu</i> u. a. * <i>szoln</i> -, <i>szolv</i> - sz = h <i>holv</i> - l: <i>solvo</i>
legénykedui	<i>elegain</i> -, S <i>elegén</i> - féktelenkedik, duhajkodik
iszap	S <i>issap</i> -, H <i>szépsz</i> (<i>szap</i> -) rothadó
ikric (dalnok)	S <i>ikronsz</i> -, H <i>kron</i> -, <i>kronszisz</i> lantverő
üstötkél, isztikél	S <i>isztik</i> -, H <i>sztiz</i> - (<i>sztig</i> -) sarkantyúz, szűr
ostobáz	S <i>osztobasz</i> -, H <i>sztobasz</i> - csúfol, ostobának nevez
isten, sten	S <i>isztheu</i> -, H <i>sztheu-osz</i> erő, hatalom
istráng	S <i>isztrang</i> -, H <i>sztrangalé</i> kötél
patika, apatika	<i>apolüké</i> -, <i>apolüké</i> rakhely, tár
ester (meddő)	S <i>eszteira</i> -, H <i>szteira</i> meddő
spárga	<i>aszparago-sz</i> spárga; spargel

istálló	S <i>isztell-</i> , <i>isztall-</i> partic. <i>isztálló(n)</i> állás; H <i>sztell-</i> latinban is <i>stabulum</i> , <i>stabilis</i> = erősen álló; v. ő. asztal
rókázik, rüg	<i>ercug-</i> hány, okád; kivet
abrák	S <i>abrák</i> étel; <i>bró-</i> enni <i>-aksz</i> elav. k.-vel

Előfordul az is, hogy a szó elején két mássalhangzó közt levő hangsúlytalan magánhangzó esik el, pl. a hellénben: *petéssz-plesszomai*, *therizó thrizó*, *foreó freó*.

szakít	S <i>szakk-ide</i> , H <i>szkhidz-</i> szakít
szop, szopa	S <i>szopa</i> , H <i>szpa-</i> szop
picike, picil	S <i>pszik</i> , H <i>pszik-sz</i> ; <i>pszisz pszisz</i> morzsa
köszörű, küszürű	S <i>küszürö</i> , H <i>küszürsz</i> csiszoló
közönséges	S <i>küszürö-sz</i> , H <i>küszürö-sz</i> közön-séges
boto-l, botlá-z	S <i>potai</i> , H <i>ptai-</i> botlik; ai = á

A többi (mintegy száz) példát lásd a metathesisnél

Egészben véve téves nyelvtudósainknak az a nézete, hogy mi a könnyebb kimondás kedvéért a két mássalhangzóval kezdődő idegen szavak elé vagy a két mássalhangzó közé egy magánhangzót iktattunk, s felhozzák például az ispotályt (*spital*), a garast (*groschen*), elfeledve, hogy a német *spital* nem is eredeti alak már (olasz *ospedale*, *ospitale*, a latin *hospitalis* után*), a garas pedig a szittyá-görög *gurosz* (kerek), esetleg *khuruzosz* (S *khuruzsz*) aranypénz.

Igaz, hogy a szittyá nem kedvelte a két mássalhangzóval kezdődő szavakat, de ezen úgy segített, hogy egyszerűen elhagyta a szókezdő első mássalhangzót, pl. *klóp-* *lop*, *szkoposz* *kopó*. A több százra menő példát hátrább közöljük.

Amint a szóvégi hang hosszúvá lesz a hangsúly következtében, ép oly gyakori a szó elején a magánhangzó megnyújtása. A következő táblázatban a görög szavaknak első szótagján van a hangsúly, s ezért magyar megfelelőik első szótagjában hosszú a magánhangzó.

cél, cel, cil	<i>tel-oss</i> vég, cél; k. alnémet: <i>tele</i> (ziel)
áld	<i>alk-</i> segít, üdvözít
ánisz	<i>anisz-ou</i> u. a.
ár	<i>ar-oss</i> haszon
áron (kontyvir.)	<i>aron</i> u. a.
árok	<i>oruk-</i> árok, ásó; v. ő. <i>szkaphossz</i> árok, kapa
Árpád	<i>arpe</i> (<i>arpa</i>) sólyom; <i>-d</i> dem. képzővel
ásít	<i>khasz-</i> , <i>kha-szk-</i> ásít
ászok (talap)	<i>baszi-sz</i> talapzat; <i>-k</i> dem. k.
pálya	<i>palé</i> , <i>pala</i> küzdő gyakorlat
pákosz (torkos)	<i>phagosz</i> torkos
bécs (város széle)	<i>peusza</i> vége, széle valaminek

*) Feltehető, hogy e szó megvolt az üsgürögben is eredeti »vendégszerető» értelemben, de a hellénben elavult.

bódak (kardm.)	<i>pundak-sz</i> kardmarkolat
dárda	<i>doru- dorato-</i> dárda; <i>-da</i> dem. k.
érik-ez	<i>erik-</i> idejűn, utazik
fánk, pankó	<i>ouko-sz</i> , <i>S vouko</i> felfűjt, magasra kelt
hálás	<i>hilaoss</i> nyájas
hártya	<i>khartéss</i> papír; cred. hártypapír
járom	<i>karma</i> fogat
játszik, jádz...	<i>(psz)iadz-</i> ; <i>S jadz-</i> játszik
jósol	<i>osszo-</i> jósol; kezdő <i>j-</i> aspis jaspis
kád	<i>kád-ossz</i> veder, hordó
káva	<i>szkafé</i> , <i>szkafu</i> kivájt
kút, kutu	<i>kuto-sz</i> güdör
láp, lamp	<i>lapé (lapa)</i> , <i>lampé</i> penész, iszap
méla	<i>melass</i> szomorú
ón, *hón, kbón	<i>gau-ossz</i> fény; <i>gau-</i> ónoz
páros	<i>parissz-ossz</i> hasonló; v. ü. iker <i>ikel-ossz</i> hasonló
róka	<i>trokko-sz</i> körben futó, borz; a róka gyakran együtt él a borzzal!
tábor	<i>taphro-sz</i> , <i>S metath. taphor</i> árok, sánc

Természetes, hogy a magánhangzó megnyújtása nem okvetlen következménye a hangsúlynak; sőt dialektusok szerint is változó; pl. *progon-ossz* = űs, előd; itt rógon vagy rókon alakot váránk, de csak a székelyben rókon.

A digamma.

Ismeretes, hogy a hellénben nincs meg a *v* hangzó. De eredetileg megvolt, erről tanuskodnak az ó-hellén nyelvemlékek, bizonyos hangtani változások a szavakban és a rokon nyelvek. A Homérosznál előfordul egyes szokatlan szóalakokból következtethetjük, hogy az *ag-* (*ag-numi* török, zúzok) régen *vag-* volt, épúgy mint a magyar *vág**; *ér-ossz* vagy *ear* (tavasz és vér) a latinban *ver*, a magyarban is vér; *auksz-* növekszik, nővel, fokoz, a németben *wachsen*, a magyarban fokoz (vokoz), *auksz-an-* tenyészt, szaporít pedig fog-an-zik (szaporodik a székelyben!). Az *f* itt is *v* volt az ősi nyelvünkben, mert eredetileg nem is igen volt *f* hangzónk. A magyarban is igen könnyen kiesik ez a *v* a szavakból: vadas odas, vólna ólna, savanyú suónyu; de ép oly gyakran meg is jelenik mint járulékhang: üres vüres, úgy vigy, üög üveg. Ép ez teszi nagyon nehézé annak megállapítását, hol volt meg a digamma az ősgörögben. A legvalószínűbb, hogy az alább közölt táblázatok szavainak csak egy része eredeti digammás alak, más részében szittyai járulékhanggal van dolgunk.

A főniciai betűkben még a *v* és *u* hangzóknak közös jegyük van; hasonlóképen a székely-szittyai ABC-ben, legalább a csikszentmiklósi

feliratban. Régi írásainkban is a *v* hangzót gyakran *u* betűvel jelölik, pl. avas »ouas«, a hellénben is *auasz* (száraz).

Érdekes ennek az *avas* szavunknak is az etimorja. Eredeti jelentése száraz, a székelyben is régi kopárosodó (tehát már nagy részben kiszáradt, kivénült) erdőrészt jelent; az *avar* is »száraz« haraszt, megavarosodik verdorren. A kiszáradt fa a kivénült fa; a száraz ember az elsoványodott öreg, a »száraz meddő« az öreg anyajuh. Így lesz az *avik*, *avul* jelentése a szárazból *elvénnül*. Aztán a régiből állott, megromlott.

av-ul	<i>au-ó</i> szárazt, szárad
av-ar (száraz haraszt)	<i>au-</i> szárad - <i>r</i> képzővel
av-as (kiszáradó erdő)	<i>au-osz</i> száraz
ó	<i>au-</i> száraz; a dift. összevonása
av-as-odik (senyved)	<i>au-ain-</i> kiszárad, elhervad
vén-ül	<i>auain-</i> , lassankint elhal; ai = é, a kezdő <i>a</i> mint hangsúlytalan elkopott

Az ó-hellénben igen könnyen lett az *u*-ból *v*, pl. *glükénosz* *glükévosz*, csakhogy ott aztán mint *v* ki is esett, ellenben a szittyában mint *v* is megmaradt: lekvár (*lőkevá-r édesség); denevér *dineu-* *dinev-* körben repül -*r* képzővel, (a denevér repülés közben szabályos köröket ír le); kova, kavics *kau-* *kav-* éget, gyújt, tehát a kova a tűzkő, a gyújtó. A *kav*-hoz hasonlatosan lett az ó-hellénben a *kliu-*-ból *kliev-* önt, összeönt, vegyít, de ott a *kav* és a *kliev* alakok digammája eltűnt, míg a szittyában megmaradt: kova, kever.

A leggyakrabban diftongus jelöli a volt digammát: *oinosz* (*vinosz*) vinum; *oikosz* (*vikosz*) vicus; *eidó* (*vidó*) video; máskor meg egy hehezet maradt vissza belőle: *Hesztia* Vesta; *hora-* (*vora-*) vár-ok.

vág	<i>ag-</i> <i>vag-</i> vág, tör, zúz
vigyá-z	<i>auga-z-</i> <i>viga-z</i> szemét ráirányozza
vitáz	<i>anda-z-</i> <i>vidaz</i> hangosan beszél; hadáz
vita	<i>andé</i> (<i>anda</i>) <i>vida</i> hangos beszéd
vira-d	<i>aura</i> , <i>vira</i> reggeli lég
vér	<i>ér</i> , <i>vér</i> , <i>ear</i> tavasz, vér
vir-ít	<i>ear-ids-</i> , <i>viridsz</i> virít; l: <i>vireo</i>
vir-ics (fa-nedv)	<i>ear</i> , <i>vir</i> a fa nedve
vőrös (rozsdav.)	<i>eürossz</i> , <i>vürossz</i> rozsdá
vászon	<i>oiszon</i> , <i>viszon</i> font mű; <i>fászon</i> vitorla vászon
vád, vét-ek	<i>ait-ia</i> , <i>vaiti-</i> vád; <i>aiti-osz</i> vádolt, vétkes
vüres, üres	<i>cürüsz</i> , <i>vürüsz</i> tágas, téres
vajudik	<i>óá-in-</i> , * <i>aud-</i> , <i>vand-</i> vajudik
	<i>óds-</i> jajgat; wehe fájdalom, vajudás; v. ő. fáj
viksz, viaksz	<i>iksz:sz</i> , <i>viksz</i> lép; wachs
válú	<i>auló v</i> , S <i>váló</i> válucsatorna; v. ő. <i>fialé</i>
varga, vorgia	<i>orgu</i> <i>v</i> , <i>vorga-z</i> cserez; (cserzővargal)
vész	<i>á-s</i> <i>v</i> , <i>vé-szisz</i> S <i>vé-sz</i> fűvás, dühöngés

vin-kó
vak, vaklyos
véka (20 pint)
valag

vánkus, fánk
vit-or-la
varnyú
vásár-ol
vél (*vié-l)
vio-la
vers (civódás)
vizs
vaj

venyige, vin-ike
vessző
vendég-el

oin-oss, vin- bor, -*éd* dem. k.
akhlusz sötét, (= világtalan!) v. ő. akol
eika-sz, veika-sz hús; ei = é; viginti
alok-sz barázdászerű bevágás; v. ő. *küssosz* női
sz.-test és bevágás (höhlung)
onkosz felfújt, duzzadó
oida-, vida- dagad, duzzad; *-r* és *-la* k.
orui-sz madár, tyúk, kakas stb.
akszia- becsül, kér; ksz = sz (cs) l. becs
oié-, vié- vél
io-sz, vio-sz viola; -la dem. k.
crisz, verisz u. a.
oiss-, vissz (fer-) u. a. *oiss-toss* vitt
oj-oss juhbóli; v. ő. *bou-turon* vaj; *boi-, boj- boej-oss*
tehénből való; b = v
oin-ass, vin-ass venyige, ven-ics
oissü-sz, vissü- fűz vessző
endekh- szívesen lát, megvendégel

Ez az *endekh-* szó összetett: *en-* igekötő, megfelel neki a magyarban a *-ben* (ven), s minthogy a latin és német *in* nem digammás, lehet, hogy a szittyában kapta a szó a kezdő v (b) járulékhangot, úgy mint úgy vigy, ordít viridit. V. ő. még a hun Bendeguz (*endekhsz*) névvel, mely szintén vendéget jelent. Különbözik is az egybevetések helyességét az egyáltalában nem érinti, hogy a hangváltozás a hellénben vagy a szittyá-magyarban folyt-e le. Lehet, hogy a vak, vaklyos szavak kezdő v-je is szittyá toldalék, annál is inkább, mert az akol szóban, mely a görög *akhlü*-val egyez, szintén hiányzik a digamma. Vak szavunk igen ügyes alkotás a vaklyosból (a nyelvérzék a -lyos végzetet demin. képzőnek sejtve), sötétet jelent, épúgy mint a »világtalan«. A szem a hellénben *augé* a fény; a németben *auge*; tehát a vak ennek az ellentéte. Hogy a vakli tényleg sötétet jelent, mutatja a *vaklic* szavunk, vaklic arcú, sötétarcú, barna.

Gyakran *h* maradt vissza az eltűnt *v*-ből, pl. *Heszlia* Veszta, *heszpera* vesper, *valiszk- haliszk-*.

förgeteg, förmeteg-es
vární
veszhű-dik, (dühösk.)
fiú, fijú
Veszprém
vesz-t
viz, vid
veder, vüdör
vidra
vederni, vedel

horné-tikoss heves, erőszakos
hora- vor- vár
hüoszku-ma- dühöng
hüjo-sz, vijo fiú
heszperin-oss nyugati
késsza-, véssza- veszteni, megveretni
hüd-oss, vüd-oss viz
hüdrü-, vüdrü veder
hüdra, vüdra vizikigyó, vidra
hüdreü- vizet merlt

fészek, fészék	<i>hészék-osa, zészék</i> pihenés, magány; <i>f = v</i> hitván, hitfán
végcz (intéz)	<i>hége- igazgat, parancsol, intéz</i>

A $v > h$ változás már az ősgörögben is előfordul: húgy, hüd-oz (vize) kezdő h-ja v-ből fejlett; hid-eg szavunk is *hüd- -k (-g)* demin. képzős alakja. Harláz (nagy hangon beszél) — mint láttuk — *audaz-, vidaz* vitáz, hangosan beszél alakváltozata. Ez érdekes kun szóra még visszatérünk az n-toldó igéknél (hado-n-áz).

Végez (hége-) szavunknak eredeti jelentése igazgat, parancsol, intéz, (lenken, leiten); végző az intézkedő v. igazgató. Végzés a parancs, *bescheid*; ügyeinket intézni annyi mint végezni. Az alapjelentésben tehát még nincs meg a *vég* fogalma, ez akkor jut bele, ha *be-, el-* igekötővel használjuk a szót: elvégez, bevégez. A vég (ende, finis) fogalmát tehát itt tulajonképpen ezek az igekötők fejezik ki, de innen átment aztán az alapszóra is. Így született meg a *végezni*-ből elvonással a *vég* szó. A latinban az *ago* = végez, intéz, kormányoz, intéz; a hellénben is *ago* vezet, igazgat, intéz, folytat.

A következő táblázatban a kezdő *f* főleg *v*-ből fejlett; *f* hangunk eredetileg nem is igen volt, ez *p, b, v* hangokból alakult. A hellén *phi* is inkább hehezetes *p*; a digamma lett volna az *f* hangzó, mint a jele *F* is mutatja, de mint láttuk, ez is inkább *v*-nek hangzott. E táblázatban is egy-két esetben a kezdő *f* járulékhang a magyarban, s nem a hellén digamma; pl. úszkúpú fűszkúpú, öt-föt.

fokoz	<i>auksz-, vüksz</i> nagyít, fokoz
fog-an-zik	<i>auksz-an-</i> szaporít
fűz(fa), fűz	<i>oisz-osa, visz</i> u. a.
fuvola	<i>aulo-sz, vaulo-sz</i> u. a.
fondor	<i>enedro-sz</i> leselekedő
ficam	<i>ekszoszma</i> u. a. <i>ksz = sz (c)</i>
feszeng	<i>ekszonko-</i> kevélykedik
fene (iszonyú, rém)	<i>aino-sz</i> , S hasonulva <i>vine</i> iszonyú, rém; v. ő. <i>ainonurgasz</i> fene magas, rém magas
far, fura	<i>or-osa, oura, vora</i> far
figyel, ügyel	<i>ang-as-, vig-as</i> u. a.
főta	<i>loto-sz</i> u. a.
fodor, fűres-bodros	<i>oida-, vida-</i> duzzad; <i>vidarosz</i> fodros, habzó, hullámszó, dagadó (tenger)
furó	<i>oruksz, voruk</i> -uk, ak = ó <i>voró</i> bohren
fönök	<i>vanak-sz (anak-sz)</i> u. a.
fánk, páncó	<i>onko-sz, vonko-sz</i> felfúvódott, megkelt

A *v*-ből igen könnyen lesz *b (p)*: sávós sábos, zsivaly zsbaly; vakog bakog stb. De az itt következő táblázatban is több esetben

csak járulékhang a kezdő b (p), mint ahogy: ibolya bibolya, uborka buborka, ámul bámul stb.

bet	<i>ent-osz</i> u. a.
bend-ő	<i>end-ina</i> belek, <i>enter-on</i> l: venter
borostyán	<i>aristeion</i> diadalmi díj
becs, becsű	<i>akszi-a</i> , S <i>ksz</i> = <i>sz</i> (cs) <i>bacsi</i> becsű
bácsi	<i>akszi-osz</i> , S <i>bacsi</i> becses, kedves, érdemes
bajusz, bojsz	<i>ojsz-on</i> , <i>vojsz</i> fonott, pedrett
bárány	<i>arén</i> u. a.
bozótos	<i>ozólosz</i> ág-bogas
baráz-da	<i>ourossz</i> u. a. -da dem. k.; v. ő. <i>horossz</i> határ, <i>horidz-</i> dór: <i>horiszd-</i> határt, mesgyét von
bogáncs (minden tövises növény)	<i>akantha</i> tövis, tövises növény; <i>akanth-ion</i> bogács-faj
bod-áz	<i>oud-</i> , <i>hod-</i> út ígealakja, út-az
bódórog	<i>oudoure-</i> úton lelkődik, kódorog; itt a <i>k-</i> <i>k-</i> ből fejtett: <i>houdoure-(g)</i>
böstörködik (pörpatvarkodik)	<i>oisztre-</i> , S met. <i>voszter-</i> dülhög, ingerel v. ő. ostorkodik = arcátlankodik: mint a légy; <i>oisztre-sz</i> , <i>vosztor</i> bögöly (légy)
bodza (szagos)	<i>odz-</i> illatoz

A buzogány se török szó! Bozdo-gán, budzo-gán *odzo-sz* u. a. *on oszdo-sz* bunkó, bütyök; -k dem. k.-vel *boszdo-k*, *boszdo-g* (feihangu alakja bütyö-k); -ány kics. képző. A dzéta itt mind a négy alakjában mutatkozik: z, dz, szd, d (t, ty).

Néha *ö* helyett *p* járulékhanggal találkozunk:

pokol	<i>akhi-sz</i> , S <i>pakul</i> , <i>akol</i> sötét
piszkál	<i>*iszkal-</i> (<i>szkall-</i>) tüzet szit, piszkáll.
peleng-ér	<i>elekh-sz</i> szégyen, gyalázat
pendő, pende-ly	<i>endü-</i> betakar
perel (per)	<i>er-iz-</i> civódik
pöce, bűz	<i>os-é</i> (<i>osa</i>) bűz
póz-na	<i>os-ossz</i> ág
pofa	<i>óp-sz</i> arc
pele	<i>helei-ossz</i> pele
pill-og	<i>ill-</i> sandít, sunyorít; v. ő. csillás (<i>illosz</i>)

Néha a kezdő *v* a szittyában is *h*-vá, ez pedig *k*-ra változik pl. vápa hápa. A kendő (vendü majd hendü) is így alakult az *endü-* betakarni igéből; mint igenév helyesen *kendüő* lehetett. Tehát a kezdő *k-* nem járulékhang, bár az is lehetne, mint ákombák kákombák, östörködik küstörködik. Ennek ellene mond az, hogy az első szótag *en-* nem egyéb, mint a magyar *ben*, a latin és német *in*.

Fűzni igénk is létségtelenül a (k) vessző) főnévvel függ össze; volt is az ősgörögben ennek megfelelő **visz- (vossz-)* ige, de a hellénben kiveszett, s csak származékai maradtak meg: *oiszon* font mű; *oiszossz* kötőfűz. Kos-ár és koszo-ro-sz tehát a *visz- vossz-* ige származékai -ár főnév, illetőleg -ossz képzővel. Mindkét szó fűzöttet (fűzúr) jelent; *vossz*, *hossz*, *kosz*, *kosz-ár*, *kosz-or-ú*. A kas-t és kasornyát is vesszőből fonják.

Fiz sz = h változat.

Igen gyakori eset a hellénben, hogy a szókezdő *sz* *h*-ra változik: *szűsz hűsz*, *szüper hüper*, *szüpo hüpo* stb. Hogy ez a hangváltozás már az ősgörögben is megvolt, mutatják a magyar, vagyis inkább kun dialektusok: sunyori hunyori, supál hupál, süpped huppad, záború háború. A hellénben a *h* nem valódi mássalhangzó, valami hehezet, ami egy elveszett hang (*v*, *sz*) után maradt vissza.

száll	<i>hall-</i> ugrik, repül; l: salio
sie-t	<i>hie-</i> siet
szöv, szűv	<i>hűf-a-</i> szőni f = v
süpped, huppad	<i>hűphüd-</i> lepad, sülyed
cipő	<i>hüpo, szüpo</i> alatt, (az alul levő)
cipellő	<i>hüpo-lü-</i> cipőt oldani; partic. al!
csep-er-edik	<i>héb-aszk-</i> fölserdül
sajka (vont. hajó)	<i>holka-sz</i> , S l = j <i>szojka</i> vontatóhajó
suly, sulyk-	<i>holké</i> S <i>szojka</i> suly, teher
sarab-ol	<i>harp-é</i> sarló; sarabol = sarlóval vág
símuló (simándi)	<i>hainulo-sz</i> , S <i>szénuło</i> hízeltgő, megnyerő
vörös' szíva	<i>haima</i> , S m = v <i>széva, szíva</i> vörös; szilva lambdac. v. ő. fakó (lő); vörös hajma <i>hajma</i>
szapul	<i>hapal-</i> lágyít, puhít, csépel
szép	<i>héb-oss</i> érett; <i>hébé</i> ifjúi szépség
sor	<i>hor-oss</i> , S <i>hor</i> sor, rend, kör
zsámoly	<i>khamaj</i> alacsonyan; sámed-li <i>khamadisz khamadze</i> al.-ból -li dem. k.-vel; hellén is innen: <i>khamad-sé-lo-sz</i> zsámoly; v. ő. n: schemel
kurva, *hurja	<i>szurfak-sz</i> söpredék, gaz; n: hure

Fegyzet. A *suly* elvonás a *sulyk*-ből, mintha -*é* dem. képzős alak lenne. A sokat vitatott, de eddig még meg nem fejtett *cipő* és *cipellő* etimója is világos már! Tehát a *cipő* az alsó, az alul levő és : hellén *szüpo-lü* jelentése alul oldani vagyis a cipőt feloldani. A *cipellő* *szüpo-lüo(n)* S *szüpolüo* alul oldó partic. alak, mint a *kendűő*. *Szép* az ifjúság, az ifjúi erő, az ép; v. ő. még: *épi-oss* nyájas, jó; több kun dialektusban a *szép* jót is jelent.

Több *sz*-el kezdődő szavunkat csak úgy lehetne a fentebbi táblázatba beosztani, ha feltételeznénk a hellénben a megfelelő szavak elején egy később eltűnt *h* hangot. Ez esetben ezek a magyar szavak az eredeti ősgörög alakokat mutatják, épúgy mint az előbbi táblázatbeliek. Különbözik járulékhanggal van dolgunk, mint aszpisz szaszpisz, úszküpül szűszküpül, ekszemonca szekszemonca stb.

szerc-t	<i>era-</i> , S <i>hera-</i> , hasonulva <i>here-</i> szeret; szerclem, szerelmu: <i>crema</i> l: lambdac.; v. ő. <i>erelh-</i> izgat, feltűzel, csalogat
szomorú és komor sanyarú	<i>amauro-sz</i> komor, szomorú <i>aniauro-sz</i> terhcs, szomorú, nyomorult

sólyom	<i>ojóin-</i> orvmadár, n = m
szorg-os, sürg-	<i>erg-, verg-, herg-*</i>) munkálkodik
számár	<i>onár-ion</i> (<i>onossz</i>) u. a., olasz: somaro
szepítő	<i>ephél-issz</i> , S metath. <i>ephélé</i> szepítő
zerge, erge	<i>argo-sz</i> gyorslábu
csánk	<i>ank-ón, ank-ossz</i> könyök, karhajlás, görbület csánk = lábhajlás, könyökcsont; csánkös = görbelábu v. ő. csákó = görbe szarv ökör; csánkáz = gúncosat vet (ankuriz-); gáncs hangcseréve ¹ csánk-ból
szánkó	<i>ankó-n</i> görbület
csillás (kancsal)	<i>illosz, illissz</i> kancsal
árkány (hurkos k.)	<i>szargan-é</i> kötefélék, fonadék
iga	<i>szigo-sz</i> iga
szörből, löörpöl	<i>hroph-</i> met. <i>horph-, szorph-</i> szürcsül, l: sorbeo

2. H szókezdő k elkopása.

A *k, kh, (g)* hang a szó elején igen bizonytalan, egyszer elhagyjuk, máskor meg megtoldjuk vele a szót. Ennek az az oka, hogy a *k (kh)* könnyen hehezetté változik és elmarad, pl. gúnya húnya, gomolyag homolag, külü hülü, kuka huka, kankalék hankalék.

árpa	<i>karpó-sz</i> gabona
ájaz (fékez)	<i>kólasz-</i> fékez
alom (szalma)	<i>kulano-sz</i> gabonaszár, u: halm, v. ő. k = sz (cs) <i>szalamo</i> szalma
ara	<i>kora</i> mátká
ásít	<i>khasz-</i> (<i>khasz-ma</i>) ásít
ország	<i>khór-ossz</i> vidék, ország; orosz-ák (dem. k.) uruzág a Hal. B.-ben
őrő-m	<i>gauró-ma</i> ürvendés
úr	<i>hür-iosz</i> úr; <i>gaur-ossz</i> dölyfűs
kankalékos (görbe)	<i>ankulikosz</i> görbe, hankalékos
kunkor-odik	<i>ankur-, ankulo-</i> görbit, görbül
üzek-edik	<i>küiszk-</i> , S <i>hüzik-</i> meghág; küszk-ödik mint »bajol«
anya	<i>goné, gona</i> szülő, nemző
uno-ka	<i>gonó-sz</i> utód; -ka dem. k.
új, ujj	<i>guy-on</i> tag, főleg kéz-, lábtag, v. ő. <i>gaid aia</i>
íz-tel	<i>gelissz-</i> u. a.
óno-z	<i>gano-</i> fényest, ónoz

3. H szókezdő t elkopása.

Néha a szókezdő t (d) is elvész, pl. a hellénben *tholódész* *olodész*; a magyarban talabor alabor, tabajdók abajdók, támolyog ámolyog.

enged	<i>teug-</i> meglágyul, enged
imá-d	<i>tima-</i> tisztel

* Itt tehát a szittyában lett *k*-ből *sz* analógia útján. Más hangváltozásoknál is előfordul *sz* analógia hatása, s ez teszi nagyon nehézé az ősi alakok kimutatását.

orvos	<i>trofosz</i> , S met. <i>torfosz</i> ápoló
rág	<i>tróg-</i> rág
toáros (társ)	<i>toarosz</i> , S <i>toaross</i> társnő, feleség; v. ő. <i>hetaiross</i>
tengely	<i>enküli-</i> rajta forog igéből
igaz	<i>dikajosz</i> igaz; v. ő. bodrőjos, bodros
taszít	<i>ólta-</i> , S th = sz <i>tosze</i> , <i>szotose-</i> tosz-ik

Hogy itt a hellén *ólta-* elejéről elveszett egy mássalhangzó, azt az augmentatiója sejteti, de ez nem digamma volt, hanem *t* vagy *sz*; v. ő. német stossen.

Ŧ k = cs (sz) változat.

Igen gyakori eset nyelvünkben, főleg a kunban a szókezdő *k* hangnak *cs*-vé változása: kajla csajla, kába csába, kobak csobak, katangol csatangol. Vagy *sz*-re: konnyad szonnyad, kuckó szuszkó, kuskura szuszkura, kuszlik szuszlik. Kielégítő magyarázatát nem ismerjük; valószínű, hogy összefügg az *sz* = *k* változattal; ez esetben az *sz* (*cs*) kezdetű szavak az eredetiek.

csafrinka, cavira	<i>kapür-osa</i> , S met. <i>csapri</i> tréfás
csaloga-t	<i>kolak-en-</i> hizeleg, ez által elcsábít
csalók-a, csaló	<i>kolak-sz</i> csábító; -ak = ó
csámpás	<i>szkümbosz</i> sánta; <i>szkümbossz</i> görbe
csapláros	<i>kapél-osa</i> kocsmáros; -ar dem. k.
saru, csarapa	<i>krou-</i> , met <i>koru-</i> kopog
csemete, csömöte	<i>küma</i> , tő: <i>kümat</i> szülött, gyenge hajtás
csendes	<i>kentossz</i> , hasonlva <i>kentessz</i> kihalt, elhagyott
csereze (fülön függő)	<i>kírko-sz</i> karika
cserebogár, cserebók	<i>kerambuk-sz</i> szarvasbogár
csereboh	<i>karabo-sz</i> u. a.; l: scarabaeus cserebogár
cserecsznye	<i>kerasz-ion</i> u. a.; -nye dem. k.
csermely, *csejmer	<i>khejuar-osa</i> záporpaták; S <i>csejmer</i>
csöszk-ödik	<i>küisszék-</i> meghág
csigoly-a, csukló	<i>küklo-</i> forog; S partic. <i>kükölö</i> forgó
csikó, csikaó	<i>küka-</i> fickánd., S partic. <i>csükaó</i>
csik (hal)	fickándó, eredetileg *csükaó volt; v. ő. pánkó pánk
csügör (vinkó)	<i>küka-</i> kever, -r dem. k. <i>kükaón</i> vegyítékital
csilla (zöld gyékény)	<i>szkülla</i> csillaggyama
csinpo-lya (bürdösíp)	<i>kümbé</i> , <i>kümba</i> bördő, bündő
csempe, csümpe	<i>kümbé</i> korsó, tál
csiriz	<i>khri-</i> , <i>khir-</i> ken, mázol (<i>krissisz</i>)
csésze	<i>szkeissz</i> , S <i>cséissz-e</i> edény
csupor, csübör	<i>kuph-</i> <i>küpho-sz</i> , S <i>csüpho-r</i> edény, -r. dem. k.; v. ő. csobo-lya, -lya dem. k.
csúf-os	<i>küf-osa</i> , S <i>csuf-os</i> púpos
csomó	<i>kómu-sz</i> u. a.; v. ő. <i>thómu-sz</i> rakás, boglya
csónak	<i>kóna-</i> beszurkol; <i>kónak-sz</i> , S <i>csónak</i> beszurkolt
csár-da	<i>khór-a</i> tér, pusztai lakás; -da dem. k.
csor-da, sor	<i>khor-osa</i> kör, sor, sereg, csoport
süre, csürhe	<i>khóiro-sz</i> disznó, S <i>sóire</i> , <i>csóire</i> , <i>csörje</i>

csuma (sarj)	<i>kuma</i> , S <i>csuna</i> sarj, gyenge hajtás
csupa	<i>koupho-sz</i> , S <i>csupo</i> hiú, csekély
csuruklya	<i>karakallon</i> , S <i>csarakalla</i> csuklya
csősz, csűősz	<i>skeűőss</i> , S <i>csűőss</i> szolgál, tábori szolgál, a máhakra vigyázott
csutora	<i>khutra</i> cserép, fazék
csőkőny-űsűdük	<i>kűkuna</i> , S <i>csűkuna</i> megbokrosodik
csörtet	<i>kröte</i> , S met. <i>csorte</i> csörtet
csalán, csaján	<i>kajön</i> , S <i>csajön</i> égető
szalma, *szalama	<i>kalamo-sz</i> , S <i>szalamo</i> gabonaszár
szár, szál	<i>kau-oss</i> , S <i>szau</i> szár, nyél; r = l
szaru, szarv	<i>koru-sz</i> , S <i>szoru</i> bóbíta, szarv; v. ő. <i>koru-sz-sz</i> -szarvval bűk
szarufa	<i>korufa</i> , S <i>szorufa</i> tető, csűcs
széle, száj	<i>klcil-oss</i> , S ci = i <i>szél</i> , <i>seejl</i> széle, száj
zoko-g, zűg	<i>kűku</i> , S <i>szűku</i> zokog, zűg
zűd (d dem. k.?)	<i>khlooss</i> , S met. <i>szolo</i> zűd; <i>khloód-űsz</i> , S <i>szolod</i> fűszinű; halová-ny <i>khola(v)o</i> halványsárga; hold (a halványszinű)

Jegyzet. A *csimpolyát* vagyis dudát a szittyák a marhabendűből (bűrdű) készítették, azért nevezi a székely bűrdű-sipnak is; a görűg *kűmba*, S *csűmba* = bendű, bűrdű -*lya* dem. képzűs alakja. Egy nyelvtudűs a symphoniából származtatja, de Tiktin — úgy látszik — sohse hallotta a csimpolya fűlsértű hangját, melyben minden van, csak szimfonia nincs! — *Csárdá* szavunk is ősrégi eredetű és nem szláv jűverűny. A csárdás tánc is valószűnűleg szittyá eredetű; igaz, hogy csak a mult század kűzepe táján jutott be az irodalmi nyelvbe ez a szű, de a tájnyelvekben élhetett. A szittyá a tánchelyet *csordá*-nak vagy *csűr*-nek nevezte (*klor-oss*, S *csor* tánchely); a hellén *kűrdaksz*, S *csordű* (egy tánc-fajta) lehet késűbbi szittyájűverűny. A *csorda* (eredetűb korda alakjában) a legtűbb nyelvbe, még a perzsába is bejutott (ordu = sereg).

Ŧz i = j változat.

A hellénben *i* félmagánhangzű, mint az *u*, mert könnyen át-változhatik *j*-vé, mint az *u* *v*-vé, pl. *kűakintl-* *iakintl-* jácint.

jaj!	<i>iai!</i> jaj!
játszik, jádzik	<i>psziadz-</i> , S <i>jadz-</i> játszik
ujong	<i>iaukh-</i> (<i>iakk-as-</i>), S <i>jauk-</i> ujong; itt lehet a <i>j</i> hiatuszpűtlű is: <i>ijang</i>
jegyez, jedzű	<i>khiedz-</i> , S <i>jedz-</i> khít jegyez, X jegyzűs
jű, jaű	<i>ia-ma</i> gyűgyszer, a jűváj tevű; <i>eu</i> = <i>ejn</i> jű
jav-as (gyűgűytű)	<i>ia-</i> jűváj tesz, gyűgűyt
juh	<i>oia-sz</i> juh
kurjant	<i>gaurid-</i> űrvend
jár	<i>air-</i> , S <i>ér</i> , dűrosan <i>jár</i> elindul

A *j* hang a magyarban gyakran jelenik meg a szű elején mint járulékhang, épűgy mint a *h*; lehet, hogy az eredeti görűg szűban kezdű *h* lehetett, s az változott át *j*-vé: *aspis* *jaspis*, *űvűdűk* *jűvűdűk*; *űg* *jűg*.

gyárt, járt	<i>art-u</i> készít, összeilleszt
gyors, *jors	<i>or-numi, orsz-</i> pm. <i>orszo! orszeu!</i> indulj, rohanj, gyorsan! <i>orszi-ponsz</i> gyorslábu
gyűl, t: jűl	<i>cit-, ik-</i> gyűl; <i>ilē</i> sereg; v. ő. ül
jós-ol	<i>ossz-</i> jósol
jobbágy, jobágy	<i>opai-ossz</i> szolgál; d = gy: dió gyiő
jód, jöt (mindjárt)	<i>enth-usz</i> mindjárt
jószág (vagyon)	<i>ensza-</i> , dór <i>onsza</i> a tulajdon; v. ő. ház haus, haza (* <i>honsza</i>)
juss (örökség, vagyon)	<i>onsz-ia</i> vagyon; a l. juss = jog más!
járom	<i>harma</i> fogat (<i>ar-</i> összefoglal)

D, t (th) = sz (z, cs) változat.

Igen közönséges hangváltozás úgy a hellénben, mint a magyarban, pl. vides vizes, бүдös бүзös, turbál zurbol, tottyadt szottyadt, toszik csoszik, tonka csonka, түsző csүsző, tikog cikog, dinos csinos stb. A hellénben: тү szű, thüma szüma, theió szelő, thér szér, turba szurba, mudattomai muszattomai stb.

cél, cil	<i>tel-ossz</i> vég, cél; német: tele, ziel
csajh (sár)	<i>thol-ossz</i> sár
csal	<i>dol-o</i> csal
csef, cselez	<i>delenz-</i> csalétket hány
család, csalárd	<i>thaleth-</i> dúsan sarjaz; <i>thaler-ossz</i> virágzó*)
csalamádé (sarjú)	<i>thalcen-ódt-sz</i> sarjűféle, (<i>thale-</i>)
csalít, csalét	<i>thaleth-</i> dúsan sarjaz, virágzik
csalma (sűveg)	<i>tholóna</i> főveg
csecs, cie	<i>thith-ossz</i> u. a.; n: zítze
cuciz	<i>titthiz-</i> szoptat, szopik
csinál, csenál	<i>tekhna-</i> , S <i>csehna-l</i> művészileg csinál; v. ő. <i>kokhion</i> kalán, *kahlán
csombor	<i>thumbrá</i> u. a.
és, is	<i>éde, ide</i> és, is (Homérnál), l: et
huszár	<i>kud-ossz, kudár-ion</i> délceg
mesé-l	<i>mütke-</i> elbeszél
méz, míz	<i>müda-</i> csepeg; csurgatott méz!
murci (must)	<i>brutia</i> , S l = m és met. <i>murti</i> törköly
paza-rol, paza	<i>szpatha-</i> pazarol, paza
sark, sarok	<i>trokha-</i> S <i>tork, sork</i> körben forog
siker, süker	<i>thükher-ossz</i> szerencsés, <i>tükhlē</i> szerencse
szalma	<i>thal-ma</i> (<i>thal-</i>) sarj, takarmány; v. ő. <i>kalamosz</i>
szalad	<i>thoadz-</i> siet, rohan; l hiatuszpótló; v. ő. sziaács szilács; tódul isl toa tova
szám, számos	<i>thau-ejosz</i> számos; v. ő. bodrájos bodros
szék	<i>thak-ossz</i> ülés, szék; <i>thake-</i> , S <i>thék, szék</i> erős alak mint <i>marg-</i> mérég; v. ő. zára zér

*) Család-nál a dem. képző is lehet, csalit pedig mint él élet; ez esetben *thale-* igétől származnak; *thall-*, *thaleth-* csak alakváltozatok. Sőt a csalit lehet adj. verb. is: *thale-* tosz, a dúsan sarjadt; cseléd a thele-alakból dem. képzővel.

szét	<i>daidz-</i> szét(oszt), szét(zúz); ai = é, tehát »szét« eredetileg ige volt
sziv, szűv	<i>thüm-oss</i> lélek, sziv, bátorság, jó kedv; ug: süm; m = v; sziv jelent bátorságot is, szivesen = jó kedvvel
szem, szüm szomj	<i>thüm-oss</i> lélek; a szem a lélek tükre*) <i>thüm-oss</i> , <i>epithümia</i> italvágy, kívánság; <i>epi-thüm-</i> igen kíván; <i>epi-thümiosz</i> , S <i>szumjossz</i> kívánó, italvágyó, szomjas
szőr-ny (dem. k.)	<i>thér</i> szőrny; é = ö cséplő csöplü
szün, szünik	<i>fhin-</i> elfogy, megsemmisül; l: sino**)
viz, vides	<i>hüd-</i> víz; h = v
zab-ál	<i>dap-</i> felfal
zargat (zavar)	<i>tarag-</i> , (<i>tarasz-</i>) u. a.
zeng	<i>fheng-</i> (-gg) hangzik, zúg, énekel
zurbol, turbál	<i>tur-baz-</i> , <i>szur-baz-</i> u. a. (kever, zavar)
zuval (rágalmaz)	<i>diaball-</i> rágalmaz; <i>kubball-</i> pletykái
tök, *tikü	<i>szikü-a</i> tök; a szittyá alak a régiebb!
rózsa	<i>rodo-ss</i> u. a.; l: rosa

Íz f = sz cseréje.

Néha a hellénben és a szittyában a kezdő *f* *sz* hanggá válik, így lett *fükon*-ból (l: ficus) *szükon* füge, *fitu*-ból *szitta*. V. ö. a magyarban finak szinak.

füge	<i>szükta</i> , <i>szüké</i> fügefá, feige
bakafántos	<i>szukofantész</i> (<i>fukofant</i>) patvarkodó; b = f
szökik	<i>füg-</i> , S <i>szüg</i> szökik
saláta	<i>fiálóto-sz</i> , S <i>szialóta</i> saláta; n: salat***)

Jegyzet. Sokat törték már a fejüket nyelvtudósaink a bakafántos, e réteyes szó eredetén, de siker nélkül. Alakilag és jelentésre is (kötekedő) anynyira meglepő a hellén és szittyá szó hasonlósága, hogy eldöntöttnek tarthatjuk e szó etimonját. A görög szótárakban valami attikai fügelopás feljelentésével hozzák a szót összefüggésbe, de ez mese. Talán inkább a »fügét mutatni« kifejezéssel függ össze, (*faina* mutatok, *fukofantosz* a fügét mutatott, aki fügét mutat).

Íz l = r foghangok váltakozása.

Igen gyakori jelenség nyelvünkben e hangok cseréje: ökrénd öklénd, béifa bérfa, velő verő, szalma szarma, zomboly zombor stb. A hellénben *kribanosz* *klibanosz*.

csur (öntöz)	<i>kul-o-</i> , S <i>csid-</i> megnedveslt; k = cs
fel-el	<i>ver-</i> mondani; v = f

*) A hellén *augé*, német *auge* fényt, ragyogást jelent, a szittyá szem a lelket!

***) Téves a hellén *caó* egyeztetése a latin *sino*-val!

***) Tk. csészetalakulag kívájt; *falé* csésze; n: schale, tehát itt is megvan az f = sz (s) változat, V. ö. sajka, csajka, -ka dem. képző; l = j.

gerenda, girinda	<i>külünde-</i> hengerít; <i>külünd-ross</i> görfa; v. <i>ü. gürö-gürömtö-</i> (partic.) kerekít*)
halasz-t, hári-t hári-nap (holnap)	<i>auris-</i> holnapra halaszt <i>auri-on</i> holnap; v. <i>ü. halogat helk- holk</i> húz-von, halogat
harang-oz homályos kóró kór-odz-ik kuakor-odik lóbál, lombál málna, marina mérfüld, mélyföld mér, mér nadrágulya őröl, ölöl rejt	<i>klang-az</i> , <i>S kalangas</i> zúgat, csenget <i>amanross</i> komor <i>kanlo-sz</i> szár, kocsány <i>kant-idz-</i> szárba indul, kóroddzik <i>ankul-</i> görbül; <i>ankura</i> horgony <i>rombe-</i> forgat, lebegtet <i>móron</i> eper, szeder <i>mil-ion</i> mélyföld; n: meile <i>mili-as-</i> fölmérni <i>maudragora</i> , met. <i>mnadragora</i> u. a. <i>alc-</i> örteni; <i>müli-</i> n: mahien <i>lalk-, létk-</i> rejt; v. <i>ü. létö</i> lejtő; rejtöz (álhalott) <i>létk-argia</i> álomkóráság <i>laskkadz-</i> recseg, ropog <i>lantalo-</i> reszket, billeg <i>tüt-, (tüt-issz-)</i> felhajt, görbít <i>künoszour-a</i> Kis-medve csillag <i>khara</i> öröm, hála; v. <i>ü. hiluoss</i> ürvendő, kegyes, nyájas
roskad tántor-og túr (felhajt) Günczül-szekere hála	<i>nyájas</i> <i>ikel-oss</i> hasonló**)
iker	

Az n : m orrhangok cseréje.

Az *n* felcserélése *m*-el elég gyakran előfordul, különösen a szó végén: vagyon vagyom, kan kam, karán karám, sőt a szó közepén is: dinos dimos, kanyarodik kamarodik.

malom	<i>mulón</i> v. dem. <i>mulion</i> malom
petrezelem	<i>petrossilin-on</i> u. a.
izom, *iz-on dem. k.	<i>isz</i> izom
gyalom, t: ilim	<i>lin-, S ilin</i> háló
tűm, tem	<i>szen-</i> telitűm >

A d : gy cseréje.

Igen gyakori jelenség nyelvünkben, hogy a *d* *gy*-re lágyul, pl. dió gyió, pendely pingyel, hadni hagyini.

hogy? hogyan? hod?	<i>hod-oss</i> út és mód
hagyni, hadni	<i>khadz-</i> enged, hagy; ug: kadi

*) Miklosich tévesen *kréla* (talán *kratars* erős) alakból, Et. W.

**) A latin *geminus* is nagyon hasonló, szakasztott más! Így aztán helyes e kitétel: hármas ikrek; ellenben ha a kettőből származik a szó, mint a hellén *didumos*, a német *zwilling* és a török *iker*, a hármas ikrek egy lesz a kü-féjfa, fakövezet, fából vaskarika kitéttel.

jobbágy, jobágy
 agya-r
 bárgyú
 bugyo-g
 egy-ház
 hügy, hüd, ügy
 kigyelme
 mesgye, mes-de
 ragya

opad-oss szolgál
odou-sz fog; -r képző
bradit-sz, *S* met. *bardu* rest, buta
pidá- u. a., *bludz* felbuzog; *bl* = *b*
ked-oss templom
hud-oss víz; ügy (*hüd-*) Fekete-ügy
küddalimo-sz tisztelt (hanghason.)
mess-oss középén levő; -de dem. *k.*
krado-sz ragya

Az ajakhangok váltakozása.

1. b (p) = m.

Ismeretes, hogy az ajakhangok (m, v, b, f, p), mert a száj majdnem ugyanazon alakításával ejtetnek ki, könnyen felcserélődnek egymással. Lássuk először a *b* és *m* váltakozását: mozog bozog, mozdít bozdít, buffi muffi, mankó bankó stb. Eredetileg alig volt egy-két szavunk, mely *b*-vel kezdődött volna, a tö közepén és végén is ritkán jelenik meg, idővel azonban a többi ajakhangnak *b*-vé való átváltozása folytán egyike lett a leggyakrabban használt hangoknak. Mikor őseinknél az írás használata megkezdődött, annyira nem volt önálló ez a *b* hang, hogy az ó-hellén *b* jegy a vele lépten-nyomon felcserélt *m* hangnak lett a jelévé, viszont az *m* betűje a *v* jegyévé lett. A székely-szittyá ABC-ben aztán csak akkor iktattak be egy X alakú betűt a *b* jelölésére, amikor már ez önállósult s gondoskodni kellett külön jegyéről. (L. hátrább a székely-szittyá írást.) Az ajakhangok váltakozására igen jó példa a makog, bakog, vakog; a pocik, vicok, ficok.

bagoly, bagu

mago-sz, *S* *bago* búbájos; a bagoly volt a régiak jósmadara; ug; manglá; -ly dem. *k.*

bankus, bakos

magose varázsló; a magyarban múmus

hóbort

hamart-ia, *hamartinoossz* feleszü, hóbortos

habarcs, habarék

hamara püce-árok; háborog *hamareu-* zavaros víz foly; v. ő. kavarog; *h* = *sz*, *m* = *b*; *szobaren* zavarog

bocs, bocika

moszkho-sz állati kölyök, borjú; v. ő. macska

bocsko-r

moszkhé, *moszkha* borjúbőr; -r képző; v. ő. bornyú; a katonák háti zsákja

bik-ik (közösül)

migü-, *S* *bigü* elhál

bolyh, bolyhos

máll-oss bolyh; *ll* = *lh* pálla pálha

bűg, bűg

mák- bűg

buksi (ostoba)

mukso-sz, *S* *bukszu* buta

bűdös

müd-oss, *S* *büd* rothadás

bűvöl

mü-, *S* *v* hlat. *p. büze* rejtelmekbe beavat

fizetés

miszthosz bér, fizetés; (*miszth-*)

mozog, bozog

bibaz, *ba-sz-* (bain-) menni; v. ő. mászik

mén (megy)	<i>bain</i> , S <i>bén</i> , <i>mén</i> megy; v. ő. mén (csödör), <i>mén</i> = meghágni
marad	<i>brad</i> , S <i>barad</i> , <i>marad</i> késik
beszél	<i>basz</i> , <i>müthe</i> - S th = sz <i>büsz</i> e beszé-l
beszéd	* <i>besz</i> - beszé-d, beszé-da; <i>müszidd</i> -
pisze	<i>müs</i> -, S <i>püsz</i> - orron át beszél
büsz-ül, bosz-ant	<i>müs</i> -, S <i>büsz</i> boszankodik, orrát fintorgatja; tehát 'büsz-ke' is innen és nem a büzből
borús, boru-l	<i>mauro-sz</i> , S <i>baurosz</i> homályos
murci (must)	<i>brut-ia</i> , S <i>burti</i> törköly; t = sz (c)
páhol	<i>makk</i> -, S <i>pah</i> - küzd, civakodik
piszok	<i>müszag-ma</i> , S <i>püszag</i> szenny
pök (nyálka)	<i>mük-osz</i> , S <i>pük</i> nyálka, takony
puc-ok, poc	<i>muss</i> , S <i>pusz</i> egér, gócény, poc

Fegyzet. *Beszél* szavunk a *basz*- beszél ige erős alakja, mint kavarnak a kever, ebből *basz-é*, S *besz* mint főnév, majd *-da* dem. képzővel *besz*-da, *beszéd*; az előbbi alak jutott be a szlávba. Kétségtől hatással voltak e szóalakra a *müthe*-, *müszidd*- és *müthidz*- alakváltozatok is (itt th = sz), előbbiből *besz*-l, utóbbiakból *beszid-el* és *büszidz* alakok származhattak. A *müs*- (orron át beszél) igének leghabályosabban megfelel a *pösz-it* és a *pösze*, ez ugyanaz a képzés, mint a *basz*-, *besz*-ből a *besze*. Pösze alatt ma már inkább a selypítő értik, de a *pisze* a *müs*-ből a leghabályosabban képezve, arra a különös, orron át jövő hangra céloz, mely annyira szemebetünő a pisze (orratlan) beszédénél.

2. p (b, v) = f.

Eredetileg *f* hangunk is igen gyéren fordult elő; *f* kezdetű szavaink egy része *p* kezdetű volt: fánek pánkó, fonc ponc, fecstej pecstej, fúcán pácán. A hellén *f* (phi) is inkább csak hehezetes *p*. Lépten-nyomon váltakoznak az ajakhangok egymással: sávos sábos, zsbaly zsbaly, fickándozik vickándozik, cafra cavira, fice bice, poszka vaszka, paraj varaj, vacsora bacsora, bálvány válvány, bitolyog fitolyog stb. A hellénben *karpassza karbasza*, *szfürisz szpürisz*. Lássunk egy-két példát:

fecs, pecs-, fűsz-tej	<i>püosz</i> első anyatej, pösztej
fagy	<i>pag-osz</i> fagy
falu, folu	<i>poli-sz</i> város, a város vidéke
fa, fua	<i>poa</i> növény; fua őrségi alak
fűrés, firiz	<i>priz</i> -, S <i>püriz</i> fűrés-cel
bunyik, bojnyik	<i>fonik-osz</i> , S <i>fojuik-sz</i> gyilkos, bunyik
bik, big, Bakony	<i>fag-osz</i> bikfa; a = i esahol csihol
küba	<i>kófo-sz</i> tompa, buta
bársing (étcső)	<i>pharüug</i> - étcső; <i>pharosz</i> , S <i>pharsz</i> torok, alakváltozata: <i>pharsz-üug</i> ; v. ő. <i>dorosz</i> törzs
árva -	<i>orfo-sz</i> árva
ápol, apol	<i>ophel</i> - nővel, gyámolít, erősbit
hervad, hoivaszt	<i>karf</i> - elhervad
cső, csive	<i>szif-on</i> cső, borszivó

3. m — v.

E hangváltozat is annyira közönséges nyelvünkben, hogy még — mint láttuk — az írásjeleknél is éreztette hatását; így lett az ó-hellén *m* a székely-szittyá *v* jegyévé. V. ö. hüvös himcs; örmény örvény, vankuj mankuj, vatarász matarász, vatat matat stb.

vegy-ít, vigyít	<i>migü-</i> , <i>mig-</i> vegyít
örvény, örmény	<i>horné</i> vihar, örvény; <i>-ny</i> dem. k.
velő	<i>müelo-sz</i> , S <i>vieló</i> velő
vers (szakasz, -izben)	<i>meris</i> , S <i>versz</i> rész, darab; v. ö. <i>eris</i> vers
vir-ics (a fa édes nedve)	<i>mür-on</i> növények jóságú nedve; v. ö. vér
nev-ez	(<i>o</i>) <i>nom-az-</i> nevez; v. ö. kavár kever
vékony-ít	<i>mékus-</i> nyujtani; v. ö. <i>széko-</i> karcsú

H k (kh, g, h) hangok váltakozása.

Ez annyira közönséges nyelvünkben, hogy felesleges külön táblázatban szemléltetni: hernyó gernyó, külü hülü, hupolag kupolag, kantár gantár.

H z sz hangok váltakozása.

Az *sz* hangok nyelvünkben a következők: *sz*, *s*, *z*, *zs*, *cz*, *cs*; a hellénben pedig: *sz*, **z*, **sz*, **psz*, *sz* (*z*), vagyis szigma, dzéta, kszí, pszi, szli, szampeí, ez utóbbi csak az ó-hellénben, sőt a *szli* is mint önálló hangzó (összeírt *sl*) csak az ó-hellénben, viszont a dzéta, kszí, pszi inkább csak később önállósultak.

E hangok könnyen felcserélődnek egymással: *pszatharosz szatarosz*, *kszün szün* stb.; alig van szavunk, melyben ha előfordul valamely *sz* hang, hogy ne lenne annak egy más *sz* hangú változata: fészek fécek, repce repcse, öcs öc, csubog zubog, karistol karisztol, pénz penca, zsámoly sámoly stb.

Megvoltak-e mind ezek a hangok az ós-szittyában? Úgy látszik, igen; mert a székely-szittyá ABC-ben e hangok jegyei mind egyeznek az ó-hellén, illetőleg a föniciai jegyekkel, tehát őseredetűek és nem utólag aikották ezeket, mint pl. a *gy*, *ty*, *ly* betűit.

Természetes, hogyha összevetjük a székely írást az ó-hellénnel, nem szabad külön-külön a hangok jegyeit összehasonlítani, pl. a magyar *sz-t* a hellén *sz-el*, hanem az egész *sz* csoportot kell összehasonlítani. Végeredményben a szittyának az *sz* hangokra van hat jele, a hellénnek is ugyanennyi; de ahol a szittyá *cs-t* ejtett ki, ott a hellén valamely más, de ehhez hasonló hangot, legtöbbször az összeírt *szl* hangot hallatta. Hogyan ejtette ki, azt nem tudhatjuk, de a szittyá rokonságnál fogva feltehetjük, hogy az őszeirt *sl* nagyon hasonlított a *cs* hanghoz: csepü, cseppü *szlűppi* u. a. De sok eset-

ben eredetileg a szittyában is *sz*-nek hangzott, így a csira (meddő) szó a hellénben *szleira*, a székelyben ester, a Hegyalján még »stira« és a tótba is ily alakban jutott be. A Stefán név is (*stefan-osz* korszorú) megmaradt mindkét változatban: Csepánfalva és Stepánfalva.

	sz	s	z	zs	c	cs
Székely-szittyá betűk:	I	Λ	β	ΥΥ	↑	β
Ó-hellén betűk: . . .	I	Μ Λ ofrusk	βξ ↑ ↑ ^{kieg}	ΥΥ	↑ ↑ ^{szl}	βξ ↑ ^{sz}

Egy tekintet a mellékelt ábrára és tisztában vagyunk azzal, hogy az őszittyá és ó-hellén *sz* jegyek tökéletesen egyeznek egymással, itt-ott van csak némi lényegtelen változtatás. Az *s* jegye olyan mint az etruszk *sz*, de az ó-hellén alak ennek a kettőzése, mert meg kellett különböztetni az ugyanily alakú gammától és lambdától. A *cs* nálunk talán csak későbbi alkotás, noha az *sz*-hez hasonlatos. A *z* és *cs* eredetileg a föníciai *z* jegye, de láttuk, hogy az *sz* és *z* cseréje milyen gyakori úgy a hellénben, mint a szittyában. E jegyek később a hellénben körös alakban jelennek meg (ξ, ζ).

1. Η szigma.

A hellén *sz*-nek a magyarban is igen gyakran *sz* vagy *s* felel meg, utóbbi hang kevésbé volt használatos az őszittyában, de most már igen gyakori, főleg *sz*-ből fejtett; a csángó még az ősi *sz*-es alakot tartotta meg. Az *sz* : *s* cseréje a magyarban is közönséges: szuttyan suttyan, lusztos lustos.

szigony	<i>szigun-on</i> hajító dárda, gerely
szek-ér	<i>szekh- (ekh-)</i> húzni, vonni; <i>r</i> képző
szep-eg	<i>szeb-</i> fél
szirt	<i>szürt-isz</i> zátony
szit-ál	<i>széth-</i> szital, <i>S széth-a</i> szita
silabizál	<i>szüllabis-</i> betűz
sikló-s	<i>szigalo-ejsz</i> sima
siket, süke	<i>sziga-</i> hallgat; <i>sziget-osz</i> adj. v. <i>sziget-rosz</i> hallgatag, szótalán. Néma és süket a hellénben is ugyanazzal a szóval van kifejezve: <i>kóphosz</i>
sír, sírverem	<i>szir-osz</i> verem

2. Η dzéta.

E hang kiejtésénél a hellénben gyenge *d* hangot is kell hallatni, de a német és latin, gyakran a magyar is ezt a *d*-t nem érzeti (oryza, reis, rizs, Zeusz). Némely esetben azonban nyelvünk-

ben igen erősen kiérzik a *z* (*sz*) mellett a *d*, főleg a székelyben: levelezik leveledzik, kórózik kóródzik, madzag, jedző, jádszani; sőt megesik, hogy a *d* egészen elnyomja a *z* hangot: Abrud, hadni és az *-it*, *-ud* valamint az *-ól*, *-ólz* igeképzőkben. Egyébként gyakran *cs*, *sz* felel meg neki. Lássunk néhány példát:

fut	<i>fudz-</i> fut
Abrud-bánya	<i>obruds-on</i> tiszta-arany
madzag	(<i>ho</i>) <i>modzng-</i> összeköt
jegyez, jedző	<i>khiedz-</i> S <i>kh-jedz</i> klit jegyez, megiksol
szoba	<i>dzopho-sz</i> sötét
szél	<i>dzél-osz</i> fölgerjedés, heves mozgás
szeles	<i>dzélo-efsz</i> szélvész
asz-ik	<i>adz-</i> aszik
szög	<i>dzüg-osz</i> összekötő, kapcsoló
szobor	<i>dzophor-osz</i> állatokat ábrázoló
bécs, Pécs	<i>pedz-a</i> láb, alj, vége v. szüle
locs-ol	<i>kludz-</i> öntöz
alacsony	<i>olidszón</i> kisebb, csekélyebb
ocsárol, olcsó	<i>olidsz-</i> kicsinyít
karatyl (a tyúk)	<i>kradz-</i> S met. <i>karadz-</i> károg
mácsi-ik	<i>mádzs-</i> szárított tészta

A jegyez szó eredeti jelentése valamit megikselni, × alakú jeggyel ellátni; a *gy* *d*-ből fejtett, mint a jedző szó mutatja. A kezdő *kh* (*h*) elesés igen gyakori. — »Megyek a bécsbe»: a külvárosba, tehát a *pedza* itt a város szélét, végét jelenti. De jelent aljat is, pl. a hegyalja, Pécs ugyanis a Mecsek lábánál fekszik. Pedzeni is innen: valaminek a »szélét» érinteni. — Már Budenz is megállapította, hogy az olcsó és alacsony ugyanabból a gyökből erednek. A székely alacsony (alávaló) szó megfelelője a hellén *aludzón* hazug, nyeglé. A csikmák hangcserés alakja a mácsiknak, nálunk metélt tészta jelent, a hellénben szárított tészta. A csikmák népetimologia útján alakult, mintha a mák és csik-ból származott volna, de így mákos csik-ot várnánk.

3. \bar{A} kszí.

Láttuk, hogy ezen összetett hang már a hellénben is gyakran váltakozik az *sz*-el (*kszin*, *szin*); a mi nyelvünkben főleg *e*, *cs* hangok felelnek meg neki. A németben *sch* pl. *kszur* schur; *kszusziér* schuster. A *k* gyengén vagy épen nem hangzott, úgy mint a dzétában a *d*; az asszony szó régi alakjában tisztán kiérezhető e hang: akhszin, ahszin, a szittyából ez az alak jutott be az összetéba is.

acél, acil	<i>o^kszü-sz</i> , <i>o^kszér-osz</i> éles; l: acer v. ő. panzer páncél
becs, becsü	<i>a^kszí-a</i> becs; <i>a^kszio-</i> becsül v. ő. bácsi = a tisztelt, mint cím!
asszony	<i>a^ksziosz</i> , <i>a^kszion</i> érdemes, tisztelt v. ő. asszonyság; régi jelentése is: regina, domina
csiszol, csúszik	<i>*szüsz-</i> vakar, dörzsöl, csiszol

suszter	<i>*szusztér</i> a csiszoló, a csiszár .
csesz-kó	<i>*szesz-</i> csiszol; cseszkó gúnynév
cölöp	<i>*szü/üph-ion</i> fadarabka
feszeng (büszke)	<i>c*szonko-</i> kevélykedik; kezdő f (v)
mancs (pata)	<i>mónu*sz</i> hasítatlan mancsu
száraz	<i>*szérosa</i> száraz
szőr	<i>*szü-</i> . <i>*szür-</i> szőrtelenít, vakar, nyír
szösz	<i>*szűsz-ma</i> vakarás, tépés
szücs	<i>*szü-</i> vakarni, fényesíteni; -cs képző

4. A pszí.

Itt is az *sz* hang érzik ki erősebben; *c* vagy *sz* felel meg neki nyelvünkben. A *p* hang a hepciás szóban mutatkozik az *sz* (*c*) mellett.

cábár, cafra	<i>*száphár-osz</i> szennyes
cudar	<i>*szendar-</i> , <i>*szudro-sz</i> álnok, hamis
semmi	<i>*szannit-on</i> porszem
szemét	<i>*szamath-osz</i> por
szikra (kicsiny)	<i>*szik-sz</i> darabka, morzsa; -r képző v. ö. <i>*székro-sz</i> vékony, finom
szakasz, csak	<i>*szakasz</i> morzsa, csöpp
szomszéd	<i>szun*szai-</i> közel van; -d dem k.
sík, sík-ál	<i>*székl-rosz</i> , <i>*székl-</i> simit, dörzsöl
szikkad	<i>*szikl-</i> szárad; l: sicco
szittyó (káka)	<i>*szialho-sz</i> gyékény, káka
szó, szav	<i>*szof-osz</i> hang, nesz
szotyó-s	<i>*szalha-rosz</i> lágy, puha
hepciás	<i>hepszia-</i> évelődni, hepciáskodni.

A szí hang.

Eredetileg az ősgörögben összeirt *szli*. Általában *cs* felel meg neki a magyarban, csak egy-két esetben *c*, *sz*, *z*, *zs*. Mindössze két szavunk van, ahol *st*-nek hangzik, mint a bevezető sorokban már láttuk: ez a csira stira és a csepán stefán alak.

cég-ér, cígér (bélyeg)	<i>szlig-</i> megbélyegez, megjelöl; -ér képző, cégér = ismeretjel; cígéres = megbélyegzett
cigány (fekete)	<i>szlúgan-osc</i> sötétszínű*)
comb, cub, cub-ák	<i>szlup-osc</i> szár, tuskó
cüv-ek, *cübek	<i>szlúp-</i> karó (tehát kihelyezett!)
csap (szülő csapja)	<i>szlap-ül</i> szülő, nyelvcsap

*) A cigány szó a szittyából jutott be a nyugati nyelvekbe is! Eredetileg sötét színt jelentett, mint ma is: cigányfekete, cigánymeggy stb.

csapás (nyom, ösv.)	<i>sztipasz</i> út, csapás, lábnyom
csata	<i>sztadia</i> csata
csata (sereg)	<i>sztrelia</i> sereg; csatara <i>csrata-</i> , <i>csarata-</i> -ból liang-cserra alak; S met. <i>csarta</i> csorda
csapat (-d dem. k.)	<i>sztiph-osz</i> csoport, sereg
csoport	<i>sztiphro-sz</i> tömött, sűrű
csavar	<i>sztrobe-</i> körben forgat; * <i>csrava-r</i>
csele-kedni	<i>sztele-</i> állít, helyez, fülkészi
csép, csip	<i>sztüip-osz</i> bot, karó; v. ü. <i>sztüiphet-iz-</i>
Csepán, Stefán	<i>sztephan-osz</i> koszorú
csepész (fejdsz)	<i>sztephosz</i> fejdsz; csepesz-háj = takaróháj; <i>sztephosz</i> , <i>szteph-</i> beburkol
csepü, cseppü	<i>sztüppé</i> , <i>sztüpe</i> csepü
cser, csere	<i>sztete-osz</i> kemény; v. ő. l: <i>robur</i> szilárd, tölgly
cserge (pokróc)	<i>sztégé</i> takaró; v. ő. csihol, cserlitol
csík	<i>sztikh-osz</i> sor, rend, vonal, sorban álló
csíra, stira (meddő)	<i>sztaira</i> maddő; v. ő. ester, a székelyben meddő
csinos	<i>szteinosz</i> feszes, szűk (ruháról); csinján = szűken
csipa	<i>sztiph-osz</i> megsűritett; <i>sztüph-</i> csípős, fanyar
csont (-d dem. k.)	(<i>o</i>) <i>sztowu</i> csont
csúf-ol	<i>sztob-az-</i> csufol; <i>sztufel-iz-</i> bántalmaz
csunya	<i>sztuguo-sz</i> utálatos
csurutos, csuri	<i>sztrouthosz</i> , S <i>csorutosz</i> veréb; csoré is veréb
csügged, csüged	<i>sztüge-</i> fél, szomorú, kedvetlen
csüik (-k dem. k.)	<i>sztü-</i> mereven áll, (himveszöröl: <i>sztü-ma</i>)
silábol (pislog)	<i>sztülb-</i> világol, csilámpol
szerez, zsarol	<i>sztetisz-</i> elvesz, elrabol
szoros	<i>sztetereosz</i> tömött; <i>sztórosz</i> rakás, halmaz
zátony	<i>sztéthion</i> , S dór <i>sztéthion</i> zátony
zsémb-el, zsembel	<i>sztém-</i> szid, gyaláz
zslr	<i>sztetar</i> , <i>sztér</i> zslr, háj

Néha csak *t* hangzik a *szt-*ből, ami mutatja, hogy néha két külön hangzónak vették; ez esetben mint két mássalhangzóval kezdődő szót kezelték, vagyis az első mássalhangzót elejtették.

töm, tem
til-t
tip-or, tap-os
dorong
töpüd-ni
tim-só

sztén- teli tøm; *sztowu-* szájt betøm
sztel-o- tilalomfát állít
sztibe- tapos, lép
sztéring támasz, rüd
sztaphid-o- aszút csinál
sztüum-ma az összeluzó, a fanyar, a tim; *sztüph-*-böl *sztüpma* hason. *sztümma*; a hellénben is timsó *sztüp-téria*; *pro-sztüum-ma* pedig pác, csáva, timsó tehát a pácoló-só

Rhotacizmus.

Az *sz* (*z*) hangnak *r*-el való felcserélése több nyelvben előfordul, pl. a latinban *honus*-ból lett *honor*, a németben *was*-ból *war*. Így lett *asz-* (magyar *ás*) ósgörög szóból a hellénben és latinban

ar-, *aro-* metszeni, szántani. De lehetséges, hogy egy *r > ss* változat a szittyában folyt le és az ide tartozó török szavak (kazik karó) tulajdonképen *r*-ből *ss* változaton mentek át. A szittyában gyakran mindkét alak forgalomban volt, pl. ás, ár.

gyomor	<i>gomosz</i> bél, a megterhelt
ás	<i>ár- aro-</i> bemetszeni, szántani
ár	<i>ár-iss</i> furó
kéz	<i>kheir, kher</i> kéz; ei = é
búza, *púza	<i>piiro-ss</i> búza
puszt-it	<i>porthe-</i> , <i>S poszte-</i> pusztít
törvény	<i>theszmion</i> törvény; m = v
bűsz (hűség)	<i>piir</i> tűz, hűség

A törvény alakot a hangtani szabályok alapján pontosan le tudjuk vezetni a hellén *theszm-oss* szóból, melynek a *theszm-ion* dem. alakja; a dem. *-ion* képzőnek a magyarban *-ény* felel meg felhangu szavakban; m : v változatra lásd örmény örvény; *e = ő*, *th = t* változatok pedig szintén igen közönségesek. E szó különben a szanszkritban is *r*-es alakú: *dharman*.

R metathesis.

A hangátvetés a görögben abban áll, hogy az *l*, *m*, *n*, *r* előtt álló rövid magánhangzó a folyékonyhang mögé kerül, pl. eper eperes, irtani rittani, barom barmok. Az átvett magánhangzó gyakran meg is nyúlik: *gürpo-* (görbe) *grüpo-ss* vagy *phürg-* (pörk-öl) *phürüg-* vagy pl. a kolop (tókfilkó) szónál: *kolop-ss klóp-ss* spitzbube; az *a é*-vé, az *e i*-vé nyúlik meg, pl. *kharmata* (garmada) *klhémata*, *perino-ss* (berena, borona) *prino-ss*, a göcsejiben a met. alak megnyújtva »brána«.

Leggyakoribb az *r* előtti magánhangzó átvetése; lássunk vagy ötven példát, mindannyi igen érdekes. A táblázatban a görög oldalon az első szó mindig *ös*-szittyá, a második, a metathesist szenvedett, a hellén.

tür	<i>tür, trü-</i> sanyarog, gyótródik
görbe	<i>gürpo, grüpo-ss</i> görbe
berena (tölgyfa)	<i>perino-ss, prino-ss</i> tölgyfa
pörk-öl	<i>phürg-, phürüg-</i> pörköl
borz-ad, borz-ol	<i>phirsz-, phirisz-</i> borzad, berzenkedik, irtózik
perzs, persenés	<i>persz, prészisz</i> gyuladás
targon-ca	<i>torkhön, trokhön</i> gyorsan gördülő
sarok, sark	<i>torkha-, trokha-</i> körben forog; t = s (sz)
bar-ka	<i>bur-, bru-on</i> barka
gerjed, *gejred	(<i>e</i>) <i>geir-</i> felingerel, felbuzdít
porhany-ít	<i>parun, parhun, práun-</i> lágyít
pára (szelíd állat)	<i>parusz, prau-ss</i> szelíd (állatról)

bárgyú	<i>bardu-</i> d = gy <i>bargyu</i> , <i>bradu-sz</i> buta
Turkonyi (név)	<i>turgón</i> , <i>trigón</i> gerle; (Galambos)
garmada	<i>kharmato-</i> , <i>khremato-</i> vagyon, tömeg; v. ö. gyarmat
törmelél:	<i>türma</i> , <i>thrumma</i> töredék
horpa-d-ás	<i>horpa</i> , <i>horpé</i> hajlás, behajlás
bér-el	<i>pira-</i> , <i>pria-</i> bérel
karcos (bír)	<i>karszisz</i> , <i>krászisz</i> vegyített bor
türk-öly	<i>thrg</i> , <i>trlg-ia</i> seprős bor
tarkó (nyakszirt)	<i>tarkel</i> , <i>trakhel-osz</i> nyakszirt; v. ö. tengely tengő
tarhonya	<i>tarkhuu-</i> , <i>trákhuu-</i> darabossá csinál
torkos	<i>torg-</i> , <i>tróg-</i> rág, fal; <i>tróg-tész</i> nyalánk; v. ö. <i>torkho-</i> , <i>trokko-sz</i> minden, ami kerek
turak, gyékény	<i>thur</i> , <i>thuron</i> kálca
birka	<i>bürkh-</i> , <i>brükh-</i> ordít. bög
barom, barno-l	<i>borma-</i> , <i>bróna</i> bög
dermesz-t-ó	<i>dirmüss-</i> , <i>drimüss</i> metsző, csipős, kemény; derme-d = keménnyé, merevvé lesz
csurutos (csupas)	<i>szurutosz</i> , <i>szrontosz</i> veréb, kis madár; csuri = veréb. csurdé = csipasz
varan-cs	<i>furuu-osz</i> , <i>fruu-osz</i> varas béka
korom	<i>koroma</i> , <i>króna</i> bőr, szín, máz; a fekete festéket koromból csinálták
bír (erős)	<i>bira-</i> , <i>bria-</i> erős vagyok; <i>bri-mé</i> , l: vir erő, vireo jó erőben vagyok
bur-ján-zik	<i>bur</i> , <i>briu-</i> buján nő; * <i>bur-ion</i>
csörtet	<i>korte</i> , S <i>csorte-</i> , <i>krote-</i> csörtögtet
darázs, duruzsol	<i>thorosz</i> , <i>throosz</i> zibongás
fürge, virgonc	<i>szfirga-</i> , <i>szfriga-</i> friss és erőtlen
horzsol, karcol	<i>kharu-</i> , <i>khrau-</i> horzsol, karcol; v. ö. <i>kharasz-</i> be-metsz, karcol
kér	<i>khér</i> , <i>khé</i> szüksége van, kíván
korsó	<i>korszó-sz</i> , <i>krossó-sz</i> bor- és víztartó
terp-eszkedik	<i>terp-</i> , <i>trep-</i> odafordul, nekifekszik
rek-eszt	<i>erkh-</i> , S <i>rekh-</i> rekeszt; (<i>éirg-</i> is!)
régi	<i>arkhai-osz</i> , S <i>rékhé</i> régi*)
rabol, rab	<i>harp-az</i> , S <i>hrap-</i> rabban, rapio
gyermek (-k dem. k.)	<i>terma</i> <i>terpma</i> hasonlóva <i>thrumma</i> u. a.; eredetileg dermek és d-ből gy, dió gytó

A második csoportban az *l*, *u* előtti magánhangzó hátravetése-re mutatok be néhány példát:

hólyag (-g dem. k.)	<i>foli-</i> , <i>floi-</i> duzzad, puffad; f = h fentereg lentereg
balga (-a dem. k.)	<i>balk</i> , <i>blak-sz</i> bárgyú
boldog	<i>pultak</i> , <i>plontak-sz</i> gazdag, boldog; a met. folytán az <i>u</i> on (belső) nyúlt
fej-ni	<i>fel-</i> , <i>fle-</i> kifélelmez; l = j, v. ö. <i>thél</i> téj
fél (ajtófél)	<i>fil-</i> , <i>flü-a</i> ajtó

*) Mert a metath. folytán az *a* é-vé nyúlt, mint a garmadánál láttuk; *arkhé*, *arkha* az eredet, a rég; ez az alak a szóvégi rövid *i*-t jobban feltünteteti; az *i* lehet dem. k. is.

foly	<i>ful, flu-</i> kifoly; l: <i>fluo</i>
hall	<i>kul, klu-</i> hall; l: <i>halla</i>
halina (felső r.)	<i>khalina, khlaina</i> felső ruha
kalász	<i>kholasz, khlóas</i> :- <i>ma</i> sarj; a hellénben is <i>stakhusz</i> sarj, kalász
halo-vány	<i>kholo-, khlóosz</i> halovány sárga; hol-d?
meny, menyé	<i>menia, mecia</i> l. nyoszolyó alatt!
hinár	<i>minár, miaró-sz</i> hinár
aján-l-ani	<i>ajen-, ajne-</i> ajánlani
nadragulya	<i>mnadragora, mandragora</i> u. a.
balog, bal	<i>palag, plágo-sz</i> oldal; - <i>osz</i> rézsüt, ferde

A balog, bal jelentése: baloldal, rossz, ártalmas, ferde; a hellénben is a bal egyszerszint szerencsétlen, ártalmas, ügyetlen, ferde (*szkajosz* = kajcsa), a latinban is a *sinister* bal, kedvezőtlen és ügyetlen; a németben *linkisch* suta, ügyetlen, *links* balról és viszályáról. A kajcsa (*szkajosz*) értelme nagyjából megegyezik a *sutié*vel, suta a balkezes, ügyetlen, marháról a gübeszarvú, kajcsa vagy kajács is ferde, ügyetlen, görbeszarvú. Hogy a bal ferdét, rézsutat is jelent, mutatja a »balszemés« kifejezés; ferdén néz, sandít. Ellenben a *deksiosz* jobboldali, ügyes, szerencsés; a németben is *recht* egyenes, igazi, jobb.

Mikor az *r, l, m, n* után magánhangzó következik, a folyékony hangok előtt levő magánhangzó a legtöbbször nyomtalanul elvész: *pinulosz pnutosz, talad tlád*. Igazában véve ez nem is annyira metathesis, mint inkább egy hangsúlytalan magánhangzó elejtése. A hangsúlyt tárgyalva, már hivatkoztam is ezekre az alakokra.

karatyol (a tyúk)	<i>karadz-, kradz-</i> károg
veréb (csipasz)	<i>beref, bref-ozs</i> kölyök
kerepei	<i>kerembal-, krembal-is-</i> kelepei
darab-ol	<i>turup-, thrup-</i> széttör
berek	<i>berak, brakh-ozs</i> a víz sekélyes helye, ahol nád, káka, giz-gaz nő
boróka (apró fenyő)	<i>barakhu, brakhu-sz</i> alacsony
neki durál	<i>itura-, dra</i> buzgón tesz, tevékeny
karika	<i>kariko, kriko-sz</i> kerek
turul	<i>turul-, thurul-</i> lárma, fecseg
bolyong	<i>palan-, plan-</i> bolyong; v. ö. <i>plank-pele, ple-ozs</i> teli, jóllakott, megtöltött; a hellénben is a bél (<i>gomosa</i>) a megterhelt; v. ö. gyomor
bélés, béles	<i>pélész, plész-ma</i> töltelék
bélyeg-ez, bileg	<i>phileg-is, phleg-</i> süt, (rásüti a bélyeget!)
villogó, világos	<i>filogo, flogo-eisz</i> fénylő; l: <i>fulgo</i>
feles (számos)	<i>pel, to ple-on</i> a fölös szám, tömeg
harangoz	<i>kalang-az, klang-az</i> zűg; l = r
kolop (tökfűlkő)	<i>kolop, klóp-sz</i> kópé, spitzbube
pank (pók)	<i>phalank-sz, phlank</i> pók; v. ö. plundra pundra; plank alak megvan a németben is, l. palánk; pók <i>plok-</i> sző, ton t. i. hálót!

Láttuk, hogy a magyarban is vannak példák a metathesisre, sőt itt a hangcserének oly alakjait találjuk, melyhez hasonlókra

ritkán akadunk a hellénben (*pnukitész pnukitész*). Ha a Magy. Táj-
szótárban lapozgatunk, lépten-nyomon bukkanunk ilyen hangcserés
szavakra mint pök köp, husáng suháng, hegedű hedegű. A leg-
gyakoribb eset az, amikor az egytagú fő meg van fordítva, mint
cub buc, vagy a kéttagúnál az első vagy második szótag, mint
morzsa romzsa, kalán kanál. Könnyű megállapítani a hangcserét
akkor, amikor — mint az előbbi esetekben — mindkét forma hasz-
nálatos; de sokszor az eredeti alakja a szónak kiveszett, ilyenkor
csak a rokon nyelvek segítségével deríthetjük föl az ősi formákat.

buk-ik	<i>kup-</i> , S <i>puk</i> is, lehajlik, guggol; v. ő. kuporodik; bukdá-csol <i>kubda</i> elürehajolva
betű, büti	<i>tüpo-sz</i> , S <i>pütö</i> bevéselt ábra, bé...
takaros, tataros	<i>katharosz</i> tiszta, csinos, takaros
takar-ít	<i>kathar-idz-</i> megtisztít
pök, köp	<i>bék-sz</i> köhögés, <i>bég-nia</i> köp; n: spuck-en
nád	<i>don-</i> leng; <i>doun-aksz</i> , S <i>nüdd</i> nád
forté-ly, ford-ít	<i>strof-é</i> fordítás, fortély
buta, túpa	<i>tüpho-sz</i> buta
ugr-ik, forog	<i>orkke-</i> u. a.
bot	<i>tup</i> üt; <i>szatup-ossz</i> bot; S <i>put</i>
bód-ul, bódi	<i>tüph-</i> , <i>püt-</i> elámul, elhül, eszelős
dicső-ít, csud-ál	<i>kud-</i> , S <i>csud-</i> dicsőít; <i>kudo-sz</i> , S <i>csuda</i> dicsőség; dicső <i>küdo</i> , S <i>csüdd</i> <i>dücsö</i>
irtani, rittani	<i>ridzo-</i> , <i>ek-ridzo-</i> kiirtani; v. ő. rit-ka
lapát, palát	<i>paláté</i> , met. <i>pláté</i> széles lap, evező lapát; a palát alakra v. ő. lapályos palátjos!
lomha	<i>mölu-sz</i> , S <i>lomu</i> lomha
met-sz, met-él	<i>tem-</i> , S <i>met-</i> metél; n: metzeln
parázna	<i>poru-cu-</i> paráználkodik, <i>pornész</i> rima
pisla, pislog	<i>siphlo-sz</i> , S <i>pislo</i> pislogató, vak; v. ő. sibilla (vaksi), ez az alak nem hangcserés!
erdő	<i>drü-sz</i> , S <i>erdü</i> tölgy; v. ő. bükkös
sut-a (-a dem. k.)	<i>dusz</i> , S <i>szud</i> bal, szerencsétlen
vány-ol (kallol)	(<i>küdf-e</i> , S <i>fáno-váno</i> ványol; v. ő. vanyiga nyaviga
selyp	<i>pszell-ossz</i> , S <i>pszell</i> selyp
kevény	<i>külenü</i> , S <i>küvé</i> dölyf

E táblázat két utolsó szavában a szó elejéről vetődik a szó végére a hang, amikor két mássalhangzóval kezdődik a szó. A székely *pelyp* alak mutatja, hogy eredetileg a szó elején volt a *p* hang. A szó valódi értelmében ez már nem is hangcserés, hanem hangjáték. Így lett a *pornész* parázna, de a helyes nyelvérzék felismeri a két szó azonosságát. Így veti hátra az *n* hangot a hellén is: *pnukitész pnukitész*.

Megjegyzendő, hogy a fentebbi táblázatban közölt hangcserés alakoknak egyes esetekben ősi formájuk is fentmaradt nyelvünkben, főleg a kunban; de nyelvészeink nem ismerve a szavak helyes etimónját, külön töveknek tekintették ezeket. Például a magyar *büti* vagy a hellén *tüpo-sz* a *tüp-* ige származéka, főjelentése 'ütni', a bélyeget ráütni. A baranyai tájszólásban *tup-ál* lent tör, a nagykunban *dupöz* megütöget, hátbaütöget, a székelyben *dumál*,

duméz hátbaütöget és *duné* hátbaütés. Hogy lett a nagykun *dup* többől a székely *dum*, mikor p:m változat nem fordul elő nyelvünkben? Ez kemény dió annak, aki nem ismeri vagy nem akarja ismerni görög eredetünket. Am a görög hangtan megadja a felvilágosítást. A *dup-* tö származéka a *-ma* főnévképzővel a *tumma* (*tup-ma* alak hasonulása) ütés. (V. ö. erre utzve a gyermek *dermek és term-és szókat: *trep-ma* = *tremma*, *S terma* u. a.) Láttuk azt is, hogy a *lapát*, *lap* pal- hangeserés alakja is megvan a hétfalui dialektusban, a pisla eredeti sibilla alakja pedig a somogyiban.

A metatheziszről szólva, említsük meg még az *r* és *s* közt levő magánhangzó hátravetését, esetleg elejtését is, pl. *haris* hors. Így lett az *erisz*, *S verisz* versengés, civódás szóból *vers*; *nearosz* új, friss szóból *nyers*; *dorüss* (*dorü-*)-ből törzs, törzsü, torzsa; *dorosz* börtencsökből *dorszó* tarsó v. tarsoly (-ly dem. k.); *(pe)pcrisz*-ből bors; *(he)tairosz*-ből társ, de a székelyben még toáros; *kuparissz*-ből kuparszó v. koporsó; *phirissz-* (*phrissz-*)-ből birzad, borzad, berzel stb.

A magánhangzók változásai.

Nyelvünkben úgyszólván minden lehetséges cseréje megvan az egyes magánhangzónak, de azért itt is van valamelyes törvényszerűség. Ismeretes például, hogy régi nyelvemlékeinkben az *a* és *o* zártabb alakban fordul elő: az *a* helyett *o* van, az *o* helyett *u*. Igen közönséges az *i*, *e*, *ö* felcserélése, *ü* helyett gyakori az *i*, *i* helyett az *é* vagy fordítva. Az *a*-nak *i*-vel való cseréjével is lépten-nyomon találkozunk. Ime néhány példa: vihar, viher, vihir; amott omott, nap nop, kacs kócs, kakas kukas, darabol diribol, ad ad, tej téj, szelid szilid, vegyít vögyít, bütü betü, tipor tapor, világ velág, ígér égér, gyim gyom, liszt lüsz, gyilok gyilak, zöldít virdít, jog jóg, bokor bukor, tóm tem stb.

Egyik legközönségesebb oka a magánhangzó változásnak a hasonulás vagy hangilleszkedés. Ez már nagyrészen a magyarban folyt le, s abban áll, hogyha valamely szittya-görög szóban vegyessen al- és felhang fordul elő, úgy vagy az alhang hasonul a felhanghoz vagy fordítva. Így lett a görög *fenák*-ból fonák, *elaj-on*-ból olaj, *therapout*-ból darabont, *keram*-ból karám, amikor az első szótag alkalmazkodott a második vagy a többi szótaghoz; viszont az első szótag hangzója után igazodik a többi szótag magánhangzója: *thenár* tenyér, *nenna* nenne, *derasz* deres. Ragjaink is idővel kétféle: al- és felhangú alakot vettek föl azért, hogy illeszkedhesenek a tőszóhoz: -be, -ba, -hoz, -hez. Valószínű azonban, hogy a legtöbb esetben a magyar mélyhangú szavak dóros, régies alakok, s a hellén tért el az ősi formáktól.

De egyes dialektusokban, főleg a kunban még igen sok, al- és felhangú tagokból álló szó van, még a rag se igazodik mindig a tőhöz. Sőt érdekes, hogy később a magyar is mind lanyhábban kezdte kezelni a hangharmoniót, s mint valami atavizmus jelentkezett itt a szittyá hangtörvényhez való visszatérés.*)

De legérdekesebb jelenség, amikor egy alhangú szó felhangúvá változik, pl. kavar kever, bozsog bezseg. Ez a görög ige gyenge és erős alakja, erről, valamint a dór alakokról, külön fejezet alatt.

Diftongusok. Magánhangzótömörülés. Hiatusz.

A görög diftongusok ai, ei, oi, ui, au, eü, ou, éü régen megvoltak a mi nyelvünkben is: keik kék, oul ól, tou tó, düleü dülő; de a mi nyelvünk nem szereti a kettős vagy éppen hármas magánhangzókat és többféleképen tünteti el őket. Minthogy az *i* és *u* már a hellénben is csak félhangzók, melyek könnyen mássalhangzókká válhatnak (j, v), a magyar igen gyakran át is változtatja ezeket, így lesz *dineu*-ból *dinuo* -r főnévképzővel *dinev-ér* (denevér) a körben repülő; *kleuá* dolyf *klevé*, hangjátékkal kevé-l, kevély; *au-av*, avik; *iaszpisz* jászpisz, *iasz* (jóniai) jász (jász-kun); *iambosz* jámbusz; *iai* jaj! Vagy egy hosszú hangzóvá vonjuk össze a diftongust: keik kék, mint a hellénben *douloó* *douló*, *dzoó* *dzó*, vagy hiatuszpótlót (j, h, v, l) szúrunk közbe: *aér* ájer, *ait-* áhit, *müe-* müve-l. A magánhangzó-tömörüléssel még nagyobb baj van, de ezen is segítettünk: *aeid-* magasztal, lett belőle »ájd« majd »áld«; *szkeüosz* kész (keisz, kisz, kész).

Üveg, jég, ég, égni, levegő, vég. Sokszor azonban valóságos harc folyik az egymásmellé került magánhangzók között. Az eredmény új szók születése. Igen érdekes példa erre az *üveg* szavunk.

A hellén *aug-* vagy *aüg-* jelentése: csillámlik, fénylik, *aug-é* a szem, a németben is *auge* szem. Igen szép metafora, de a mi *szem*-ünk még szebb alkotás, mert ez a lelket jelenti, ez a lélek tükre! A hellén az *állátszó*-t is az *aug* töből képezi: *di-augész* átlátszó. Az *üveg*, *jég*, *ég* és *levegő* alapjegye az *ütlátszóság*, a két elsőnél fontos jegy a csillámlás is.

Valaki megjegyezhetnéd, hogy előbb volt nekünk *jég* szavunk, s csak több ezer év múlva ismertük meg vagy fedeztük föl az *üveget*. Csakhogy az *üveg* szó megvolt már az ősidőkben is, de mint a *jég* szó egyik alakváltozata, eredetileg szintén csak jeget jelentett. Így volt ez a kristály szavunkkal is, először az is a *jégre*

*) Aczél J.: Ósgörög eredetünk, 14—15. l.

vonatkozott: jégkristály, s csak később használtuk az üveg megjelölésére is: kristályüveg. A hellénben is *krüsztall-osz* jég, üveg, jegec, merevedés; *krüszl-ain-* fagyaszt. A német *glas* egy a latin *glacies* szóval, amott üveg, itt jég a jelentése.

Tehát az üveg töve az ősgörög *aüg*, mely a fényt és átlátszóságot fejezi ki. S most kísérjük figyelemmel, hogyan fejlődik ez a szó. Az alakokat megtaláljuk a M. Táj- és Nyelvtört. szótárokban.

Hasonulással az *aüg*-ből lesz *üüg*, *üög*, aztán *eeg*; most közbelép a hiatuszpótló *k*: ehég. De a két retinens hangzó tovább torzszalkodik, mintha csak ott sem volna az a gyenge hehezet: *üheg*, aztán egy-kettőre, mint a könnyű pelyhet kidobják maguk közül a *k*-t: *üög*; végre a második hangzó — ez az erősebb — már felökleli a szomszédját: *ög*, most mindjárt elnyeli — — el is nyelte: *ög*. De hamar kiszabadul, s újból összekapnak: *öeg*, *ieg*. A második megint elnyeli az elsőt s lesz egy új szó: *ég*, ami nem egyéb mint az átlátszó *lég*, a levegő-*ég*, mely épúgy kék, mint a vastag jégtábla.

Megint csak alapelemeire bomlik az *é*: *ieg* és közbelép a második hiatuszpótló, a *j*: *ijeg*. Ez se bizonyul elég erősnek, ezt is kiteszkoiják maguk közül, s odakerül a szó elejére: *jüeg*, s vígan marakodnak tovább s megint csak eynyeli a második falánk magánhangzó az elsőt és lesz a *jég* alak. A *j* könnyen változik *l* hanggá: *lég*, *leeg*, hiatuszpótlóval *leveg*, *lebeg*, majd *-s* dem. képzővel *levegő*, *lebegő*. Tehát a *lebeg* tulajdonképen nem *ige* és *így* a *lebegő* sem igei melléknév, de a nyelvérzék annak sejtette, s *így* származott a *lebeg* ige.

Mínthogy *auge-* jelentése világol, fénylik, az *ég-ni* szavunk is innen ered.

A harmadik hiatuszpótló, a *v* hang végre rendet teremtett. Egy darabig még próbálgatták, nem lehetne ezt is kitéssékelni (egy időben sikerült is: *viég*, *vég*), s *üveg*, *eveg*, *éveg*, *öveg* alakokon át eljutottunk az *üveg* szóhoz. S hogy ez így maradjon, arra már a tudós akadémia vigyáz; mert ha még tovább tartana a dulakodás, könnyen megessék, hogy az üveg darabokra törne, s mi mehetnénk új szót koldulni valamelyik szomszédhoz.

Az említett *vég* alak tehát őseinknek azt a világnézetét tükrözteti vissza, melyet a régi görögöknél is megtalálunk. Eszerint a föld lapos, tányéralakú, kőröskörül az operenciás tengerrel. Erre a kör alakú földre borul az ég, mint egy üvegbura. Ez a mennyboit a világ *vége*. Úgy látszik, miutha ez a horizont nem is volna messze; de ez csak csalódás, melyről könnyen meggyőződhetünk, ha odamegyünk, ahol gondoljuk, hogy az ég összeér a földdel.

Az a kék ég csak az operenciás tengeren túl érinti a földet. Ennek arányában e félgömb fölfelé is igen magas; ott van a nap és a hold pályája és ott vannak a csillagok is. A tejút is a hadak útja. Mikor villámlik, megnyílik az ég és onnan szórta Zeűsz apánk, a Herkó páter mennyköveit.

A *végezni* szó — mint láttuk — más töből való.

Lássunk néhány példát a hiatuszpótlásra.

áhit, ájit, áit	<i>ait-</i> kíván, kér
áhit-oz	<i>ait-is-</i> kíván
bajá-l-t (kiált)	<i>ba-</i> kiált, segélyül hív
Bihar (-r dem. k.)	<i>bia-</i> erő; tehát erőd, erős hely
vihar	<i>bia-</i> erőszakoskodik; -r főnév k.
buja	<i>pio-sz</i> kövér, termékeny
év, évad	<i>ai-ön</i> S ai = é <i>éő, évő</i> idő, hosszú idő
ev, év, eves (geny)	<i>io-sz</i> , S <i>ivó</i> mérég; ivódik = mérgeződik
ij, *ija	<i>io-sz</i> , <i>ia ia</i> nyíl; ijász <i>ióssz, íiosz</i>
kövér	<i>khöir-</i> disznó; hizó <i>hűsz</i> = disznó
kujon (kutyaházi)	<i>kuön</i> kutya; gúnyszó is!
kuvasz	<i>kóasz</i> gyapjas bőr; a kuvasz hosszúsőrű
különös	<i>kainosz</i> szokatlan
lőhere	<i>khloera-sz</i> sarjú, fű
műve-l	<i>müe-</i> oktat, tanít, kiművel
sihed-er	<i>szüid-ion</i> , <i>hüüt-</i> süldő; -r dem. k.
szabadít	<i>szoodz-</i> , S <i>szovod</i> megszabadít*)
tehen-kedik	<i>tei-</i> terpeszkedni; tehen, tehen elvonás

Mint láttuk a *kék* (keik) szónál, néha a két magánhangzót összevonjuk. Rendszeren az *au*, *äu* ó vagy ő lesz, *ei*, *ai* pedig é vagy i; a hellénben pl. *szlear szlér* lesz, a magyarban *szír*.

banya (kemence)	<i>bané, banna</i> tűzhely, olvasztókemence (bánya!)
bóbi-sk-ol	<i>bauba-</i> , <i>bauba-szk-</i> szendereg
bókol (szundit)	<i>bankala-</i> elaltat (énekel)
bokála, bokolyó	<i>bankali-sz</i> hűtődény, szűknyakú edény
bókol (szépet tesz)	<i>bank-iz-</i> u. a.
kő (a tűz-kü)	<i>kaii-</i> éget, meggyújt; S <i>kő</i> égető, gyújtó
göz	<i>kaiisz-ossz</i> égető hőség, forróság
gög	<i>kaiikk-é</i> kérkedés
bátor	<i>bia-tor</i> , <i>bia</i> erősnek lenni, dacolni
dész	<i>deüss</i> , <i>deüssz-poie-</i> díszít
ül	<i>eil-</i> , <i>il-</i> összehuzódik, meggörbed
fák-lya (dm. k.)	<i>penké</i> , <i>penka</i> fáklya; n: fackel
gajd-ol	<i>aejd-</i> énekel, dalol
gálya	<i>ganla-sz</i> kalmárhajó
idő, üdő	<i>cüd-ia</i> derűs idő
üd-nap, ünnep	<i>eüd-iosz</i> vidám, nyugodt, kegyes
gonosz	<i>kunteossz</i> kutyás, szemtelen; ebfajzat

*) A szláv *szovoditi* mindkét alakra vall: ez is mutatja, hogy a szláv vette át e szót a szittyából.

idom, *idon
kér-kedik
kurjant
kemény
tanya
nyers
ól, oul
paré, poaré
por, porszem
tál-ol
szomszédos

cido-sz alak, idom; dem.: *cidion*
gaur-o- gügösködik; görög *gaurak-sz*
gauria- ürvend
kheimón, kheimé téli hideg; kemény tél
kteano-n birtok, vagyon
nyarosz új, friss; ug. nyar
aut-isz istálló; *aut-ton* kunyhó
poa dem. *poarion* lü; takarmányfü
paurosz csekély, kicsiny
teukh- készít, csinál, ácsol
szumpszaitosa közel levő

Fegyver. Szumpszait- egymást érinteni, egymáshoz közel lenni, *-lész* képzővel a szomszéd, aki közel van, akinek birtoka az enyémet érinti. A szó igen sikerült szittya alkotás. De hát nyelvtudásaink szerint nem innen, hanem a szlávból vettük a szót, ez a *sasedu*. A zivés olvasóra bízom, ítélje meg, melyik hasonlít jobban a görög eredetthez, a *sasedu-e* vagy a *szomszéd?*

Hogy a görög *ai* és *ei* é-nek hangzik, látjuk azokból a görög szavakból is, melyek ismerősek a legtöbb nyelvben: *daimón* démon, *aithér* éther; de a hellénben is: *laima léma, laidarzosz ledargosz, krainó kréno*. A mi nyelvünkben: paraj paré, ganaj gané, fej fé, fejsze féci, keik kék; néha á-t vagy é-t ejtünk az é helyett, mint szakajt szakit, verejtek veríték.

hímes (hüvös)
árnyékos, (csendes)
át-ai (szégyei)
méhe, mée
balána, balna
gané ganaj
csíra (meddő)
dél
égerfa
tes
rész
éne-k (-k dem. k.)
ér
fény
héber
ké-n (-n dem. k.)
kéz
kimél, kémél
legénykedik
mén
társ

kheima fagy, tél; l: hiems
virénikosz csendes
aid- fél, szégyel
maie- szülni
falaina cet-féle
goné, goncia tenyésztő
szteira meddő
deil-é késő délután; az ebéd ideje
aigcirjosz feketé nyárfa
eikész diszes; *a-cikész* disztelen
raisz-tosz széttört; *rai-* széttör
aine- dicsér, magasztal; *ainek-sz* dicséret
air- emelkedik, magasra jut
fain- fénylik
epair- felhúz, emel; n: lieben emelni
kai- ég, meggyűi
kheir kéz; **kheisz* rhotac.
keiméli- mint drágaságot üriz
(v)legain- fektelenkedik
bain- megy b = m, mozog bozog
(he)tairosz társ, toáros

Dór alakok.

Most felmerül a kérdés, valyon a hellén dialektusok közül melyikhez áll legközelebb a mi nyelvünk? Kétségkívül a dórhoz. Noha valószínű, hogy a hellén nyelvnek már a Skythiából való

kiköltözködés idején is voltak tájszólásai, de azért az egyezés a magyar és dór között csak arra a tényre vihető vissza, hogy mindkettő a görög nyelv legősibb formáit őrizte meg. Ezúttal részletekbe nem bocsátkozom, de a dór tájszólásnak két jellemző sajátosságát mégis néhány példában összevetem a magyar vonásokkal. Az egyik jelleg a régi *a* használata *é* helyett, általában a mély hangok kedvelése, épúgy mint a magyarban, ami bizonyos erőteljességet kölcsönöz a nyelvnek. De nálunk hangfestés is egyúttal: komor, zordon, mogorva, borongó, pokol, barlang, gond; ellentétben: ég, fény, vig, tűz, élénk. A másik vonás az, hogy a dór a *dz* hangot néha kettéválasztja és felcseréli: *odso oszdó, poppuszdó*.

kár	<i>kér</i> kár
mák, mákony	<i>mék-ón</i> mák, mákony
mátra (anyaméh)	<i>métra</i> anyaméh
szám	<i>széma</i> jegy, jel
eslafinta	<i>pszélafinda</i> tapogatva, csiklandozva
záp	<i>szép-</i> rothad; <i>szap-ész</i> rothadt
palozs-na, palos	<i>pélosz</i> posvány; l: palus
palé, palai (iszap)	<i>pilé, -é</i> képzős elavult alak
barlang	<i>szpélung</i> u. a. (balang, ballang, barlang); v. ö. <i>pha-rang</i> hegyüreg
száraz	<i>kszerosz, S szávosz</i> száraz
csap-ni	<i>szkép-</i> , dór: <i>szkap-</i> rátör, lecsap
csapó, csép, cséplő	<i>szkép-ion</i> bot; k = cs
gabo-na	<i>képo-sz</i> , dór: <i>kapo-sz</i> kert, kerti növény
káposzta	<i>képosz, -da</i> dem. k.; <i>képu-ia</i> saláta; v. ö. képez, kiképez <i>képe-ü-</i> kertben művel, művel, <i>sztéhlion</i> zátony
zátony	<i>khéran-osz</i> búvóhely
karám	<i>préit-ón, S n-toldó</i> <i>prand</i> fene
prand (fekély)	<i>népie-osz</i> gyermekies, gyámoltalan; de nép is!
nápic, nápisz	<i>khén, khénar-ion</i> lúd; v. ö. gém
gún-ár	<i>kéit-</i> , S <i>n-toldó</i> <i>kand-</i> temetni, gondoskodni
bantol (temet)	<i>kédo-sz, S kand</i> gond; v. ö. kedves
gond	<i>kad-osz</i> gond, nyomor, szükség
kód-ús, koldús	<i>mél-, mál-</i> alma; <i>inosz</i> sárga
máj, *mál	<i>mál-</i> alma, általában gyümölcs; <i>móron</i> eper
mál-na, marina	<i>mér-ion, mér-osz</i> ágyék, comb; marj a két első lapocka köze
marj	

A *dz*: *szd* változata:

gazdag	<i>galsa</i> , dór <i>gaszda</i> kincs; -g (k) dem. k.
hala-szt, hari-gál	<i>aur-idsz</i> , dór <i>aur-issz</i> u. a.
vira-szt, vira-d	<i>aura</i> reggel, S <i>aur-idsz aur-issz</i>
barázdol, borozdol	<i>horidsz-</i> , dór <i>horiszul-</i> határt, mesgyét von; barázdás (szomszéd) tehát a határos
buzogány	<i>odso-sz, oszdó</i> bütyök, bunkó; bozdogán, budzogán; k + án dem. k.

Az *m* mint járulékhang.

Igen gyakori eset, hogy egy szóközépi *b*, *p* hang elé *m* (*n*) hangot szúrunk be, pl. a hellénben *thebross tembross*, *szkipón szkipón*; a magyarban vagyis inkább a kunban: *cúb comb*, *lóbita lombita*, *lépes lempes*. Ez a jelenség a *müacizmus*-nak egyik fajtája, hasonlatos a *lambdaeizmus*-hoz, pl. *nyóc nyolc*.

otromba	<i>atropo-sz</i> otromba
klumpa (facipő)	<i>klápa</i> facipő
láp	<i>lamp-é</i> nyálka, iszap; <i>lap-ódész</i>
tramp-li (nagy)	<i>traphe-rossz</i> kövér
Balambér, Balaber	<i>blaber-ossz</i> , <i>S balaber</i> zavargó, vészthoró
hupolog (hólyag)	<i>pompholug-</i> hólyag, buborék; v. ö. hompolyog, p = h puifad huppád, pufog hupog
prand (fekély)	<i>préd-on</i> , <i>S dór prád</i> fene
bunda, buda	<i>podu-on</i> állatbőr, bunda

Két mássalhangzóval kezdődő szavak.

Ezek nagyon gyakoriak a hellénben, sőt *sztr-* kezdetű szavak is vannak; eredetileg azonban ezek *sz^rr* kezdetűek voltak, vagyis a *szl* összeirt *szlí* hang volt.

Kétségtelen, hogy ezen két mássalhangzós alakok nagyrésze hellén fejlemény, ezt látjuk a rokon nyelvekből is: *filh*, *szm*, *kt*, *szl* kezdet nincs se a latinban, se a németben, *ku* hiányzik a latinból, *szk* pedig a németből. De magában a hellénben is lépten-nyomon találunk olyan szavakat, melyek épügy használatosak két mint egy mássalhangzós kezdettel, pl. *szmilaksz milaksz*, *milosz szmilosz*, *mikro- szmikro-*, *kendula szkhendula*, *kopsz szkopsz*, *rinosz grinosz*, *radalisz kradalisz*, *liarosz klliarosz*, *fiks szfiks*; *szfalló* a latinban *fallo*, *szfundoné funda*, *droszosz ros*, *trip-ein* a németben *reib-en*, a magyarban *rib-ol*.

A magyar nem kedveli ezeket az alakokat, legfőlebb a kunban gyakoriak, főleg a *dr*, *tr*, *pr* kezdetek. Rendszerint tehát elhagyjuk az egyik — az első — mássalhangzót, pl. *klop-* lop, *szkap-* kapál, *khriusz-* ríz, réz.

Ha tehát kétszáz két mássalhangzós kezdetű hellén szót összevetek kétszáz megfelelő magyar szóval, száz esetben a hellén tért el az ősi alakoktól azáltal, hogy még egy mássalhangzót toldott a szó elejére, száz esetben pedig a magyar ejtette el a kezdő mássalhangzót. Az, hogy mikor tüntetik föl a magyar szavak az ősi, eredeti alakokat, a fentebb elmondottak alapján könnyen megállapítható. Világos például, hogy a magyar *teuger* szó az ősgörög alak és nem a hellén *stheng-* (zúg); *ménis* az igazi és nem

a hellén *szménosz* (csoport, sereg); az ősgörög *liz* vagy *tesz* régebb mint a hellén *kliz-* (mivel, csinál); főz is eredetibb mint a hellén *szfűz-* (forr), van különben *fdz-* alak is = sūt, sütni-főzni. Viszont *koléz*, *kalézol* (kószál) régen *szkoláz* volt, mint a hellén *szkholaz-* (késik, henyöl), ezt az iskola szó bizonyítja, mely legősibb szavaink egyike.*) A hellén *szkha-* eredetibb, mint a magyar *hasít*, egyfelől mutatja ezt a latin *sciundo* (scissus), másfelől a magyar *szakasz-l* ige, mely egy régi *szakha-* görög formát gyanítat; ahol az első szótag *a* hangzója, mint hangszűlytalan, később kiesett.

kopó	<i>szkopo-sz</i> nyomozó, kémelő
kölyök	<i>szkülak-sz</i> kölyök
kárpál (szid)	<i>szkerbol-e</i> szid
küpeny	<i>szkepan-on</i> takaró
kígyó, kinyó	<i>szkingo-sz</i> gyík-féle
kuli (görbe)	<i>szkoli-osa</i> görbe, ferde; v. ő. golyó
kajsa	<i>szkajsz</i> ferde
hid (hid, komp)	<i>szkhed-ia</i> hid, komp
kész-ít	<i>szkeüasz-</i> elkészít
kutya	<i>szkudza-</i> koslat, morog
kapa, kapá-l	<i>szkapho-sz</i> kapa, <i>szkap-</i> kapál
kúp	<i>szkop-é</i> oron
kaszál	<i>szkha-</i> vág; kasza elv.
kicsiny	<i>szkhidzion</i> apróra vágott
koléz-ol, (kószál)	<i>szkholaz-</i> késik; kószál hangserével
főz	<i>szfűz-</i> forr
vad-ul	<i>szfad-az-</i> hánykódik, rüg, kapál
füng-ik	<i>szfüng-</i> szorít, nyom; <i>szfüng-tér</i> az alfel zárizma
felekly	<i>szfakel-osa</i> fene
ménés	<i>szménosz</i> csoport, sereg
tip-or; tip-eg	<i>sztibe-</i> tapos, lép
tüpdödni	<i>sztaphid-o-</i> aszút csinál
poro-nty	<i>szporo-sz</i> sarj, gyermek; -nty dem. k.
pörö-ly	<i>szplüra</i> pöröly
burk-ol	<i>szparg-</i> betakar
fütyül	<i>szpidz-</i> fütyül; p = f
fut	<i>szpeud-</i> siet; p = f
pereg (gyorsan moz.)	<i>szperkh-</i> gyorsan mozog; <i>peria-</i> harsog
permet-ez	<i>szpermat-iz-</i> belínt
patyos (finom vászon)	<i>szpathisz</i> sűrűre szót szövet
potyá-z (elíesével)	<i>szpatha-</i> elpazarol

A *pl* kezdetűeknél rendszeren nem az első, hanem a második mássalhangzóvész el; így a hellénben: *plata-* *patag-*; a mi nyelvünkben: plundra pundra, plünnöög hünnyöög, pluta póta, plahol páhol, plótyögös pötyögös.

*) Nem a latin schola átvétele, mint a laikus gondolja. A latin vette át a görögből, (ahol *szkolé*, *szkholia*) és nem az ősgörög (vagyis szittya-magyar) a latinból, ez durva anachronizmus volna!

babo-na	<i>blep-</i> lát, néz; <i>blepe-daimon</i> babonás; v. ű. bábó (boszorkány) és megcsodál, megigéz; tehát S <i>lep</i> dúr: <i>báp</i> ; partic.: <i>bápó</i> igéző
badar, badari	<i>bladar-oss</i> bárgyú
bog-oz	<i>plak-is-</i> összebonyolít, fon; v. ű. pók; póka, pókál (pályáz), pókos (csomós), pók (kosár)
pluta, póta	<i>plóto-sz</i> úszó; és pluta is uszófa, tutaj
bő	<i>pleo-sz, plouss</i> teljes, gazdag
buz-og, bugy-og	<i>bluz-, bludz-</i> u. a.
bor-da (dem. k.)	<i>pluur-a</i> oldalborda

A többi idevonatkozó táblázatot lásd »Török-szittyá keveredés« c. fejezet alatt.

Képzők.

A képzők száma és használata.

A hellénnel szemben feltűnő a magyar nyelv képzőinek gazdagsága; de mégis ez a rengeteg képzőnk nagy részben visszavihető arra az 50—60 képzőre, mely már az ősgörögben is megvolt, s mely megvan a hellénben is. Ebből egynéhány végleg elkallódott vagy elavult vagy ú. n. holtképzővé lett, s csak a nyelvtudós veszi észre, pl. a *bátor* szóban a laikus nem is sejtí a *-tor* görög képzőt (*bia-tor* erős), a *suszter*-ben is a *-ter* (*-tér*) görög képző, sőt *pákosztos* szavunk a *pákosz* szóval szemben a felső fok alakja: igen torkos.

Jegyezzük még meg, hogy habár két, egymással rokon nyelv ugyanazon képzőkkel dolgozik is, mégis gyakran más-más esetben használják ezeket. Látjuk ezt a kun nyelvben is: szór szórol, it ital, szilak szilat, zug zuglya, fütűő fütűök, eltem eltemet, bukor buk, kavillál kavilláz, kapkod kapoz kapdál stb.

Főnévképzők.

1. -ó, -ő. Mikor a szóvégződést tárgyaltam, láttuk, hogyan változott az a hangsúly szerint. Csakhogy már a hellénben is gyakran az *-oss* végzet képző és abból az *-o-* tulajdonképen nem tartozik a tőhöz, pl. *log-oss*, *gen-oss*. Aztán a nyelvérzék is a *kampó*, *gyűrrű*, *szomorű*-féle szavakban valami -ő, (-ő, -ű, -ű)-féle képzőt sejt, mint ahogyan rengeteg *-a* (-e) végzetű szavunkban valami *-a* (-e) képzőt. Nyelvtudósuink fel is vesznek egy -ő dem. képzőt: banya banyó, aminthogy tőnyleg akadunk is ilyen képzős alakokra: karika karikó; nem egyéb ez, mint a görög *-io* dem. képző, szitytyásan -ő. Az *-a* (-e) szintén fel-feibukkan mint dem. képző, kétségkívül az ősgörög *-a* (hellén *-iu*) főnévképző hatása alatt.

Másfelől az *-ó, -ő* az igei melléknév képzője, de az így képzett szavaink nagy része főnévileg használatos (író, nevelő, háló*), s bátran sorolhatjuk főnévképzőink közé, már csak azért is, mert ez nemcsak partic. alak, hanem egy valóságos görög főnévképző, az *-eü-sz* (szittyáisan *-ó, -ő*) átvétele. Törő *flhor-eü-sz*, S *toró***); vágó *szfag-eu-sz*, S *fágó*; rovó *graf-eu-sz*, S *rafó*. S ha az igék partic. alakjait nézzük, akkor is ilyen alakok származnak; megjegyezvén, hogy a hellén *-ón* part. képzőnek a szittyában *-ó* felel meg, mert a szóvégi *-sz, -u* hangot rendszeren elejti: *flhor-ón*, S *toró*; *szfag-ón*, S *fágó*; *graf-ón*, S *rafó*.

2. *-mány, -mény*. Amint az *-ó* képzőnk két külön görög képző hatása alatt keletkezett, úgy ez is egyfelől az igei melléknév *-men* képzőjének, másfelől a *-ma* főnévképző és *-ny* kicsinyítő összetételének látszik.

Szak- (*szalt-*) megterhel, telitöm, *szak-men-osz* ami teletömetik, tehát a rakomány, a magyar *szak-mány*. E szóban tehát eredetileg nincs benne a rablás fogalma, úgy mint például a *vadász-zsákmány*-ban sincs meg, ez is inkább a szerzés. A görög *-ma* képző a cselekvés eredményét fejezi ki, tehát *szak-ma* a terhelés, a rakomány, az *-ny* dem. képzővel *szak-má-ny* zsákmány.

Fliu-, S *lin* tűnni, schwinden; *lin-o-men(osz)* tűnemény. Eredetileg tehát eltűnni, míg tűnemény *feltűnés*. De a tündér igen ügyesen alkotott szó *linüth-* alakból *-ér* főnévképzővel: *linüder* az eltűnő vagy feltűnő.

A *-vány, -vény* képző inkább csak alakváltozat; *m = v*.

3. *-ás, -és*. A hellénben megfelel e képzőnknek *-szí* és *-osz*; amaz a cselekvést, emez a cselekvés eredményét jelenti, a szittyában mindkettőt:

noé- né-z, noé-szi-sz néz-és;

dol-o-, S *d = cs, sz csol* csal; *dol-osz, S csol-oss* csalétek (csalás), *dol-ó-szisz* csalás;

pszeud- hazudik (eszud, leszud, haszud; v. ö. szikra, iszkra); *pszeud-osz, S leszud-osz* hazudás, hazugság;

fhong-, S *thong* dong, züg; *thong-osz* dong-ás.

Ha magánhangzóval végződik az igető, úgy *v* hiatuszpótlót szúrunk be: lő lő(v)és. Ez azonban csak később következett be, a legrégibb alkotású szavainknál tisztán jelentkezik a *-szí* képző. Lássuk a *tüz, rész, kalász, rész* stb. ősi szavainkat:

thü- lobog, dühöng; *thü-szi* lobogás, dühöngés, tüzi, tűz, (a hellénben *thüszisz*);

* Csak a nyelvtudós tekinti a hálót (a halfogót) részesülői alaknak, tudva azt, hogy töve *hal-* (*hal-isk-*) elfogni, s így partic. alakja a szittyában *háló* vagyis a fogó, a halfogó.

** V. ö. megtorolni; *flhor-* (*flhor-*) pusztít, tör, rong, dúl.

ae-, S *ae-* fű, dühöng; *ae-szi* fűvás, dühöngés, szélvész, a hellénben *ae-szisz*; *kla-*, S *kala-* meghajol, *kalász* a meghajlott, lekonyult; *klassisz*, S *kala-szi* hajlás, lekonyulás; v. ő. alázatos;

rai-, S *ré-* szétűr; *ré-szi* töredék, rész. Tulajdonképpen itt *raisz-* a tö, mutatja a *raisz-tosz* alak; ez esetben a *rész* a tiszta tö képző nélkül; v. ő. nyom, les mint ige és mint főnév egy alakban. Ez az eset van a *göz* szavunknál is:

kai-, *kai-*, S *kū*, *gū* éget; *kū-szi*, *gū-szi* égés, forróság; de van *kaisz-tosz* alak is;

thro-, S *thor* züg; *thor-osz* zügás, S *darász*, ebből duruzsol ige is;

khri-, S *khiri-* kh = s, *siri-* ken; *khiri-ss*, *sirisz* kenőcs, csiriz; h; *khri-szisz* kenőcs.

Ilyen képzésű szavunk a *húsz* is, tehát *husszi*; l. a számneveknél.

4. -ász, -ész. Általában valamivel foglalkozást jelent az ilyen képzős szó, de a görögből megállapíthatjuk, hogy ez nem valódi képző, hanem a *halászó*, *vadászó* igei melléknevekből elvonás útján keletkezett a halász, vadász stb. alak hamis nyelvérték útján. Így van a halász, vadász szavaknak igei értelme is, akárcsak a *les* és *nyom* formáknál láttuk. Később aztán juhász, kertész-féle alkotások kerülnek forgalomba, amikor a nyelvérték a halász szóban egy -ász főnévi képzőt sejtett és azt alkalmazta a juh és kert szavaknál is.

Különben még világosabbá lesz a hamis elvonás jelenléte, ha nyelvünk legősibb szóalakjait vizsgáljuk meg. Az ősgörögben, sőt a hellénben is halász *haliszsz*, a diftongus összevonásával szittyásan *haliszsz*. De a hellénben e szó igéből (*haliszsz*-halászni, tengerészkedni) alakult mint nomen agentis. A szittyában pedig a hal (*halt* tengerlakó) főnévből -sz gyakor. képzővel, *hali-sz* halász vagyis halász-ik. A hellén *hali-ész* a szittyá *haliszsz*ó, halászó.

5. -ma. A cselekvés eredményét jelentő képző. Tisztán csak néhány szavunkban fordul elő, néha -m alakban is, de ez a szóvégi magánhangzó elkopásának következménye, pl. *álo-m*, de nyelvemlékeinkben még *almu*. A hellénben igen gyakori képző, nálunk is -mány összetett alakjában.

Torma *thran-*, S *taru*, *stur-* szétdörzsöl, elerőtlenít, tormát reszel; *tar-ma* a szétdörzsölt, a reszelt;

korom (piszok) *kore-* seperni; *koré-ma* piszok;

járom *ar-* összefoglal, egymáshoz zár; *ar-ma* összefoglalás, egymáshoz zárás; *har-ma* fogat;

álom *alu-* magánkívül van, henyél, unott; *alu-ma* a magánkívüli lét, henyélés;

lárma *stuar-*, *lére-*, dór *lar-* fecseg; *stuaré-ma* fecsegés; v. ő. lári-fári (fecsegés) szavunkkal! Igen érdekes ez ikerszó l- és f- kezdete, hellén *fl* kezdetnek megfelelően!

6. -más, més. Ez szintén összetett képző: *ma* + *ás*, pl. hallomá-s, áldomá-s. Az előbbi *klu-*, S *kul* v. *kulu* hallani; *kulu-ma*

hallomás; v. ő. ug. *küle, kul*. A másik ősrégi szavunk: áld *althe-* áldani; *alho-mu* áldás, áldomás.

7. -r (-ár, -ér). Egyike legfontosabb főnévképzőinknek, ám nyelvtudásaink mostohán bánnak vele, sokan nem is tudnak róla. Legtöbbször a cselekvő személyt jelenti, de néha a cselekvés tárgyát is. Gyakori a latinban és németben: *rigeo rigor*, *rideo risor*; *binden binder*, *sprechen sprecher*. A hellénben *tor*, -*tér*: *re-ré-tor*, -*szó-szó-tér*. De van a hellénben egy melléknévképző *r(-ro-)*, mely szintén a cselekvő személyt fejezi ki (*ekhlh-* gyűlöl, *ekhlh-rossz* gyűlölt), ez még jobban megfelel a mi képzőinknek.

tenger	<i>fheng-</i> , <i>S teng-</i> zűg; <i>teug-er</i> a zűgő
av-ar (aszott fű)	<i>an-</i> , <i>S av-</i> aszik, avik; <i>av-ar</i> kiaszott
denev-ér	<i>dineu-</i> , <i>S dinev-</i> körben repül; a denev-ér körben repül; v. ő. <i>kirkossz</i> körben repülő, ölyv
ökör, öke-r	<i>okhe-</i> hordani; <i>oke-r</i> teherhordó; v. ő. <i>okheü-r</i> a hágó, csődör
szek-ér	<i>szekh-</i> (<i>ekh-</i>) hordani; <i>szek-ér</i> a hordozó
gyomo-r	<i>gomo-</i> megterhel; <i>gomo-r-ossz</i> , v. ő. <i>gomosz</i> bél, esetleg rotacizmus: l. honos honor!
trag-ár	<i>trag-iz-</i> fajtalanodik; <i>trag-ossz</i> bujaság
pakul-ár	<i>boukol-</i> marhat legeltet; <i>boukol-ossz</i> pásztor, lehet ebből <i>-ar (-ar-ion)</i> dem. k.-vel is, i. ott!
Balamb-ér	<i>blab-</i> , <i>S balab-</i> zavarog; <i>blabe-r-ossz</i> Balab-ér
bogn-ár	<i>pagun-</i> , <i>pígun-</i> összeszerkeszt, ácsol; <i>pagun-ár</i>
peleng-ér	<i>elenkh-</i> megvet; <i>elenkh-ossz</i> szégyen; - <i>ér</i> szégyenfa
büllér	<i>pöle-</i> ad-vesz, cserél; ől = oll: szőlő szőlő; bellér- kedni = csereberélni; v. ő. boltos <i>polélessz</i>
cég-ér (helyegz.)	<i>szlig-</i> megbélyegez, jelt tesz, <i>szlig-ér</i> jel
cimbora, szimbora	<i>szümbio-ro-sz</i> együtt élő, társ; <i>szümbiosz</i> társ
emb-er	<i>embio-</i> megfogamzik; <i>embiosz</i> élő, eleven; <i>embriü-on</i> , <i>S embür</i> , <i>embör</i> újszülött
esztob-or (kerítés)	<i>szteph-</i> , <i>S eszteph-</i> bekerít
kender (tépet)	<i>szkhütz-</i> , <i>S u-toldó kind-</i> hasít, tép
pohár	<i>po-</i> inni; <i>poár</i> , <i>po'hár</i> ivóedény; v. ő. <i>po-tér</i> kehely és latinban <i>po-culum</i>

8. -k, -g. A cselekvés tárgyát, eredményét vagy magát a cselekvést fejezi ki ez a szittya-görög képző. A hellénben -*kssz*, -*ak(ss)*, pl. *pida-* bugyog, *pida-k-sz* forrás; *rüpa-* beszenyecz, *rüpak-sz* galád, *doue-* leng *douak-sz* nád. A törökben: *obra-* szét-hasít, *oprak* apró, kicsiny.

éne-k	<i>ainc-</i> , <i>S ai</i> = é <i>inc-</i> dicsér, magasztat; tehát az ének a dicséret; a reformátusok is így nevezik!
tülő-k	<i>tülo-</i> megkeményít (bőrt), bőrkérgesedést okoz; <i>tülo-sz</i> bőrkéreg; ha ebből, úgy - <i>k</i> dem. k.
csü-k	<i>sztü-</i> mereven áll; <i>sztü-ma</i> a himv. merevsége
abra-k	<i>brö-</i> , <i>S abró-</i> enni; <i>bróna</i> étel, <i>bromosz</i> abrak

dolo-g
bete-g
boldo-g
aszta-g

dont-cu- szolgál

patk-, pcutk- szenved; itt beteg főnév

plonté-, S polte, plontak-sz, S poltak gazdag

*szta-, S aszta- áll, ebből álláshely, cserény, ól stb.;
v. ö. aszta-l, -l dem. k., oszlopokon, lábakon álló*

foi-, S foi duzzad, puffad; f = h ferdel herdel

szülk- elvesz, zsákmányol; szulo-u zálog

kóna-, S csóna- beszurkol; csóna-k a beszurkolt

mérn-, S dör maru- összehúz, összegöngy. (ujjakat)

rüpa- bepiszkol; rüpak-sz galád; v. ö. ripat szenny

hólya-g
zálo-g
csóna-k
maro-k
ripó-k

9. -ság, -ség. Eredetileg külön szó volt: szág, szág-ma; a kunban ma is él *szak-má-ny* alakban, mely szó valamely dolog egészét, tömegét jelenti; »szakmányban dolgozni« annyit, mint egy tömegben vállalni a munkát, egészében, nem napszámra. A *szág-ma* a hellénben is tömeg, csoport, rakás. Katona-ság egy tömeg katona, hegy-ség egy tömeg hegy, szóval gyűjtőképző a -ság. Kisőbb aztán nagyon kibővült a hatásköre, s jelent még cselekvést: fáradság, majd elvont tulajdonságot is: jóság stb.

rokon-ság
ország, ország
papság
katonaság

progon-ossz űs, előd; *S rogon szág* egy tömeg rokon

khoro szág egy tömeg vidék, tartomány

S bap szág u. a. pap *bap-* keresztelni

katana szág, katana- letelepít. A katonák a szütyáknál olyan letelepítettek voltak, akik a kapott birtok használatára fejében hadiszolgálatot teljesítettek, mint a kunok, szekelyek, szpahik.

10. Kicsinyítő képzők. Kicsinyítő képzőink mind a görögből valók. A legfontosabbak: *-cs* (*-csa, -cse*), *-ka, -ke* (*-ika*) és összetételük *-cska, -cske*, ezeknek megfelel a hellén *-iszko* (*-isz + -ko*). Tok *dokh-ossz* magába befogadó, tartó előnév; tokocska *dokh-iszko-sz* ugyanaz.

A hellén *-ion* is már összetett képző: *-i + on*, megfelelnek neki a magyar *-i* és *-on*. Kan *gon-ossz* nemző, him; kan-i *gon-i-on* u. a. Buxsi (ostoba) *mukss-ossz* buta, együgyű; ebből *mukss-i-on*.

a) *-on, -ony, -na, -nya*. E képzőnknek számos alakváltozata ismeretes; ez is mutatja, hogy a leggyakoribb szütya képzők egyike.

kopo-nya
tako-ny
iszó-ny
legé-nye, jegenye
kük-ény, kük-in
mál-na
pőr-nye
kormá-ny

kubé, kuba fej, kupa

tak- foly, csepeg, **tak-ossz; sztak-sz* csepp

miszó-sz iszony; *misz-ion*; v. ö. micger icger

lcikké topoly, jegenye

kokko-sz, kokk-ion bogyó; *kokkú-mélon* kékény-szilva

mal-on, mél-on alma, általában gyümölcs

pür tűz; v. ö. tűzes pernye

horné, horma üsztön, mozgató; v. ö. *ago* hajtani, kormányozni

asszony, akhszi-n

akhszi-ossz érdemes, tisztelt; cím: asszonyság! régen is domina, úrnő jelentése volt

kicsi-ny

szkidz- hasít; *szkidzion* apróra hasogatott fa; v. ö. a törökben *obra-* hasít, *oprak* kicsiny

örvény, örvény *kormé* örvénylés
szőr-ny, szer-nyű *thér*, S th = sz *szőr-ny*

b) -r (-ár, -ér). Kétségkívül e képzőnk a görög -ar (a hellénben összetett: ar + ion) dem. képző megfelelője. Hogy az ősgörögben különálló volt az -ion dem. képzőtől, látjuk a latinból is: kálin a hellénben *kokkili-ar-ion* a *kokkiliasz* kagylóból, a latinban pedig csak *cochlear*. A szittyában *kholi-an -an* dem. képzővel.

hat-ár *hod-osz* út, vonal, ösvény; S *hod-ár*
kenyé-r *szkéné* étel, ebéd; v. ő, ébred ebred, cséplő csöplő
bogár *bugé, buga, buksz* alfel, potroh; *bugo-lampasz* fény-
bogár*)

gödör *külö-ss* üreg
boko-r *pakho-sz* sűrűség
agya-r *odou-sz* S d = gy *ogyu*; odu-ból odvas (fog)
Bihar *bia* erő, tehát erős hely; h hiatuszpótló
viha-r *bia* erő, az erős (szél); b = v bakog vakog
vihe-der *vihe-ter*, vihe-tör; itt a görög -tér képző
komon-dor *koma-* hosszú szűrt nőveszt; *koma-tor*; de *dora* bőr;
szőrös bőrű

boesko-r *moszkhé, moszkha* borjúbőr; m = b
guná-r *gono-sz* nemző, hím
csok-or *szag-ma, szak-* tömeg, felhalmozott, csoport

c) -cs, -ka, -k. Lássunk itt is egy-két példát:

gyülmő-cs *kkümo-sz*, S *gümo* nedv, íz, sajt; v. ő. gumó
beke-cs *peko-sz* bőr
szemő-cs *széma* jegy, ismertető jegy
gümbő-c *kümbö-sz* bendő
gü-cs *güro-* meggörbít; *güro-sz* görbe
kalapá-cs *khalubz-isz* vashól való
kan-ca *gun-é* nőstény
mor-zsa *mor-ion* részecske; v. ő. kan-ca kan-zsa
szeker-ce *szagar-isz* u. a.; v. ő. kavár kever
pió-ca *pió-u* hízott, küvér; *pi-* beszív, *pi-ó* szívó
desz-ka *dasz* forgács, fenyő; a székelyben *dosz-ka*
bar-ka *bru-on*, S *bur* barka
fal-ka *ful-é, ful-on* csapat
fül-ke *pül-osz* kapu; fülke = vakablak v. vakajtó
pucok, poc *musz*, S m = b *busz* egér, gócsány
könyű-k *gonü* térd
hajlé-k *kojlé* üreg
mácsi-k *mádsz* szárított tészta; v. ő. mátyik (tészta)
tur-ak (gyékény) *thru-on*, S *tur* káka

d) -l, -ly, -la, -lya. A hellén -ullio (ull + io) első része; az összetett alak csak néhány szavakban van meg: paté-lló, kanda-lló.

*) A hellénben csak összetételekben jelent bogarat, pl. *keran-buksz* szarvasbogár (*kerá* szaru, szarv; *m* nasale inf.); v. ő. csere-bogár). Az ugorban *pákuar* szúnyog, *müöger*, *müökker*, de ez a német *Mücke*.

paté-lló (lapocka)	<i>szpáthé</i> lapocka; n: spatel
kanda-lló	<i>káando-sz</i> nagy nyílású, tágas; v. ő. kondér
pad-ló	<i>pat-on</i> padló; n: boden
fak-lya	<i>peuk-é</i> , S <i>pák-</i> faklya; n: fackel
harkály, huvuk-oly	<i>korak-sz</i> horog, holló; <i>híerak-sz</i> , <i>hírék-sz</i> ölyv, sólyom; horokály, harka alakok is!
csorosz-lya	<i>kourisz</i> , S k = cs <i>csarisz</i> kés, metsző eszköz
kir-ály	<i>kúri-ész</i> úr, uralkodó
kuruk-lya	<i>kharak-sz</i> karó; kuruklya = szénvonó rúd
lep-el	<i>lep-osz</i> kéreg, héj
pende-ly, pendő	<i>endü-</i> betakar; * <i>endü-sz</i> lepel
pőrö-ly	<i>szphúra</i> pőröly
roko-lya	<i>rukho-sz</i> rossz ruha
szaká-l	<i>sziauo-u</i> szaka, állkapca; szaka = toka és pofaszakál
zsöm-lye	<i>zümü-</i> meggel; <i>zümü-é</i> kovász

e) -d, -t, -da, -ta. A hellénben *-d*, *-id-ion* már összetett, ép-
ügy mint az *-ull-io*.

bor-da	<i>plenra</i> oldalborda; v. ő. plundra pundra
dár-da	<i>loru</i> (tő: <i>deurato</i>) dárda
mes-gye, mes-de	<i>mesz-osz</i> közepén lévő
hin-ta	<i>klin-</i> hajlik, dől; <i>klinidion</i> gyaloghintó
bol-t	<i>póls-</i> eladni; <i>póls-tész</i> boltos
csali-t	<i>thulo-sz</i> , S th = sz (cs) <i>szalo</i> sarj, haraszt
kou-ty	<i>koun-osz</i> hajfonat, copf a fejtetőn
lak-at	<i>klak-sz</i> zár; <i>klak-id-ion</i> dem. alak
lige-t	<i>lúg-é</i> árnyék; <i>lúg-id-ion</i> dem. alak
rü-d	<i>ru-</i> húzni; <i>rü-mosz</i> szekér-rúd
Homoró-d	<i>homoro-sz</i> határos, tehát határhely
bolon-d	<i>plau-osz</i> , S <i>palau</i> tévelygő, zavart

11. -cs. Igéből képez főneveket, magát a cselekvő személyt jelentve. A hellénben *-tész*, pl. *boulen-tész* tanácsadó; ez a *-ta* (*-tész*) a szittyá *-csa*, *cs*, mert t = sz (cs); így bul-csu (böl-cs) jelentése a tanácsadó. Szű-cs *kszű-*, *szű-* fényesíteni, kidolgozni (bőrt) igéből *szű-ta* szű-csa, szű-csu, a fényesítő, a bőrcsiszár. Tak-ács *teukh-*, *tukh-* (Homerosznál) szó igéből *teukhi-ta* *tukhita* tukicsu a szövő; szaká-cs t = sz *szuk-ács* az elkészítő, (v. ő. *szak-*, *szall-* készít); álc *hulo* (*kszulo-*) fából csinál; a hellénben is ács *hulourgossz*; az álc tehát nem lambdacizmus útján alakult az ács-ból. Szató-cs *szall-* megrakodik; tehát a bugyros, podgyászos. A szittyából átjött e képző a törökbe is.

Melléknévképzők.

1. A melléknévi igealakok képzői: -ó, -t. Ezek kétségkívül görög eredetűek, az egyik a partic. *-áu* képzője, a másik az adjectivum verbale *-lossz* képzője; természetesen itt is, mint láttuk a

főneveknél, hiányzik a magyarban a szóvégi *-u*, illetőleg *-osz*. Például a szűr-ből lesz szűr-ő és szűr-t, a hellén *szűr-ő(u)* és *szűr-t(-osz)*. A must szóban a *-t* szintén az adj. verb. jele; a hellénben *massz-zúzni*, nyomni, *massz-t-osz* a kipréselt, a zúzott. A must szó a szittyából jutott be a román és germán nyelvekbe. Lásd a szőlőnél.

2. *-s* képző. Leggyakrabban használt melléknévi képzőnk az *-s*. Már azok a melléknéveink is, melyek tulajdonképen a tiszta tőt tüntetik föl, *-s* végződésűek. Így van a hellénben is. Édes, édös *hédüssz* u. a.; magas *megasz* u. a.; száraz *szórossz*, S dór *szároosz* u. a.; kopasz *kopasz* rövidre nyirott stb. A hellénben *-vissz*, *-oissz*, *-essz* vagy egyszerűen *-sz*, pl. kör *gür(ossz)* u. a., körös *gürössz*, *güriosz* körös, kerek; kampó *kampé* hajlás, görbület; kampós *szkambosz* hajlott, görbe. Pir *pür* tűz; piros *pürrossz* u. a. Fény *fain-*, *fán-é* u. a.; fényes *fain-ossz*, S ai=é *fínossz* u. a. Bodor *botrüssz* fűrt; bodros és kunosan bodréjos *botrü-jó-sz* u. a.; tehát a kun alak itt is egy szittyá-hellén dialektusra következett.

V. ó. még biztos *pisztos* biztos, hiteles; *pithanossz*, S th=sz *piszanossz* bizonyos; takaros *kaiharossz*, S hangcs. *takarossz* takaros, tiszta.

3. *-tlan*, *-tlen*, *-talan*. *-telen*. Ez is egy önálló szóból fejlődött képzőnk, mint a *-ság*; fosztóképzőnek nevezik, a valamilyen való hiányt fejezi ki. A hellénben mindkét alakja megvan: *lla*, és *tala-* tűr, szenved, hiányt szenved, nyomorog; ebből *taia-no-sz*, S *talan* hiányt szenvedő, szegény. Eleinte csak alhangú alakja volt, de később hasonult is.

Boldog-talan	<i>ploutaksz</i> , S <i>pultak</i> gazdag, boldog; ebből <i>pultak talan(ossz)</i> , aki a boldogságban hiányt szenved
út-talan	<i>oudo-sz</i> út, útu; <i>oudo-talan(ossz)</i> úttalan
trágyá-tlan	<i>trago-sz</i> trágya; <i>trago-tlan(ossz)</i>
vér-telen	<i>vér (ér)</i> vér; <i>vér-talan(ossz)</i>
tömén-telen	<i>thamin-ossz</i> számos; <i>thamin-talan(ossz)</i> számtalan
vág-atlan	<i>vag-</i> vág; <i>vág-a-tlan(ossz)</i> ; itt igéből!

4. *-ékony*, *-ékeny*. Összetett *-iko* (*-iko*) és *-ny* dem. képzőből. Megfelel neki a görög *-iko-*, mely igékből alkot arravalóságot, képességet, sajátságot kifejező melléknéveket; tör-ékeny, múlt-ékeny, süpped-ékeny.

tör	<i>fthor-</i> , <i>fthor-</i> u. a.; <i>fthor-iko-sz</i> tör-iko-ny, törékony
műlik	<i>móli-</i> foggy, lassankint elenyész; <i>móli-t-iko-sz</i> , S <i>móliko-u</i>
süpped, huppad	<i>hüpidz-</i> sülyed; sz = h <i>hüpidz-iko-</i> süppedékeny, huppadékeny

Határozó képzők.

1. **-de, -da, -t, -don.** Esctragnak is lehetne tekinteni a *-ti* képzőt, mely *hol?* kérdésre felel: Kőlozsvár-t; a *-de* hová? kérdésre: i-de, o-da, *Athéna-d-e* Athénébe. A görög *-don, -dén* is megvan *apró-don-kint, kelle-tin túl, foly-ton, biz-ton* szavainkban. Ez a *-dén* nem is egyéb, mint a *-de (-ti)* és *-u* összetétele, tehát a mi leggyakoribb határozóképzőnk, az *-u* (nagas-an) már megvolt a szittyá-görögben. A *-ti* megvan *örömes-t* szavunkban.

2. **-ként.** Módhatározó képző. A hellénben *szün* praepositio, a latinban *sz = h (k) cum.* A *kün* alakból a *-t* határozóképzővel lesz: *-künt* vagy *-kint.* A *szün (kün)* jelentése: együtt, módon (mí-ként?) és főleg számneveknél *-ként:* *szündüo* kettőn-ként.

3. **-kor.** Időképző: jó-kor, üfél-kor. Hellén *lóra* idő, év, kor; *S lór* bizonyos idő, évszak stb. *V. ő. kor-án.*

4. **-szor.** Számhatározó képzőnek nevezhetjük. Ez is, mint a *-ság* és a *-lalan* eredetileg önálló szó volt: *szór-osz* rakás, halmaz; szórni, szorozni, szorzás képzett alakokban még most is önállóan használjuk. Szoroz: *szór-en* felhalmoz, összegyűjt, multiplicat, sokszoroz, *pollaplasziaz-*. Szorzás: *szóreuszisz* felhalmozás. Láthatjuk, hogy milyen ügyes szittyá alkotás e szó és ebből a képző! Hatszor tehát tulajdonképen azt jelenti, hogy hat rakás, aztán valami hatszorozva.

Az öt-öd, tiz-ed szavakban a *-d* igazában dem. képző.

Igeképzők.

Most csak a legfontosabb igeképzőinket tárgyaljuk. Ilyenek a gyakoritók *-z, -dz, -sz, -l, -d,* a míveltetű *-it, -it,* a mozzanatos *-n.*

1. **-z, -dz.** A hellénben *-adz, -idz,* de zéta a szittyában — mint láttuk — vagy *z (sz)* vagy *dz* vagy *d (t).*

cölöp, cölöp-üz
citera, citerá-z
ör, ör-iz
dupla, duplá-z
név, nevez
hajók, hajók-áz
áhit, áhit-oz
csomó, csomó-z
móka, móká-z
vita, vitá-z

lakoma, -áz

szkolop-sz u. a.; *szkolop-iz-* u. a.

kithara u. a.; *kithar-iz-* u. a.

our-osz ör; *our-iz-* öríz

diplo-sz u. a.; *dipl-as-*

(*otoma* név; *otom-as-* nevez

oják- kormány, evező; *oják-is-* evez

ait- kér, kíván; *ait-iz-* kéreget

thomo-sz, *S szomó,* *thom-iz-* megköti

mókia gúny; *mók-iz-* gúnyol

andí, *S vidá* vita; *and-as,* *vidá-z* hangosan beszél;

v. ő. hadáz nagy hangon beszél, v = h

la-kómo-sz nagy lakoma; *lakom-áz* igen vtgad, *la-* előszótag, igen, nagyon, pl. *la-makhosz* igen vitéz

gyöm-üz, gyoni-oz
kóró, kóró-dz-ik
(= szárba indul)

gou-iz-, gou-iz- megtölt; *gom-osz* bél
kaua-sz, S l = r kóró szár; *kau-idz-* szárba indul

Ez utóbbi szónál tehát a magyarban is egész tisztán jelentkezik a dzéta, épúgy mint a level-cdz-ik, binbó-dz-ik, csirá-dz-ik szavakban. Van-e még a magyaron kívül nyelv, mely ily tisztán megőrizte a görög dzétát?

2. -ít. Mint láttuk fentebb az Abrud(bánya) szavunknál, a dzéta gyakran *d* (*l*)-nek hangzik a szítyában. Így lesz a -z gyakorító képzőből -ít műveltető.

röp-ít
göngyöl-ít
takar-ít
harag-ít
vir-ít
szak-ít
hár-ít
hábor-ít

ripé hajítás, horderő; *rip-idz-* hajít
gongül-idz- gömbölyít, gombolyít
kathar-idz-, S hangcserével *takar-id* tisztít
orgé, orga harag; *org-idz-* haragít
vér-idz- (*ér-, ear-*) virít; v. ö. véraszt viraszt
sakk-idz-, S *szak-id* hasít, tép
aur-idz-, S *kár-id* holnapra halaszt; v. ö. hari-gál elhalaszt!
hübr-idz- bántalmaz

3. -d, -szt. Ha a dzéta dóros alakját vesszük, (*odso* h. *oszdó*), úgy megtaláljuk a -szt (-aszt, -eszt) képzőnk görög alakját is. E képző rendszeren a -d (-ad, -ed) képző helyébe lép és a benmaradó cselekvésből kiható cselekvést alkot: éled éleszt, riad riaszt, marad maraszt, fulad fulaszt stb. Már ez mutatja eredetét.

Hogy mennyire a sötétben tapogatózik az a magyar nyelvész, aki nem ismeri szavaink és grammatikánk görög eredetét, erre nézve felhozok itt egy-két példát.

Fürödni visszaható ige, de *füröszl* már műveltető; a -d képző helyébe itt is -szt képző lépett. Már most, nyelvtudós uraim, mondják csak meg, ha a *fürö-d* igéből elhagyom a -d képzőt, micsoda tőszó marad vissza? Valami *für* v. *fürö*, de hát mi a csodabogár ez? Nekünk nincs ilyen szavunk! De aki a szittyá-görögből magyarázza grammatikánkat és nyelvkincsünket, tisztán látja a dolgot. Az a furá *für* nem egyéb, mint a görög *pür*, a tűz s innen *pür-ia* gőzfürdő. Ebből alkotja a hellén -ad² (magyar -ad, -ed) képzője segélyével a *püri-ad²* igét, melynek tehát a jelentése gőzfürdőt vesz, gőzfürdő által izzaszt, vagyis »fürödni«.

Lássunk egy más példát: *fárad, fásaszt*. Mi az a *fár*? Elát a görög *fer* (*for-tosz*) erős alakja a szittyában, jelentése: hord, cipel, rohan, siet, eltűr, elszenved; szóval fárad. Ebből úgy alakult a fárad és fásaszt, mint élni-höl él-ed, él-eszt.

És most lássunk néhány példát a -d és -szt képzőkre:

szakad, szakaszt hírad, híraszt	<i>szakh-, S szak-, szak-adz, dór szak-aszd anv-adz, S hír-ad, dór hír-aszd</i> halaszt r = l; v. ő. hári-gál halaszt
süpped, süppeszt lankad, lankaszt roskad füröd-ni, füröszt enged, engeszt-	<i>hüph-idz-, S dór haph-iszd</i> hüppad <i>lang-adz-, S dór lang-aszd</i> késik <i>laszk-adz-, S rask-aszd</i> recseg, ropog <i>püri-adz-, S püri-aszd</i> fűvödni <i>lung-</i> enged, lágyul, S <i>cug-id, cug-iszd</i>

Visszaható képző még az *-ód-, -ódz-, -oz-*. Ime a dzéta háromféle hangja a magyarban: *d, dz, z!* pl. huz-ód-ik, lop-ódz-ik, nyujt-óz-ik.

szabódik	<i>szob-adz</i> fél valamit tenni, szégyet
lop-ódz-ik	<i>klop-</i> lop, S <i>lop-idz, lop-ódz</i> u. a.
zápor-od-ik	<i>szapr-idz</i> rothad, bűzös
zavar-od-ik	<i>szobar(cu)-</i> fölráz, S <i>szobar-ad</i>
teng-ódik	<i>teng-</i> szánalmas, megindító helyzetben van, S <i>teng-id</i>

4. -l. Legfontosabb gyakorító képzőnk. Igen érdekes az eredete, mert a hellénben mint képző nem fordul elő. De azért mégis a görögségből származik. Vegyünk fel néhány két *l*-el végződő igénket, s vizsgáljuk meg egyben, mi ezeknek a hellénben a megfelelőjük.

pall (szór)	<i>pall-</i> ráz, hajít
száll	<i>száll-, hall-</i> ugrani, repülni
till, tilol	<i>till-</i> tép, foszlat
kall (tisztít, puhít)	<i>szkall-</i> vakar, kapar
vall	<i>ball-</i> dob, vall; b = v
himbáll	<i>hübball-</i> aláfordul, aláhajlik
tell-ik (van neki)	<i>tell-</i> van, lesz
kell, kellettik	<i>kell-</i> üsztöndöz, parancsol, kíván*)
növell, növel	<i>ofell-</i> növel

A nyelvérzésem úgy sejteti, hogy *e* szavaknál az első *l* a tőhöz tartozik, a második pedig *-l* gyakorító képző: till, til-ol. A nyelv-tudós azonban mozzanatos képzőt gyanít itt, vagyis szerinte mind a két *-ll* képző: fuv-all. Hogy helyes-e a nyelvérzésem, megtudom a görög megfelelő szavakból, mert ezeknek ismerjük már az etimológiát.

Száll- (*hull-*) a latin *sal-i-o*, tehát a görögben *szal+i*, aztán *szal+j*, végül hasonulva *száll-*. Tehát tényleg igazam volt, az első *l* a tőhöz tartozik, a második a hellénben nem ugyan kimondott képző, de ahhoz hasonlatos: a tő gyarapodása, erősödése. Az ige-tőnek ebből a gyarapodásából keletkezett tehát a szittyá *-l* gyakorító képző.

*) Személytelen alakját kétségkívül a *khre, kher* (szükséges, kell) személytelen igétől kapta, mely a szittyában (r-l) *kcl*-nek, *kő* (*krő*)-nek is hangzott.

E képző nincs meg a kunban vagy csak nagyon tökéletlenül, pl. tanú-ni, tanú-ta, tanú-na, te tanú-sz.

5. -g. Villog, csillog, forog, bolyong stb. szavakban a nyelv-érzék egy -g (-ng) gyakorító képzőt sejtett, noha ez a -g a tőhöz tartozik, így származott e képző. Ehhez járult még, hogy pl. a csillog-nak a hellénben nemcsak *szelag-* alakja van, hanem *g* nélküli *szela-* (ragyog, fénylik) alakja is. Ép így *plana-*, S *palan-* bolyong mellett van *plagk-* (olv. *plank-*), S *palank* alak is. Ezek után nem lehetetlen, hogy az ősgörögben megvolt ez a -g képző és az említett hellén esetek ennek elsovadt nyomait tüntetik föl.

6. -ar. Egész sereg olyan igékn van, melyek -ar végzetűek: csavar, takar, teker, habar, zavar, kever, hadar, hever, kavar, vakar. A nyelvérzék itt egy -ar gyakorító képzőt sejt. Tényleg a göröggel való egybevetésből kitűnik, hogy itt gyakorító képzővel van dolgunk.

Nézzük például a *zavar* igét; régi alakja *sabar* a palócban és gücsejiben van meg. Jelentései: 1. ellízni, 2. felrázni (vizet, folyadékot), 3. átvittén lelki felindulásban, zavarban van, 4. nyugtalanít, háborít, 5. zavarog, nyugtalanodik, háborog, 6. mint »szapora« sebes, heves (zapor v. zápora sebes eső, záporokodni = zavarogni, zápor ember hirtelen haragú).

A hellénben *szobe-* 1. elűz, 2. felráz, 3. szenvedélyes mozgásban van, 4. nyugtalanít, háborít, 5. nyugtalanodik, háborog, 6. sebes, heves (szapora), 7. gögös. Tehát hat jelentésre nézve egyeznek egymással a hellén *szobe-* és a magyar *zavar*, a hetedik jelentés talán a Zápolya névben maradt meg: a gögös.

A palócban, nagykunban megvan az -ar képző nélküli alak is: *zavads-ál* vagyis inkább a -s és -l gyakorító képzős alak. Jelentése: zavar, háborgat, hajszol. Nyilvánvaló, hogy az -r nem tartozik a tőhöz.

De nézzük tovább. A hellén a *szobe-* tőhöz teszi a -ross melléknév-képzőt: zavaros, zavaros, zápora (sebes) *szobe-ross* zavaros, zúgó, sebes stb. Aztán ebből -en igeképzővel új igét alkot: *szobar-en-*.

Zavar főnév is (v. ő. av-ik av-ar), tehát zavar főnév és ige egy alakban, mint a *nyom* és *les*; de a zavarnál csak a képző (-r) hasonlatossága okozza a családást.

A tak-ar, tek-er (*szteg-* befűd) igéknél sem tartozik az -ar végzet a tőhöz. Kap-ar is a hellénben *szkaph-* kapál, tűr, vés; csav-ar, csaf-ar *sztrobe-* körbe forgat (eredetileg srofar csorvar volt! v. ő. srófol). Facsar a csavar hangcserés alakja. A mordvinban a *csavora* kavarni, habarni jelentésű, mert tényleg a kavarrás, habarás a kanál körbeforgatása.

Ha tekintetbe vesszük az sz:h gyakori hangváltozatot, úgy megtaláljuk a habar, kavar, háborog, háború (a csángóban még záború!) és habozni szavaink eredetét is. Ez utóbbi tehát a hellén *szobe-* nyugtalannak lenni, zavarban lenni. De kétségtelen, hogy e szavaink kialakulásánál más, alakra és jelentésre nézve hasonló görög szavak is közrejátszottak; (*afre-* tajtézik; *hubriz-* háborít, *kunna* hab stb.).

7. -n. E mozzanatos képzőnk is a görög *n* igetői gyarapodásból keletkezett, mint az *l* képző az *i* praesens-toldásból. Lássunk

egy példát: a fog, fog-an-zik, fogamzik igét. Az ősgörögben megfelel neki a diganmás kezdetű *rog* (*fog*), ebből lesz a latin *aug-eo* nőni, gyarapodni, a német *wachsen* és a hellén *auksz-* ugyanazzal a jelentéssel. A hellén *auksz-* (*rog-*) *-au* szótaggal erősödik a praesens-tőben: *auksz-au-*, a magyarban is >fogan<; foganik a székelyben fogamzik és elszaporodik. Ime, itt is kitűnik, hogy mi nem a németből kölcsönöztük szókincsünk egy részét; mert igaz ugyan, hogy a *fog*, *fogan* szavunk egyezik a német *wachs-* szóval, de a németnek nincs *-au*-nal erősödött alakja, a magyarnak pedig van, épúgy mint a hellénnek.

Ŧ tő változása.

Az igető gyarapodása *n* (*m*)-el. Az igető kétféle változást szenvedhet; az egyik, amikor *n* (*m*)-el gyarapszik, a másik, amikor rövid magánhangzója megnyúlik. Lássuk itt az első esetet. Ennek egyik alakját, amikor a tő végén jelenik meg az *n* gyarapodás, már láttuk a *fog-au-ik* igénél. De gyakran a tő közepére kerül ez az *n* (*m*), mint pl. a hellénben a *lath*-ből lesz *la-n-th* vagy *lab*-ből *la-m-b*. Főleg *th*, *p*, *g*, *d* elé jön ez a hetoldás. A tő hosszú magánhangzója ilyenkor rendszeren rövidléd lesz: lépes lempes.

mond	<i>múth-en-</i> mond; <i>mútho-sz</i> monda; v. ő. <i>mant-en-</i> jósol; mondó ember = jó
ingerel	<i>eger-</i> , <i>egcir-</i> ingerel; v. ő. ingesztel égesztel
ráng-at, reng	<i>rég-</i> szakaszt, tör; <i>rék-lész</i> földrengés
tan-ul, tan-ít	<i>da-</i> , <i>S dan-</i> tanul, tud, tanít
gond-ol, gondol	<i>kéit-</i> , <i>kait-</i> gondoskodik; <i>kad-osa</i> gond
bandu-kol	<i>baul-iz</i> , <i>S buudi</i> megy
barang-ol	<i>parag-</i> , <i>S parang-</i> tévútra vezet
hant-ol	<i>kaid</i> eltemet, <i>S khand-</i> , <i>hand-</i>
láng-ol, lang	<i>stogo-</i> , <i>steg-</i> ég; <i>stog-ion</i> láng
mutkál, muka	<i>moge-</i> dolgozik; <i>mogo-sz</i> munka
kond-ul	* <i>kóit-</i> , partic. <i>kóit-ón</i> harang
rántcol	<i>rúszo-</i> ráncol*)
undo-r	<i>ade-</i> undorodik; v. ő. <i>undo-k</i>
vánd-ol, vándú	<i>baul-</i> , l: <i>vud-</i> menni; n: <i>wand-eln</i> **)
kend-er	<i>schliiz-</i> tég; l: <i>scindo</i> , tehát kender a tégés, a tilolt, a kóc
bitang-ol	<i>botag-</i> a legelő marhat martalékul vízsi
romb-ol	<i>thrup-</i> , <i>S rup-</i> tör, zúz; l: <i>rumpo</i>

*) Az *n* gyarapodás megvan a hellénben is, de az eredeti *rúszo*-ban az *n* az *sz* előtt később kiesett és pótló nyújtást hagyott maga után: *rúszo*- vagy pedig hasonló az *sz*-hez: *rúszo*. Az *n* gyarapodást feltűnteti a német *ruenzl* alak is. Ha a németből vette volna át a szittya *e* szavát, úgy afféle >ruenzl< alak keletkezett volna.

**) A *ni* szavunk szabályos alkotás az ősgörög *vud-* alakból: vándú és vánd-ul; ez se német jövevény. V. ő. vánd-or *er* képzős alakkal!

rongy-ol	<i>rög-</i> hasít, repeszt; <i>rög-</i> hasadék
retke-z, ründöz	<i>ortlo-</i> , S met. <i>roto</i> , <i>ronto</i> egyencsít, helyessé tesz, jó karba helyez; v. ő. dorombol dörömböl
darabol, drombol	<i>thrup-</i> darabol; <i>throub-oss</i> darab
dörömböl	<i>thorübe-</i> lármáz, dörömböz
kerepel, kelepel	<i>krcnubal-is</i> ; S <i>kerecnbal</i> kelepel; v. ő. csörömpöl
tompa	<i>doupe-</i> tompán hangzik; <i>doupo-ss</i> tompa moraj; v. ő. <i>tumpau-is-</i> dobol; <i>tup-</i> üt
himbáll	<i>hübball-</i> aláfordul, aláhajlik
tramp-li	<i>traphe-ross</i> kövér; <i>treph</i> táplál
lob-og, lamp-og	<i>lamp-</i> világít, lobog
lóbál, lombál	<i>rombe-</i> körben forgat, lebcgtet; v. ő. róstat lóstat

Tőhangnyújtó igetövek. Erős és gyenge alakok. Setälä Emil finn nyelvtudós már e század elején egy érdekes elméletet állított föl, melyben — az indogermán nyelvekhez hasonlóan — hajlítónak mondja a finn-ugor alapnyelvet (erős és gyenge alak). Hát ez nem is lehet másképp, ha a mi nyelvünk és részben a finn-ugor alapnyelv is, a szittya-görög származéka.

A hellénben a tőhangnyújtó osztályba tartozó igetövek rövid hangzója a praesens-töben megnyílik; ehhez hasonlatos a temporale augmentum is (*ag- eg-*). A hellénben a német *sprechen*, *sprach* alakokhoz hasonlatosan az egyhangú tövek *e* hangzója *a*-ra változik, mint a magyarban *kezer kavár*, *beszeg bossog*.

Lássuk az első esetet. A ribol (ripol) igéknél kétféle alak van, a tőnek magánhangzója ugyanis vagy rövid vagy hosszú. Tehát a ribol, ribol alakra változott. Ez az ige a hellénben a tőhangnyújtó osztályba tartozik:

ribol, ribol (elkoptat, elnyű) *trib-*, tő: *trib-* elkoptat, elnyű,

Igy lett az *ad-*ből *ád*, a *lesz-*ből *lészen*, a *lum-*ből *lúny*.

A magyarban gyenge és erős alak még úgy keletkezik, hogy az ige alhangú alakból felhangúvá lesz: gyúr gyúr, suppad süpped, amikor azonban néha a jelentésükben is némi változást szenvednek. Pl. *takarai* valamit megóvni, megvédeni a *felülről* való befedéssel; *belekerni* valamit: megóvni, megvédeni a *körös-körül* való befödéssel, bebagyalálással.

Különben e szó jelentésére és alakváltozására vonatkozólag itt is segélyül jön a görög és megvilágítja a homályos helyeket:

takar, teker *sztég-*, *szték-* beföd, megvéd, oltalmaz; alakváltozata *sztag-*, *sztak-*; a németben *deck-* fedni, oltalmazni; most gyenge, de valankor erős volt, mutatja a *dach* fődél.

Nyelvünkben jóval felül van a százon az ilyen al- és felhangú ikerpárok száma, de nem szabad valamennyinél az alakváltozatot az említett okra visszavinni. Itt igen óvatosan kell eljárni. Egyik ok

például az, hogy a görög η hang egyazon dialektusban is, egyazon szóban is u -nak meg \bar{u} -nek is hangzott a szittyában (v. ó. hellén *hüper*, latin *super*, de német *über*). Pl. *sugguro* összegörnyed, ha u -nak ejtem, úgy zsugoro-dik vagy sugoro-dik; ha pedig \bar{u} hanggal ejtem ki a szót: zsügörö-dik, ahogyan a csallóközi mondja. A hellén *thorübe-* dörömből és doromból aszerint, hogy az κ hangot \bar{u} -nek vagy u -nak ejtem-e, előbbi esetben az o is hasonul \bar{o} -vé. Ez a hasonulás is lehet oka a kétféle alaknak, természetesen a két- vagy többtagú szavakban. Pl. a hellén *thorék* jelentése derék, rumpf. Ha az első szótag magánhangzója hasonul, úgy lesz belőle »derék« (kiskun alak) vagy »derék«; ha pedig a második szótag magánhangzója illeszkedik, lesz belőle darak, darok, ahogyan az udvarhelyi székely mondja; sőt ez sokszor hasonulás nélkül *dárék*-nak is ejti; végül a csángóban »dorik«, a somogyiban »dörék«. — Azonfelül tekintetbe kell vennünk a magánhangzók változását is, valamint a mély dór alakok kedvelését.

A névszók töváltozása. Az igező változáshoz igen hasonlatosak a névszók töveinek alakulásai. Al- és feihangú párok itt is közönségesek: kolonc külön, zene zuna, zömök zomok. A hellénben ritkább (*snussz néussz*), de a németben annál gyakoribb a többszám képzésénél: hand hände. A hangnyújtás is lépten-nyomon előfordul: jog jóg, csin csin, íz üz, nap náp; a hellénben *gouu gouussz*. Továbbá kéz kezek, nyár nyarat; mint láttuk e jelenség nagy része a hangsúlyra vihető vissza. Azon tehát nem szabad megütköznünk, ha pl. valamely tövszó a hellénben hosszú, a magyarban pedig rövid, vagy fordítva. *Seb* szavunknak bizonyára volt egy *seb* alakja is, mutatja a hellén *szép-sz* rothadó fekély; a hosszú magánhangzó mellett szól a *sáp* szó is, mely csak dóros alakja a *seb*-nek. Seb tehát rothadót, bűdöset jelent. Bécs szavunk is eredetileg rövid hangzós volt és becs-nek hangzott; (etimónját lásd a helyneveknél!).

A *synkopé* vagy hangvesztés alatt azt értjük, mikor két mássalhangzó közt levő rövid magánhangzó kiesik; *pater patrossz*, a magyarban *bokor bokrok*, *eper eprek*. Igen gyakori jelenség a szittyában, mikor az *l* és *t* (l) közötti magánhangzó kiesik, pl. *foliud*-ból lesz *foli*, *khlood* S *khlood*-ból *hold* (halvány) vagy *kh* (h) = *sz* tehát *zöld* (fűszínű); *poitissz*-ből *boltos*. Az *r* és *sz* közötti magánhangzó kiesését már láttuk: *erissz*-ből *vers* (zivódás).

Az *elhisio* a szó rövid véghangzójának az elejtése az utána következő magánhangzó előtt; *epi auto* = *ep auto*, a magyarban gazda uram gazd uram. A *krasis* a szó végső magánhangzójának összevonása a rákövetkező szónak kezdő magánhangzójával: *to emon tonnon*, a magyarban jó ember jámbor.

A hiatusz elkerülése végett mi az egymás mellé került két magánhangzó közé valamely mássalhangzót (j, h, v, l) szúrunk be: *sziaes szijács*; a hellénben is *passzi elegen* helyett *passzin elegen*, *ouk ekhó* és *on khre*, *houó dokci* és *houósz ekhóci*. Ez igen hasonlatos a mi névelünk viselkedéséhez: a nap, az ember.

Pötlönyújtás a görögben, mikor a szó belsejéből valamely mássalhangzó kiesik; ilyenkor az előtte levő magánhangzó hosszúvá lesz: *ekrinna* *ekrina*, a magyarban alma óma.

Ide tartoznak még az assimilatio és a dissimilatio okozta változások: barlang ballang, csalló csarló; az ikeresítés: csüged csügged; a magánhangzók összevonása: ürg üg; a metathesis és hangesere: csüged csügged; a magánhangzók, főleg a *v*, *j*, *h* a szó elején; a két mássalhangzóval kezdődő szavak alakulása a könnyebb kimondás szempontjából; a mássalhangzók váltakozásai. De ezekről már más helyen volt szó.

Jegyzet. A hasonuláshoz tartozik még az a jelenség is, amikor a *t* hangok a *k* és *p* hangok közül csak azokat türik meg maguk előtt, melyek velük egyenlő fokúak. De nemcsak a hellénben, hanem így van ez a magyarban is: *magtalan* helyett *maktalan*-t, *adtam* h. *attam*-ot, *bökdös* h. *bögdös*-t ejtünk. Továbbá *n* a *b* előtt *m* hangzóra lesz: *cuballó* *emballó*, mint a magyarban: azonban azomban; *enteipsisz* *elleipsisz*, nálunk pedig ajánlom ajánlom, reménytelen reméltem. *T* + *j*-ből a görögben olykor *-ss-* lesz, nyelvünkben is látj, szeretj láss, szeress; *d* (*t*) + *j*-ből *dz* lesz, mint a magyarban tanfj tanits; *t* a *j*-vel hasonul, nyelvünkben is alja ajja. A görögben ha két *t* kerül egymás mellé, az első néha *s*-re változik, így lett a szittyában *pittóó*-ból festeni (*pittura* az olaszban), bár *pisszo*- alakból is származhatik a *fes-t* szó, mely esetben a *-t* képző. A *t* az *ss* és *k* előtt kiesik, mint ahogyan a magyarban: hajt-szol és illesztkezik helyett hajszol, illesztkezik. Az *i* (*i*) magánhangzók között gyakran kiesik, akárcsak a fejer feér alakoknál.

II névmások.

A személyes névmások a szittyában, s valószínűleg az ősgörögben is, a következők voltak: *eng*, *tü*, *hü* vagyis én, te, ő.

Az *eng* alak tisztán megmaradt ebben a szóban: *eng-eme-t* vagy *eng-em*. Az *eme* vagy *me* a hellénben a tárgyeset, s már magában is annyit jelent: engem. Igen gyakran simuló, ez esetben az *eng* (én)-hez simul. Az *eng*-nek megfelel a hellénben az *ego*, az *n g* (*d*) előtti járulékhang. Az *en*-ben a hosszú *é* talán a hangsúly folyománya; *en-magan*-ban még rövid.*) A szóvégi *g* elkopásra v. ő. máng mán alakpárral!

A 2-ik sz. névmás a hellénben *szü* (eredeti *tü*-ből, v. ő. *!*: *tu* és német *du*); a szittyá alak fejlődése: *tü*, *ti*, *tü*; a többesben még *li-k*.

A 3-ik sz. névmás nominativusza a hellénben elévült, de a többi alakkal egybevetve, csak *hü* vagy *ü* lehetett.

Mutató névmásunk *az*, *a*, régeen *os*, *has*; megfelel neki a hellénben *hosz*, mint mutatónévmás: ez, az. Ebből származott a névelőnk is.

Maga-m, maga-d, maga. Ez a hellén *me*, *moi*, *moi* a nyomósító *ge*-vel: *mege*, *mouge* hozzátéve a személyragokat.

Nekem, neked, neki. Nem egyéb, mint a görög *ekli*- birok, nekem van személyragozva. Az alapja *ekli* = neki (van). (A kezdő *n* szittyá járulékhang, v. ő. *eg*, meg ígekötővel, mely szintén *ekli*-ből származott.) A szóhoz ragasztva lett belőle a *-nek* rag.

*) De lehet, hogy az ősgörögben az *ego ego*-nak ejtetett; ez esetben v. ő. égesztel (ígesztel) engesztel alakokat.

Az eddig elmondottakból nem nehéz a személyragok eredetét levezetni a görögből. Nem egycbek ezek, mint a személyi névmások.

Az 1-ső sz. birtokos névmás az ősgörögben *-em*, mely a hellénben a nemek szerint *em-osz*, *-on* *-é*:

vér-em a szittyá-görögben *vér em* (ó-hellén: *vér em-on*), tehát a birt. rag: *-u*, *ezém*.

A 2-ik sz. birtokos névmás az ősgörögben *tu (du)*, mely a hellénben a nemek szerint (t = sz) *szo-sz*, *szo-u*, *sz-é* eredeti *to-sz*, *to-u*, *t-é*-ből (l: tuus, tuum, tua):

kalibá-d a szittyá-görögben *kalüba dü* (ó-hellén: *kalüba ta*, később *hé té kalübé*).

A 3-ik sz. birtokos névmás az ősgörögben *hu (szu)*, mely a hellénben a nemek szerint *hosz*, *hon*, *hé* (l: suus):

lámpás-a a szittyá-görögben *lám pász hu* vagy *lám pász u*.

Lássunk még néhány megfelelést:

»Olyan« a hellénben *hojon* mijen; mint határozó: olyan mint; *tojon-de* is olyan.

Ki, aki. Az ősgörögben kétségkívül *ki*, a latinban *quis*, de az olaszban majdnem olyan mint a magyar: *chi*; a hellén tért el tehát az eredeti formától, mert itt *tisz*, *ti*. Vala-ki: *allo-sz* más valaki, de a latinban *aliqui-s*; a kezdő *v* a szittyában járulékhang. *Hode*, *héde* ez itt, a magyarban *ide*. Hol, hun, hu? a hellénben *hou* ahol. Így, úgy, ahogyan *hode* u. a. (V. ó. úgy, uty *houló* u. a.); *d* = gy ismerős hangcsere. Némely-ek *men hoi* (*hoi men*) u. a., hangcsérével: *némhoj* hasonulva: *néméj*. Menny-i *mén-é* hold, *méni-aisz* egy hónapig tartó, a *mennyi* a magyarban a hosszú időt is jelenti, pl. mennyi ideig eltartott! Év szavunk is hosszú időt jelent; l. közelebb!

A viszony. Esetragok, névutók, igekötők.

Olyan névragozás, amilyen a hellénben a szittyá-görögből való kiválás után alakult, nem volt a magyarban, most se igen van. Esetragok egyáltalában nem voltak, a tárgyaset ragja, a *-l*, valamint a *-nek*, *-nak* önálló szavak még. Amannak megfelel az *ant-on*, szittyá-san összevonva *öt**), emennek az *ekhel* neki (van). Ha tehát azt akarta mondani a szittyá: »láttam a fiút«, azt ilyenformán mondta: »láttam őt a fiú«, vagy »láttam a fiú őt«. Adtam a koldusnak: adtam az kódnak neki. Ott van a szobában: ott van a szoba benn. Elment az atyától: elment az atya tőle (távol). T. i. a görög *téle*

*) V. ó. *aug-é* üg (üveg).

azt jelenti, hogy távol, tehát ebből lett a magyar *töle*, *-töl*. Milyen tisztán megmaradt! Úgy is nevezik, hogy távoító-rag.

Ennek ellentéte a *-vel*, *-val* rag és a *felé* névutó. A hellénben *pela-* közeledik, társul; *pelasz* a szomszéd, felebarát; *pela-tisz* a feleség, régi nyelveimléceinkben még *fél*, *fele* (teleth veth, Űrty c.). A *-vel* (vele, fele) ragot társuló-ragnak is nevezhetnénk. Tehát régen így mondták: »a fiúval ment» helyett »a fiú vele ment«.

A *-ból* (eredeti *-bó*, *-bí*, a kunban: ház-bú) hellén megfelelője: *apo*, a hangsúly a második szótagon van, ennek következtében elkopott a kezdő *a-* ($p=b$ mint a latin *ab*); *apo* tulajdonképpen *-tól*, a németben *von* s ez *-ból*-t is jelent. A *prosz* is *-tól* és *-ból*; de *-ról* és *-ra*, *-re* is: ez utóbbi ragjaink ebből és a *pro*-ból veszik eredetüket (a kezdő *p-* elkopásra v. ö. *progou-oss* rokon). V. ö. még *pro pollou* nagy-ra, sok-ra.

A hellén a viszonyt leggyakrabban praepositioval fejezi ki. Mint a név is mutatja, ez a névszó elébe jön, ritkán utána. Az ősgörögben inkább utána. Tehát *hósz Helenén* a szittyában *Helené hósz* Helénához; *esz Athénén* a szittyában *Allhéne (h)esz* Athénéhez; *en Alliké* a szittyában *Alliké (b)en* (v. ö. *cut-oss* = bent). *Ér (tou) tírou* a szittyában: túró ér (túró-ért, de a kunban még *-ér*: pénzér és nem pénzért!).

Bámulatosak ezek a grammatikai egyezések, de még bámulatosabb volna, ha a magyar és hellén ragok nem egyeznének meg egymással, amikor a nyelvkincs háromezer tőszava ugyanaz a két nyelvben!

Névutóink nagy része is görög eredetű. Lássunk egy-kettőt:

Át, eredeti alakja a göcseji *áté* és a somogy-veszprémi *átú* vagy *áti*. Hellén megfelelője *anti*, az *n* kieséssel és pótlónyújtással: *áti*, (*n* a *t* (*st*) előtt amily gyakran megjelenik, úgy az analógia alapján könnyen ki is esik). A hellénben is eredetileg locat: átellenben. A kun *intes* jelentése: egy vonalban levő, irányában; hellén megfelelője *antiosz* átellenes, szemközi. Fenn (fen) *ana* u. a. (v. ö. *anak-sz*, *vanuk-sz* főnök).

A praepositíók a görögben igékkel összetéve a cselekvés irányát határozzák meg; összefüggésük az igével elég laza és ép oly könnyen elválnak, mint akár a magyar igekötők: kiad, ki van adva. Legfontosabb igekötőink *ki*, *el*, *meg* görög eredetűek.

A hellén *ek* (l: ex) mellett az ősgörögben volt *eki* alak is, mert *k*-val nem végződhetett a szó; nincs is a hellénben más *k*-val végződő szó, mint csak az *ek* és *ouk*; az *ek* hangsúlytalan, de az *eki* második szótagján volt hangsúly; ép ezért a kezdő, hangsúlytalan *e-* elkopott és lett belőle *ki*.

Igen érdekes az *el* igekötő eredete. Tulajdonképpen *e*: e-megy, e-szalad. Az *el* épügy lambdacizmus folytán keletkezett alak, mint a *-ból, -ról, által* stb. Hiszen *l* hanggal nem végződhetett a szó. Felmegy, leszáll, kijön szavakban az igekötőknek megvan a határozott jelentésük: auf, herab, aus. De más az *el* jelentése, ha azt mondom, elutazik, itt az *el* távolodást fejez ki, és más, ha azt mondom: eloldom, elbámul stb. A németben hol *fort-*, hol meg *ver-*, *weg-*, majd meg *los-*, s mint határozószó: *hinweg!*

Az *el*-nek már ez a sokféle és bizonytalan jelentése is elárulja, hogy ez eredetileg más valami lehetett, mint egy szürke igekötő. A sokféle jelentésből a nyelvérzékem mégis kiragad egy alapjelentést, amit legjobban a német *fort* szóval fejezhetek ki. A *tova*, ami időileg az *elmúlt*. Tehát az ősgörög ezzel a szóval fejezte ki a perfektumot, mint ahogy a jövőt most is egy határozószóval írjuk körül: *majd* tanulok, vagyis tanulni fogok.

Ez az *e* a hellénben is a múlt idő képzője: a syllabicum augmentum, pl. *móllü-ei* múlik, *e-móllüe* emül-ik vala. És itt is ez az *e* eredetileg határozószó volt »ezelőtt«, talán inkább »tova« jelentéssel.

A *meg* igekötő is szittyia különlegesség; a németben *be-*, *ver-*, *ab-*, *aus-*, *auf-*, *in-* felelnek meg neki. Régi alakját a göcseji eg-örizte meg. A görögben *ekh-* megtartani, erősen tartani. Pl. fogni és megfogni közt a különbség az, hogy az utóbbi alakban már benne van az erősen tartás fogalma is. Az *ekh-* a hellénben gyakran fordul elő összetételben és az alapfogalom erősségét, fokozását fejezi ki, de még nem igekötő. *Fronéo* gondolkodom, de *ekhefroneó* meggondolt, okos vagyok.

Őssze, az őrségiben *esszü* nem egyéb, mint a görög *szün* u. a.; *szü* alak is van számos összetételben, pl. *szü-dzadó*. A kezdő magánhangzóra nézve v. ö. száuk, izák; a kettős *sz* nem ikeresítés, inkább hasonulás a *kszün* alakváltozatból: *ekszü esszü*.

A *szét-* igéből származott: *daiús-*, S *séd* ai = é, d = z (sz) szétoszt, szétzúz, széttép stb.

II melléktnevek fokozása.

A magyarban a középfok képzője *-ebb* (*-b*, *-abb*, *-obb*). Ez nem egyéb, mint a görög *epi* (*ep*), de míg itt mint összetétel, a szó elején áll, a szittyában hátra kerül. Jelentése: fölötte, túlságosan, igen; pl. *epi-gauro-* túlságosan örül; *epi-szegész* igen veres.

Eph-ügiész igen ügyes, a szittyában *hügiész-ep* ügyesebb, igen ügyes.

Mék-iszton leginkább; felső foka egy feltehető *mék-* hosszú, nagy jelentésű szónak, mely a hellénben elévült. V. ö. *mék-osz* nagyság. (Helytelenül hozzák kapcsolatba a *makrosz*-szóval.) A magyarban mint határozó: még.

Mék hügiéssz-cp leginkább ügyesebb, még ügyesebb.

Fegyzet. Az ugor nyelvek közül a lappban találjuk meg a középfok képzőjét még egy *b*-vel: *kejvesz-cb* könnyebb, de a finnben *-mp* képzőt találunk: *kalvea-mpa* halványabb. Gyakori ugyan a finnben a *p* (*b*) előtti *m* mint járulékhang, a görüggel való egybevetésnél ezt lépten-nyomon tapasztaltam, de itt más esettel állunk szemben. Egyik szittyia dialektus ugyanis nem az *epi*-ből alkotta a középfok *-cb* képzőjét, hanem az *amphi*-ből és ez a forma jutott be a finnbe. (V. ö. a görögben *amphi-déész* igen félénk.) *Kholion* (szittyia *kolivon* halvány) epés, sárga; más alakja *kaliva* ebből *kalivampi* s ez került be a finnbe.

Igen érdekes, hogy a hellén *-isztoz*, a felső fok képzője bejutott a kunba is, főleg a kis- és nagykunba:

pákosz (torkos) a görögben *phagosz* torkos,
pákosztos ' ' *phagisztoz* igen torkos.

Különben nem mindig veti hátra a szittyia a praepositívót. A kunban, mely annyi ősrégi alakot megőrzött, találunk arra is példát, hogy a praepositio a szó előtt van:

hupi-piros (kissé veres, vörhenyes), *lupo-pürrosz* kissé veres, vörhenyes.

Ép így megvan a hupi-kék megfelelője is a hellénben. E szavaink jelentését homály fedte idáig. V. ö. dali-veres, tuli-piros szavakkal a színeknél!

Az igehajlítás.

A személyragok. Ezek úgy a magyarban, mint a hellénben kötőhangzóval járulnak a tőhöz. Mindkét nyelvben sok változáson estek át. Az egyes szám 1-ső sz. *-k* hangja, valamint a többes szám *-k* hangja pl. újabb fejlemény a nyelvünkben, épúgy a személyi és tárgyas ragozás közti különbség.

S z e m é l y r a g o k.

Egyes szám.		Többes szám.	
Magyar:	Hellén:	Magyar:	Hellén:
1. -m (-k)	-mi, -n	1. *-miu(k)	-nien
2. -sz (-d)	-sz	2. -te(k)	-te
3. -ja, -i	-ej	3. -n + (k)	-n + (tii)

Fegyzet. Az egyes szám 3. személyben a székelyes *tesz-en* alakot v. ö. a hellén *(ti)theszin* alakkal.

A módjegyek. Ilyenek a hellén conjunctivusban a hosszú kötőhangzók, főleg *-i-*, megfelel neki a magyar *-ni*, de az optativusban; viszont a hellén optativus *-i* jegyének a magyarban a conjunctivus *-j-* jegye felel meg. (Az *i* a görögben — mint láttuk — könnyen átváltozik *j*-vé.)

Az infinitivusban a hellén *-en* és *-nai* jegyeinek a magyarban *-ni*, a németben *-en* felel meg; *-nai*, S *-ni*, de mint hangsúlytalan röviddé lesz: *ni*.

Az igenév hosszú *-ó* képzőjét megtaláljuk a hellén participialis *-ón* végzetben; de a szittya a szóvégi *-sz*, *-u* hangot elhagyja itt is, ép úgy, mint a főneveknél. *Szür- szür-ón*, S *szür-ó* szűrő hangilleszkedéssel.

A partic. *-nt-* jegye megvan a latinban (ama-nt- és ama-nd-), a németben (liebe-nd) és a magyarban: műi-and-ó H: *móluo-nio-* (tő: *mólu-* műlik).

Az adjectivum verbale *-t-* jegye is egész tisztán megmaradt; hellén *szür-t-osz* a magyarban *szür-t*. V. 6. 1: ama-t-us a szere-t-c-tt.

Felcsillan az imperativus eredeti *-thi* személyragja a magyarban: ir-d, mér-d meg! Éredj! a hellénben *crejde!* kotródj!

A szenvedő alak képzője a magyarban *-et*, a görögben *-thé-*. Pl. a hellénben igető: *szür-*, passzív: *szür-thé-*; a magyarban igető: *szür*, passzív: *szür-et*.

Az idők. Az időképzésre nézve láttuk, hogy az ősgörög a perfectumot egy határozószóval (*e* ezelőtt) fejezte ki és ebből lett a syllabicum augmentum. Iéz a szittya *e* (*et*): e-megy. Később a szittya az igenév perfectumjegyét, a *t* hangot használta fel a mult idő kifejezésére. Erős és gyenge alakok ép úgy voltak az ősmagyar nyelvben, mint általában a görögben. A jövő időt szintén egy határozószóval fejezzük ki: majd írok:

Az egybevetésnél tartsuk mindig szem előtt, hogy az ősgörög igeragozás a lehető legegyszerűbb volt. Ne tévésszen meg tehát bennünket a hellén conjugatio rendkívül kifejtett volta. A hellén ebben gazdag, a magyar pedig a képzőkben.

A van és lesz. A mi segédigéink: *vagyok*, *leszek* kétségkívül görög eredetűek, több tőből származtak, s idők folyamán nagy változásokon mentek keresztül. Görög megfelelőik: *eimi* vagyok, *ekhó* bírok, sőt itt-ott a *holoss* teljes (*ta hola* a »való«-ság, a mindenség). A magyarban a szókezdő *v* és *l* járulékhang (eredetileg nem igen voltak *l* kezdetű szavaink, mint a töröknek). Nézzük pl. a futurumot: *esz-omai* lesz-ek, *eszé* v. *eszaj* lesze v. leszél, *esz-tai* lesz; az indic. praet.-ban: *én* lön; az indic. praes.-ben *eszte* leszte(k). A *vagyok* dőros, méj alak: *ejmi* vaj-omi, j = gy vagyok; *ej* vaj, vagy; *ekhó* (*hekl-*, *vekl-*) vagy-ok; partic.: *ekhón* vagyonos, bíró. Létez tulajdonképen a görög *esszi* (az *sz* könnyen kiesik és az előtte levő magánhangzó hosszúvá lesz: lét-).

Homéroszi alakok: *esami* leszlek, *esszi* léssz stb. Van *fi-* terem, van; *-u* ragra v. ő. tessze-n. A vagy-ban *-g* képző: vog-muk. A *fu-* mellett van *fü-* alak is: fü-na vó-na, fü-t vót. (A latinban *fi* leszlek.)

Kötőszók, nyomósítók, határozószók.

A legfontosabb görög kötőszókat egész tisztán megőrizte nyelvünk.

de	<i>de de</i>
hogy, hoty	<i>hoti, S hotj hoty, hogy</i>
ha, vaj-ha	<i>aj, a ha</i>
és, is	<i>éde, ide, S d = z ésse, isse u. a. l : ct; vid víz</i>
ám	<i>háma u. a.</i>
ám de	<i>háma de u. a.</i>
ámbar	<i>empa mégis; bár = bá a palócban</i>
bátor	<i>ator de mégis</i>
ellenben	<i>alla u. a.</i>
-e, -é kérdő sz.	<i>é kérdő szócska</i>
hát, hátha	<i>hate mintegy, föltéve</i>
hiszen, hisz	<i>iszon ép úgy; iszoss hihetőleg</i>
ige-n, üge-n	<i>eüge, agau igen</i>
ímé	<i>é mé'n ímé</i>
emá	<i>é mau má bizony</i>
mingyárt	<i>men arti, S meu járt most</i>
ne (nebánt)	<i>né ne: né-isz nem erős</i>
hamar (még ma)	<i>hémer-on, S dór hamer ma</i>
persze	<i>peri-sze (per li) magától vonatk. l : per se?</i>
fel! (nosza!)	<i>fere nosza, rajta; r = l</i>
ara, arra	<i>ara. ar-ra erre, azután</i>
ott	<i>authi, S óli ott; v. ő. szőlő szőlő</i>
azután-n, autá-n	<i>eita azután; -u határozó l.</i>
bár, báresak!	<i>bale! báresak! l : r</i>
alig	<i>olig-ossz h. egy kissé</i>
való-ban	<i>holó-ssz, S h = v voló egészben véve, általában.</i>

Végül jegyezzük meg, hogy összes indulatszóink a legtisztábban mutatják a görög eredetieket, még a »haha« is *ha ha!*

Æ számnevek.

A szittyia számnevek nagy eltérést mutatnak a hellén számnevektől, bár tagadhatatlan, hogy bizonyos közös elemeket mégis megtalálunk közöttük. Ezúttal nem összegezem, melyik volt az eredeti ősgörög, de úgy látszik, mégis a szittyia; ellenben a hellén számítás már pelaszg hatás alatt keletkezett.

A számjegyek és a számok nevei kétségkívül azokból az ősi jegyekből és jelekből alakultak ki, melyeket már az ősember használt

bizonyos dolgok megjelölésére, elsősorban a tulajdonjegyekből. Maga a szám is jegyet jelent: *száma*, dörösen *száma* jegy, jel.

Lássuk ezeket az ősgörög jegyeket.

A legrégibb ezek közül az *egy* jele, függőyes vonás, melyet már az egyiptomiak és babilonok is az *egy* jelölésére használtak, az *ék*, mely az *ékírásnál* is az alapjegy. Ez az *ék* (hellén *éké* a kihelyezett) a szittyában is az *egy* jele, és régen *ék*-nek nevezték az *égy*-et; a vogulba még ez az alak jutott be: *ék*, a cseremiszbé *ik* egy. Némely szittyá dialektusban *ej*-nek (hellén *ej-sz* l) is mondták az egyet. (A *k* : *g* : *gy*, valamint a *j* : *gy* változat ismeretes.)

A másik igen elterjedt jegy volt a *khí* X; valaminek megikkselni, még most is mondják. A hellénben X-*tedz*- valamit *khí*-vel megjelölni; a szittyában X *tedz*, X-t *tedzeni*, (>*tedz*-alak ma is használatos). Tehát ez a szó a magyar jegy (*d* = *gy*). Eleinte csak a *két* szám jelölésére használták, s amennyiben az egyet gyakran egy ikssel, a kettőt két ikssel is jelölték: így származott a *két* (*khí*-*d*, *khí*-*t*, -*d* dem *k*.) szó mellett a *kettő* (*khí*-*d*-*ü*), ahol a *d*-*ü* a görög kettő.

Nevezték ezt a jelet *khí-ruma* néven is (*ruma* vagy *rum-osz* huzás, vonás, sor), tulajdonképen xxx, vagyis három iks, tehát egy szakasz, egy sor *khí*. A *khí*-nek mint betűnek (lásd ott!) a szittyában *h* (há) felelt meg, tehát *khírum* = három. A vogulban még *khurum*.

Igen közönséges jegy volt a nyíl is, D-hez hasonlatos, még ma is használják, ez a juhok fülére alkalmazott \combar félholdalakú jel, az *ájó* vagy *áj* (**náj*). A négyes szám jelölésére alkalmazták: a vogulban még négy *nile*, *nyile*, a votjákban *nily*, a hétfaluiban *néij* és a nyíl is a votjákban *nyel* és a négy az osztjákban is *nyel*.

Hogy lett a nyílből négy? Kétségkívül a *náj* hétfalui alakon át (*l* : *j* : *gy*). Eredetileg *n* kezdő hang nélkül *ij* volt a neve, mely mint külön alak ma is él a nyelvünkben. *N*-kezdetű szavunk régen édes-kevés volt, ép úgy mint a töröknek; az *n*-kezdetű későbbi fejlemény. Ez az *ij* vagy *ija* pedig görög szó: *io-sz* és *lu* *ia* nyíl, hiatuszpótlóval szittyásan *ija*. Az *áj*, *ájó*, a fentebb említett félhold- vagy nyílalakú ősi jelünk, a görög *éio-sz*, *S éja* vagy *teiosz*, *S ijosz* íjász, lövész megfelelője. A szóképzésre v. ó. hűja (hülsen) *éia*, *S éja* polyva, hűj, hülsen.

Az ötnek a jelölésére a *ret* (*v* betű) jel volt szokásban, a római számoknál is a V az öt jele*), ellenben az ó-hellén a *pente* (öt) kezdő hangja után *pi*-vel jelölte az 5-öt. A juhok fülén ma is

*) *Vet* főnév és ige, mint egy másik jel, a *nyom*.

használgják e jelet, de tévesen ezt is áj-nak nevezik, mint a nyílal, pedig eredetileg *vet*, *völ* volt a neve. A *vet* tehát számjelet jelent (v. ö. szám-vetés, egybe-vet). Az osztjákba még a *vet* alak ment át, mint az ötös szám.

A 6 és 7 szám neve nem eredeti; az előbbi a *szaton*, S sz = h *hat*; a *szaton* mint a hatos egység már a héberben is előfordul mint mérték, valószínű, hogy Föniciából vagy Babilonból jutott az ősgörögbe. A hét a görög *hepta* hasonulva *hetta* (olasz: sette).

A nyóc (nyolc alak lambdac.) szintén jegyet jelent: *güd-szisz*, S *nósz* (l: nota), hogy milyen volt legrégebb formájában ez a jel, nem tudhatjuk. Kilenc sem egyéb, mint a khi-jel v. vonás: *khi-lent* (a hellénben *lent-ion* a *linea* alakváltozata, a latin *linea*).

A tíz a *deka*, a latin *dec-em*, a votják *dasz*.

A húsz eredetileg *sokat* jelentett, még ma is használjuk ilyen értelemben: hússzor mondtam, már hússzor voltam itt, voltak azok húszan is. Hellén megfelelője *khussisz*, S *khúsz* nagy tömeg, halmaz. A vogulban *kuss*. Hogy épen a 20-as szám kapta ezt a nevet, bizonyára a hellén *ekkosszi* (20) hatása alatt történt.*

A száz kétségkívül a szanszkrit *sata*, t = sz változattal, de a finnben még *szala*. Az ezer pedig perzsa eredetű szó.

A számneveknél is ráismerünk a szittyia észjárásra, a szittyia nyelvalakító képességre. Imé, volt egy csomó szava a jegy, jel kifejezésére, s ezeket a szinonim szavakat mind értékesítette más-más fogalom megjelölésére: az egyikből lett a *szdm*, a másikból a *jegy*, a harmadikból az egy, a három, aztán a nyóc, a kilenc. Ép így járt el pl. a *görbe* fogalomkörénél: erre is volt egy csomó szinonim szava: *grüposz*, *gürossz*, *szkambosz*, *ankulikkosz*, *dinc-ész* (*dincé*), s ezekből egész sereg új szavat alkotott, görbe mellett görös, zsugorodik, kámpó, kankalék, dinnye (*dinye*) stb.

Lássuk már most, hogyan számított a szittyia.

A régi népek többféleképen próbálkoztak meg a tizes számrendszer alakításával, a görög például a 10, 20, 30 . . . fölül egy-séget vagy elibe vagy utána teszi ennek az alapegységnek, pl. *pente kai eikossi* vagy *eikossi kai pente* 25, fünf und zwanzig; a római számítás XII, XIII, 12, 13 . . . tehát utána teszi, hozzáadja a kisebb egységet a tizes számképlethez.

Némely népek egymás alá vagy fölé írták a képleteteket. Elhöz hasonlatos a szittyia számvetés 10-től 40-ig. Például:

$\frac{II}{X}$ tizenkettő vagyis tízen a kettő; $\frac{V}{X}$ tizenöt: X-en az V.

*) V. ö. *khossz*, *khussz*, *khcouz*: S *húsz* mérték.

De már 40-től 100-ig más az eljárás módjuk. Az ősgörögök — mint ismeretes — *gyakran a számképletbe írták bele a másik számképletet*, pl. a π-be illesztett Δ (delta) ötvenet jelentett; π (a *penté* kezdő hangja) = 5, a delta (a *deka* kezdő hangja) = 10, úgy mint a szittyában is egy ideig † (a *d* betű jele) tízet jelentett.*)

Ehhez hasonlatosan történt a számképlet kifejezése a szittyában 40—100-ig. Mint láttuk az 5 jele V, tehát:

Ψ=51 vagyis ötben egy, ötvenegy (vogul: ätpen).

Ha 52-öt akartak jegyezni, akkor a V-be a két szám jelét (II) írták bele: ötben kettő. És így tovább: ötben három, ötben négy, hatban egy, hatban kettő, hatban három, nyolcban öt, nyolcban hat.

A 30, 40, 50... jelét úgy fejezték ki, hogy pl. az ötvennél a V jelbe egy pontot tettek vagy egy szigony jelet. Ez is gyakran használt jegy volt a szittyáknál, a *c* betűt is ezzel fejezték ki, mint a *cigony* kezdő hangjával; a harminc szóban még ott van ez a *c*: tehát a három a *cigony*. A *cigony* v. szigony is görög eredetű *sztig-* számi igéből: *sztigma* jel, pont; *szigma* is félköralakú jegy: C, a hellén *sziguné* szigony is innen!

Később másképp illesztették egymáshoz a szittyák a számjeleket, de azért az elnevezések megmaradtak és tanúskodnak az ősrégi eljárásról. Mint a népünknel fentmaradt különféle számítási jelek és módok mutatják, a római számok használata jött szokásba, némi eltéréssel, mert az ötös számjegy fordított V volt és az 50-nél e jelbe egy függélyes vonást illesztettek (lásd fentebb az ötvenegy jelét és a pi-be helyezett deltát). A 100 jele is abban különbözött a 10 jelétől, hogy a X-be szintén egy függélyes vonás került.**)

Valószínű, hogy az ú. n. római számok már az összittyáknál használatban voltak, s nem Pompejus idejében kerültek azok hozzájuk, amikor Pontosz is római uralom alá jutott, s így a szittyák közvetlenül is érintkezésbe jöttek a latinokkal.

*

Nos, Véletlen Jánosék, mit szólnak önök ehhez a szittyák számvetéséhez? Van-e még a világnak egy nyelve a hellénen kívül, melyben az egy, a kettő, a három, a négy, a kilenc, a szám, a jegy stb. ott is jegyet, jelet, vonást jelent és a húsz sokat, a töméntelen pedig számtalant? Nagytudományú Véletlen Jánosék, önök nem találnak ehhez hasonlót — még a hottentottában sem!

*) A zsinoly jelöléseknél még előfordul az álló kereszt, mint a 10 jele. Sebestyén Gy.: Rovás és rovásírás.

**) Sebestyén Gy. id. m.

Ugor, török és gót rokonságunk.

Szittyá hatás a szomszéd népekre. Az ősszittyá birodalom a Fekete-tengertől északra, az Ural-folyótól a Lajtaiáig terjedt. A szittyák szomszédai voltak kelet felől a törökök, északra ugor népek, északnyugatra szlávok és germánok (góthok), délre perzsák és hellén-görögök. Kétségtelen, hogy ez a nagy nemzet, melynek már az ősidőkben kiváló szerepe volt kelet történetében s melynek műveltsége sok ezer éves multon alapult, a szomszédaival való érintkezésében erős nyomokat hagyott hátra e népek nyelvében és kultúrájában. Legerősebb volt a hatás a mongol-törökre, itt határozottan népkeveredés történt, nem is egyszer, hanem többször is. Az első nagyobb vegyülés akkor folyt le, mikor még a mongol nem vált ki a törökségből. Így jutottak be a görög elemek a mongol és török nyelvbe. A második nagyobb vegyülés már a mongol kiválás után történt. Ekkor kun-szittyá törzsek vegyültek a törökkel. *Ez magyarázza meg, miért vannak csak a törökben nagy számmal kun szavak és miért nincsenek meg azok a mongolban.*

A török és mongol műveltségének az alapjait a szittyából merítette; tőle tanulta meg az írást, a betűket, *ír, betű* ősgörög eredetű szavaink átmentek a törökbe is (*jaz, bitik*). A földművelés és állattenyésztés körébe tartozó szavaink nagy részben a szittyából jutottak be oda; árpa, ökör, szériu, szőlő, karó, árok, alma, balta megannyi ősgörög eredetű szó! Az iparnál főleg a bőr feldolgozását sajátították el őscinktől és a ruházati cikkek tetemes része is szittyá eredetű.

Az ugor népekre is nagy hatással volt a művelt szomszéd. Mikor még együtt élt a finn-ugor nép, már akkor mutatkozott az ősszittyá hatás. Az iráni eredetű szavak így jutottak be oda, sőt több, eddig ugornak tartott szóról kiderül (pl. vér), hogy szittyá szálltmány. Később különösen a vogul déli ágára, a vogul-osztjakra terjedt ki a szittyá befolyás. Ezért legnagyobb a hasonlóság nyelvünk és a vogul-osztják nyelv között.

A szláv népek pedig egyenesen a szittyának köszönhetik műveltségük megalapozását. Egész sereg, a szlávba került műveltségi szó bizonyítja ezt; legalább öt-hatszázra becsülöm a szláv nyelvekbe jutott szittyá jövevényszavaknak a számát. Elősegítette ezt az is, hogy őcink rabszolgáinak legnagyobb része a szlávokból került ki.

Hogy a szomszédos, sőt gyakran szittyá uralom alatt élt gótokra is kihatott a szittyá műveltség, kétségbe vonni nem lehet. Ismeretes, hogy a keleti gótok is Attila jogára alá tartoztak. A germán nyelvekben néhány száz szittyá szó kimutatható.

Perzsiával állandó volt az érintkezés, gyakran háborus, de olykor barátságos is. A perzsa ruházat hasonlít a szittyához, egyes ruhadaraboknak közös nevük is van, pl. kantus. Számos iráni szó jutott be nyelvünkbe, viszont igen sok szittyai szó meg a perzsába. Helytelen föltevés, mintha a perzsiával egyező szavaink mind perzsa jövevényszavak lennének, az egymásra hatás kölcsönös. Az ősgörög is volt olyan művelt, hogy tőle tanulhatott a perzsa.

A hellénekkal a szittyák állandó barátságban éltek, számos görög gyarmat keletkezett a Fekete-tenger északi partján, leghíresebb volt a miloiak gyarmata, Tanaisz.

Ugor-szittyai keveredés. Ez még Kr. e. négyezer évvel történhetett, de jól jegyezzük meg, nem az ugor keveredett a szittyába, hanem fordítva, valamely szittyai törzs olvadt bele a szittyaföldtől északra lakó és akkor még egy tömegben élő ugorságba. Akkor még a szittyák (görögök) is igen egyszerű viszonyok közt éltek, földműveléssel, iparral alig foglalkoztak. Ez az oka, hogy az a mintegy 5—600 szó, mely nyelvünk és az ugor nyelv között közös, a nyelv alaprétégeből került ki, vagyis műveltségi szavak itt nem fordulnak elő. És itt van a nagy különbség a törökkel való rokonságunk fokára nézve: ide meg nem a nyelv alaprétégéből tartozó szavak jutottak be a görögből, hanem nagyrésztben a műveltségi elnevezések, főleg a földművelés, állattenyésztés és ipar köréből. Tehát a törökkel való vegyülés jóval később következett be, talán Kr. e. a második ezer évben.

Másik nagy különbség a két vegyülés mivoltára nézve az, hogy az ugorral való keveredés sokkal bensőségesebb volt, mint a törökkel való kapcsolat. Tehát kiváltképen a nyelv szerkezetét érintette. A grammatika azonossága mutatja az igazi összeforradást. Az ugor népek aztán részekre bomlottak: »az egyik ment keletnek, a más ment nyugatnak s északra a törzs, az erős szülők«. Egyes ágakkal (vogul-osztják) még sokáig szomszédok voltunk, meg is látszik a nyelvükön.

Lássunk egy-két száz fontosabb megfelelést: A táblázatból kitűnik, hogy mennyivel szorosabb a kapcsolatunk a hellénhez, mint az ugorhoz.

Magyar:	Hellén és szittyai-görög:	Ugor:
vér	vér (ír), vér, a fa nedve	vere
velő	művelő-sz, S m = v velő velő	vélim
török, torkos	tróg-, S torg- fal; trók-tész torkos a hosszú ó a metath. folyománya	tur
újj	gyj-on tag, kéz-, lábttag; v. ő. gaia, aia	tuj
láb, láb-lábol	láb- nyom, tapos; lép- S lép- lép	láj
atya, ata	atta atya; apphusz apus	atya

Magyar:	Hellén és szittyá-görög:	Ugor:
ángyi (rokon)	<i>ankhi</i> közel; <i>koi ankhisztoi</i> rokonok	anye
álom	<i>engü-sz</i> közel, rokonilag <i>aluma</i> (ala- magánkiül van, henyél, álmós)	ulom
ár (fűrő)	<i>ar-iss</i> fűrő.	ora
árva	<i>orfo-sz, orfa-no-sz</i> árva; l: orba	orbesz
bago-ly, bagó	<i>mago-sz</i> , S m = b <i>bagó</i> bűbajos, a bagoly a régiek jósmadara volt!	mangla
bám-ul, bamba	<i>thambe-</i> bániul; v. ő. tandi bandi	pajm
bog, bük	<i>plók-é, plék-osz</i> fonadék, összehonyol, v. ő. plundra pundra; bongyot n- toldó	pung (púp)
bolyon-g	<i>plan-</i> , S met. <i>palau-</i> bolyong	molyemi (siet?)
bölc	<i>pük-</i> öklöz; <i>plék-, plég-</i> dől	pökki,
bűj, bull	<i>phóla-</i> bűjni; l: j	puge
csomó, csomóz	<i>thóno-sz</i> rakás, boglya; <i>thónic-</i> meg- köt; th = sz, v. ő. szóma, szalma	szolmu
donib	<i>tumb-osz</i> földhalom	tumb (sziget?)
dor-gál	<i>shtair, sthor-</i> ront, megsért, gyaláz	toru
ég-ni	<i>feng-</i> világol, fénylik; a magyarban nem n-toldó	ing
év	<i>ai-on</i> , S ai = é <i>évo</i> idő, hosszú idő; <i>év-ad</i>	i
ének (dicséret)	<i>aine-</i> dicsér; S <i>ine-k</i> (- <i>ksz</i> képző) di- cséret	ene (hang)
fagy	<i>pag-osz</i> fagy	poly
fej, fű, fű	<i>fü-é, fű-szisz</i> tehetség, ész; <i>eu-füé-sz</i> jöfejl, j hiatuszpótló; <i>eu-füia</i> szép tehetség	pé
jég	<i>aüg-</i> fénylik, S <i>ög, jeg</i> üveg	jenk
falu, folu	<i>poli-sz</i> város, a város vidéke (tanyák)	paul
far, fara	<i>or-osz</i> far; <i>oura</i> fark, hajó fara	perá
fed	<i>feit-, fet-</i> kimél, takargat	pánt
fehér, feir	<i>fiaro-sz</i> fénylő, tiszta; <i>falir-osz</i> fehér	pájesz?
fekete	* <i>peke-</i> szurok; <i>peke-té-sz</i> a szurok- fekete	pegde
fél, feleség	<i>pela-sz</i> felebarát; <i>pela-</i> társul; <i>pela-</i> <i>tisz</i> feleség	pele (fél)
fészők	<i>hészükh-osz</i> pihenés, magány, nyuga- lom; h: v (f)	peszá
forog, pereg	<i>peria-g-</i> körbe forgat; <i>szerkh-</i> gyor- san mozog; v. ő. pörge <i>peria-gé</i> kö- rűskörül hajlott	pura
forró	<i>purro-sz</i> tűzveres; <i>pur-cu-</i> gyujt, éget	porisze
forr-áz, főráz	<i>puri-az-</i> gőzben izzaszt	•
fű	<i>fűs-</i> fű	pú
gerj-cszt	<i>eger-</i> S met. <i>egeré, egerj-</i> ingerel, ger- jeszt; <i>kerjote</i> ürül, de ez nem ger- jeszt!	kertoje?

Magyar:	Hellén és szittya-görög:	Ugor:
görbe	<i>grúpo-sz</i> , S met. <i>gürpo</i> görbe	jobba?
gyönyörű	<i>ganü-</i> ragyog, átv. örül; <i>ganü-ro-sz</i> ékes; <i>kenürde</i> is örül; magyarban gyönyörködni	kenärde
had	<i>had-osz</i> utazás, hadjárat	kant
hagy, hadni	<i>khudz-</i> enged, felhagy	kadi
hág (nemz)	<i>okheü-</i> hágni (nemzeni)	kang?
hal	<i>hali-osz</i> tengerlakó; <i>halieusz</i> halász	kala
háló	<i>hál-</i> elfogatni, tehát háló a fogó	külop
hall	<i>klü-</i> , S met. <i>kul</i> hall	küle
meg-hal	<i>ol-c-</i> meghal; <i>olajoss</i> halálos	kal
holló	<i>korak-sz</i> holló, horog	kolak
hogyan	<i>hóde</i> , S d: gy <i>hógye-u</i> úgy, ezen a módon	chodi
hólyag, hólyig	<i>kolik-sz</i> bélhólyag	kuula
ház, haza	<i>onsz-ia</i> vagyon, tulajdon; n: haus	chát
haj-ol, hajl-	<i>kla-</i> , S <i>kal-</i> meghajol; v. ö. búl bújik	kajl
hón-alja	<i>óu-osz</i> váll; tehát a váll alja	kon-ult
hosszas	<i>hosszosz</i> oly hosszú; <i>ctige</i> <i>hosszosz</i> igen hosszú	koszá
játszani	<i>pszüds-</i> , S <i>jáds-</i> játszik	jantk
jegyez, jedző	<i>khiedz-</i> , S <i>X-jedz</i> khit jedzeni, megikselni	jälke nyom
kalán	<i>kokilion</i> , S <i>koht-an</i> kis kagyló; kagylóból csinálták a kanalat; <i>kachliar-ion</i> kalán	kón merit
kap, bekap	<i>kap-</i> mohón eszik, hozzá kap; <i>en-kap</i> -bekap	kapie faini
kell, kelletik	<i>kell-</i> ösztönöz, parancsol; kíván (kell-e?)	kül, kely
kém, génics	<i>kém-osz</i> tapogató, mellyel a halat kikémlelik	kálm követ
kő, tűz-kő	<i>kaii-</i> (kai-) éget, meggyújt; S <i>kő</i> gyújtó	keu, kive
kova, kavics	u = v <i>kau-</i> <i>kav-</i> gyújtó	
kegyes, kedves	<i>kédeosz</i> kedves; <i>kéde-</i> gondosk., ápol; keed, kend, kegyelme = kedves, becses	kelyge szeret
kemény	<i>kaiomen-osz</i> tűzben kiégetett, pl. kőcserep, acél	kemä
kér	<i>klhé</i> , met. <i>khér</i> kíván, kér	kor
ker-ing	<i>güreü-</i> körül jár	kieri
kozmás	<i>kauzimosz</i> égett	kvoszmo
könyű, könyv	<i>khóneü-</i> ontani, S <i>khoneü-sz</i> ont, könynyez; <i>khóneü-ma</i> a kiöntmény; u: v, <i>khónev</i> könyv; az ugor megtartotta az első szótag hosszú hangját	künü
könnyű, könyig	<i>kinüü-</i> ingadoz; <i>kinüg-ma</i> a lebegő; v. ö. <i>kinüsszó(n)</i> az ingadozó, kín-esső (kéneső)	kéne
kutya	<i>szkülsa-</i> koslat, morog	kusa

Magyar:	Hellén és szittyá-görög:	Ugor:
lágý, langyos	<i>khlid-</i> , S n-toldó <i>khlind-</i> lágýul, langyul; <i>khlid-osz</i> , S d = gy <i>lágý</i> puháság; <i>lágý-rossz</i> lágý	lanyzs?
lap, lapát	<i>platé</i> , S <i>plata</i> hanges.: <i>lap-ta</i> lap, lapát v. ő. lapajos palajos; <i>laplaté</i> , S <i>lapat</i> igen széles lap (<i>la-</i> szó elején: igen) <i>ale-</i> öröl; <i>aleszt-osz</i> örlött; <i>alesz-tész</i> molnár	lapp
liszt	<i>hié-</i> , S <i>jé</i> , <i>jé</i> mozog, megindul, siet <i>hié-</i> , S h = sz <i>szié-</i> , <i>szié-t</i> siet <i>hié-</i> , S j = l <i>li</i> , <i>lő</i> dob, lö <i>plék-</i> szúr, taszit; pl = p <i>pék</i> bök <i>kludz-</i> locsol	lisztimc
jő	<i>hié-</i> , S <i>jé</i> , <i>jé</i> mozog, megindul, siet	ji
siet	<i>hié-</i> , S h = sz <i>szié-</i> , <i>szié-t</i> siet	csije
lő	<i>hié-</i> , S j = l <i>li</i> , <i>lő</i> dob, lö	li (dob, lö)
lök, bök	<i>plék-</i> szúr, taszit; pl = p <i>pék</i> bök	lülke
lucok, locsol	<i>kludz-</i> locsol	loszko
lúd	<i>kludaz-</i> lucskol, lubickol	lunt
luk	<i>lak-osz</i> gödör; <i>lakko-sz</i> alak ug.-ban:	loukko
mén, menni	<i>baiu-</i> , S ai = é, b = m <i>mén</i> menni; <i>bé-</i> többül: mé-k vagyis megyek	men
menny, mén	<i>mén</i> hold; tehát a holdimadás után! mén alakra v. ő. mén-kü	mcnel
mond	<i>mülheü-</i> , S n-toldó <i>muntk-</i> beszél; <i>mültö-ssz</i> , S <i>munta</i> monda? v. ő. <i>mantkeü</i>	man
mony	<i>óou</i> tojás; kezdő m-re v. ő. eg meg	muna
morzsa	<i>mor-ion</i> részecské; <i>meriz-</i> oszt; <i>merisz</i> rész; <i>muriz-</i> ledörgöl, morzsol	morcese kevés
mül-ik	<i>mülü-</i> fogy, lassankint elenyészik	mul
néz, nöz, né, ni	<i>noe-</i> lát, vél	ni
név, nemes	(<i>o</i>) <i>noma</i> név, hirnév, származás; a latinban is nomen név, család, nemzetség	nime, nem
nyál	<i>sziál-on</i> , S <i>jál</i> nyál; <i>jál-iz</i> nyálaz	noíga
nyal, nyaa	<i>khuau-</i> rágeszál; <i>khuau-rossz</i> nyalánk	nyal
nyers	<i>nearossz</i> új, friss; <i>r sz</i> közti magánhangzó kicséssel: vers	nyar
nyüg-, nyükszik	<i>knök-</i> (<i>knössz-</i>) alszik; v. ő. nyoszo-lya v. ő. <i>nuktaz-</i> alszik; <i>unksz-</i> , <i>nuktö-</i> nyugat	nukku
nap nyugta	<i>kuu-</i> , <i>kuiz-</i> dörzsol, vakar	nyuj
nyüz	<i>husztikh-izs</i> , S met. <i>usztirki</i> kordács	aster
ostor, ustorka	<i>iszé</i> , <i>issa</i> egyetlen rész; <i>iszca</i> rész	osza rész
osz-t, osz-ol	<i>ol-</i> , <i>ole-</i> megsemmisít, megöl	vel
öl	<i>pszik-ssz</i> , <i>pszai-ssz</i> , S <i>pszik</i> , <i>pszai</i> morzsa	pici
pici, piszi	<i>paur-ossz</i> kicsiny; <i>paur-ion</i> parányi	poro
por-szeni	<i>tróg-</i> rág; <i>rágo-</i> szótzaggat, tép	ragu
rág	<i>drép-</i> tör, leszakaszt	repi
rep-ít, rep-ed	<i>tré-</i> , <i>trész-</i> reszket, rezeg (<i>ta-trész-tossz</i>)	részg
rez-eg	<i>laskadz-</i> recseg, ropog; l: r	ruossza
roskad	<i>ríp-</i> röpít; <i>rípe</i> szárny	rüöppü
rep-ül, röp-ít	<i>zunno-</i> savanyít; <i>zunna</i> kovász, <i>zunna-no-ssz</i>	sapama
savanyú		

Magyar:	Hellén és szittyá-görög:	Ugor:
selyp sok, sokan sor sovány	<i>pszall-osa</i> , S hangos. <i>szelp</i> selyp <i>szukhno-sz</i> sok, számos <i>khor-osa</i> , S <i>hor</i> - kör, sor, h = sz <i>szpau-osa</i> , S <i>szopán</i> szükiben levő, nél- külöző; v. ö. <i>szpa</i> - szop; <i>sopán</i> -ko- dik = szükülködik.	solba suko szuora? suvana
szab (tép) száraz-t	<i>szpa</i> -, S <i>szap</i> - tép <i>szajna</i> - száraz-t; <i>kszész-osa</i> , S dór <i>szá</i> - <i>rosa</i>	cape vág szór
szarv, szaru	<i>koru</i> -, <i>kere</i> - szarv, szaru; k = sz <i>cer</i> - <i>vus</i> szarvas; <i>korusa</i> sisak; <i>korussa</i> - szarvval ölel; <i>szarufa</i> : <i>korufa</i> tető, csúcs; <i>koruc</i> : <i>korusz-tész</i> sisakos, hajnok	szarve
szög	<i>szög-osa</i> összekötés; <i>szög</i> - hegyez esz- külzöl szúr	szagge
szél (szegély)	<i>khel-osa</i> , S h = sz <i>szél</i> szél, szegély; <i>szel-tisz</i> a beltet lap szüle, a margó	szel
szó, szav sző, szöv szű, szuj szűr	<i>pszof-osa</i> hang, fecsegés <i>szü</i> -, S h = sz <i>szűf</i> szó, tervvel <i>sző-on</i> , <i>sző-on</i> állat, főreg <i>kszu</i> -, <i>kszur</i> - bolcsereol, borotvál; n: schur	szuj hang szöv fon szou sur
szőr tan-ul, tan-ít	<i>szőr</i> : a karcoló, a szűrő <i>du</i> -, S n-toldó <i>dan</i> - tanul, tanít, tud;	csér haj tonadi
tud, tudákos te tele, teljes titkos	<i>didu</i> - oktat; <i>didak-tosz</i> tudákos, tanult <i>szü</i> , <i>tü</i> te <i>tekeisz</i> teljes <i>thütikosa</i> áldozati; <i>thütér</i> az áldozár, a titkokba, misztériumokba beava- tott	tod, tunte te teling tujt rejt
tó, tav toll, tollu	<i>tif-osa</i> mocsár, tó <i>till</i> - tép, foszt; <i>ptil-on</i> puhely; <i>tüma</i> töpet, puhely	tú tolga, taul
tarló, tolló	<i>till-to-sz</i> , S <i>tülló</i> a lefosztott, kopasztott; tarló eihasonulással; tar (kopasz) az örs. taru-ból	
töm tör (gyilok) tűr, vadfogó	<i>szten</i> - telitöm; n : m vagyok vagyom <i>thü</i> - öl, vág; S -r közp. <i>tür</i> vágó, ütő <i>thér-a</i> vadászat, fogás; <i>thér-agrosa</i> vad- fogó	tein tölt tír bárd
úr	<i>kür-osa</i> úr; kezdő <i>k</i> - küstörködik ös- törködik	úr
vall vas vékony-ít	<i>ball</i> - vall; b : v bakog vakog <i>biasa</i> , <i>biasz-tész</i> erős; Vas-vár erős vár <i>mikun</i> - nyújtani; <i>szfélő</i> - szorosan be- fűz; <i>szfélő-zidész</i> keresű, sovány; itt -ny dem. k.	val szó vaszke réz veknid

Magyar:	Hellén és szittyá-görög:	Ugor:
vél	<i>oié-</i> , S <i>vrié-</i> vél; v. ő. riola róla, -l gy. k.	velal ért
ver	<i>fer-</i> hajt, elver; l: <i>ferio</i> ver	vart üt
vessző	<i>oiszo-sz</i> , S <i>viszó</i> kötőfűz; v. ő. fűz, fisz-fa	vesza sarj
vet	<i>hic-</i> , S h: v <i>vie-</i> , -l gyak. k.: <i>vie-t</i> dob	vide
vi, visz	<i>oi-</i> , <i>oisz-</i> , <i>oisz-tosz</i> vitt, S <i>vi-</i>	vie
víz, vid-es	<i>hüd-ossz</i> , S h: v <i>vül</i> , <i>vid</i> víz	vid
világ, való-ság	<i>holo-sz</i> , S h: v <i>volo</i> egész; <i>ta hola</i> világ	vol'g
zsugor-odik	<i>sugguro-</i> (olv. <i>szugguro</i>) összegörbed	sungerl
dugasz, dug	<i>dokhosz</i> láda, tok; <i>dokh-</i> befogad de a dug szorosabb jelentését a dugasz- tól vette s ez rejtekhely	tung
lepel, lepke	<i>lep-ossz</i> kéreg, héj, burok; dem. S <i>lep-el</i> , <i>lept</i>	lep főd

Fegyzet a lepelhez. *Lep-* hámoz, leház, tehát *lepl-ez*; *lep-tosz* kihüvelyezett, vékony, finom, könnyű, tehát a *lepek*, úgy is mint a burokból kivait, úgy is mint könnyű, lenge. Általában a lepel fogalmában benne van a könnyűség, a vékonyosság; v. ő. *lepcnye* = puha. *Lepe*, *lepenes*, *lepenesik*, *lependek* szintén dem. alakok, mint maga a *lepke* szó is. »Lep« magában (mint az ugorban) nálunk nem jelent fűdést, betakarást; ha ezt akarjuk kifejezni, úgy *belép*, *el-lep* összetett alakokat használunk. A hellén *lepossz*-nak van egy mellékalakja: *lepiu-ossz*, ez is kéreg, héj, burok; a magyarban megfelel neki a *lebőr-nyeg* vékony, lengő köpeny. Egész sereg szavunk tartozik e szócsaládba: *lepedő*, *lebeg*, *levegő*, *leb*, *levél* stb. *Lepke* a hellénben *pszükkhé*, a magyarban *pihe*, a lehelet (v. ő. *piheg*). Az ugor *liüüdi* a magyarban *lependék*.

Íme e táblázatban mintegy 150 magyar—görög—ugor szónak egybevetését mutattam be*); még egy-két száz egyezést megtalál a szives olvasó könyvemnek más részeiben. De még mindig marad körülbelül száz olyan szó, melynek eredetét — eddigelé — nem tudtam az ősgörögből levezetni. Ezek lehetnek speciális szittyá-görög szavak, hiszen minden népnek van különleges szókincese is. Aztán nem is zártam még le ezt a tanulmányomat: alig múlik el nap, hogy egy-két etimont ne sikerülne végrehajtanom. Ezzel a speciális szókészlet mind szűkebb és szűkebb határok közé szorul. Arra is kell gondolni, hogy egy csomó ugor szó nem jutott-e be a szittyába, mint jövevényező.

Végeredményben megállapíthatjuk, hogy az ugor nyelvek egy ősgörög és egy őszittyá (szittyá) nyelvnek keveredéséből származtak, úgy azonban, hogy az uralkodó elemek görög forrásra mutatnak. A szittyá-görög diktálta a grammatikát is.

És e nemes fajnak a vére sok ezer év múlva is fel-felbuzog az ugor népeknél. Nagy részük szétszóródott óriási területen, apró

* Nem önkényesen válogattam össze talán a célzattal, hogy szemléltessenem, mennyire hátra marad az ugor egyezés a görög mellett. Sőt igyekeztem a legjavát nyújtani az ugor megfeleléseknek; tehát erre a célra Szinnyei Józsefnek »A magyar nyelv rokonai« c. kis munkáját használtam fel, melyben jeles nyelvtudásunk a 250 legszembetűnőbb ugor-magyar szóegyezést mutatja ki.

szigeteket alkotva, mostoha viszonyok köz \ddot{e} élkelve, számban megfogyva. Ezek a történelem mezején szerephez nem is jutottak, ki-merítette őket az önfentartásért folytatott küzdelem.

De egyik águk, a finn a koporsóból kitört és eget kért.

A finn az európai művelt nemzetek sorában számottevő.

A magva, a gyökere ennek is ugor, de a hajtásai, a lombozata, a virágja, a gyümölcse már görög, mint ahogy egy vad amerikai szőlőalanyba beoltunk egy nemes fajt.

Szittya-török keverődés. Ha azt akarjuk megállapítani, mely nyelvből kerültek be a török-mongol nyelvekbe a görög tövek, úgy figyelmünket a török nyelv egy szembetűnő hangtani sajátosságára kell fordítanunk. Ismeretes, hogy a törökben *r*, *l*, *v* kezdetű szavak nincsenek (egy-kettő akad csak!), sőt az *u*-el kezdést se kedveli ez a nyelv.

É hangtani sajátosságot csak az ősgörögben vagy a szittya egyik dialektusában találhatjuk föl.

Hogy az ősgörögben nem volt *r* kezdetű szó, az ismeretes; a hellén *r* kezdetű szavak elejéről valamely hang veszett el; ezt tünteti föl az *r* előtti hehezet.

Érdeletesen a mi nyelvünkben is ritka volt az *r* kezdet. Beszéljenek a példák:

rág	<i>trág</i> - rág
rágál-ma-z	<i>agora</i> - nyilvánosan beszél; <i>agora-ma</i> , S <i>rágorama-z</i> ;
	<i>kakigora</i> - rágalmaz
ragya	<i>krado-sz</i> , S d: gy <i>ragya</i> ragya
rák (hangcs. al.)	<i>kár-isz</i> rák
ravasz	<i>sztrafisz</i> ravasz
reked	<i>braukha</i> - bereked; v. ő. kavár kever
reke-szt	<i>erkl</i> -, <i>erg</i> -, S met. <i>rek</i> - rekeszt; n: riegel
rem-eg	<i>trem</i> - remeg
rez-eg, resz-k-et	<i>tressz</i> - (<i>tre</i> -, de <i>a-tressz-tosz</i>) u. a., részeg is!
remete	<i>eremité-sz</i> u. a.; n: eremit
rémes	<i>eremosz</i> puszta, kietlen
rep-it, -eszt	<i>úröp</i> - tör, leszakaszt
respe-dt	<i>presbit-sz</i> ódon, régi, vén
reszel, riszál	<i>priz</i> - fűrész; <i>prisz-tosz</i> reszelt
réz, *riz	<i>klirüsz-osz</i> arany
rib-ol (elnyű)	<i>trib</i> - elkoptat, elnyű
rigó	<i>trüg</i> - csicsereg, fityül, S partic. <i>rügő</i> fityüld; a hellénben <i>trügön</i> gerle
rigy, regye	<i>frügi-ou</i> apró szárazfa; <i>rigy</i> = apró száraz galy
rikó-t, rikt-t	<i>friko</i> - borzad; o-n hangsúly van s így ó
ris-ka (sárga)	<i>klirüsz-eosz</i> aranyárga
rizs, rizsa	<i>orüza</i> rizs, rizsa
ró, rav	<i>klintu</i> , S <i>ró</i> , <i>rav</i> karcos; <i>graf</i> - karcos, bevés
róka	<i>trakho-sz</i> , S <i>róka</i> futó, borz

rókáz, rüg	<i>ereug-</i> okád, kivét
rokon	<i>progon-osz</i> ős, előd, mostohafiú stb.
rok-ka (dem. k.)	<i>trókha-</i> kűrben forog; <i>trókhlia</i> motolla
rombol	<i>thrup-</i> , <i>S u-</i> toldó <i>rump-</i> tör, zúz; <i>l:</i> <i>rumpo</i>
rom	<i>thrumma</i> letört
ropp-an	<i>thrup-</i> törik
rőt, rütít	<i>erüth-</i> pirosít; <i>erüth-osz</i> vörösség
ruha	<i>trukho-sz</i> , <i>S ruha</i> elszak. ültöny, gyászruha
rügy, rözse	<i>früg-anon</i> ág, galy, vessző

Nagy részben hiányoztak nyelvünkben az *l* kezdetű szavak is (hellén: *khlia-rosz liarosz*; magyar: lazsnakol azsznakol).

láb	<i>thlib-, thla-</i> nyom, tapos; lábitó taposó
lab-da	<i>pall-</i> dobni; <i>pal-to-sz</i> dobott; hangcserés alak
lágý	<i>plada-rosz</i> , <i>S lágya</i> puha; <i>laga-rosz</i> lágý
lágý-ul	<i>plada-</i> , <i>khlida-</i> puhul
lak-at	<i>klak-sz</i> zár; <i>klak-id-ion</i> dem. alak
lánc	<i>ank-osz</i> görbület; <i>ank-tér</i> kapocs; <i>k = sz</i> (c)
lángo-l, lang	<i>fogo-</i> , <i>S u-</i> toldó <i>longo-</i> ég
lanká-s	<i>anko-sz</i> völgy, hajlás
lári-fári	<i>fuáre-</i> , <i>lére-</i> fecseg, balga*)
laza	<i>khalasz-tosz</i> , <i>S khlasz-</i> , <i>lasz-</i> tág, laza
láz-ad, láz-ong	<i>khlaz-</i> zúg, zajong
legény-kedik	<i>elegain-</i> féktelenkedik
lejtő, létő	<i>klütiisz-</i> , <i>S lüü</i> lejtő
lejtős, létős	<i>klütosz</i> lejtős
lep, meglep	<i>klép-</i> titokban tart, titkon csinál
lepény	<i>kliban-é</i> lepény
liszt	<i>alesz-osz</i> őrölt; <i>ale-</i> , <i>alesz-</i> őröl
lőhere	<i>khlaoero-sz</i> zöld, friss (sarj); <i>h</i> hiatuszpótló
locsol	<i>kludz-</i> öntöz
lop	<i>klop-</i> lop
lök	<i>plék-</i> taszit, dőf; v. ö. bök
lúd	<i>kludz-</i> , <i>klüt-az</i> locsol, lubickol
létra, lajtorja	<i>kleithria</i> rácsos (ajtó); lásd hátrább

Nyelvünk nagyon szegény *u*-el kezdődő szavakban. Eredetileg csak hat-hét szavunk volt ilyen: nő, néz, nép, nehéz, néni, néma. *N*-el kezdődő szavaink egy része eredetileg más hanggal kezdődött, még az *ny* is néha *j*-ből fejlődött; pl. násánkodik ácsánkodik, izger nyizgér.

nadragulya	<i>mandragora</i> , metath. <i>unadragora</i> u. a.
nap, nop	<i>op-</i> süt
naspolya	<i>mesz-pila</i> u. a.; <i>n:</i> mispel
nyoszolyó, nyuszu	<i>mnész-i</i> , <i>mnasz-i</i> az emlékeztető
nász	<i>mnasz-tér</i> leánykérő; dóros alak
növetsz-ik	<i>aiüksz-</i> , <i>acksz-</i> , <i>S aveksz-</i> , <i>naveksz-</i> u. a.
növel, nevel	<i>ofel-</i> növel, gyámoilit

*) *Hósszú lére ereszteni* tehát népetim.

nyak	<i>nukhén</i> nyak; n: nacken
nyal, nyaa	<i>khnan-</i> rágesál; <i>khnan-ross</i> nyalánk
nyál, nyálaz	<i>szjal-on, szjal-on</i> nyál; <i>szjal-is</i> nyálaz
nyár	<i>car</i> tavasz
nyár-fa	<i>muliar-oss</i> gyapjas, pihés; virágzárkor vastagon takarja a földet ez a gyapotszerű pihé
nyisz-ál	<i>kniz-</i> vág, dörzsöl
nyom	<i>gnóna</i> ismeretű jel; <i>gnóm-on</i> nyomozó
nyöszü-r-ög	<i>knüza-</i> u. a.; <i>knüza-ro-sz</i>
nyüz	<i>kniz-</i> dörzsöl, vakar, marat (bőrt), vág
nyű	<i>knüo-sz</i> rüh

V-kezdetű szó nincs a hellénben, de minthogy a diagma csak már a Balkánra való vándorlás után vészett el teljesen a nyelvből, világos, hogy az ősgörögységnek nem a hellén ágából történt a török-mongollal való keveredés. A mondottakból az is kitűnik, hogy a szittyá törzsek között kellett lenni olyanoknak, melynek nyelvéből hiányoztak az *l, r, v*, sőt *n* kezdetű szavak. E törzs vegyült a turk néppel s ez vitte be oda a görög szavakat, néhány grammatikai és hangtani alakot. Egy másik, későbbi keveredés pedig akkor következett be, amikor már a mongol kivált a törökségből. Itt csak a kunokra gondolhatunk, tehát több kun törzs vegyült a törökkel. (V. ö. a Petrarca codex kun ny.-vel.) S tényleg, *a kun dialektusok sajátlagos lájsszavai csak a török nyelvbe jutottak be, s nincsenek meg a mongolban.**

Nyelvészeink mintegy 225 magyar szavat egyeztetnek a török megfelelőikkel; ennek nagy része szittyá-görög. Lássunk néhány példát:

Magyar:	Hellén- és szittyá-görög:	Török:
alma	<i>halmo-sz, S halma</i> csipés, fanyar	alma
árpa	<i>kai-po-sz, S arpa</i> gabona	arpa
agarász (vadászik)	<i>agru-, S agur-</i> vadászik; <i>agrusz</i> vadász; v. ö. <i>knügösz (knüön +ag-)</i> vadász	agar
sima, sim-ít	<i>szma-, szme-, S szima</i> dörögöl, simít	szima
apró	<i>brakh-usz, S abrakh</i> kicsiny	oprak
árok	<i>orugna</i> árok; <i>orukh-</i> ásni	ark
büvö-l	<i>müe-, S m: b és hiat. p. büve-</i> rejtelmekbe beavat; <i>magosz, S bagosz</i> bakus, bűbajos	büjü bag
bátor	<i>bia-tör</i> erős, bátor	bagatur
békó	<i>pég-</i> összeköt; <i>pégo-sz</i> kötelék	bogak
bélyegsz	<i>phlog-is-, S pilog-is</i> süit, rásüt	belgü
bülcény, belénd	<i>bolinth-oss</i> u. a.	bülän
büsz (hűség)	<i>pür, S rhot. pürsz</i> tűz, hőség	pus köd
csepű, cseppü	<i>szüppé, szüppé</i> csepű	csübek
csükönyösödik	<i>kükana-, S csükana-</i> megbokrosodik	csigin
csalán, csaján	<i>kaj-</i> éget; <i>kajón, S csajón</i> égető	csalgan
dara	<i>athara</i> búzadara	tarig

*) Aczél J.: Ősgörög eredetünk és a kun-szittyá nyelv, 66. l.

Magyar:	Hellén- és szittyá-görög:	Török:
erő	<i>erwó</i> erős vagyok; <i>erwé</i> erőszakos mozgás; <i>erü-ma</i> erőd	erik
gyaláz	<i>gela-, gelaia-sz</i> gúnyol	jala
gyalom (háló)	<i>lin-, S ilin</i> háló; v. ö. lány ilány	ilim
gyász	<i>gossz</i> hangos sírás; <i>a-gossz</i> gyász nélküli	jas
gyárt	<i>artu-</i> összcillleszt, készít	jarat
gyeplő	<i>plek-ossz, S iplik</i> font mű, kötél	iplile
gyöngy	<i>gongü-lo-sz</i> kerek, gömbalakú	incsü
gyümölcs	<i>khümo-sz, S kümö, gümö</i> iz, lé	jemis
gyűrű	<i>güro-sz</i> kerek, karika, <i>S güró</i>	güzüle
harang	<i>klange-</i> <i>S khalang</i> cseng, zúg	kazan
homo-k	<i>amó-sz</i> homok	kum
horog	<i>korak-sz</i> horog	karmak
idő, üdű	<i>eüdio-sz,</i> derűs, tiszta; <i>eüdia</i> csendes idő	öd
író (savó)	<i>oro-sz</i> savó	airan
kantár, kentár	<i>kentro-u</i> üsztöke; <i>kenta-</i> üsztökél; <i>-r</i> képző	kantar
karó, harág	<i>karak-sz</i> karó	kazik
kopó	<i>szkopo-sz, S kopó</i> kénlő, nyomozó	küpák
kóró	<i>kaulo-sz, S káló</i> szár	kurai
korom	<i>króna, S korona</i> bőrfesték; <i>koréna</i> piszok	kurum
korsó	<i>krossosz, S korszó</i> korsó	koresak
kök-ény	<i>kokk-ion</i> bogyó; <i>kokkü-melon</i> kükényszilva	kökem
kölyök	<i>szkülak-sz</i> kölyök	güllige
küpeny	<i>szkepan-on</i> takaró	kápánák
küpu	<i>klüpio-sz</i> üres edény; <i>klüpszelé</i> méhköpű	köpu
kút, kütu	<i>kuto-sz</i> üreg, kivájt	kuduk
ól	<i>aul-ész</i> istálló; <i>aul-ion</i> kunyhó	aul
ökör, öker	<i>okhe-r</i> (<i>okhe-</i> hord) hordozó; v. ö. <i>okheü-</i> meg- hág; <i>okheü-tész</i> bika	öküz
örül, ölöl	<i>ale- üöl</i>	ar
szakál, szak	<i>sziaq-on</i> állkapca, pofaszakál; szak is toka és pofaszakál; két jelentésre egyeznek!	sakal
szél	<i>szé-ossz</i> heves mozgás; <i>szélo-ejsz</i> szélvész	jäl
szirt	<i>szürt-ész</i> zátony	sirt hát
szór	<i>ször-cu-</i> hány, felhány	saur
szűr	<i>sziv-</i> iszaptól megtisztít	süz
tenger	<i>steng-</i> zúg, <i>S -r</i> képzővel <i>teng-er</i> zúgó	tängiz
till-ol, till	<i>till-</i> túp, foszlat	talgi
tokjú	<i>tok-io-u</i> állati kölyök; tokjó: 1 éves birka	tuklu
torma	<i>star-ma</i> a szétdőrsült, reszelt	tornia
tömény-telen	<i>thamin-ossz</i> számos, <i>S tamin talan</i> számtalan; a török <i>tümän</i> tízezer	tümän
tör (fogó)	<i>thér-a; thér-agrossz</i> vadfogó	tor háló
turó	<i>türo-sz, S türó</i> túró	torak*)
tün	<i>ftün-</i> , <i>S tin-</i> eltünni	tün
tyúk, tik	<i>tik-</i> kiköltöni	tauk

*) V. ö. a 21. és 22. lapokon közölt táblázatokkal. Az -ak, -ok végű szavok egy része tehát a törökben vagy még valamely szittyá dialektusban az analogia útján -ó végződésű szavakból fejtett.

A többi egyezést lásd az illető rovatokban.

Hogy jutottak be ezek a görög szavak a törökségbe? Ne az ozmánra gondoljunk, ahol nem volna nehéz okát adni, hanem a keleti törökre. Nyelvtudásaink bizony nem törték a fejüket, hisz nekik sejtelmük sem volt arról, hogy egy-két száz görög szó megvan az östörök nyelvben is. Mi tudjuk, hogy a szittyából kerültek be oda.

De hát most nem ez a fontos, hanem az, miért éppen a görög szavakat válogattuk ki a törökből, alig hagyva ki belőle csak egyet is! Mit mond erre a valószínűségi törvény? Ha a töröknek mintegy 150-re becsülhető görög eredetű szavait átvettük: *akkor az egész török szókinccset is át kellett volna vennünk.* Ez a matematikai alap a nyelvészetben, s ez nem tűr cáfolást.

Ugyanez a formula áll az ugor—magyar egyezésekre is.

Gót rokonságunk. Ezek a gótok nem is csak szomszédosok voltak a szittyákkal, hanem úgyszólván köztük éltek. Meg is látszik a nyelvükön: a görög elemek a szittyából jutottak oda, de nem mint jövevényszavak, hanem olyanformán, hogy valamely szittyai törzs keveredett be a germánságba.

A német és a magyar nyelv között több százra megy az egymással egyező szavak száma: eddig azt hitték, hogy mi vettük át ezeket a germánból; persze véghetetlen felületességgel jártak el nyelvészeink. Már előbb rámutattam a *Módszer* c. fejezetben, milyen hibákat követtek el a filologusaink, hogy még a legelemibb követelményeknek sem tettek eleget; legalább a szavak családjára is kiterjeszthették volna vizsgálódásuk körét.

Sorra ki tudnám itt mutatni, hogy ezek az egymással egyező szavak nem lehetnek német jövevények, de feleslegesnek tartom azért, mert van erre egy jobb formulám. Egy pár sorban végérvényesen elintézhették ezt a fontos kérdést.

Azok a szavak ugyanis, melyek a német és magyar nyelv között egymással megegyezők, legnagyobb részben görög eredetűek. Mi tehát a nyelvtudósok szerint *kiválogattuk a németből a görög eredetű szavakat s azokat vettük át.* A német szókinccsnek talán csak egytizede görög; ha tehát átvettünk a németből 300 görög eredetű szót, úgy a valószínűségi törvény szerint még *háromezer* speciális germán szót is át kellett volna vennünk.

Hogy a szives olvasónak fogalma legyen erről a *kiválogatásról*, bemutatok egy-két példát a nyelv legalsóbb rétegéből, tehát pl. a *szinek* és a *járás* fogalomköréből.

A szinek közül egyformán fejezzük ki a némettel a vöröset és a barnát: röt roth, barna braun. A hellénben *ereüth-, erüth-* vörösít;

a kezdő *e* mint hangsúlytalan a szittyában elkopott. Barna *pur -na* dem. képzővel, tehát szittyá alkotás. A hellén is a *pur* tűz szóból alkotta a maga *vörhenyes* (barna) szavát. A német braun metath. alakja a szittyá barnának.*)

Ha már a szinskálánk olyan fogyatékos volt, mért épen a görög eredetű roth és braun kellett nekünk, mért nem vettük át a speciális germán schwarzot, weissot, gelbet, blaut, grünt stb. Hiszen ezek is igen kedves hangzású szavak! Mert nekünk *csak görög* kellett.

A járásra vonatkozó mintegy ötven szavunk közül — mindegyik görög! — három egyezik a germánul: vándorol, fárad és flangíroz, wandern, fahren, flankiren.

Legrégibb nyelvjárásaink (göcseji, veszprémi, palóc) szerint az első szó eredeti alakja *vánd-ol*, hellén megfelelője *bad-* (*bad-iz-*, *bad-osz*), a latinban *vado* megyek. A szittyá alak *n*-toldó *band*; v. ö. bandu-kol. A vándol és vándorol alakokra v. ö. becsmél becsmél, *szobe-* *szobareu-*.

Akinek van némi nyelvérzéke, már ebből tisztában lehet afelől, hogy itt nem lehet német jövevényről szó. De azt is megállapíthatjuk, hogy a német wandeln a szittyá *n*-toldós alakkal van kapcsolatban.

Fahren megfelelője a hellénben *fer-* (*for-*, *for-tosz*) hord, visz, hajt, mozog, kocsizik, fut; elvisel, szenved és a *fahreu* is hord, visz, hajt, mozog, kocsizik, megy. A magyar *fár-ad* nemcsak menni (ne fáradjon ide!), hanem a hellén *fer-*nek megfelelően elvisel, szenved is. A fárad a mennivel olyanforma viszonyban van, mint a bajlódni a munkálkodnival; a hellén *moze-* (fárad, erőlködik, dolgozik) a *poie-* (csinál) igével.

Flankiren (kószál, flangíroz) megfelelője a hellénben *plank-* (*plank-tosz*, *plan-*) bolyongani. Itt is látni, mennyivel szorosabb a viszony a magyar és hellén között; a bolygon-g. pl. a *plan-*, S met. *palan-* szabályos megfelelője -g gyak. képzővel.**)

A járásra vonatkozó mintegy ötven szavunkkal szemben a németben is egész sereg kifejezést találunk. Miért kellett ezek közül ezt a három görög eredetűt *kiválasztanunk*? Miért nem válogattunk inkább a speciális német gehen, ziehen, kommen, ankommen, reisen, laufen, eilen, schreiten, treten, spazieren, schleudern, irren, herumschwärmen stb. szavak közül?

*) De van a hellénnek a barnára más szava is: *orphna*, ennek hangserés alakja a szittyában *porua* vagy *proua*. Szokatlan hangserés, de nem épen magában álló: v. ö. *orkhi-cs*, S *hori here*; *pszell-* *szelyp*; *készé* kevély, amire már fentebb is azt mondtuk, hogy inkább hangjászás, mint hangserés. Erre kétségtelül hatással volt a *porua* alak.

**) A flangíroz kialakulására hatással volt a hellén *langare-* késik alak is.

Igy vagyunk más fogalomkörökkel is. A növényvilágból való egyezéseink is görög eredetűek. Pl. bükk, bik *buche* a hellénben *phég-, phag-*; továbbá bükköny, bököny *wicke*, h: *bikion*; vagy a lóhere *klee*, a hellénben *khloero-sz*, *S loure, lohere* zöld, friss (hajtás, fű).

Jegyzet. Azért hozom fel például ezt a *lóhere* szavunkat, mert egyfelől már az ókorban ismerték mint kitűnő takarmányt (Mediából származik), másfelől igen érdekes az összehasonlításra. A hellének csak a Szkythiából való kiköltözésük után ismerték meg, azért hellén elnevezése (*trifullon* háromlevelű) más, mint a szittya. Hogy nem közönséges jövevényről van itt szó, mutatja az, hogy a német *klee* a hellén *khloé* fű, sari mása, a magyar lóhere pedig a *khloero-sz* alakból való. Nálunk a népetimológia a lóval hozza összeköttetésbe, külön *here* szót is alkotott belőle.

És most ismét felvetődik a kérdés, hát a növényeknél is mért nem a valódi germán szókincsből merítettünk?

És így tovább. Bármely fogalomkört vizsgáljunk is meg, ugyanazon eredményre jutunk.

Szittya hatás a szlávásra.

Ami közösségünk van nyelv tekintetében a szlávssággal, az legnagyobb részben görög. Mellőzve most azokat a valódi tájszavakat, melyek sem a magyar sem a kun nyelvben nem honosodtak meg, mintegy 500 szláv-magyar szóegyezés a szittya-görögre vihető vissza, valami 150—200 pedig mint szittya sajátlagosság jutott a szláv nyelvekbe.

Tehát nyelvtudósaink szerint mi *kiválogattuk* a szláv nyelvekből a görög eredetű szavakat, s csak azokat vettük át. Az eredeti szláv szavak nem kellettek.

Erre pedig én — matematikai alapon — azt mondom, hogyha a szlávból átvettünk csak 500 görög eredetű szót is, akkor — minden egyes ilyen szóra legalább tíz eredeti szláv szót számítva, — 5000 (ötezer!) szláv tőszót kellett volna átvennünk. Szóval a szláv szókincsnek több mint a felét.

Világosítsuk meg ezt néhány példával. Nézzük először is a nyelv legalsóbb rétegeit.

Az emberi test fogalomköréből négy egyezésünk van: ábrázat, csecs, méhe, mádra.*)

Ábrázat a hellénben *prosóp-é* a szembenlévő; de a szittya a praepositíót hátra veti: *óp-prosz*; nyelvenlécünk szerint ez is volt az eredeti alak s ebből származtak az ábráz-ol, ábráz-at, ábra formák.

*) F. Miklosich: Die Slavischen Elemente im Magy.

Čsecs, cic *titlh-é*, t, th=sz (c), a németben is *zitze*. Ehhez nem kell kommentár.

Méhe *maic-u-*, S *ai=é mée-*, *méhe*-szülni. A németben *welken* fájdalom és vajúdás.

»Mátra« vagy »mádra« kun szó (megvan a legtöbb kun dialektusban), anyaméhet jelent; hellén megfelelője *métra* anyaméh; a mi szavunk dóros alak. Miklosich szerint ez a szláv *njadro*, *jadro* kebel. Tehát a kun paraszt átvette ezt a szláv szót, de fentartással. Előbb kihúzta a tarisznyájából a görög szótárát, s minthogy ott *métra*, *mátra* alakot talált, ő is mátrára igazította ki a szláv *jadro*-t, sőt »kebel« helyett is az eredeti görög anyaméh jelentést kapcsolta a szóhoz.

Hát mért választottuk ki a szláv nyelviincséből ezt a négy görög eredetű szavat, mért nem vettünk át inkább a speciális szláv kifejezésekből; hiszen a *ruka*, *noga*, *glava*, *jetra*, *prst*, *usta*, *vrat*, *rame*, *kro*, *crievo*, *zseludac* igen érdekes szavak a *kéz*, *láb*, *fej*, *máj*, *ujj*, *nyak*, *váll*, *vér*, *bé!* és gyomor elnevezésére.

Hát tudják-e már nyelvtudós uraim, mi az a valószínűség? Már egyszer kérdeztem, de akkor még fogalmuk se volt róla. Megmondom. Ha a szláv nyelvből a testre vonatkozó fogalomkörből a négy görög eredetű szavat átvettük, akkor az összes a testre vonatkozó kifejezéseit is át kellett volna vennünk.

Hát a színekkel hogy állunk?

Miklosich szerint itt csak a barna a szláv *brana* átvétele. Látuk, hogy ez is görög eredetű, a németben is *braun*, tehát semmi esetre sem szláv specialitás. Mért nem vettünk át valamit inkább a *crven*, *biel*, *crn*, *smedj*, *zsut*, *zelen*, *plav* szavak közül a *vörös*, *fehér*, *fekete*, *barna*, *sárga*, *zöld* és *kék* elnevezésére?

Miklosich szerint a testek kiterjedésére és alakjára vonatkozó fogalomkörből *görbe*, *darab*, *kemény*, *laza* és *tompa* szavaink valók a szlávokból. Mind az öt görög eredetű szó.

Magyar:	Hellén-görög:	Szláv:
görbe	<i>grüpo</i> -sz, S met. <i>güüpo</i> görbe	grubu
darab	<i>thrupo</i> -sz, S <i>thorup</i> darab	drob
darabol	<i>thrup-</i> , S <i>thorup-</i> széttör	>
drombol	<i>thrombo-</i> , <i>thromb-osz</i> darab; f: <i>runipo</i>	>
tompa, topa	<i>daüpo</i> -sz <i>tompa</i> moraj; <i>doupe-</i> <i>tompán</i> hangzik; v. ö. <i>tumpaneu</i> dobol	ta(n)pu
kemény	<i>kaiü-men-osz</i> kiégetett (cserépj); <i>kauma</i> v. ö. <i>kaiü</i> - kő, tüzkő; <i>kaiü</i> - gyujt, éget	kóman
laza	<i>khalasz-</i> , S <i>hlasz-</i> lazul	loza

Az e csoportba tartozó több mint száz szláv szóból válogathattunk volna bőven, de nekünk *csak* a görög szavak kellett!

A *beszéd, hang* fogalomköréből a beszéd, mormol és gajdol szavaink szláv eredetűek lennének. De ezek is görög szavak; lásd a megfelelő rovatban! Tehát itt is 40—50 szláv szóból ezt a három görög szavat választottuk ki.

S most vizsgáljunk meg néhány, u. n. műveltségi szócsoportot. Lássuk pl. a fákát.

Magyar:	Hellén-görög:	Szláv:
barack	<i>perszikon</i> u. a.; birs <i>persz-isz</i>	breskva
gesztenye	<i>kasztano-u</i> u. :	kostani
cseszénye	<i>keraszion</i> u. a.	csresnja
olaj(fa)	<i>clain</i> u. a.	olej
bodza	<i>odszé, odza</i> illat; a bodza igen erős szagú	buzza
cser, sere	<i>sztere-oss</i> kemény, tömör; v. ö. <i>robur</i> tölgy és szilárdtság; n: zerr-eiche csertölgy	ceru
bük, big	<i>phüg-oss</i> u. a.; n: buche	buky
berena (tölgy)	<i>prino-ss, S perina</i> tölgy	burna deszka
legé-nye	<i>lenké</i> topoly; -nye dem. k.	jagnjed
jége-nye	<i>engene-sz, S jogene</i> jó törzsű	'
topoly	<i>taphro-sz, S tapor</i> árok, r=l; a topoly árok-széli fa	topol
boróka (apró fenyő)	<i>brakhu-sz, S baraku</i> alacsony, apró	borovka
pösz-méte	<i>phüss-médi-sz</i> méd növény	kosmatka

Fegyzet. A köszméte alakváltozata a pöszimété-nek, v. ö. büstörködik köstörködik. A hellénben is számos növény van elnevezve Persia, Media után, pl. *mélité poa* lucerna, *mélon méd.* citrom; s láttuk a barackot is, a magyarban meg a birset. A juhar- vagy jávornak már a német neve *ahorn* is mutatja, hogy nem szláv eredetűség. A tiszafa és a szilva szittya specialitás (tizenkét görög gyök után felvehetünk kettőt-hármat), s mint ilyen jutott be a szláváságba.

Általában a növényvilágba tartozó szavaink görög eredetűek: csombor, cékla, málna, menta, nadragulya, naspolya, paprika, paszuly, laboda, len, mák, kömény, répa, rózsa, tök stb. Lásd a megfelelő rovatban! Ugyanezt mondhatjuk az állatok elnevezéséről is.

Az acél szó szintén görög eredetű, élcset jelent; átment a latin, román nyelvekbe. Mért vettük át a szlávból ezt a görög szavat, mért nem választottunk inkább a bulatu, eseliku, charalugu eredeti szláv szavak közül, melyek szintén acélt jelentenek? Az ércek közül még csak az ólom egyezik a szláv *olovo*-val. Ez is görög szó: *molub-, molibo-sz*, hangcserével *potum* vagy *olumb* (v. ö. plumbum). A szláv *olovo* a görög (*m*)*olubo-* megfelelője. (V. ö. még uborka buborka, ugorka alakokkal.)

De a legbeszédesebb példa arra nézve, hogy mi nem merítettünk a szlávból, ha megtekinjük a hét napjainak etimon-táblázatát.

Magyar:	Szittya-görög; hellén:	Szláv:
vasárnap, vasár-	<i>hossio-</i> áldoz; S h=v, -r képző <i>voszar</i> áldozó;	nedjelja
	v. ö. Heszta Veszta	

Magyar:	Szittyia-görög, hellén:	Szláv:
hétfő, hetfe	<i>hepta</i> , S hanges. <i>hetfe hetfe</i> a hét, hét-fő népetim. <i>hetfe-fő-ből</i>	ponedjelak
kedd	S X- <i>düo</i> , <i>khidüo</i> kettő; <i>khit-dü</i>	utorak
szerda	<i>trito-sz</i> , * <i>terto-</i> , S t = sz <i>szerta</i>	sreda
csütörtök	<i>tetarto-sz</i> negyedik; t = sz, -k dem. k.	csetrtek
péntek	<i>pentto-sz</i> , <i>pento-sz</i> ötödik; -k dem. k.	petek
szombat	<i>szabbat-on</i> u. a., nyugalom vagy szabad nap; v. ö. <i>hibball-</i> himbál	sobota

A szláv nyelvben a hét négy utolsó napja görög elnevezés, illetőleg görög gyökökből való: ezeket mi a *kiválogatás elve alapján* átvettük, de nem kellett a nedjelja, a pondjelak és az utorak, mert ezek szláv szavak!

Bámulatos, hogy ilyen vad képtelenséget komoly tudós elfogadhat. És szinte mint egész természetes dologról beszélnek tudósaink arról, hogy mi a szerda, csütörtök, péntek és szombat neveit a szlávból kölcsönöztük.

Jegyzet. Voltak szittyia dialektusok, melyekben az ősgörög vagy ősszittyia számítás mellett a görög számnevek is forgalomban voltak, pl. a kallopidák, gelonosziak, melyekről Herodotosz is megjegyzi, hogy félig szittyául, félig görögül beszélnek.

A szittyia-görög nyelv szépségei és eredetiségei.

A világon élt és élő népek nyelve között ez a legeredetibb és legszebb. Nem fokozatosan fejlődött itt az értelem, a kedély, hanem már magával hozta azt a világra, már az embrióban benne volt az isteni szikra, melyet Prometheus az égből lopott le. Muzsák ringatták bölcsőjét.

Éles megfigyelés, a dolgok legjellemezőbb tulajdonságainak el-lesése, kiemelése, veleszületett filozófia, zene, harmónia, költészet, ritmus, csupa metafora, érzék a szép iránt, a természet csodálata — ezek hozták létre ezt a bájos nyelvet.

És mi idáig vak sötétségben voltunk. Tudtuk, éreztük, hogy szép a mi nyelvünk, de szavai mint megannyi szifkusz, titokzatosan hallgattak. Most már beszélnek — regélnék sok ezer éves dicső múltunkról.

Itt írom munkámat a Dunántúl, az ősi Pannoniában, mely az egykori nagy szittyia birodalom legnyugatibb tartománya volt, a Heszperion, Veszprém. És a derűs Balaton fodros hullámai csa-csojják, hogy ő a *Platou* vagy *Palaton* a tenger sík felülete; a Bakonyból fujdogáló szellő pedig azt susogja, hogy ahonnan ő jő, az a sűrű erdő, a *Pakun*, ő maga pedig a »támadó«, a *szél*, a

szellő. Hallok ablakom alatt a *Séd* (a fekete víz) altató zenéjét, ez is azt csacsogja, ő a *patak*, a csörgedező. És megszólal a fülemle, ez is azt zengi, ő a *filoméla*, a dal-kedvelő.

Amilyen sikertült szóalkotás a Balaton, a Bakony, a patak, a szél és a fülemle, olyan szókincsünk nagy része.

Ime néhány példa.

Béke a megkötés, eskü a megerősítés. Király az uralkodó, bölcs a tanácsadó. Ház, haza is tulajdon, vagyon, de a tulajdon mégis a szolgabírás: *duloidion*. Szoba, lugas, ahol mindannyi árnyékost jelent, de az árnyékos (*ejrenikosz*) a nyugodt, csendes. Karám a buvóhely, kunyhó a zug, pitvar az előszoba.

Család a sarjadás, dalia a virág, hajadon a szemérmes, ember a szülött, gyermek a táplált, a nevelt. Szép az épség, az ifjúság; gyönyörű a ragyogó.

Fej az értelem; szív, szem a lélek, a kedély. Térd a hajlás, csukló és csigolya a körben forgó, láb a taposó.

Kő és kova a gyújtó, a tűzgyújtó; tűz a lobogás, dühöngés; vész a fuvás, a tombolás. Tenger a zúgó; zápor a sebes, zuhogó; patak a csörgedező.

A barom, bika, birka hőgőt jelent, a kutya pedig morgót. A rigó, a pinty a sütyülő, darázs a zsbongó, trücsök (*trüdzó*) a cirpelő, bolha az ugró, holló a horgas csőrű, denevér a körben repülő, róka a jó futó, zerge a gyors lábú, kopó a nyomozó, vizsla a szaglászó.

De nem folytatom tovább. A szíves olvasóra bizom, hogy a felhozott és feldolgozott háromezerre tehető példából maga állapítsa meg őseinknek egészséges észjárását.

Érdekes, hogy valamely fogalomnak a megszokottabb jelzője egyúttal magát a szót jelenti. Szurokfeketében a fekete szurkot jelent, cigányfeketében a cigány sötét színt, rozsdavörösbén a vörös jelent a rozslát, vöröshajmában a hajma a vöröset. Fényes csizimában a csizma a kicsiszoltat, cserzővargában a varga a cserzőt.

Az is gyakori eset, amikor a jelzőből a fogalom neve lesz: fakó, kesely.

A szóalkotásnak igen közönséges faja az elvonás, pl. *purro-sz* forró; a nyelvérzék itt partic. alakot sejtve, megalkotja a forr igét. Érdekes példa erre az ábráz szavunk, csináltunk belőle ábrázol, ábrázat mellett elvonásos ábra alakot is.

Míg a hellénben, latinban egy szónak igen gyakran számos jelentése van, addig a szittya és magyar némi változtatást tesz a szó alakján, s lehetőleg arra törekszik, hogy minden fogalomnak külön jegye legyen. Erre igen beszédes példa a *szopni* ige. Láttuk

fentebb, hogy a hellénben *szpa-*, S *szpa* jelentése: szop, szip v. sziv, szab (tép), cibál (ráncigál), cepel, csábit, cibaklik (ficamodik), s mi nyolc külön szóalakot csináltunk belőle. Képzőink rendkívüli nagy száma mutatja, mily gondosan elkülönítjük a fogalmak jegyeit egymástól, sokszor egy halvány árnyalatra is már külön szóalak jut.

Míg a hellénben az igék erős és gyenge alakja inkább csak az igeidők megkülönböztetésénél jut érvényre, anélkül, hogy ez a szó jelentését befolyásolná, addig a szittyában gyakran megváltoztatja a fogalom értékét. Más a *gyűr* és más a *gyűr*, még a *kever* és *kavar* közt is van valami finom különbség.

Mond és mutat. Egyes rokonyelvekben egy ugyanazon szó fejezi ki ezt a két fogalmat, de melyeknek tényleg van lélektani kapcsolatuk.

A latinban *ostendit* mutat, magyaráz, kinyilatkoztat; a hellénben is *deik-nűő*, *didaszkó* mutatok, tanítok, sőt ott van a német *zeigen* is. A szittyá-magyar *mond* és *mutat* egy tőből sarjad és ez az ősgörög *muth* mond, a hellénben képzővel *müth-eü-*, *müth-osz*. Ebből a *muth*-ből lesz *-at* képzővel *mutat*, másfelől képző nélkül mint *n*-toldó ige *muut* vagyis *mond*. Hogy a német *muud* (száj), *müudlich* (szóbeli) szavaknak van-e kapcsolatuk a magyar *mond* szóval, ezt a szíves olvasó könnyen eldöntheti, valamiut azt is, hogy van-e összefüggés a német *seele* (lélek) és a magyar *szél* (görög *szél-osz*) között, amikor a hellén *auemosz* (szél) a latinban *animus* és lelket jelent.

Hízó, sertés, disznó, süldő s.b. A laikus azt hiszi, hogy a hizó (sertés) a hizni ige partic. alakja, pedig *hűsz* (disznó) dem. alakja: *hisz-ó*, *hiz-ó*, s ebből lett elvonással hizni, mert a nyelvérzék tényleg igei melléknévnek sejtette.

Különb en igen érdekes példa a népszerű *hűsz* és ennek több változata arra, miképen alkotta a szittyá a szavait. Minthogy az *ü* allangű alakban (*u*) is ejtetett, kész volt egy új szó: a *hűs*. A hűs-ét (húsvét) megvan a dialektusokban *hus*, *husz*, *hűs* alakokban is! Eredetileg tehát a hűs disznóhúst jelentett. Hiszen a magyar paraszt még most is — ha húst eszik — majdnem kizárólag disznóhúst élvez. A *koca* is a *husz* dem. alakja (h = k). A süldő, sűjdő a görögben *hűdion*, *szűit-to-u* kis disznó, szittyásan *szűj-dó*, a sihed-er alakban pedig még egy dem. képző is van: *-er* és az ismeretes hiatuspótló: *h*. A háj a *hűi-osz*, S *haj* sertésből olyan alkotás, mint a kövér a *khóir-osz*, S *kóvir* (disznó) alakból *v* hiatuspótlóval; de él az ősi forma is a Dunántúlon: *kűir*! Hogy kiérzik e szóból a görög, akárcsak a baranyai *gébenedűsz* és a székely *bodríjos* (bodros) szavakból! A szalonna, gűcseji alakban *szoláno*: megfelelője a hellénben a *szűno-sz*, S *l* hiatuspótlóval *szűlno* a disznóból való. (V. ö. szűacs szűlacs.)

De a *disznó* már nem a *hűsz* származéka; emberre is alkalmazták *gonosz*, *aljas* értelmében, s valószínűleg csak aztán használták e kifejezést a sertésre, legalább e feltevésünket támogatja a hellén *dűsznou-sz*: rossz érzelmű, ellen-szenves, utálatos. Ismeretes a disznó gonosz természete, még a kis gyermekeket is felfalja, valamint gyakran a saját malacait is. A *diszú* őrségi alak megfelelője a görögben *thűszto-sz* a feláldozandó, mert az áldozásnál gyakran disznót mutattak be őseink az isteneknek.

Lássuk e fogalomkör táblázatát.

hiz-ó	<i>hűsz</i> disznó
hús, husz, hüs	<i>hűsz, husz</i> disznó
koc-a, kosz-a	<i>husz</i> disznó
kosz, koszos disznó	<i>husz</i> disznó
süjdő, süldő	<i>szüj-d-ó-u, S szüj-d-ó</i> kis disznó
síhed-er, sied-cr	<i>szüj-d-ó-u -er</i> képzővel
kövér, küer	<i>khoir-oss</i> disznó
szalonna, szoláno	<i>szuino-sz, huéno-sz, S szulúno</i> disznóból való; v. ő. a hiatusp. / szíács, szíács
háj	<i>hüjo-sz, huó-</i> sertés; v. ő. vaj <i>oi-oss</i>
hiéna	<i>hüatna, S hi = é hüéna</i> koca, hiéna
hülye (hizott d.)	<i>hüjo-sz, hüo-</i> sertés
hülye (buta)	<i>hüjo-sz</i> sertés
gője (disznó)	<i>hüjo-sz</i> h = l; (g), hasonulva: <i>güje</i>
kan	<i>gou-oss</i> nemző
sőre (hizott d.)	<i>khoiro-</i> disznó; kh (h) = s; sor <i>khor</i>
subás (kanász)	<i>szubo-</i> disznót legeltet; <i>szubo-tész</i> kondás, S <i>szubasz,</i> suba elvonás
ostor, ustork-a	<i>husz-trik-sz, S usz-tirk</i> serte; <i>husz-trikhisz</i> szörből való korbács; ostor elv. ustorká-ból
sorte, sörte, sertés	* <i>szü-trik-sz, S</i> hangcs. <i>szürtik</i> serte; szőr?
malac	<i>malakk-oss</i> lágy; <i>kapaliosz</i> lágy és malac
disznó (gonosz, aljas)	<i>dűsznon-sz</i> rossz érzelmű, ellenszenves
disztu (örs. al.)	<i>thüseto-sz</i> feláldozandó

Dió. Igen érdekes az etimonja. A görögben *dia-thraü-* szittyásan *dia-tör* széttör. Mi nem vettük át a görögből a *dia* alakot (a szittyában *adi, áti* át) s így a nyelvérzék a *dia-tör*-ből *dió-törést* csinált, mint ahogyan a *karuo-katakna* (*katak-tész*) diótörő madárnak a nevéből *kúra-kalonát*. Ez is pompás példa a népetimológiára.

Karakán. Káromkodik. A karakán homályos értelmű szavunk, rendszeren izgágát, de néha pajzánt is értenek alatta; magyarán fenegyerek. A görög eredeti alapján tisztázhatjuk ezt a kérdést is. A *korak-sz* dem. al. *korakion, S korak-án* hoilót jelent, de a manót, a fenét is. *Ess korakasz!* eredj a fenébe, vigyen el a manó! tehát káromkodás. A görögben *szkarakids-*, S *n*-toldó *korankid* káromkod-ik, eredetileg valakit »a manóba küld«. A nyelvérzék itt *-kod* képzőt sejtve, egy tévesen elvont károm-ol alak születik.

Dugába dől. Mi ez a duga? Eddig nem tudtuk, csak az egész kifejezésnek az értelmét: valami nem sikerül. Hát ez a *duga* is ősrégi szavunk, hellén megfelelője *tukhé, tukha* sors, végzet, szerencse, jó sors, siker; de egyttal az ellenkezője is: balsors, szerencsétlenség, sikertelenség. *En tukhé gignetai tini* a siker kétevéssé lesz, dugába dől.

Megütötte a szél. Hát mi köze van a szélnek a szív pillanatnyi megbénulásához? De őseink a szél alatt a villámot is értették: *szel-*

asz, a hangsúly az első szótagon, így S *szél* fény, villám, menykő. Tehát a láthatatlan Zeüsz sujt le ilyenkor láthatatlan villámával.

Bakafántos. Jelentése kötekedő, nyakas, csökönyös. Hellén megfelelője *szukofantész* patvarkodó, az ősgörögben még *fuko-, fūko-, S fūke*, és tényleg fűgét is jelent; az *f-sz* változat a hellénben folyt le. Az ókori nyelvészek valami attikai fűgecsempészéssel hozzák a szót összefüggésbe, de valószínűbb a »fűgét mutatni« jelentése (*phain-* mutat). A bakafántos a fakafántos alakból való az egyik *f* elhasonulásával.

Csalafinta csintalan, dévaj, csalfa. A hellénben *pszélafinda* a *pszélafa-* tapogat, simogat, csikland igéből. Hogy a csalafinta mit tapogat, mit simogat, kit csikland, a szives olvasó is kitalálja. A csalfa alakot most már érthetővé teszi a *pszélafa*, kezdő szótag hangsúlytalan s így S *szelafa* hasonulva *csalafa*.

Ágrul-szakadt a mezőről a városba került rongyos, piszkos, póriás. *Agrul-ossz, agria* mezci, vad, póriás; *agro-sz, S agra* mező, helyesen agrá-rul szakadt. Az *agra* mező értelemben nyelvünkben elavult*), s így a népetimologia az ág-gal hozta összefüggésbe, persze így értelmetlen a szó. (V. ö. alma-rázó = armer reisender.)

Göncöl szekere. Eredetileg *künösziür* s ebből *künszül* (r = l), majd *gönszöl*. A hellén *künosz-our-a* tulajdonképp kutya farkot és a Kis-medve csillagzatot jelenti; a magyar Göncöl-szekere inkább a Nagy-medvére vonatkozik.

Szentem. Kedveskedő megszólítás. Érthetetlen, mért épen *szent*, mért nem aranyom, lelkem, galambom? De hát a népetimologia nem sokat okoskodik, mit is tudott volna csinálni a görög *kiszanth-ossz* aranyos szóból, melyet a hellén is használ édesgető szónak (*kiszanthidion*). A szittyá *szant om* (*szant om*) »aranyom« értelemben volt használatos, de mert a *szant* nyelvünkben elavult, a népetimologia igazított rajta. Szent szavunk kétségtelenül az ősgörög *szenn-*, h: *szenno-*, S hasonulva *szenn-* ige adj. verb. alakja: *szennt-* a tisztelt, a dicsőített; a hellénben *szenn-ossz* szent, tisztelt. A laikus a latin *sanctus* vagy olasz *santo* szóból származtatná, de itt *szanuktus* illetőleg *szanta* alakot várnánk. A latin és olasz alakokban csak a *t* azonos a magyar szent *t* képzőjével; azokban is az adj. verb. *t*-je van, de a gyök *sac-, sanc-* egészen más.

Száll. Mint láttuk, hellén megfelelője *hall-*, mely ősgörög *szall* alakból (sz = h) fejlődött, mint a latin *sali-o* is mutatja. Jelentése a hellénben ugrik, repül, a magyarban csak repül. De azért a jó nyelvérzékű kieri a száll igéből az ugrik jelentést is. Leszáll a ló-

*) Mint »ugar« megmaradt: *agriossz* műveletlen (föld), ugar.

ról, a kocsiról; dehogyan száll, leugrik! De azt már nem mondjuk, hogy leszáll a negyedik emeletéről, hanem lejön. Hajóra száll, a hajóba ugrik; persze régen még nem voltak kényelmes hajóhidak a kikötésre.

Röpít, repül, repes, repked. Röp-ít a hellénben *rip-* kilök, hajít, lö; *ripé* a horderő, a roham, a gyors mozgás; szárny. *Rip-iz-* mozgásba hoz, repes. A szem repes, repdes; a hellénben ugyanez a száll igével: *ophthalmosz halletai*. Más nyelvben nem akadunk ilyen észjárásra!

Tánc, düncöl. A tánc szittyagörög szó, úgy került be a németbe, s onnan az olaszba (danza). A hellénben *din-osz* körben forgás, kórtánc, -c dem. képzővel *dinc, danc* (v. ö. dib-dáb). Alakváltozata *dünc* (liszt lüsz), ebből *düncöl*: az ágyon táncolni, ugrálni s mint kiható az ágyat az ugrálással rendetlenségbe hozni (a görögben u. a. alak gyakran kiható és benmaradó jelentésű is). A latinban táncolni *saltare* ugrálni, az olaszban is *ballare* (görög: *pall-* ráz, forgat, ugrál, lebegtet). Ez a szó megvan a kunban is egész sereg változatban: *pallol, pelleget* = ráz, *pálmafa* = rezgő nyár, *pallos* = a suhintó stb. És még akad olyan tudós (?) ember is, aki komolyan hiszi, hogy a tánc szó német jövevény, mikor a németben ez egy elszigetelt, árva szó, nincs neki még csak egy mostolája sem. A magyarban pedig olyan nagycsaládú szó, hogy ugyan gondot ad a tudósnak, valamennyit egy fedél alá összeterelni.

Must. Ez is szittyavándorszó! A hellénben *massz-* zúzni, nyomni; (*mad-tosz*, dissimilatioval) *massz-t-osz*, S *massz-t* a kipréselt, a zúzott. Tchéa a szittyagörög *massz* a must, jelentése a kisajtol. A dunántúli besenyő dialektusokban egész tisztán megmaradt a görög *massz-* és pedig számos alakban: *musz-ol*, *musz-kol*, *maszt-ol*; mindannyi jelentése: zúzni a szőlőt a kádban. A latinban *mustum*, az olaszban *musto*, a németben *most*. A német aztán a szittyából átvett *most*-ból csinált *mosten, mosteln* (muszolni) és *mostler* (taposó) alakokat, mintha az adj. verb. *t-*-je a tőhöz tartoznék. Ha a *most* eredeti, saját alkotása lett volna, úgy *mossen* v. *mosseln* alakokat várnánk, de még ebből is *gemost* v. *gemossell* jelentené a mustot. Maga ez az egy példa is — több száz közül — eléggé mutatja, hogy mi nem vettünk át a németből szavakat. De még a latin *mustum* sem saját alkotás, mert onnan is hiányzik a *massz-* görög ige megfelelője. A hellén meg éppen egészen más szóval fejezi ki a mustot (*gleükosz* édes, édes bor). Nyilvánvaló tehát, hogy az átadó csak a szittyagörög (magyar) lehetett, vagyis az ősgörög alak csak ott maradt meg egész családoszul. Különben is a borra, szőlőre vonatkozó összes szavaink görög eredetűek.

Baj, bajosan, bajol (bajlódik). E három szó három külön gyökből sarjadt. Nagy tévedésben vannak nyelvtudósaink, mikor azt hiszik, hogy egy az eredetük, s hozzá még — szláv!

Lássuk az elsőt. Alapja egy görög indulatszó: *boa! boé!* hiatuspótlóval *boja! boj!* Ezt kiáltották a szittyá-görög pásztorok, ha a nyáját megtámadta valamely ragadozó vagy rabló, hogy segélyül hívják társaikat. *Boa-* lármát üt, kiabál, fenhangon hív, a szittyában hiatuspótlóval és *-l* gyak. képzővel *bojál*, régi nyelvemlékeinkben: *bajált* (kiált). Tehát *baj van!*

Boé a görögben nemcsak láрма, segélykiáltás, hanem a csatazaj, sőt maga a csata, a küzdés is, s végül a segély. Baj, régiesen *boj* a mi nyelvünkben is harcot, küzdést jelent, a biráskodásnál duellumot. De itt már hatással volt a szóra egy másik alak: *pai-üt, vág, sebez.* (Valószínű, hogy a görög ige szintén a *boa*-ból sarjadt.)

Bajolni, bajlódni jelentése 1. harcolni; ez nem tartozik ide, hanem a baj tőhöz; 2. dolgozni; 3. közösködni, nemzeni. A görögben megfelel neki: *poje-* 1. munkálkodik, csinál; 2. nemz.

Végül *bajos-an* (alig, nehezen): *bajosz* kicsiny, csekély; mint határozó *bajon* egy kevésbé. V. ö. alig *olig-osz* kicsiny, csekély; *oligon* kevésbé. A *bajos-an -u* (-on, -an) módképzővel, s ugyanez a módképző a görög *baj-on* szóban is.

A szláv a sok alakból mindössze csak a küzdést jelentő *baj* vagy *boj* szavunkat vette át: *boj* pugna, kampf. És akad még nyelvtudós, aki vitatni meri, hogy mi vettük át a szlávból a *baj* szót és a magyar paraszt egy görög szótár segítségével kalkulálta hozzá a többi jelentést. Difficile est satiram non scribere!

Csata. A hellén *szlad-* (-ion, -iosz) eredetileg egyenest, szilárdan állót jelent; a *szla-szisz* nemcsak szilárd megállás, hanem az álláshely is, úgy mint *szladia*, S *csada* csatatér is; további jelentése kizadás, viszály, majd sereg, csoport. A magyar csata szó mellékjelentése is sereg, csoport, s ezzel a jelentéssel ment át a szlávba a szó, míg az eredeti *harc, viszály* jelentést itt nem ismerik. De nyelvtudósaink szerint mégis mi vettük át a szlávból a szót és a magyar paraszt a görög szótárjából kereste ki hozzá a harc jelentést.

Rokka, targonca, taroglya, saroglya, sarok, torok, rohan, sarkal, róka. E szavaink mind egy gyökből sarjznak s ez a hellénben is meglévő *trokha-* körben forog, gyorsan gördül, kerek, fut, rohan. A szittyá öt tövet alkotott belőle: 1. az eredeti *torok-*, ebből metathésissel 2. *trok-*, 3. *t = sz* (s) cserével *sark-*, *sorok-*. 4. a kezdő *t* ellengyússal *rokk-*, s végül 5. a *k* ikresítésével *rokk-*.

Jegyezzük meg, hogy a hellén is e töből alkotja a szekér szavát (*trokhélate*-szekeret hajt), a motollát (*trokhilia*), a borzot (*trokosz*), mely ép oly gyors futó, mint a róka, mellyel gyakran egy lyukban is tanyáz; s végül itt is jelenti a futást, rohanást, üzést vagy sarkalást és sok mindent még, ami kerek.

A rókka: a gyorsan pergő, a pergő rokkal! A németbe is átment a szó a szittyából: rocken. A targonca *burgón* partic. alakból *-ca* dem. képzővel szintén a gyorsan gördülőt jelenti. A sarok, sark vagy sork mint tiszta tö jelentí azt, amin valami megfordul, körben fordul, tehát az ember sarka, az ajtó sarka. A saroglya (-lya dem. képző) lécajtó, mely ép úgy körben fordul, mint a szekér hátulso végén levő sarogja. De már itt a rácsszerkezet, mint ismertető jel, belopózik a szó fogalmába, és a taroglya sok helyen, főleg Szegeden, már létrát is jelent. A torok, tork: kerek, kerek nyílás szintén a tiszta tö mint a sarok; a kenyér sarka a kenyér karéja (*khoreja* köralakú); roha-n *rokha-*, S *roha-n -u* pillanatnyi képzővel úgy a magyarában, mint a szittyában.

Borús, borít, komor, homály, szomorú, morc. Borús szavunknak hellén megfelelője *maurosz*, S *m = h*, *baurósz* homályos; *mauro-*, S *bauro-* elliomályosít, láthatatlanná, észre nem vehetővé lesz, tehát *borít*, *leborít*. Elborul az idő, a nap és a kedélyünk is; a hellénben is *maurosz*, S *baurosz* komor, szomorú. Aki leborul, az elrejtí az arcát. A hellénben van egy régibb alakja a szónak: *amaurosz* és *amaur-*; láttuk, hogy a kezdő *a-* mint hangsúlytalan elkopott. A szittyában még régibb alak is van: *szamauro* és *sz = h* *hamaur*, melyből *komaur* alak fejlődött. Komor, komoly; homaur homály *r = l* cserével.

De az *m*-es alak is megvan nyelvünkben: morc és mord a hellén *maurosz* vagy *maur -c* illetőleg *-d* dem képzővel. És a mord változatainak szinte végtelen sora, ebből csak a mord-ul ígét emeljük ki.

És még akad nyelvész, aki szerint e nagy szócsalád alapkövét, a *boris*-t a törökből vettük volna át egy *fellehelő* (??) *buru-* deken igéből!

Áld, áldoz. Átok. Az *áld* szavunk két fő jelentésének megfelelően két külön gyökből származik. Az egyik jelentése *segíteni*, »áldjon meg az isten!« annyi mint »segítsen meg az isten!« adjon minden jót, főleg egészséget (jó egészséget kívánok!), s ezzel kapcsolatosan üdvözlés is: légy üdvöz! Ennek megfelelője a hellénben *althe-* segíteni, gyógyítani; *altheisz* üdvös, egészséges, heilsam. De egész más az értelme annak, ha azt mondom: »áldjuk az urat!«. Ennek a görögben megfelel: *ajd-* (*aide-*) tisztel, tisztelve fél és *acid-* (*ad-* aláírt iotával, tehát eredetileg *ajd-*) énekel, magasztal.

E kettő: *ajd* tisztel és *ajjd* magasztal egy gyökből is származnak. Őseink tehát még így mondták: »*áld*-jon meg az isten!« és »*ajd*-juk az urat!«. Az l: j csere közönséges nyelvünkben.

Kétségkívül közrejátzott még egy harmadik görög alak is: *ald-* (*ald-ain-*) növel, naggya, erőssé tesz. Az *áld-oz* gyak. képzős alak, jelentése az istent magasztalni, megengesztelni (engesztelő áldozat!): *ajd-* megengesztel is; v. ö. *édesszencsozz* megengesztelt. Az isten megengesztelése pedig hajdan áldozatok bemutatásával történt.

Mit szóljunk ahhoz, hogy akad; olyan nyelvész is, aki e szavunkat az *ad* igéből származtatja. Persze elmulasztotta a szittyagöröggel való egybevetést. Ez a nyelvész még tovább is megy. (E bölcsességek akad. kiadványban található meg!) Szerinte az *átok* is az *áld* származéka, hivatkozik a latinra, ahol *sacer* szent és elkárhozott. Hogy a *rokon* népek észjárása sokszor egyezik, az természetes, láttuk a hellén *hodosz* és a latin *via*, a hellén *atr-* és a magyar *ér*, a hellén *szpa-*, a magyar *szop* és az ugor **szobo-* jelentésénél. De hát előbb el kellett volna ismerni a latin-magyar *rokon-ságot!* Különbben is *átok* szavunknak van a hellénben szabályos megfelelője: *atukh-ia* baleset, sorsüldözés, istentől való elhagyatottság, szerencsétlenség, sikertelenség, szóval minden elképzelhető rossz!

Létezik. A nyelvérzék egybekötötte ezt a *lesz* igével, pedig valószínűleg külön gyökből eredő szó. A hellénben *alélliz-*, a szittyában *létiz*, mert a kezdő *a-* mint hangsúlytalan elkopott (*athara* dara); jelentése: igazán van, megvalósul, lesz. A lét *aléth-cia*, *S lét* a valóság, a valódi állás. Különbben nincs kizárva, hogy ez a *lét* a *lesz* igénk alapja, th=*sz*, de hatással volt a *lesz* kialakulására a görög *esz-omai* lesznek. Lásd az igehajlításnál.

Éjszaka, étszaka, észsak. Itt is két külön gyök hatása észlelhető, innen a nagy bizonytalanság. Ét-nap, ét-világ = éjjel-nappal; tehát az *ét* ellentéte a világnak, a napnak, vagyis a sötét; *aith-ossz*, *S ai* = *é ét* fekete; a hellénben is *szkolossz* sötétség, éj. Van nap-szaka és ét-szaka. Az éjszaka eredetileg *ejt-szaka* (v. ö. *étő éjtő*, ugyanezen görög szóból: a gyújtó, mert *aith-* gyújt).

A másik görög szó, melynek hatását a magyar alakoknál éreztük: *hészukkha*, *S észuka* csend és nyugalom (csendes jó éjszakát! »Éj van, csend és nyugalomnak éje van.«).

Árnyék a kunban csendes hely; *cirénikosz*, *S met. árnekossz* csendes, de a magyarban árnyékos. Tehát az észsak az árnyékos oldal, ellentétben a déllel, a napos oldallal.

Kéneső. Igen gyakori eset a szittyában, hogy egy szó több szó hatása alatt keletkezik, mint láttuk az éjszakánál is; közbejátsszik itt az analogia és a népetimologia is.

Érdekes példa erre a *kénese* szavunk. Egyik-másik nyelvtudósunk elhamarkodottan ezt is török szónak sejtette. A higany, mint ismeretes, tisztán nem igen fordul elő, hanem kénnel vegyesen: a kénese elnevezés tehát igen találó. A kén jelentése gyulékony: *kai-meggyul*, partic. *kaiön*, S *kéön*. Másfelől a kénese cinnoberből állítják elő, s ez görögül *kinua-bari*; *bari* nehezet jelent, mert a higany a legnehezebb ásványok közé tartozik, tehát nehéz kén. A cinnober kén és higany vegyület, s így érthető lesz a kén (kin) szavunk keletkezése is. Az ősgörögök Ariménia és Kappadócia kénesebányáit művelték.

De a nép nem ismerte a higany előállításí módját, s érthetetlen volt előtte, hogy mit tartozik ahhoz a kén, kin. A nép csak azt látta, hogy a higany igen mozgékony, nyughatatlan valami. A kin szóban tehát a *kin-* mozog, nyugtalankodik, reng szót sejtette, s vagy ebből vagy a *kinüss-*, partic. *kinüsszó* alakjából való a *kénese* vagy *kénessé*, ami tehát mozgékonyt jelent. A szittya népetimológiát tehát folytatta a magyar.

A népetimológiát azonban nem lehet lebecsülni. Igaz, néha szemmel láthatólag naiv, de egészben véve fontos tényező a szóképzésnél és gyakran igen talpraesett alakulásokat mutat fel.

Hajadon. Sok szó etimonjánál tehát azért nem jutunk kielégítő eredményre, mert nem egy, hanem két, sőt néha több szó játszik közbe a szó kialakulásánál. Ezekre nézve, azt hiszem, még a négyötezer évvel ezelőtt élt tudós táltosok se tudtak volna útbáigazítást adni. Ilyen szavunk például a *hajadon*.

Hogy a szíves olvasó fogalmat alkothasson magának az itt elmondottakról és arról, hogyan is beszéltek négyezer évvel ezelőtt szittya őseink, hallgassa meg az én álmomat. Nem köznapi álomról van szó, hanem arról, mikor azt a tüprengést, amit az ébrenlétben megkezdtünk, a félálomban szinte tudattalan folytatjuk.

Tehát oda vetődtem a négyezer év előtti Szittya földre, szittya őseink közé. Mert előzőleg épen a *hajadon* etimonjával bajlódtam, felhasználtam az alkalmat, hogy most őseink tudósait interjúholjam meg a kétséges etimon felől.*)

Először egy táltost kerestem fel, s így szóltam meg szittya nyelven:

•Tü, didaktosz teltoz! inunt-thi ekh, hoti mi hozs szofa: hojadon?• —

Te, tudákos táltos, mond-d meg, hogy mi az a szó (szava): hajadon?

A táltos gyanakodva nézett rajtam végig, s aztán megbotránkozva felelt:

•Ó tü pultak talan embir! Eüge kanli voj didni tütik üt. De flerko pater ekhfer. Erejde!• — Óh te boldogtalan ember! Igen kandi vagy tudni titkot. De Herko páter megver. Eredj!

De addig könyörögtem neki, míg végre meglágyult. •Nu háte ekhmunto. No hát megmondom.

*) Az itt közölt szittya beszélgetés minden szavát megtalálja a szíves olvasó a megfelelő nyelvtudósoknál a kiköveketetett alakokkal együtt. Az ősi grammatikai formákat is mindenütt szigorúan betartottam.

És aztán a ceremóniák nagymestere részletesen kifejtette, hogy már az ősidőkben szokásban volt, hogy a szűz a lobogó haját leengedte, betakarva vele a feltett bájait. Az asszony azonban már kontyba kötötte a haját, kevésbé levén szemérmes. A görögben *khajta* a lobogó haj, módképzővel *S hajton* lebocsátott hajjal; *hajdon* alak megvan a székelyben.

Többet is akartam tudni, felkerestem tehát a garabonc diákok. Ott ült a háza tornácán, pálcikákra rováásokat vésvé. Megszólítottam:

»Hédűsz hjedző kúr em, munth-ti ekk, hoti mi hosz szofa, hojaddon? — Édes jedző uram, mond-d meg, mi az a szó: hajaddon?

A hivatalokban már akkor se nyájaszkodtak; azt mondja:

»Tü, did atlan hodekxon, kul-thi ekk!« — Te tudatlan idegen, halld meg! És ő, a törvénytudó röviden megmagyarázta, hogy *hojaddon* azt teszi, hogy egyedül, magánosan élő, tehát akinek nincs párja. Szóval: háztartásbeli.

Még az igrichen volt némi reményem. A konyhója előtt ült és a cithe-ráját hangolta.

»Iszten állh-é ekk, ikrousz koma! Mi üt mivejsz?« — Isten áldjon meg, igric koma! mit mivelsz? »Kitherázó.« — Citerázok. És én előadtam, mi járat-ban vagyok.

És a költő, a négyezer év előtti Lantos Sebestyén, a *krousz-lürése* vagy lantverő vagy *ikrousz*, az igric, aki énekét hangszeren kíséri, mint igazi póéta adott útbaigazítást.

»Kedvesz bendek em! Hajdon hoszon ajden, székhünlő.« — Kedves vendégem! Hajdon hason (hasonló, annyi mint) *ajden* szegénylő, (*Ajde-no-sz* szemérmes.)

A három megfejtő közül melyiknek volt igaza? Valószínűleg mind a háromnak egyformán.

Nyelvünk! legalsóbb rétegei.

A testek általános tulajdonságai.

A nyelv legalsóbb rétegeibe tartozó szavak, az alapfogalmak nevei a legbiztosabb útmutatók két nyelv közt a rokonság megállapításánál. Alig is találunk nyelvünknek alsó rétegeiben olyan szavat, melynek alakilag és jelentésre nézve tökéletes mása meg ne lenne a hellén nyelvben. De a műveltség terjedésével újabb és újabb fogalmak merülnek föl, ezeknek elnevezésére új szavak kelletek. A dialektus tekintetében már egymástól elvált két nép külön-külön alkotja ezeket a neveket: de a gyököket, a töveket a szittyá is, a hellén is gazdag ősi nyelvükből meríti. Például székér a hellénben *harma* az összefoglalt, a szittyában ez a *járóm*; a székér szót pedig a szittyá az *ekh-* egyik alakváltozatából, a *szekhé-* (h: *szkhé-* **szekhé-*) igéből *-r* képzővel alkotta, jelentése tehát: a hordozó, a szállító eszköz.

Az egész és részei. Részekre osztás. Az itt következő táblázat egymagában is elég bizonyíték lenne a magyar és hellén rokonság megállapítására.

való, valóság	<i>holo-sz</i> , S h = v <i>volo</i> egész, osztatlan; <i>ta hola</i> , S <i>voló-g</i> a mindenség, az egész világ; ug: vol'g
egész (testes, vaskos)	<i>hügiész</i> egész-séges, ép, sértetlen
rész-el, részekre oszt	<i>rassz-</i> ráz; szétűz, oszt, részeli; <i>i</i> told. <i>raiss-raiss-losz</i> , S <i>rész-l</i> szétűzött; v. ü. rest rezs
rész	<i>thrup-</i> , S <i>torup-</i> széttör
darab-ol	<i>thrombo-</i> , <i>thrombo-sz</i> darab; l: rumpo
drombol, rombol	<i>thrup-ossz</i> , S <i>torup</i> darab
darab	<i>thrupossz</i> , S metath. <i>türpe</i> kis darab
törpe	<i>fther-</i> ront, pusztít; <i>thraü-</i> , S <i>tarü</i> tör
tör	<i>thraüma</i> , S <i>tarüma</i> , <i>tarüme</i> töredék
törme-l-ék	<i>outa-</i> üt; <i>onté-szisz</i> , <i>onté-sz</i> ütés
üt, ütés	<i>vag-</i> , (ag-), <i>szfag-</i> vág
vág	<i>szkhidz-</i> , S <i>szakít</i> ; <i>szkhadz-</i> , S <i>szakad</i> reped
szakít, szak-ad	<i>szkhadz-</i> , S <i>has-</i> has-ít
has-ít	<i>drop-</i> , S <i>rep-</i> leszakaszt
rep-eszt, rep-ít	<i>kop-</i> üt, kopog
kop-ol, kop-og	<i>kniz-</i> S <i>niz-</i> vág, lecsip; nyír rhotac!
nyisz-ál, -ent	<i>priz-</i> , S <i>ris-</i> fűrész, reszel; <i>priss-losz</i> reszelt
resz-el	<i>priz-</i> S <i>piriz-</i> fűrész
fűrész-el, fűríz-el	<i>rag-</i> , S <i>n</i> -toldó <i>rang-</i> rongyol
rong-ál, rongy-ol	<i>rak-ossz</i> , <i>rag-ossz</i> , S <i>rang</i> rongy
rongy	<i>rago-</i> szétszaggat; tép; <i>tróg-</i> rág
rág	<i>rég-</i> , S <i>n</i> -toldó <i>reng</i> dobog, basad; <i>rék-tész</i> föld-rengés
reng, reng-et	<i>rék-szisz</i> hasadék, repedék; <i>rég-</i> hasít, tör; <i>rég-ma</i>
rög	<i>szakha-</i> , S <i>szaka-</i> hasít, szúr; szálla lamdac.
szálka, száka	<i>rész-</i> hasít, repeszt; <i>n</i> : reissen
rés	<i>thrau-</i> , S <i>taru-</i> széttör; <i>fther-</i> v. ü. derál; <i>athara</i>
dará-l, tarál	dara, clav. <i>fathar</i> , S <i>vatar</i> , h = v <i>hatar</i> v. ü. hadar (= csépel, kotor, darál stb.)
örö-l, ölöl	<i>ale-</i> ölöl, öröl; -l gyak. k.
tarho-nya	<i>trákhuz-sz</i> , S met. <i>karhu-</i> darabos, egyenetlen; v. ü. tarka, mely eredetileg egyenetlen, nem egyforma, nem egyenes, kétszínű is! M. Tájsz.
szak, szaka	<i>pszaka-sz</i> egy kicsiny rész; egy szakasz
csak	<i>pszaka-sz</i> kis rész; C. F. szt. szerint is a kicsi-ből
csékély	<i>pszek-ossz</i> szemecske, -ly dem. k.
csupa, csupán	<i>koupho-sz</i> , S k = cs <i>csupa</i> csékély
szikra (szemernyi)	<i>pszikhro-sz</i> szemernyi
sik-ál (dörzsöl)	<i>pszikh-</i> simít, ledörzsöl
flkarc (kicsi)	<i>pszik-sz</i> , <i>pszikar-ion</i> morzsa; -e dem. k.; inkább hanges.: <i>pszikar pikarsz</i> , v. ü. pszel szelp
pici, piszi	<i>pszci-sz</i> , S <i>pszci</i> morzsa
kicsi-ny, kis	<i>szkhidz-</i> apróra vág; <i>szkhidz-ion</i> , S <i>kics-in</i>
apró, t: oprak	<i>brakh-ussz</i> , S <i>abrah</i> kicsiny, apró
por, porszem	<i>paur-ossz</i> kicsi; <i>paur-ion</i> parányi
pirinyó	<i>püriné</i> mag, magszem
szem (kicsi)	<i>pszammé</i> , <i>pszamé</i> homokszem*)

*) Az al- és felh. alakokra nézve v. ü. h: *pszakasz* és *pszekasz*.

semmi	<i>pszammit-on</i> homokszemeeske
homok (-k dem. k.)	<i>pszamo-sz</i> homok, hamu, S sz = h <i>hamo</i>
szemét, szemiet	<i>pszamath-ossz</i> por; roppant sokaság; annyi mint a szemét! innen számos és nem a számjegyből!
számos	<i>pszamosz</i> homok, por
tömén-telen	<i>tkamin-ossz</i> számos, S <i>tanin talan</i> szám-talan
minyur-ka	<i>minu-ossz</i> kevés -r és -ka kies. képzők
minuta	<i>minutha</i> rövid pillanats
morzsa	<i>mor-ion</i> részecske; <i>meris- osztz</i> ; <i>merisc</i> rész; r és sz közt gyakran kicsik a magánh., v. ő. <i>verisz</i> vers, <i>kparisszo</i> koporsó
vers (darab)	<i>merisc</i> rész, m = v
makula	<i>mék-on</i> , S <i>dör mák mák</i> ; -ula dem. k. makula mákszemnyi; v. ő. mag-szem
oszt, oszt-ol	<i>issé</i> egyenlő rész; <i>aisca</i> rész; ug: <i>osza</i>
feles (számos)	<i>ple-on</i> , S <i>pele</i> a fülös szám, a nagy tömeg

Némileg ide sorolhatjuk még a következő szavakat:

alig	<i>olig-ossz</i> kevés, kicsiny
magas	<i>megass</i> nagy, magas
alacsony	<i>olids-ón</i> , S <i>olieson</i> kisebb, esckélyebb
óriás, orijás	<i>oross</i> hegy; <i>orijasz</i> hegylakó. A hegy és az óriás fogalma sok népnél ugyanaz. Riesengebirge
hóri-horgas	<i>orgunajoss</i> , S <i>orgus</i> üles, ölnyi
otromba	<i>atropo-sz</i> otromba; <i>m</i> a <i>b</i> előtt járulékh.
vaskos	<i>fuszkossz</i> polhos hús, vastagbél
terepes (vaskos)	<i>szelcipossz</i> erős, szilárd
vastag	<i>baszlag-ma</i> támasztó gerenda
vékony, -ít	<i>mékun-</i> nyújtani, m = v <i>szfiko-cülüss</i> karcsú
hosszas	<i>hosszossz</i> oly hosszú; <i>cüge hosszossz</i> igen hosszas
termet-es (nagy)	<i>thermotéssz</i> erősség, nagyság
szűk	<i>szűkh-no-sz</i> szoros, szűk, sok, gyakori stb.; egy elav. <i>szűkh-</i> igéből
nehéz	<i>nécssz</i> megterhel; (<i>ne-</i> megterhel-ből)
könnyű, könnyig	<i>kinün-</i> ingadoz; <i>kinüg-ma</i> a lebegő; v. ő. kinne
súlyos, sulyk	<i>hok-té</i> , S h = sz <i>szolk</i> sulyok; a nyelvrészek -k dem. képöt sejtve, lett a sulyokból suly és sulyos
gyenge, zsenge	<i>teug-</i> meglágyul; t (d) = gy; t = sz (zs)
savány	<i>sspan-ossz</i> , S <i>szopan</i> , <i>szoban</i> nélkülöző, hiányt szenvedő; v. ő. sopán-kodni

Egyenes, görbe, kerek. Itt is feltűnő az egyezés.

egyenes-ít, igenes	<i>ithün-</i> egyenesít; d (t) = gy
arté (egyenesen)	<i>orthén</i> u. a.; arté székely szó
kör, kar, lora	<i>gür-ossz</i> kör; <i>khor-ossz</i> kör, körtánc. kar
gür-get, gur-ít, gyűr	<i>guro-</i> guet, zerekit (a téstát a gyűrűsnél)
görbe, görbít	<i>grüpo-sz</i> , S <i>gürpo</i> görbe; <i>grüpo-</i> görbít
gömb, gömböc	<i>künb-ossz</i> b. b. edény, bendő (gömböc); ide tartoznak még gömböc, köblös öblös, öböl, kebel és ölibe
golyó	<i>szkoli-ossz</i> , S <i>koljó</i> görbe, kör alakú
golyóz	<i>kül-</i> hengerít, partic. <i>külő-n</i> és az előbbi!

karika, kerek kampós	<i>kriko-sz, kirko-sz</i> kerek, karika <i>szkambosz, gampszossz</i> görbe; <i>kampé</i> görbülés; v. ü. <i>kampicsoroclott gampiszor</i>
kankalékos (görbe) kup-or-odik kupa, kupac	<i>ankalikosz</i> görbe; <i>hankalék</i> horog is <i>kup-</i> hajlít, guggol <i>kupho-sz</i> görbeség, edény, púp; <i>kupacos</i> dimbes- dombos; innen még: <i>kupak, küp, kupás, kupás-</i> <i>vas</i> stb.
kunkoro-dik zsugoro-dik gör-és haj-ol, ug: kajl csukló kör-nye-z, gör-nye-d göngyöl, guggol	<i>ankulo-</i> görbed; <i>ankura</i> horgony <i>suguro-</i> (olv. <i>szuguro</i>) összegörnyed <i>gür-osz</i> görbe; <i>-os</i> dem. k. <i>kla-</i> , S <i>kal-</i> megtör, meghajlít; v. ö. <i>kalász</i> <i>kukhlen-</i> S k = cs <i>csukló</i> körbeforgó <i>gür-osz</i> , S <i>gür-ne</i> dem. alakból <i>göngül-</i> kerekít, gömbölyít; <i>guggol-</i> kerekít; v. ö. csüng csügg; gyöngy is innen <i>periagé-sz</i> köröskörül hajlott, görbe <i>kuklo-sz</i> karika, minden köralakú; v. ö. <i>kuglóf</i> <i>ankó-u</i> görbület; <i>kankó</i> = 1. <i>kampó</i> , horog, 2. <i>mankó</i> ; végül a <i>mankó</i> = <i>kampó</i> és <i>fogantyú</i> ; van <i>bankó</i> alak is; tehát a kezdő <i>m, k, b</i> já- rulékhang
pörge kugli mankó, kankó	<i>korak-sz</i> horog, holló; ugor: <i>kólak</i> holló; h. <i>esörü</i> <i>khoreja</i> kör <i>sztrougulo-sz</i> , S <i>isztrougul-ik</i> kerek, kikerekített; <i>-ik (osz)</i> képző <i>szkoli-osz</i> , S <i>koli</i> görbe, elcsavart; a <i>palócban</i> meg- van az ősi alak is; <i>skuli</i> = <i>kancsal</i> ; v. ö. <i>strabosz</i> görbe, esavart és <i>kancsal</i>
horog karéj isztrougalik	
kuli (görbe)	

Egész sereg szavunk tartozik e gyökhöz: *kuli*, *csuli*, *csuri*, *csula*, *csuliga*, *kolup*, *kajla*, *csajla*, *kusza*, *kajsa*, *kajács*. Jelentésük többször homályos, össze-
folyó; általában görbe, görbeszarvú, kurta, megsonkított, kurtafarkú, apróra
nyírott, lekonyult, ferde. A görög eredetiek segítségével tisztázhatjuk e zavaros
szócsoportot. *Kolo-sz* csontkaszarvú, *szkolio-sz* görbe, *kullo-sz* meggörbült; *kolou-*
csonkít, *kurtít*; *kolouraiosz* kurtafarkú (*kol oura*); *kolob-osz* megsonkított
kolop; *kouri-asz* nyírott hajú; *kouro-sz*, *koró-sz* gyermek, síheder, fi, tehát
k = cs »*surí*» a verébsí; *ganszo-sz* ferde, *kajsz* stb. *Kolop* (sílkó a kártyá-
ban) még a *klóp-sz*, S *kolop* szó hatása alatt, jelentése kópé, spitzbube. Tehát
a kópé a szittyában még klópé volt. Már többször említettem, hogy a szittyá-
ban is gyakran előfordulnak a metathetikus alakok is, tehát pl. *kolop* mellett *klóp*.

A színek. A színekre vonatkozó szavaink is mind görög ere-
detűek. Az ugorral csak két főszin,*) a fehér és a fekete egyező;
ami azt jelenti, hogy az *első* vegyülés idején még igen kezdetleges

*) Sokan — tévesen — nem tartják a fehéret és a feketét színeknek, mert nincs is
meg a szírványban. Amaz a fény sugar, az összecsége a színeknek, emez a fényhiány.
Ez azonban csak akkor lehetne igazolt, ha a természetben abszolút fehéret és feketét
találhatnánk; de van krétafehér, hófehér, fűfehér, kremszi fehér, szénfekete, szurokfeke-
te stb. Vagyis színek ezek, csakhogy finom színűrék kell hozzá, hogy észrevegyünk az ár-
nyalatait.

fokán állott a műveltségnek úgy a szittyá-görög, mint az ugor. Hiszen most is vannak vad népek, melyek csak ezt a két fősínt tudják a nyelvükben kifejezni.

A hellénnel közös a fehér, piros, a rőt, a kék, a szürke; a többi szittyá alkotás, természetesen görög tövekből. Míg a piros az égő tűz színe, addig a vörös a rozsdá után kapta a nevét: rozsdavörös; a sárga a sár után, épúgy mint a latinban is *lutum* sár és sárga. De úgy látszik, hogy csak a sárga régi alakja *sár* vagy *sári* származik a sárból; a sárga pedig nem kicsinyített alak, hanem a görög *argo-sz*, *S árga* fehér, ragyogó. A hellén *pszar*, *S szár* szürke is közbejártsonk itt, viszont a *pszér* alak kétségkívül megfelelője a *szür* vagy *szürke* szavunk. V. ö. szür-lud és a hellén *pszér* serogély; volt nyelvünkben *sír* alak is (Beszt. szj.). Általában jegyezzük meg, régen dialektusok szerint is változott a színek neve. A kiskun ma is kék cérnának nevezi a fekete cérnát. A zöld a fű színe, de gyakran halványársárgát is értettek alatta, épúgy mint a hellénben. A kék a gálic színe, de nagy szerep jutott a színek elnevezésében a virágoknak is, főleg a rózsának és az ibolyának — más nyelvekben is. Végül a szurok fogalma összeesik a feketeség fogalmával, mint sok más nyelvben is; a fehér pedig a tiszta, a ragyogó.

Igen érdekes a *hupi* és *dali* jelzők magyarázata a színeknél. Tájékozódjunk e tekintetben homályban hagy bennünket: a szavak eredeti jelentései rég feledésbe mentek már. A *hupi* valami határozatlan színt jelent: »láthatatlan színű«, a *dali* (alakváltozata *tuli*) pedig élénk színt.

A *hupin* megfelel a hellénben a *hupo*; igékkel, melléknevekkel összetéve a jelentése: kissé, némileg; tehát *hupopürrossz* hupipiros, vagyis kissé pirosas. A *dali dale-rossz* ügő; dalipiros tehát égőpiros.

fehér, fejeér, feir
fekete, feketés

far-ossz fénylő, tiszta; *fallér-ossz* fehér, fénylő
**peke* szurok; *peke-t'ossz* a szurokfelete; tövek: *peuk-*,
pitta-, *pik-*; l: *piccus* == szurok-felete; n: *pech*,
ol: *pecc*, *peg-ola*, ug: *pegde*

piros
vörös
rőt
sári, sárga

pürrossz tűzvörös
eürrossz, *S rürossz* rozsdá
ereüth-ossz, *S reüth* vörösség; *erüth-* pirosít
szar-ossz *S szár* szennét; a szemetet, sárt és ganét
ugyanaz a szó fejezi ki a hellénben is, pl. *kop-*
rossz, *tholossz*; n: *koth* sár és gané; magyarban is
sár bélsár is!

szür, zír, szürke
kék, keik

pszér, *S szír* szürke
glaiük-ossz, *S galük*, *gajük*, *gáük*, *göük* kék; *khal-*
ossz, *S kajk*, *kék* réz; *khalük-ossz*, *S gálic*

barna	<i>purito-sz</i> , <i>S purina</i> , <i>purua</i> vörhenyes; v. ő. hellén <i>pürrosz</i> tűzvörös és vörhenyes
zöld, zöldecs	<i>klóodész</i> , <i>S kh:h:sz</i> és met. <i>holodész</i> , <i>szolodész</i> , <i>szoidész</i> fűszint; v. ő. hold halovány!
halovány	<i>klóan-ossz</i> , <i>S holofján</i> zöldecs, halovány
riska (sárga)	<i>klrüsz-ossz</i> , <i>S hrüsz</i> , <i>rüsz-ka</i> arany-sárga
cigány (cigányfekete)	<i>szüligan-ossz</i> sötétszínű; a cigány szó szittyá ered.
fukó (lencseszínű)	<i>fukó-sz</i> , <i>S fakó</i> lencse, szeplő
hupi-piros	<i>hupo-pürrosz</i> kissé piros
dali-piros	<i>dale-rossz</i> égő

Erjedés, szenny. E fogalomkörben mintegy ötven tőszó egyezését találjuk meg a görögben.

büdö-s-it	<i>püth-</i> rothad; <i>bü-</i> , <i>S büde</i> bűdösít; b = m <i>miida-</i> rothad; l: <i>putere</i> bűzleni; ol: <i>putire</i>
bűz, üz, pöce	<i>püsz</i> geny; <i>püödész</i> genyes, bűdös; <i>océ</i> bűz, üz (székely al.), szag; ol: <i>puzzo</i> ; v. ő. <i>osótosz</i> bozótos; <i>oüszé</i> , <i>oüsz</i> szag; v. ő. bodza a szagos; üszög (rothadó fekély) is az <i>océ-büül</i> -k (-g) dem. k.
odvas, odu	<i>od-</i> bűzlik, rothad (tő: <i>od-</i>), v. ő. podvás
pudvás, pothás	<i>puh-</i> rothad; <i>puodész</i> rothadó, pothás
záp-ul, záp	<i>száp-</i> , <i>száp-</i> rothad; záp-fog eredetileg a korhadó fog; leghamarabb kezd korhadni
záp-erod-ik	<i>szápridz-</i> rothad; csámporodik n-toidó
seb, sebes (bűdös)	<i>szép-</i> rothad, genyed; v. ő. sebes turó = erjedt
seprő (bor-alja)	<i>szápro-sz</i> , <i>szápro-sz</i> rothad, szennyes; a seprő (besen) is ebből, tehát a szennyes; hellénben is <i>szar-ossz</i> seprő és szemét; seprő élesztő is borseprőből
cafra (szennyes)	<i>szápro-sz</i> , <i>S szápra</i> szennyes
cábar (mocskos)	<i>pszaphar-ossz</i> , <i>S szábar</i> szennyes
cefre (roth. gyüm.)	<i>szápro-sz</i> , <i>S szápre</i> rothadt
zavaros, zabaros	<i>pszapharossz</i> , <i>S szábarossz</i> szennyes; v. ő. <i>szobarossz</i>
peses, posha-d	<i>pszess-</i> érlel, puhít; savanyít, keleszt
pép	<i>pszé-ön</i> puha, főtt
szotyós	<i>pszathar-rossz</i> lágy, puha, <i>szatharossz</i> romlott
satra (satnya)	<i>szathro-sz</i> , <i>S szátra</i> gyöngye, beteg
szatyor (vén banya)	<i>szathro-sz</i> rozzant, erőtlen
ripat (szenny)	<i>rüp-ossz</i> piszok; <i>rüpódész</i> ripatos, piszkos
piszok, piszkos	<i>pisszikossz</i> szurkos; piszok lehet elvonás vagy -k dem. képzős alak a <i>pissza</i> szurokból
szur-ok (dem. k.)	<i>szar-ossz</i> szemét, piszok; v. ő. szurkos = piszkos
szurtoz (piszkos)	<i>szaro-</i> beszennyez; <i>szarotossz</i> beszennyezett
sár, (bél)-sár	<i>szar-ossz</i> szemét, piszok; a németben is <i>koth</i> sár és gané, a hellénben is <i>koprossz</i> , <i>tholossz</i> szemét, sár, gané
pecsétes	<i>pisszódész</i> vagy <i>pisszódossz</i> szurkos, beszurkolt
mocsk-ol, mocsk	<i>muszakh-</i> beszennyez, gyaláz; <i>muszag-ma</i> piszok
maszatos	<i>muszag-tossz</i> , hasonló <i>muszaltossz</i> piszkos
maszat-ol	<i>muszalt-</i> bepiszklát; v. ő. <i>mia-</i> , <i>miass-</i> bepiszkol
mocsaras	<i>muszar-ossz</i> szennyes, piszkos

iszap	<i>szépsz (szap-), S iszap</i> rothadó
máli-ik, mál-ik	<i>malassz-</i> lágyít; tő: <i>malakh-</i> , S -ak = -ó <i>máló</i> szétmáló; v. ő. málé (bamba), melák stb.
lágý	<i>laga-rozz</i> , * <i>laga-</i> lágyulból; v. ő. <i>lag-óu</i> lágyék és üreg; <i>lagarozsz</i> is lágý és üreges; v. ő. <i>klid-</i> lágyul
szemét, szemet	<i>psamath-oss</i> por
respe-d-t	<i>presbü-sz</i> üreg, vén
polos (büd.), palozana	<i>pélossz</i> sár, posvány; <i>olossz</i> , <i>szpílossz</i> szenny
palaj, palé (mocsár)	<i>palaj-ossz</i> régi, ó; <i>pélossz</i> , dór <i>palosz</i> mocsár; l: palus
páll-ott, pál-ik	<i>palajo-</i> avul
pimpós	<i>peupe-lossz</i> avult, korhatag; v. ő. <i>pepón</i> elérett
puruttya (ronda)	<i>porde</i> , <i>porta</i> rondaság
penész, pinész	<i>pinossz</i> szenny, rozsdá; a hellénben penész, rozsdá, szenny ugyanazzal a szóval van kifejezve, pl. <i>eurossz</i> , <i>azé</i>
rossz, rozsdá	<i>iosz</i> , S <i>josz</i> j = r <i>rossz</i> rozsdá, mérég; v. ő. józan rózan*)
ev, év (geny)	<i>iosz</i> , S hiatusp. <i>ivo</i> mérég, rozsdá, rothadás; evese-dik = elmérged a seb; évődik, ivelődik = mér-gelődik
totty-adt (puha)	<i>stadsz-</i> csepeg, le hull, rozrant, düledező; v. ő. totyako lonha járású; v. ő. szotyog (hulladoz)
savanyú	<i>zummo-</i> savanyít; <i>zummo-sz</i> , S m = v <i>zumánó</i>
som (igen savanyú)	<i>zum-mé</i> savanyúság
sömje (ingovány)	<i>zummo-</i> poshad
semnic-d (rothad)	<i>zummo-</i> poshad
zsöm-lye	<i>zum-mé</i> élesztő; <i>zummo-</i> megkel; tehát megkelt; v. ő. fánk; a zsenile szó sok nyelvbe eljutott a szity-tyából
acsi, acsari (sav.)	<i>okszü-sz</i> , S <i>ocsü</i> , <i>ocsi</i> ; <i>oszér-ossz</i> , S <i>ocser</i> ; l: acer
ecet	<i>okszüt-éssz</i> , S <i>oszüt</i> , <i>öcöl</i> ; l: acét-um
korhad	<i>ikhórroc-</i> gennyed; r = rh <i>Pürrosz</i> Pirrhusz
kóros (beteg)	<i>ikhór</i> geny; kezdő i- hangsúlytalan, elkopott
korom	<i>kor-</i> seperni; <i>koróna</i> szemét; v. ő. füstös = szenny-nyes, <i>króna</i> , S <i>koróna</i> szín, máz; a fekete festéket koromból csinálták, mint gyakran ma is!
lim-lom	<i>lümá</i> piszok, hulladék
motyó (lím-lom)	<i>mokhto-sz</i> , S <i>molto</i> hasznavehetetlen

A tűz.

A tűz fogalomkörébe tartozó szavak a nyelv legalsóbb rétegébe tartoznak, hisz már az ősember ismerte a tüzet. Rendkívül érdekes, hogy még a *kő* szavunk is ide sorolható, mert jelentése a gyújtó; tehát a kova, a csíholó csak alakváltozata a kőnek. Magától értetődik, hogy az idetartozó összes szavaink görög eredetűek. A tűz jelenti a lobogást, dühöngést; úgy is mondjuk: a »lobogó«

*) Különböen volt az üsgörögben egy *rossz* (tő: *róto-*) szó is; ebből rotha-d és hellén *eü-rossz* rothadás, rozsdá, penész, szenny. *Eü* összetételben: igen.

tűz vagy tűz >dühöngött*. A *thū-* (*thū-szisz*) azonban a hellénben az áldozás is; itt a tűz inkább a *pūr*, mely többől nekünk is számos szavunk van.

tűz
kő (tűzkő)
kova
csfol, csajol
kúna (acél)
ejt, ejtő (tűziltő)
ég, ing (ug. alak)
lingol, lang
lobog, lampog
lámpás
fák-lya
csillog, csilag
világ-ít, villog
vtlágos, villogó
nap, nop
süt
sütét
fény
pörk-öl
pir-ul, pir-ít
perzs-el
forró
pörnye
parázs, purás
forráz, főráz
füröd-ni
főz, fő
pattog (a tűz)
pezs-eg
pezseg (fő)
füst, fős, füstöl
hevl-t
piszkál (tűzet)
rotyo-g
szipor-ka
szí-t (tűzet)
pór, por, por-hely

thū- lobog, dühög; *thū-szisz*, S *thū-sz* lobogás
kaū- (*kai*) éget meggyújt; S *kō* égető, gyújtó
u = v *kan*, S *ka-* gyújt, tehát gyújtó
kai- meggyújt; k = cs *csaf*, *csahē*; v. ű. csalán
kuano-sz, S *kúna* sötétkék acél
ajth- gyújt; *ajth-eisz* szikrázó
feng- világol, fénylik; a magyarban nem u-toldó
flago-, *flag-* ég; *flag-ion* láng; u-toldó
lamp- világít, lobog, lombog
lampasz u. a.
pruk-t fáklya; n: sackel
szelage- fénylik; van csellag alak is!
flag-, S *flag* világít
flageosz, S *flag-osz* fénylő
ap- süt; kezdő n-ről lásd 33. lapon
nith-, S *hūt*, *sūt* gyújt, ég
aith-osz, S *sūt* előgett, fekete; v. ű. *szkott-oss*
fain-, S ai = é *fēn* fénylik
phrag-, S *phūg-* pörköl, pirít
pūro- éget, gyulad; *pūreū-* u. a.
prēth-, S *perth* th = sz *persz* égni; *prēcsisz* égés
pūro-eisz, *pūro-sz*, S *pūro* tüzes, forró
pūr-in-ossz tűzből való; v. pūr-nye den. képzővel
pureusz tűzgyújtó
puriaz- gőzfürdőben melegít
pūriadz- gőzfürdőben izzad
főz- pirít, süt
patage- csattog, reccsen, zúg; v. ű. ostorpattogás
szphūz- pezseg
pepsz- főz
fűssza láng, lob; *szfűszd-* forr, pezseg
heū-, S *heū* vagy *hev* (u = v) perzsel
episzkalen- tüzet szít, odakapar
rotte- pezseg
zapur-ossz igen tüzes, égő; (*za-pur* = szí-por)
za- él, lobog; -t képzővel éleszt, lobogtat
pura v. *puré* tűzhely; par-hert alak is volt a szittyá-
ban, hert *heszt-ia* tűzhely, sz: r rhotac.; n: spar-
herd kétségkívül népetim., mert a *pūr* (*pur*) nincs
meg a németben

Ezzel ki is merítettük a tűz fogalomkörét. Egy tekintet e táblázatra, értelmes ember tisztában lesz a magyar-görög rokonságot illetőleg. Hasonlítsuk össze a tűzre vonatkozó szavainkat bármely nyelv idevonatkozó kifejezéseivel, alig találunk egy-két megfelelést. E szócsoporthoz ugyan melyik szavát tudnánk levezetni a német

feuer, brand, licht, schein, stern, flamme, gluth, loderasche, glühen, lodern, sieden, kochen, rauchen, dampfen, funkeln, sprühen, kläffen, prasseln, gähren, flimmern, pranzen, rösten, bähnen, blinzeln, glimmen, leuchten, anzünden szavakból?!

Száraz.

A tíz fogalomkörével összefügg a száraz fogalomköre.

száraz	<i>kscéross</i> , S dörös szárossz száraz
száraz-t	<i>szeirasz-</i> , ei = é <i>szérasz</i> szárazt; <i>szeiriosz</i> forró; <i>Sciriusz csillag</i> a tündöklő
szikl-ad	<i>pszikkh-</i> szárad; l: <i>sicco</i>
asz-ik, asz-al	<i>as-</i> szárad, aszal; <i>aszé, asa</i> asz-ly (dem. k.)
teped (aszik)	<i>sztaphido-</i> aszút csinál; v. ü. töpödt szülő
szikár	<i>iszkkal-eosz</i> , S <i>szikhal</i> száraz; v. ü. iszakra szikra
szegény	<i>iszkhair-</i> , S <i>szikhúr</i> soványít, gyöngít; szegény eredetileg a sovány, gyöngé, beteges; v. ü. <i>aiszkhüné</i> szégyenlés
vazska, poszka	<i>iszkh-</i> , S <i>riszkh-</i> soványít, gyöngít
kopár	<i>kapur-ossz</i> száraz
avar, av-ik	<i>av-</i> , S <i>av-</i> szárít; lásd 28. l. az av családját!

Járás, mozgás, pihenés.

Nincs a magyarhoz fogható nyelv, melynek annyi kifejezése lenne a járásra, mint nekünk.

mozog, bozog	<i>bibaz-</i> , S <i>baz-</i> megy; a szittya-magyar nem kedveli a szótagketítőzést; v. ü. korog <i>korkorugebain</i> , S ai = é, h = m <i>mén</i> mén
mén	<i>ba-</i> v. <i>(bi)baz-</i> megy
má-sz, mász-ik	<i>hié-</i> , S <i>jé, jó</i> mozog, megindul; h = sz <i>szie, sie-t</i>
jő, siet	<i>leip</i> , S <i>leip</i> eltávozik, elhagy, ellép
lép	<i>fudz-</i> fut; <i>szpend-</i> siet
fut	<i>creid-</i> nyomul, hévvel fog hozzá, tódul (megered); a szittya alak nem <i>i</i> -toldó: <i>cred</i>
neki ered	<i>erejde!</i> credj! kotródj!
eredj!	<i>takha</i> gyorsan, hamar; <i>tak' erejde!</i> tak-eredj!
takarodj!	<i>erkl-</i> jön, ide jön
érk-ez	<i>air-</i> , S <i>ér (haire)</i> utolér stb.; lásd 12. l.
ér	<i>keleith-ci-</i> utazik, vándorol
költöz	<i>kkóre-</i> felkerekedik
kere-kedik	<i>threk-</i> , S <i>terk</i> sietni; <i>théra-</i> törekedik
töre-kedik	<i>kel-</i> felszerken, buzdul
kel, felkel, útra kel	<i>kelle!</i> (kel-j-e) mozogj, indulj!
kelj, kélj innen!	<i>plana-</i> , S <i>palan-</i> u. a.; <i>plank</i> , S <i>palank</i> tévelyeg
holyon-g	<i>hadoure-</i> úton les; kőborgó = csavargó
kódorog, hódorog	<i>apallng-</i> elmegy; kezdő <i>a-</i> hangsúlytalan, elkopott
ballag	<i>oud-ossz</i> (olv. <i>üd</i>) út; <i>hodo-sz</i> oda van, elment,
út, útag	bódul, elbúdu (eltéved) szintén innen!

barang-ol	<i>parag-</i> , S <i>u</i> -toldó <i>parang</i> létúton vezet v. megy
botáz, bot-ol	<i>ptai-</i> , S <i>poté-z</i> , <i>polá-z</i> botlik; v. ő. <i>szpa</i> szopa
bice-g	<i>pezeti-</i> gyalogol
kullog	<i>kullo-sz</i> sánta; <i>khólo-</i> biceg
tántor-og	<i>tantal-</i> u. a.; <i>tantaru-sz</i> reneget
rohan	<i>trohha-</i> , S <i>u</i> -toldó <i>roha-n</i> fut, siet; <i>ró-</i> rohan, mint <i>u-</i> (- <i>an</i>) toldó <i>róan</i> , hiatuspótlóval <i>rohan</i>
tódul	<i>thoadz-</i> , S <i>tód-</i> előrohan, siet; innen »szalad«, »halad«; <i>th:</i> <i>sz:</i> <i>h</i> és <i>l</i> hiatuspótlóval
lődörgő (támolygó)	<i>léitargo-sz</i> álomkóros, alattomos; lődörög elvonás
ödö-ng, ögye-leg	<i>hodcü</i> , <i>üidcü-</i> vándorol; <i>d = gy</i>
bandu-kol	<i>baüi-sz</i> , S <i>u</i> -toldó <i>baüi-</i> megy; <i>l:</i> vado megyek
vándu l, vándor-ol	S <i>baüi-</i> megy, vándorol; <i>b = m</i> , - <i>or</i> képző
flangir-oz	<i>plankh-</i> bolyong és <i>langare-</i> késik
takarodó	<i>tekhurroto-sz</i> siettető; v. ő. tárogató <i>thorag-</i> riaszt, tehát riasztó, riadó!
fár-ad (megy)	<i>fer-</i> , <i>for-</i> mozog, fut, elvisel; <i>n:</i> fahrenheit; v. ő. <i>brad-</i> , S <i>barad</i> <i>b = m</i> <i>marad</i> lassan tesz, késik
jár	<i>air-</i> , S <i>ír</i> , <i>jár</i> (dóros al.) elindul, valamiben eljár; v. ő. jártányi ártányi ereje (palóc)
lanka-d	<i>langadz-</i> késelkedik; <i>l:</i> languescit lankad
kustor-og (kószál)	<i>husztere-</i> elkészik, későn jön
kaléz-ol, kolézol	<i>szkholac-</i> késik, henyel
porosz-kál	<i>poriz-</i> útnak indít, keres
tip-eg, tapos, tipor	<i>szübe-</i> tapos; <i>tüpo-</i> nyom (tipor)
csörte-t	<i>krate-</i> , S <i>korte-</i> , <i>csörte-</i> csörögget
folyta-t	<i>fojta-</i> gyakran, folyton megy; iskolát látogat; v. ő. <i>l:</i> <i>frequentare</i> gyakran látogat
gyere!	<i>deüri!</i> <i>d = gy</i> <i>gyeüri!</i> gyere, ide! <i>deü-te</i> gyi te!
pusztulj!	<i>szpeuszeon!</i> siess! (<i>szpend-</i> siet); <i>n:</i> spudel euch!
rajta!	<i>erejde</i> , <i>rejde!</i> rajta!
harapódz-ik	<i>herpudz-</i> terjed, harapódzik
ki-támbás-kodik	<i>tuubosz</i> sir; támbáskodik: súlyos betegségből ki-lából, a sírból jó ki; a gödörből kimászik, tá-pázkodik
kalimpá-l (bukik)	<i>kolimba-</i> bukik
buk-ik	<i>kup-</i> , S hanges. <i>puk</i> guggol, lehajlik, kuporodik
bukfencez, bukfetty	<i>kubisza-</i> , S <i>buk(v)iszt</i> bukfenc
bukdát-csol	<i>kubita-</i> , S hanges. <i>bukda</i> előrehajolva
hanyatt, hanyattá	<i>kata-nóton</i> , S <i>ha(ta)nóti</i> hátulról, hanyatt
esik	<i>pez-</i> esik
süpped, huppad	<i>hüphidz-</i> lepad, sütyed
bill-en, bill-eg	<i>pall-</i> ingat, inog; <i>a:</i> <i>i</i> csahol esihol
himbáll	<i>hübball-</i> aláfordul, aláhajlik
csimbal-ódiik (hintáz)	<i>szümpall-</i> ingat, lök, lebeg; v. ő. himbáll; <i>szün</i> , együtt, karöltve; csimba (hintá) hibás elvonás csimballó helyett
hinta (-ta, -da dem. k.)	<i>klin-</i> hajlik, oldalra dől; <i>klin-idion</i> ágy, gyalog-hintó; <i>l</i> kiesésre: plundra pundra
pelle-get, pall (ráz)	<i>pall-</i> ráz, lebegtet, hajt; pall szór is!

röp-ít, ripsz-rapsz	<i>rip- (ript-)</i> hajlt; »ripsz-rapsz« <i>rip-, ripsz-izs</i> ide-oda lökdös, hány-vert
rip-rop	<i>rassz-</i> taszít, lök; <i>roizz-</i> lebegtet, ráz
ráz	<i>rompe-</i> körben forgat, hajlt, lebegtet; r:l rostat lostat; lóbita, lombita (hinta), -da dem. képző; v. ö. <i>ropé</i> billenés; de lóbita (lógó, fityegő):
lóbá-l, 'rmbál	<i>lofo-sz, lofidion</i> sörény; -da (-ta) tem. k.
pereg	<i>szperkk-</i> gyorsan mozog
pereg (a dob)	<i>periag-ut-</i> harsog
forog	<i>orkhe-</i> sebesen mozog, táncol; v. ö. orkán
rüg, kirüg	<i>ercug-</i> kihány, kivet; kezdő <i>e-</i> hangsúlyt, kiesett
A mozgás ellentéte a pihenés;	lássunk itt is néhány szót.
pihe-n	<i>pañ-</i> nyugszik, pihen; <i>h</i> hiatuspótló
nyugszik, nyüg-	<i>kuók-</i> (<i>knossz-</i>) alszik; <i>S nosszó</i> alvó; nyoszo-lya; v. ö. <i>nuk-sz</i> éj; <i>nukta-z</i> nyug-ik; <i>nuk-sz</i> nyugat
dő-l (lefekszik is)	<i>dñ-</i> alászáll, lenyugszik
kucor-og, kuss-ol	<i>kuussor-oss</i> odu v. <i>kuss-</i> kuckó, kusz
bűjik, bűll	<i>pkóte-</i> elbűvik
hál	<i>halu-</i> magánkívül van, henyél
alusz-ik	<i>alussz-, alu-</i> magánkívül van, henyél, álmos; <i>alusz</i> restség, henyélés; <i>alu-ma</i> álom
bóbisk-ol	<i>banba-, banba-szk-</i> szendereg; - <i>szk-</i> gyak. k.
fészök	<i>hészükh-oss, S h : v</i> <i>vészök</i> nyugalmias, háborítlan
szék, szik	<i>hészükh-iosz</i> pihenő; kezdő szótag hangsúlyt., kiesett
északa, éccaka	<i>hészukhia, S</i> <i>eszaka</i> esend és nyugalom
ül	<i>ül-, ül-</i> összegörbed, összehúzza magát
rest, rast	<i>rasz-oss, réisz-oss</i> tunya; <i>rest-ol</i> = pihenés (székely szó)
henye	<i>kenz-oss</i> henye
here	<i>kheré-sz</i> alávaló, hitvány
halog-at	<i>helku-</i> húz-von, halogat; itt nem - <i>gat</i> a képző!
hári-gál (halasz)	<i>auri-z, S</i> <i>ári-, hári-</i> holnapra halaszt; v. ö. <i>hárít</i>
hári-nap (holnap)	<i>auri-on, S</i> <i>hári</i> holnap

Ide tartoznak még: hely-*cz sztel-*, *S sz = h* *hel-* állít, helyez; áll a *sztel-*ből dór al.; — lomha *mólu-sz, S* hangcs. *lóma* lomha; — veszteg, veszték *hészükh-é* csendesen, mozdulatlanul, *h = v*; — áta-bota (imígy-amúgy) *onthe-izs* scimmittévő.

Beszéd, hang.

Ép oly gazdag e szócsoport,	mint a járás fogalomköre.
hang-z-ik, kong	<i>klang-az-</i> hangzik; <i>klang-é</i> hang; v. ö. plundra
harang-oz	<i>S kalang-az-, l = r</i> <i>karang-az</i> züg, cseng; v. ö. <i>farang</i> üreg; <i>l = h</i>
zeng, cseng, peng	<i>h'hang-, S</i> <i>th = sz</i> <i>szeng</i> züg, hangzik; <i>teug-er</i> zügő
dong, döng-et	<i>j,hong-, S</i> <i>toug</i> harsog, dörög, züg
dano-l	<i>tono-</i> hosszúra nyújt, erőködik; igen találó szó!
dan, danu	<i>tono-sz</i> hang; megfeszített, cröködés

gajd-ol	<i>aéjd-, ajít-</i> énekel, dalol; kezdő <i>g (k)</i> járulékhang
kurja-nt	<i>gauria-</i> , <i>S gaurja-</i> örvend
éne k (-k képző)	<i>aine-</i> , <i>S éne-</i> dicsér, magasztal, 6l. l.
rik-olt	<i>S frt-, rt-, elav. -k</i> főnévképzővel h: <i>frik-sz</i> borzalom; <i>S ri-</i> ből ri, rikit, riog, riad, riaszt; v. ő. rém (<i>ríma</i>)
kiabál, bajált	<i>ék-boa</i> , <i>S ki-boa-l</i> , <i>ki-obál</i> u. a.; <i>boa-</i> , <i>S bojált</i>
hi	<i>ai-</i> , <i>S hi hi</i>
ordf-t	<i>orthi-udz-</i> lármáz
bög	<i>múka-</i> , <i>S m = b bög</i> bög; <i>mük-é</i> bögés
bömbö-l	<i>bombe-</i> tompán hangzik, mormol
büg	<i>brükh-</i> ordít, züg; <i>brukhia</i> mély hang; v. ő. brügó
illároz (vigad), láрма	<i>hilaro-</i> vigad; <i>S ilar-ura</i> ujongás, láрма; kezdő <i>i-</i> hangsúlyt., elkopott; n: alarim, lárin
dall	<i>thall-</i> vig, jól érzi magát
dörömbö-l	<i>thorübe-</i> , <i>S u-toldó thorümb-</i> lármáz
ék-telen, ékhe-tetlen	<i>ékh-é</i> zaj, zengzet; tehát éktelen, nem zengzetes
duruzs-ol	<i>thro-</i> , <i>S tor-</i> zajong; <i>torosz</i> zsbongás; v. ő. darázs
morog	<i>szmarage-</i> zajong
mormol	<i>mormur-</i> mormol; n: murmel-n
korog	<i>korkoruge-</i> korog; a kettőzött szótagból az egyik a magyarban clesik
csörte-t	<i>krote-</i> , <i>S kort-</i> , <i>csorte</i> csörögtet
csörög, zürög	<i>szürig-</i> süvölt, füttyül, csicsereg, cseng
csicsereg	<i>pszilüir-is-</i> u. a.; th = sz (cs)
szisz-eg, sus-og	<i>sziz-</i> sziszeg, susog; <i>S dóros sziszé-</i> sist-er-eg
besz-él	<i>baz-</i> beszél; v. ő. kavar kever
beszéd	<i>müszüit-</i> beszél, <i>S böszid-el</i> ; tehát a beszéd elvonás <i>S böszüel</i> igéből
pösz-lt	<i>müsz-</i> , <i>S m = b bösz-</i> siketes hangadás az orron át
mond	<i>mutk-eü-</i> , <i>S u-toldó muut</i> mond; v. ő. mutat
vall	<i>ball-</i> vall; b = v bakog yakog; ug: <i>val</i> szó
hebeg	<i>abake-</i> némának, gyermekesnek lenni
selyp	<i>pszell-osz</i> , <i>S hanges. szellp</i> selyp
makuka, kuka	<i>muko-sz</i> néma, buta; süke-bóka is innen: m = b
mako-g, bako-g	szintén a <i>muko-sz</i> szóból
meke-g	<i>meka-</i> u. a.
lári-fári, láré-faré	<i>lére-</i> fecseg; <i>fluare-</i> csacsog
szó, szav	<i>pszofo-sz</i> hang, nesz
re-gel (mondogat)	<i>re-</i> mond; regel regél; rege hibás elvonás!
retye-t-öl	<i>réth-</i> mond, <i>S adj. verb. rath-</i>
trécs-el	<i>trüdz-</i> , <i>S tröcs-</i> fecseg, cirpel; trücs-ök is innen!
hahot-áz	<i>kakhadz-</i> , <i>S hahat-áz</i> kacag; ha ha! <i>ha ha!</i> kacag <i>S kit = sz kassa-</i>
halk	<i>holk-osz</i> halk; halkan = lassan; csuszva-mászva
kerepel, csörömpöl	<i>krcmbal-is-</i> , <i>S krcmbel-</i> kelepel, zörög; k = cs
neszel	<i>no-</i> néz, figyel; *néz* inkább a <i>no-</i> többől <i>s-</i> gyak. képzővel; nesz elvonás, mint a csendesből a csend; tehát a neszel tk. nem is a hang fogalomkörébe tartozik

A munka.

Mennyi szavunk van a munka fogalmára is: munkál, dolgozik, bajol, bajlódik, vesződik, fáradság, erőködik, küzd, csinál, cselekszik, mivel, alkot, épít, tákol stb. és itt is mily természetes az egyezés a hellén megfelelőikkel.

erő, erőködik	<i>erő-</i> erős vagyok; <i>erő-é</i> minden erőszakos mozgás; <i>erő-ma</i> az erős hely, erőd
bajol, bajlódik	<i>poje-</i> munkálkodik, csinál; 105. l.
munka, munka	<i>mogo-ss</i> munka, munka; <i>mogia-</i> munkál, <i>n-</i> toldó; <i>makh-</i> küzd; <i>makh-é</i> , <i>makha</i> küzdés, munka; <i>mokhte-</i> küzd, fáradság; <i>n:</i> machen
müvel, müvelt	<i>mü-</i> , <i>S</i> hiatusp. <i>müve-</i> l oktat, rejtelmekbe beavat
műhely, méhely	<i>mék-k-oss</i> mesterség, segédeszköz, gép; <i>-ly</i> dem. k. vagy a hely kezdő <i>h-</i> -ja beolvadt az előtte levő <i>kh (h)</i> -ba.
műk-öd-ik	<i>mék-k-</i> (- <i>ana-</i>) készít, tervez
gyárt, járt	<i>artü-</i> , <i>S</i> <i>járti</i> összeilleszt, elkészít
szerek-eszt, szorg-os	<i>erg-adsz</i> , <i>S</i> dör <i>ergesz-d</i> készít; a szó elejéről <i>v</i> vagy <i>h (sz)</i> kopott el; <i>n:</i> werk
tesz (csinál)	<i>ktiz-</i> művel, csinál
te-sz (helyez)	<i>the-</i> (tithémi törzsalakja) tesz, helyez; <i>-sz</i> képző; v. ö. <i>tét-el</i> ; <i>thét-ossz</i> föltett, állított
rak, rag-ad	<i>drag-</i> , <i>drakh-</i> (<i>drassz-</i>) megragad, dolgozik; v. ö. rak-ás <i>drakh-</i> , <i>drag-ma</i> egy marok
épü-l, ép-it	<i>aipüsz</i> , <i>S</i> <i>épü-</i> magas; épít tehát magasít, magasbit; <i>aipü-dné-tosz</i> , <i>S</i> <i>épidmé-n</i> fent épült, építmény? (<i>démé-</i> töve <i>dém-</i> épít)
kész-it	<i>szektiössz</i> kész; eszköz-öl <i>S</i> <i>észektössz</i> eszköz
csin-ál, csinál	<i>the-</i> , <i>S</i> <i>n-</i> toldó <i>theu-</i> <i>th = sz (cs)</i> <i>cseu-</i> készít; <i>tekhna-</i> , <i>S</i> <i>szkhna-</i> művészileg csinál
vége-z	<i>hége-</i> igazgat, intéz; <i>h:</i> v. 30. l.
csele-kedik	<i>sztele-</i> állít, helyez, fölkészít
dolo-g	<i>douteu-</i> szolgál; <i>doulik-ossz</i> szolgai, dolgos; v. ö. dülő (szolga) <i>doulo-ss</i> u. a. a kun szavak közt
ták-ol	<i>tenlik-</i> készít, csinál; <i>S</i> <i>ták-ol</i>
ipark-odik	<i>hüparkh-</i> elkezd, szolgálatra készen áll, használatos*)
durá-l (nekidurál)	<i>dra-</i> , <i>S</i> <i>durá-l</i> cselekszik, tevékenyen munkálkodik
fár-ad	<i>fer</i> , <i>S</i> dör <i>far-</i> (<i>for-tosz</i>) visz, hord, hajt, rohan
cip-el	<i>szpa-</i> , <i>S</i> <i>szap-</i> cipel, 12. l.
hur-col	<i>szur-</i> , <i>S</i> <i>sz:</i> <i>h</i> <i>hur-</i> hurcol
visz, húz	<i>oi-</i> , <i>ojsz-</i> , <i>S</i> <i>visz</i> v. <i>husz</i> vienni (<i>oisz-tosz</i>)
száll-it	<i>sztelk-</i> , <i>S</i> dör <i>szall-</i> fölkészít, elhoz
hor-d	<i>fore-</i> , <i>for-</i> hord; <i>f:</i> <i>h</i> , 29. l., <i>fortiz-</i> hordoz

*) V. ö. *prak-*, *S* *iprak-* met. *ipark-* (*prassz-*) tesz, üz, folytat.

Szerszámok, eszközök.

Itt csak a legegyszerűbb szerszámokat soroljuk föl; azokat, amelyeket már az ősember is használt. Ilyen volt például a balta; ezt eredetileg a vadászatnál használták s úgy dobták, mint az indiánok a toniahavkot; innen a neve: *paltosz*, S *palla* a hajított; a hellénben is hajító dárda *palton* (*tu palla*). A kés a kéz után kapta a nevét, eredetileg »kézbeli« volt; a hellénben is a kézi kés *en-kheir-idion*; a *kheir*, S *kéz* dem. alakja.

balta	<i>palto-sz</i> , S <i>palla</i> a kidobott (fegyver); <i>platé</i> , S met. <i>palla</i> széles lap, ált. lapos eszköz
kés	<i>kheir</i> , S <i>kéz</i> kéz; kés a kézi szerszám; v. ő. <i>en-kheir-idion</i> a kézi kés; v. ő. kez-d, kez-el, kez-es
szeker-ce	<i>szagar-isz</i> bárd
bár-d	<i>bar-usz</i> súlyos; nehéz fegyverzetű; -d dem. k.
pörö-ly	<i>szphüra</i> pöröly; -ly dem. k.; v. ő. fur-kó (kalapács)
kalapá-cs	<i>khalap-sz</i> acél, vas; v. ő. vasverő
küllü (törő)	<i>küli-</i> hengerít; ebből görfa; külö-nc (tuskó)
gerenda, girinda	<i>külinde-</i> , <i>küliud-rosz</i> henger, görfa; S I: r <i>gürinda</i>
karó, harág	<i>kharak-sz</i> karó; -ak = ó, 21. l.
kuruk-lya	a <i>kharak</i> -ból -lya dem. k.-vel; szénvonó pózna
póz-na	<i>oz-osz</i> ág; kezdő <i>p</i> (<i>b</i>), 31. l.; -na dem. k.; v. ő. bozótos <i>ozólosz</i> ág-bogas
istáp (bot)	<i>sztup-osz</i> , S <i>isztíp</i> bot, rúd; hangs. 2. szótagon
rúd	<i>ri-</i> hüz; <i>ri-tór</i> hüző, szekérrúd; -d dem. k.
sulyok, sulykó	<i>holko-sz</i> , S <i>szolkó</i> sulykó; suly elvonás
bot	<i>tup-</i> üt; <i>tup-asz</i> kalapács; bot hangs. alak
kopis (sulykoló)	<i>kopisz</i> (<i>kop-</i> üt) ütő, gyitok, szablya; v. ő. kop-ja
tőke	<i>tüko-sz</i> kőtörő; <i>tükiz-</i> követ farag, tőkecszt (fúr, belever)
eszköz	<i>szeküosz</i> , S <i>eszeküsz</i> eszköz
ék	<i>ék-é</i> hegy, él; <i>ak-isz</i> , <i>ék-isz</i> minden hegyes szerszám
szeg-cz, hegy-cz	<i>lhég-</i> , S <i>szeg</i> , <i>heg</i> élesít, hegyez; th = sz (h), a szittya alak nem tőhangnyújtó! <i>süg-osz</i> összekötő
pecek	<i>passzak</i> pecek; v. ő. kavar kever
cölöp	<i>készülph-ion</i> sadarabka; <i>szkolopsz</i> cölöp
doro-ng	<i>doru</i> fa, gerenda; <i>sztéring-</i> támasz, rúd, »düring«
deszka, doszka	<i>diasszhisz</i> széthasztott; <i>dasz</i> fenyő, fenyőforgács
fűrész-el, fűrész-el	<i>prí-</i> , <i>prisz-</i> , S <i>pirisz-</i> fűrész; reszel a <i>prisz</i> -ből
furó	<i>oruk-sz</i> , S <i>voruk</i> furó; 21. és 30. l. n: bohren
ár	<i>ár-isz</i> furó
bak	<i>pég-na</i> , dór <i>pag-</i> állvány; bak a keresztállvány
bakó (sulykoló)	<i>pakhu-sz</i> vastag, vaskos
bak (sulykoló)	<i>pag-ion</i> tömör, vaskos
bak (hurok)	<i>pag-isz</i> hurok, tör
üsttöril, eszteró	<i>hesztoro-</i> cövek, rúdszeg; üsttörü horgasszeg
strófol, sróf-ol	<i>strof-</i> csavar; <i>strof-osz</i> csavart, stróf
lajtorja, létra	<i>kleithria</i> rácsos (ajtó), 91. l.

lapát *plat-l*, S *palat*, hangcserével *lapat*; v. ö. lapályos palájos

köszörű, küszürü *készü-ro-sz*, S *küszüro* (*készü- dörszöl*) csiszoló

A többi, e fogalomkörbe tartozó szavat lásd az *Ipar* c. fejezet alatt.

A test és működése.

Nyelvtudósaink szerint a legerősebb érv ugor rokonságunk mellett a testre vonatkozó kifejezéseink egyezése. Pedig az egész mindössze tíz szó, míg a göröggel való megfelelések száma jóval felül van a kétszázon.

Mi sem mutatja jobban az ősgörögök intelligenciáját, mint az a tény, hogy a fej, ész, szív, szem eredetileg elvont fogalmak, s csak később lettek e szavak konkrét jelentőségüekké.

A fej, fű a hellénben *fü-é*, *fü-szisz* tehetség, ész; v. ö. jófejű *eu-füé-sz*, S *jeu-füjé*. A szem, szöm *thüm-osz*, S *th=sz szüm* a lélek, a gondolat, az akarat, a kívánság; kedély, érzélem, szeretet, bátorság, merészség, indulat, harag; mindezen érzelmek kifejezője a szem, a lélek tükré. A szem beszél, óhajt, eped, szeret; nyájas, majd haragos. A *thüm-osz* vagy S *szüm* jelenti a szívet is; az ugorban még *süm* (m=v); de a magyar »szű« alaknak inkább megfelel a *pszükh-é*, S *szüh* lélek, szív, kedv, bátorság, értelem. *Pszükh-*, S *szüh-ál* zihál, lehel, fű, léleklzik; a hellén *anemosz* szél, fuvás a latinban már *animusz* lélek; a görög *zél* (*zél-osz*) szél a németben *seele* lélek. A lélek (ug: lili, lil) szintén fuvást, léleklzést jelent; lele-dz-ik (piheg, eped) a hellénben *lilai-*, S *lilé-* leledzik, piheg, sovárogo. Még az ész is *ae-szisz*, S *vész*, *ész* fuvás, tehát a lélek, az értelem. (V. ö. még *eiszón*, *eszón* benn levő, mint a hellén *egkefalosz* a fejbéli, vagyis az agyvelő.) *Aiszth-*, (*a-*, *ae-*), S *ai=é* és rhot. *ért* lehel; *aiszth-an-* észrevesz, érez, megért; *aiszthé-szisz*, S *érté-sz*, *érszé-sz* érzés, érzék, ismeret, értelem. Az agyvelő *agkhi-muelon*, S *angyi-velő* a hellén *agkhi-noia* értelem és *ankhi-nousz* okos mintájára.*) Különben már maga a *muelon* a hellénben nemcsak velőt, de agyvelőt is jelent.

Általában az ész (esz) szavunk több szó hatása alatt keletkezett**, közrejátszott még pl. a hisz (hinni) ige is. A hisz (hit) megfelelője a görögben *eid-*, *vid-*, l: *video* látok, tudok***). V=h, d=sz

*) *Agkhi* (olv. *ankhi*) jelentése: közel, s így *agkhi-noia* eredetileg lélekljelentő, aztán éles elme, értelem. Az agy (angyi) alak a szittyában olyan képzésű, mint az »ángyi«, mely szintén *ankhi* (vagy *angü-sz*) = közeli, rokon alakból való. Angyi a legtöbb kun dialektusban nem határozott jelentésű, általában rokoni, vagy valamely rokonnak a feleségét jelenti.

***) Ész-szerző *aicsa*, S *écsa* ami illő, helyes, jogos és méltányos.

****) Hinni – vélni; *videtur* az a véleménye; *dokod* vél, hisz, gondol. *gignozód* észrevesz, tud, gondol, vél.

változattal *hiss*, v. ö. *hiss-tör*; tehát a *hissztor* szóban a tő *hiss* nem egyéb, mint a magyar »hissz«. A görög filológusok szerint a *vid* tő *d*-je *t* előtt változott *sz* hanggá, de v. ö. a latin *vid-e* alakot a *visum* alakokkal! Tehát a parancsoló módban: *hid-ü vid-thi*, v: h *hid-thi*, *isz-thi* (*hissz-thi*), vagyis a magyarban a *d t (d)* előtt nem hasonult el *sz* hanggá.

Míg a »né-z« igénk tisztán a görög *noé*-gyakorító képzős alakja (né-z-és *noé-szisz*), addig a »lát« levezetése kissé bonyolultabb. Eredetileg a jövőbe való látást fejezi ki (lát-nok, álom-látás). Ósrégi mitológiánk szerint a jövő rejtélyének megtudása úgy is történt, hogy bizonyos szer bevételével az ember tetszhalottá lett, *elrejtözött*. *Lanth-*, *lalth-*, *lélth-* elrejtözni; *léth-* szittyásan *leit r:l rejt*; v. ö. létő lejtő, lóstat róstat. A székelyben »lát« mellett van »lánd« alak is! Különbösen van a hellénben a magyar »lát«-nak más megfelelője is: *la-* rápillant, ránéz; ez esetben a lá-t-t képzős alak, mint pl. a *sie-t* (*hie-* S *sie-* 32. l.).

Mínthogy az ősgörögben nem igen fordult elő *t*-el kezdődő szó (lásd 91. l.), az *t* előtt gyakran *v (f)* hangzó volt, épúgy, mint az *r-* kezdetű szavaknál: *láng-ol flogo-*, * *flongo-*; *flangiroz langare-*; *flóta loto-sz-* stb.; tehát a *léth-*, S *lejt* is eredetileg *flejt* szittyásan *felejt*, amínthogy *léth-* nemcsak rejtözni-t, hanem felejtetni-t is jelent.

fej, fű	<i>fű-é, fű-szisz</i> ész; <i>eu-fű-ss</i> , S <i>jeu fűjé</i> jó fejű
szív, szív, szű	<i>thüm-oss</i> , S <i>th = sz szüm</i> lélek, szív; <i>ng: süm</i> ; <i>m = v</i> ; szű alakra: <i>pszükh-é</i> , S <i>szüh</i> lélek szív
szem, szőm	<i>thüm-oss</i> , S <i>szüm</i> lélek, kívánság, kedély, bátorság, harag stb.; tulajdonképen ezen érzelmek fészke
zihal	<i>pszükh-</i> , S <i>szüh-ül</i> lehel, fű, léleklizik
lele-dz-ik	<i>lilai-</i> , S <i>lilé-</i> , <i>lilé-dz</i> leledzik, pilleg, sóvárog
ész	<i>né-szisz</i> , S <i>ész</i> fuvás; v. ö. <i>anemosz</i> szél és <i>anumuz</i> lélek; <i>eszó-n</i> , <i>eszó-n</i> bentlevő; v. ö. <i>eu-kefalosz</i> fejbeni, agy
ért, érez	<i>aiztk-</i> , S <i>ai = é</i> és <i>rhoth</i> <i>ért</i> lehel, érez, megért; <i>aizthé-szisz</i> , S <i>érté-s</i> , <i>érszész</i> érzés, értelem
agy-velő	<i>agkhi-müelon</i> , S <i>angyi-vüelo</i> u. a. mint <i>agkhi-noia</i> értelem
hissz, hit	<i>eid-</i> , <i>vid-</i> , v: h <i>hid-</i> , <i>d:sz</i> <i>hiss</i> lát, tud; <i>hissz-tör</i> tudó
tud	<i>dida-</i> oktát; <i>didak-lossz</i> tudakos, tanult
tan-ul, tan-ít	<i>da-</i> , S <i>n-toldó dan-</i> tanul, tanít, tud; v. ö. tanú, 88. l.
vél	<i>ball-</i> , <i>blé-</i> . S <i>bél</i> , <i>vél</i> vél; v. ö. <i>oie-</i> , S <i>vie-</i> vél, -l gyak. közpövel
né-z	<i>noé- néz</i> ; <i>noé-szisz</i> né-z-és
vigyá-z	<i>anga-z</i> , S <i>viga-z</i> szemét ráirányozza; v. ö. figyel, ügyel
lát, lánd	<i>la-</i> , S <i>lá-t</i> rápillant, ránéz; <i>lanth-</i> , <i>lalth</i> elrejtözni; mint »rejtözött« a jövőbe látó
felejt	<i>léth-</i> , S <i>lejt</i> , <i>flejt</i> , <i>felejt</i> felejt; v. ö. flóta <i>loto-sz</i>

Á többi, a lelki jelenségekre vonatkozó szavainkat lásd hátrább, külön fejezet alatt.

kupa (fej)	<i>kubé, kuba</i> fej; l: caput, ol: capo, n: kopf
kopo-nya	<i>kuba</i> -ból -nya dem. képzővel
orr, orron	<i>riu, S orriu, vriu</i> -ből hasonulva; v. ü. <i>kampulorriu</i> kampós orrú; v. ü. orron-gat, orron-di
arc, orea	<i>risz, S arrisz, arsz</i> orr, (-c dem. k?) v. ü. <i>erisz</i> vers
pof-a	<i>óp-sz</i> arc; lásd 31. l.
fül	<i>pül-osz</i> nyílás, torkolat; v. ü. <i>sztoma</i> nyílás, száj
hall	<i>ku-</i> , S met. <i>ku</i> hall; ug: küle
száj, széle	<i>kheil-osz, S h = sz szil, száj</i> ajak, száj, szél
esz-ik, ét	<i>eszth-, el-</i> eszik
zab-ál	<i>dap-</i> , S d: z <i>zap-ál</i> felfal
iz-lel	<i>geüss-</i> u. a., lz <i>geüssisz</i> ; koszt <i>geusz-t-osz</i> izlelni való, n: kost; kóst-ol <i>geusz-t</i> -ből -l gyak. k.-vel; guszlus nem ősi szavunk, ét-vágy a helyes; szonij is italvágyat jelent
szomj	<i>thum-osz, S szum, epi-thumia</i> italvágy, kívánság; <i>epi-thume</i> igen kíván; <i>epi-thumiosz, S szumjossz</i> kívánó, italvágyó, szonijas
vágy-ik, vad-ol	<i>sfad-az</i> -hevesen vágy; d: gy, vadol = kíván
éhom, éjom, éhó	<i>éion, S éjon; éó-sz, S</i> hiatuspótlóval <i>éjó, éhó</i> reggeli, kora; <i>éhom-éhdé, éhom-ét</i> = reggeli; éh, éhség elvonás az éh-gyomor-ból
üz (szag)	<i>osé, oza</i> szag
iszmat, szimat	<i>oszmé, oszma</i> szaglász; <i>oszma-</i> szagol, szimatol
nya-l, nya	<i>khnan-</i> , S <i>nan</i> rágesál; <i>khnan-ma</i> nyalánkság, falat; nyal és nyel, mint kavár és kever; nyelv = nyelül, nyelő, mint könyű könyv
nyál	<i>szial-on, S szjal, j:</i> ny nyál nyál; <i>szjal-iz</i> nyál-az
pök, köp	<i>bék-sz</i> köhögés; <i>bég-ma</i> köp; n: spuck-en
tak-ony	<i>tak- foly; takón</i> folyó, folyós; <i>sztagón</i> csepp
könny, könnyű	<i>khonen-</i> ontani, S <i>khonc-sz</i> ont, könnyez
izz-ad, izz-ul	<i>ülí, S d:</i> z <i>íz- izzad</i> ; v. ü. <i>hüd- viz</i>
	V. ü. <i>idz-ad, tehát vid-ze, vagyis az egyik = gyak. k. és a d</i> hasonult; n: litze.
ábrázol	<i>prosz-ópi, S óp-rossz</i> u. a.; a praep. hátul!
agyar	<i>odonsz, S d:</i> gy és -r dem. k. <i>ogyo-r</i> fog, vagy rhot, mint <i>gomosz</i> gyomor
fog	<i>fag-osz</i> evő, harapó; fogni <i>fag-</i> falni, harapni; v. ü. kap <i>kap-</i> nyel, eszik; <i>cu-kap-</i> bekap; v. ü. még <i>vag-</i> (<i>ag-numi</i>) szétzúzni, vágni
rág	<i>tróg-</i> rág, fal
torok	<i>trokko-sz, S torko</i> minden, ami kerek; v. ü. <i>tróg-</i>
	S <i>torg</i> fal, 47. l.
bárszing	<i>pharüüg-</i> éteső, gége <i>pharossz</i> -ből elav. -üüg(-üksz) képzővel: <i>pharossz</i> = <i>pharsz</i> (<i>crisz</i> = vers) s így; <i>pharsz-üüg</i> ; v. ü. <i>pharossz pharsz</i> bárs-ony
pákosz (torkos)	<i>phagosz</i> torkos
tarkó (nyakszirt)	<i>trahel-ossz, S met. tarkel</i> nyakszirt; v. ü. tengely tengő

nyak	<i>aukhén, Sjak, j: ny nyak</i> nyak; kezdő j 36. l.; n: <i>nacken</i>
hón-alja	<i>ón-oss</i> váll, tehát a váll alja; m: n 38. l.
váll, vállal	<i>ball-</i> magára vesz, vállára vesz, vállal; váll elvonás b = v <i>ball</i> váll
hát	<i>kata</i> mögé; hanyatt, hanyotá-n <i>kata nóta</i> hanyatt; v. ö. hátunnat, hátunnét
szak (toka)	<i>szingon</i> állcsont; szak (szakál) is innen!
áll, áll-az-ó	<i>pszallion</i> állazó (zabola); <i>pszall-</i> , <i>S száll, háll, hull-az</i> hüzgál, rángat; n: kinn-kette áll-lánc; áll elvonás állazó-ból*)
bajusz, bojsz.	<i>oisz-on, Sojsz, fojsz</i> fonott, pedrett; v. ö. <i>oisz-oss</i> fűz (fa)
haj	<i>khait-a, S hajl, haj</i> lebegő haj; v. ö. hajadon, haj- don, 108. l.; <i>khaita</i> lomb is, tehát hajtás, kihajtás; kihajt = lombosodik; -t <i>credetileg</i> a tőhöz tarto- zott, de elkopott (rest rezs, araszt arasz) s így a »haj-t«-ban -t igeképző is lehet
sőrény, siríny	<i>khoiro-sz</i> S kh: s <i>soire</i> süre, sertés; <i>khoiriné</i> S <i>söirin</i> disznóserte; a h-ben is <i>elheira</i> serte és sőrény; v. ö. szőr
serte, sörte	* <i>szü-triksz, S</i> hangcs. <i>szürtik</i> sürte; tk. disznószőr
kopasz	<i>kopasz</i> rövidre nyírott
szőr	* <i>kszül-</i> a szűrt levakarja, borotválja, nyírja; -r kép- zővel <i>szür</i> a levakart szőr; <i>kszure-</i> borotvál; <i>kszuron</i> borotva; v. ö. szür, szurony
kéz	<i>kheir</i> kéz, rhot. S <i>keis</i> ei = é <i>kéz-ből</i> ; <i>kher</i> kar; v. ö. kever kavár; <i>kheiro-</i> kez-ei; <i>kheir-éthész</i> kezes, szelid; <i>eg-kheire-</i> kez-d; kés <i>eg-kheir-idion</i> kézi kés, nyél, markolat
öle, ölé-be	<i>ólé-n</i> kar, öl; öl-el átkarol; öl mérték is
maro-k	<i>méru-</i> , S <i>dór maru-</i> összehúz, összegöngy, (ujjakat)
balog, bal	<i>palag</i> , met. <i>plag-oss</i> oldal; - <i>iosz</i> részút, ferde, 48. l.
sut-a	<i>idusz</i> , S hangcs. <i>seud</i> bal, szerencsétlen
tenyér	<i>thetar</i> tenyér, székelyben tener
ujj	<i>gui-on</i> , S <i>uj</i> tag; kezdő <i>g-</i> <i>gaita aia</i> ; ug: <i>tuj</i>
könyö-k	<i>gonü</i> , S <i>gönü</i> , <i>gönyö</i> térd; -k dem. k.; a térd épügy könyököt alkot, mint a kar; könyö-r-ög <i>goüno-</i> térden állva esedezik (v. ö. becsm-él, becsm-ér- el); <i>gunya-szt gonnaz-</i> térdel; csánk 33. l.
térd	<i>fiheir-</i> , S <i>tér</i> tör; <i>tér-t-oss</i> adj. verb. a megtört; v. ö. <i>tere-</i> , <i>ter-</i> hajlít, fordít; <i>ter-t-oss</i> adj. v. hajlíttott
csukló	<i>knklo-</i> , S <i>csuklo</i> körül forog; csukló partic.
csigoly-a	<i>kiiklo-</i> , S <i>csüklö</i> partic. körben forgó; -a dem. k.
lágý-ék	<i>lagón</i> üreg, lágýék; <i>lagu-ross</i> , üreges, puha; n: <i>weiche</i> ; ágyék alal a v. ö. lazsnakol azsnakol
derék, dárék	<i>thórék</i> derék, rumpf; 72. l.
bor-da	<i>pleur-a</i> oldalborda; pl: p, 57. l.; -da dem. k.
törzs, torzsa	<i>dorü</i> , * <i>doross</i> törzs; v. ö. <i>erisz</i> vers
test, testállás	<i>ktisz-</i> tesz, állít; <i>tisz-t-oss</i> , S <i>tiszt</i> adj. v. a fölállított

*) A görög szótárak tévesen sorolják e szót a *pszallisz* oió-hoz!

tag	<i>tag-</i> (<i>tass-</i>) eredetileg a sereg szakasza, része, osztálya; eine abteilung soldaten; <i>tass-</i> in reih und glied stellen
körüm, kerem	<i>ker-asz</i> minden szarunemű; -m (-n) dem. k., 3S. I. v. ő. <i>khilian</i> körüm; I: r, 37. I.
szaru, szarv	<i>korn-ss</i> , <i>S szoru</i> bóbíta, szarv; v. ő. <i>korn-sss-</i> szarvval bök; <i>kerasz</i> dór alakja k: c (sz) <i>szara</i> ; I: cervus szarvas; <i>kerasz</i> szárny is (seregő): szar-ny, -ny dem. k.; v. ő. <i>thér</i> , <i>S szér</i> szőr-ny
tüdő-k	<i>tülo-sz</i> bőrkéreg; -k dem. k.
pata	<i>patosz</i> , <i>S pata</i> lábnym; taposó <i>pate</i> tapos; mancs (pata), 44. I.
láb, lib-lábol	<i>thlib-</i> nyom, tapos, tib-lábol; <i>leip-</i> , <i>S lép</i> lép
sark, sarok	<i>trokha-</i> , <i>S met.</i> és t:sz <i>szorka</i> körben forog, 105. I.
vér	<i>vér</i> (<i>ér</i>) vér, a fa nedve; ug: vere
tüdő, tidő	<i>sthilo-ss</i> , <i>S tüd</i> aszkórban elfogyott; hellénben is <i>pneumón</i> tüdő, <i>pneumónia</i> tüdővész
máj	<i>mél-</i> , <i>mál-</i> sárga, alma; <i>mélpsz</i> pirossárga, birszinű; v. ő. <i>fako-sz</i> szeplő, a S-ban a fakó-szin
epe	<i>hépa-r</i> , (<i>hépa-t-</i>) máj; az érzelmek, a szerelem lak-helye; v. ő. epe-d; ug: szápa sz:h; v. ő. szep-lő
szeplő	<i>ephél-iss</i> , <i>S hephlé</i> , <i>szeplélé</i> szeplő*)
has-üreg	<i>khass-ma</i> , <i>S hqsz</i> üreg, torok; v. ő. <i>khass-mé</i> ástás, 26. I.
gyomor	<i>gomo-</i> megterhel; -r képz., 61. I.; <i>gomosz</i> bél, rhot?
bél, bel-	<i>ple-oss</i> , <i>S pel</i> teli, megtöltött, jóllakott
bendű	<i>eudo-n</i> bent, <i>eudina</i> belek; I: vent-er; bent <i>ent-oss</i>
garat	<i>kharaul-ross</i> völgytorok, üreg; (<i>karassz-</i> , <i>khara-</i> bemetsz)
gömböc	<i>kūmbosz</i> bendű, bürdű; k: cs <i>csūmbo</i> csimpölya, bürdösip
hur-ka (bél)	<i>khordé</i> bél, húr, hurka; a magyarban is hurka = bél és a húr = bél
hólyag, hólyig	<i>kholik-sz</i> , <i>S holik</i> belek
hártya	<i>kharté</i> , <i>kharta</i> pergament
(bél)sár, szar	<i>szar-oss</i> szemét, piszok; n-ben is kothl sár és gané; h-ben is <i>kopross</i> , <i>tholoss</i> szemét, sár, gané
kaka	<i>kakké</i> , <i>kakka</i> bétsár
gané, ganaj	<i>goné</i> , <i>goneia</i> tenyészű
ing-ik	<i>szfing</i> szorit, nyom; <i>szfing-tér</i> az alfel zárizma
húgy, hüd	<i>kud-</i> víz; v. ő. víz-el
hús, husz, hüs	<i>hüsz</i> , <i>kusz</i> disznó; eredetileg disznóhús, 101. I.
szalon-na	<i>szialon</i> , <i>szialo-ss</i> zsír, háj; -na dem. k. 102. I.
háj	<i>szial-</i> , <i>S sz</i> = h <i>hiel</i> háj; 102. I.
zsír, sír	<i>khoiro-sz</i> <i>S kh</i> = s (sz) <i>soir</i> disznó, söre; 45. I. a h-ben is <i>málosz</i> zsír és hizott sertés; a székely zsillamat (sír) <i>szialomat</i> alaknak felel meg; v. ő. még <i>soir</i> , <i>S sér</i> zsír

*) A görög szótárak tévesen sorolják a szót az *ephélisz* (*hélosz* szeg) vaskapocs, pánt fogalomköréhez. Mi összefüggés van a vaskapocs és a szeplő között? Kétségtelen, hogy a *hépa* (*szépa*) tú den. alakjából fejtett; a hellénben népetim.

kövér, külér	<i>khoir-</i> , S hiatus p. <i>kovir, kövir</i> disznó
iz-om	<i>isz</i> izom, in; -om (-on) dem. k.; m: n, 38. l.
in, in-as	<i>isz</i> (tő: <i>in-</i>) in, többesben húsrost; v. ő. inas hús
far, fara	<i>or-osz</i> far; <i>aura</i> , S <i>vora, fora</i> fark, hajó fara
marja	<i>mér-ion, mér-osz</i> , S dór <i>mar-ja</i> ágyék, comb; marj a két első lapocka közé
comb, cub, cub-ák	<i>szup-osz</i> , S <i>szup, cup</i> szár, tuskó
bőr	<i>bür-szisz</i> bőr
hám	<i>kun'u</i> bőr, boríték; v. ő. hám-l-ik
szem-héja	<i>éia</i> , S <i>éja</i> héj, héja; szem-héja népetim.; <i>küla</i> , S <i>hüla</i> szemhéja; <i>hüla</i> , mert a hangsúly az első szótagon van
redő, röddő	<i>rüti-sz</i> redő; 22. l.
ránc	<i>rüszo-</i> , <i>rumszo-</i> ráncol; n: runzel; 70. l., jegyzet
méhe, mée	<i>maie-ü-</i> , S ai = é és hiatusp. <i>méhe</i> szülni
mátra (méh)	<i>métra</i> , S dór <i>mátra</i> anyaméh
szül	<i>zö-</i> élővé tesz
vajúdik	<i>öd-in-</i> , * <i>aud-</i> , <i>vaud-</i> vajúdik, 28. l.
csira, stira	<i>szteira</i> meddő; ester is meddő, S <i>eszteira</i> , 45. l.
mony	<i>övn</i> tojás; kezdő m-re v. ő. eg meg
bögye (has, csecs)	<i>pügé</i> alfel
valag	<i>alok-sz</i> barázdaszertől bevágás; v. ő. <i>küszosz</i> női szeméremtest és bevágás (löhlung), 29. l.
csecs, cic	<i>tüth-é</i> , t, th = sz (c) csecs; n: zitze; cuciz <i>tüthia-</i> szopik, 36. l.
szop	<i>szpa-</i> , S <i>szopa-</i> szop; 26. l.
szip, szlv-ni	<i>sziphón</i> , S <i>sziphó</i> szívó, cső, borszívó
tej, téj	<i>thélé</i> emlő; <i>thél-az-</i> szopni
fecs, pösz-tej	<i>püosz</i> első anyatej, pösz-, füsztej
mell, mej	<i>maia</i> tápláló, dajka; <i>maio-</i> táplál; ug: majl
áp-ol, növel	<i>óphelt-</i> , <i>óphel-</i> növel, hizeleg; apol is hizeleg; v. ő.
táplál	<i>óphelt-</i> segít, gyámolít <i>traph-</i> , <i>trophü-</i> u. a. (trücsök tücsök, trönk tönk)

Jegyzet. A nemi életre vonatkozó szavaink is görög eredetűek: *ba-sz* *ba-* (*bain-*) meghág; *bibaz-* meghág; kusza (női szeméremtest) *kuszoz-sz*, S *kusza* weibliche schaam; pina *pinosz*, S *pina* szenny; hág, 86. l.; üzekedik, 33. l.; csüszködik, 34. l.; bikik, 39. l.; bajol, 105. l.; csük, 45. l.; bögyő-r-ész *püg-iz* fajtalanodik; kura-s *kora*, *koura* ágyas; *gauro-sz*, S *gaura* kicsapongó; *szur-fak-sz*, S *kurfa* söpredék, kurva.

Lapocka dem. alakja a lapátnak, 49. l.; a magyarban is nemcsak válllap, hanem lapát, a szövésnél használt eszköz, mosófa vagyis patello (csallóküzi szó), mely a görög *szpathé* dem. alakja és a *szpathé* is lapocka, borda a szövésnél, kormánylapát; tehát több jelentésre nézve egyező, ép úgy, mint a borda, 13. l. Boka a lábnak az a része, ahova a békát erősítik, innen a szó: békó a *pég-*, boka a *pag-*, *pak-* alakból (*pég-unni* üsszeköt).

Bodor, bodri *botrü-sz* fürt, eredetileg szőlőfürt; *botruoész* fürtös; a kun bodruokos, bodréjos szavakból hogy kicseng a görög nyelv! Kon-ty *konn-osz* hafonat, copf a fejtetűn; -t (-ty) dem. k., 64. l.; borzas, borzol *phrisz-*, S *phrisz-*, 46. l.

Szemücs, 63. l.

Egészség és betegség.

Az egészség. A szép. A testalkat. Egész-ség szavunk töve kétségekivül az »egész«, vagyis az ép, a sértetlen; a hellénben *hügieisz* egészséges, ép, sértetlen; aztán »ügyes« is: *hügteisz* = okos, derék, alkalmas, jó, hasznos, üdvös. Az »ügyes« tehát nem az ügy szóból ered; ez a görögben az *id-ion* a saját, a tulajdon; *la idia* a magán érdek, a magán ügyek. A magyarban d > gy változattal: *igy*. Igyekezni ismét más tőből való: *ilhü-*, *S idü-*, *igyü-* törekszik, igyekezik; *ilhüsz* vállalat, igyekezet. Az »üdvös« alak g:d változattal keletkezett a *hügi-* (hügi-) tőből; vig szavunk pedig egész tisztán őrizte meg az ősgörög *vüē* (v > h) alakot. Vig az egészséges, a palócban vigad annyi mint gyógyul. A betegség első jele a szomorúság, levertség és kedvetlenség. »Igaz« szavunk is innen, mert *hügieisz* igazat, őszintét is jelent.*) A »vigasz«-tal (*S vügieisz*) etimonia hátrább.

Őseink felfogása szerint az egészséges, idomos test a szép. És ebben igazuk is volt. Az a szép test, amely egészséges, gondosan ápolat és táplált; a beteg és elfajzott, elkorcsosult nem lehet szép. Tehát minden testi hiba, fogyatkozás a szépség rovására megy. Nem szép a púpos, a nagy orrú, a bibircsós képű, a szeplős, a kopasz, a csámpás, a horthorgas, a törpe, a vérszegény, a lesóványodott, a görhes. Általában a »nemes« családok tagjai a legszebbek, ami természetes is. Akiknek a szülői, nagy- és dédszülői, az űkei is gondos ápolásban részesültek, akinek visszamenőleg száradokon át előkelő vagy módos ősei voltak, az bizonyára maga is szép és erőteljes lesz. Éhenkórász, munkában agyon sanyargatott gyedeknek nem lesznek szép utódai.

Szép és *ép* egy gyökből is fakadnak. A hellénben *kéb-é* (h szóból, tehát *széb-*, **szép-*) serdülő ifjak s leányok virágkora, ifjúság, *szépség*, férfini erő; *Hébe* az ifjúság istennője.

Lássuk most, mi az a *tökéletes*, mi az a *teljes*, a *befejezett*, mi az *idomos*, mi a *kép*? E szavaink magyarázata a legérdekesebb szófejtések közé tartozik.

A tökéletes töve a »tök« vagy »tők«, a hellénben *tük-*, *teükh-*, *S tök-*, melynek első jelentése: nemzeni; -l gyak. képzővel tököll (nemz, meghág).**)

Teükh- (*tük-*) további jelentései: elkészít, létrehoz, jól meg-

*) V. ö. *dikajosz* igaz, 34. l.

**) A tök (here) szintén innen ered, s átvittén, a hasonlóság alapján a tök növény is. A tök (növény) hellén megfelelője *szükü- tikü-*ből (v. ö. *tü szü, turda szurba* 36. l.), de mint testrészt *orkhisz*, *S orkü, hori, here* és egyúttal növény is, a heregumó vagy kosbor, melynek páros gumója nagyon hasonlatos a heréhez.

művel, művészileg alkot és a *te-tűg-mcnosz* a bevégzett, a tökéletes; azonfelül »ügyes« is és a kunban a »tökéletlen« az ügyetlen, az ostoba. Eltökéli magát valamire, eltökélt vagyis szándéka van valamit tenni, amin már nem változtat.)*

A tökéletes, a bevégzett másképen a »teljes«, a hellénben *teliosz*, S *teljosz* hasonlva *teljessz* = tökéletes, bevégzett, teljes, egész, érett, teljesen megnőtt; *telejo-*, *tele-* teljesül, be-töl-t. Tell-ik (meg-, betellik) alaknak a hellén *tell-* felel meg. A cél (cel, cil) az eszmény, a teljes kifejlődés, a legfőbb, a hellén *tel-osz*, S t: sz (c) *cel*, a német *ziel*, a középalnémet *tele* (36. l.).

A teljesnek ellentéte a fél, a hibás, a tökéletlen. A mi »fél« szavunk eredetileg hibást jelentett: a hellénben *fél-osz* álnok, hamis; a németben is *fehl* hibásan, hamisan, félre.***) Fél-szeg a tökéletlen, fél-eszű a hibás eszű. Rengeteg ilyen kifejezésünk van, melyből kitűnik, hogy a fél nem a halb, hanem a hibás. Fél-kótya, fél-neszes, fél-istrángú, fél-deszkás stb. Később aztán halb jelentésű lett a szó. Téves azonban fél (halb) szavunkat a feleséggel, felebaráttal együvé sorolni. A feleség régiesen »fele« társat jelent: *pela-* közledek, társul; *pela-sz*, S *pela* szomszéd, felebarát; *pela-tisz* (*platisz*) feleség. Itt tehát semmi nyoma a fél (halb) jelentésnek.

Hogy fél és hamis ugyanaz, mutatja a hamis szavunk; itt meg a görög *hémisz-usz*, S dór *hamisz* fél jelentésű; áibölcs *hémiszophosz* (v. ö. l: *seniductus*). Hamisan mérni: hiányosan, hibásan, félígmeddig, nem teljesen.

Idomos a helyes termetű, az arányos alkotású; *ido-sz* (*ido-sz*) alak, szépség, idom; *id-imosz*, *idomosz* is az *eid-*, *id-* igealakból vald, mint az *idosz*. Édomos *eid-* (ei = é) alakból származik.

A kép eredetileg szintén az alakot jelentette, egyes dialektusokban még jelenti is; pl. a székelyben a mese *lép* sályom-, galambképben jelenik meg.

A hellén *kép-osz* a bekerített, a keretezett. Itt azonban nem a különválasztható képrámára kell gondolnunk, — ez mindössze néhány százados dolog csak, — hanem a festett, faragott, himzett, gyakran művészileg kidolgozott szegélyre, mely szegély megvan még a legrégebb khinai himzéseken is. E ráma a pénzekben, tálakon köralakú.

A kép tehát eredetileg a kert és képezni a kertet művelni; átvitven alkotni, kiképezni. A hellénben *kép-osz* kert, minden be-

*) A kun tőkít (elrongál, tönkre tesz) más töből vald: *ték-*, S *ték-* olvaszt, föl-emészt, szétrombol; *ték-or-ol* is a *ték-*ből, tehát föl-emészt, elemészt. A tönk alak -u toldás; »tönkre menni« romlásba jutni, föl-emésztüdni: Igen naiv e kifejezést abból vezetni le, hogy a hajó a »tönkre« megy. Tönk különben a tüke (*tüko-sz* 122. l.).

**) Tehát félre-eső a nem egyenes irányban levő; félre csúszik, félre áll = ferdén.

kerített; *képeü-* tenyészt, mivel, bauen vagyis alkot, épít, a szittyában *kép-esz**)

Fej-lődik *fü-*, S i-toldó is *füi*, *füj* nő, kisarjaz, terem; *fü-é* a deli termet, a kifejelett; tehetség, ész is: *fü*, *fő*, *fej*. Sőt >faj< (nem, törzs) is, mely szó tehát a fej alhangú alakja. (V. ö. *ful-on* törzs; faj.) Vége-hossza nincs az e gyökből származó szavainknak. V. ö. *fü*, *fa*, *fi*, *fizet***) a népetim. fizimiska, mely a S *fűszim-izskhu* = test-erő, erős testalkat; a palóc >fizás<, vagyis az arckifejezés, az ábrázat, a hellénben *fűszisz* szép testalkotás, alkat, alak stb.

Dalia, deli *thalia* = virágzás, a virágzó ifjúkor (*thall-*, *thal-* virágzik; *thél* jön al.; deli a székelyben dali).

A jól fejlett testre vonatkoznak még a következő kifejezések: erős, szilárd, szikár, sudár, izmos, természetes mindannyi görög szó. A >dajna< a tenyeres-talpas, >un bell tocco di donna<, ahogyan az olasz mondja; a hellénben *deino-sz*, S *dejna*, hasonló *dajna* hatalmas, erős.

A sudárnak ellentéte a létrét-görbedt; a hellénben a *tetrapéklusz* négyrőfős, a hóri-horgas. A pohosnak, a tramplinak, a dómének ellentéte a nyápic, a csenevész, a göthős, a vézna, a poszka; természetesen ezek is görög szavak, épúgy mint a törpe és óriás.

egész	<i>hügieisz</i> ép, sértetlen
egész-ség	<i>hügieisz</i> egészséges
ügyes	<i>hügieisz</i> okos, derék, alkalmas
üdv	<i>hügi-</i> jó, hasznos, üdvös; g: d <i>üdi</i> , <i>üdü</i> üdv
vig	h: v <i>vügi-</i> egészséges; <i>vigad</i> = gyógyul is
igaz	<i>hügieisz</i> igaz, őszinte; v. ö. <i>dikajosz</i> 34. l.; v. ö. <i>vigasz</i> -tal (S <i>vügiesz-</i>), tehát vidt
szép	<i>kéb-é</i> , sz > h <i>széb</i> ifjúság, szépség
tök-életes	<i>tük-</i> , <i>teükh-</i> elkészít, tökéletestet alkot
teljes	<i>teleisz</i> , S <i>teljisz</i> , <i>teljesz</i> tökéletes, teljes; <i>telejo-</i> , <i>tele-</i> teljesül; <i>tell-</i> tell-ik (meg-, betelik); v. ö. cél 36. l.
fél	<i>fél-esz</i> álnok, hamis; fél-eszű = hibás eszű
hamis	<i>kémisz-usz</i> , S dóc <i>hamisz</i> fél; <i>kémiszophosz</i> álbölcs
idomos	<i>ido-sz</i> , <i>ido-sz</i> alak, idom; <i>id-imosz</i> , <i>eid-</i> , <i>id-</i> többül
kép	<i>kép-esz</i> minden bekerített, tehát keretes
kép-ez	<i>kép-eü-</i> , S <i>kép-esz</i> mivel, alkot, épít, bauen
fej-lődik	<i>fü-</i> , S i-toldó <i>füi</i> , <i>füj</i> - nő, kisarjaz; v. ö. <i>fej</i> , <i>faj</i>
fizás	<i>fűszisz</i> szép alkat, alak; a palóc <i>fizás</i> = ábrázat

*) Gép is innen; a gép (*kép-esz*) tehát a gyártó; v. ö. mivel, műhely 121. l. gép-ész (*kép-eüsz*) egyes szóalkotás, még ha nyelvújításkori volna is; v. ö. kert-ész.

**) Fizet v. füzet *fü-* terem; *fi-zet* képzésre v. ö. tü-z-el 59. l. Jól fizet a gabona = jól terem. V. ö. fizet-mint a köles stb. Később átvitt értelemben lett használatos a szó.

forma	<i>morfé, morfa</i> , hangs. <i>forma</i> alak; l: forma; n: form
fiá-tal	<i>fiá-thal-oss</i> , S <i>fiátal</i> fiatal ág, sarj, fiú; virágzó szépség
csinos	<i>szelenosa, szelenosz</i> vékony, karcsú, szűk; v. ü. csin-ján szűkösen
dalia, deli karcs-ú	<i>thalia</i> virágzás, virágzó ifjúkor; <i>thél-</i> jön alak <i>korosz</i> , S <i>korsz</i> , <i>korcs</i> ifjú, sarj; v. ö. <i>thal-oss</i> fiú, sarj és dali; korcs tk. a sarj, a faj, ebből elkorcsosul = elfajzik
erős szilárd	<i>erő-</i> erős vagyok; <i>erő-é</i> minden erőszakos mozgás <i>kszülő-orth</i> , S <i>szilórt</i> tk. egyenes fa; v. ö. cser <i>sztere-oss</i> , S <i>csere</i> kemény, erős; l: robur = tölgy és szilárdság; »árté« a székelyben egyenes, derék <i>szteriphosz</i> erős, szilárd
terepes (vaskos) egyenes, igenes szikár döme (vaskos) kövér, küér dajna sovány vékony csenevész satra (gyenge) száraz (sovány) vézna	<i>ilhün-</i> egyenesít; d (t) = gy <i>iszkhúr-oss</i> , S <i>szikúr</i> erős; v. ö. izsmat ezímat <i>démo-sz</i> , S <i>déme</i> , <i>üme</i> haj; d : z döműök zömök <i>khoir-oss</i> disznó <i>deino-sz</i> , S <i>dejna</i> , hasonulva <i>dajna</i> hatalmas, erős <i>szpau-oss</i> , S <i>szopán</i> szükiben levő, nélkülöző <i>szféko-szorosan</i> befűz; <i>szféko-eidész</i> karcsú, sovány <i>szteno-sz</i> vékony, S <i>szteue-füész</i> vékony alkatú <i>szathro-sz</i> , S <i>szatra</i> gyenge <i>kszérose</i> , S <i>dör szárose</i> száraz <i>iszkhno-sz</i> , S <i>viszkhuz</i> sovány; v. ö. <i>kokhliön</i> , <i>kahlán</i> kalán; l: lana, h: <i>lakhna</i> = gyapjú <i>iszkh-</i> , S <i>viszkh-</i> soványít, gyöngít <i>iszkhose</i> (<i>iszkhnosz</i>), S <i>szikosz</i> , <i>csikosz</i> sovány <i>sztaphido-</i> aszal; töpöd-t, töpöd-ött adj. v.; v. ö. <i>flhinulla</i> töpürödött vén banya és töp. gyümölcs
vaszka, poszka csikasz (sovány) töpürödött	<i>thrüpo-sz</i> , S <i>metath. türpe</i> kis darab <i>atropo-sz</i> otromba; m b előtt járulékhang, 56. l. <i>traphe-rossz</i> kövér; m-toldásra 56. l. <i>szénia</i> disznóság; - <i>esz</i> ocsmány ember, 45. l. <i>épa-na-</i> fogyatkozása van; <i>épan-ia</i> hiány, héány <i>hubosz</i> , hasonulva <i>bubosz</i> púpos <i>szkambosz</i> görbe 3-t. l.; <i>szkimbosz</i> sánta <i>kopasz</i> rövidre nyírott
törpe otromba tramlí (nagy) csunya hiba, hibányos púpos csámpás kopasz tar	<i>der-</i> , <i>dar-</i> (<i>dar-tossz</i>) kicserez (szörtelet); <i>flhar-</i> (<i>flheir-</i> , <i>flher-</i> , <i>flhor-</i> , <i>flhau-</i>), S <i>met. tarx-l</i> ront, dül, dörzsöl; v. ö. töröl, torol, dör-göl, tar-ol, tarló

Lásd még a következő szavainkat: óriás, hórihorgas, magas, alacsony, vaskos, vastag, hosszú, gyenge a 111. lapon; balog, suta 126. l.; pósze, selyp, hebegő 120. l.; vak 29. l.; siket 42. l.; ragyás 90. l.; csipás 45. l.; csillás (kancsal) 33. l. A néma *né-mu* hangtalan, ebből meg-nému-l.

Betegség, szenvedés. Az ide tartozó szavainkat feltünteti a következő táblázat:

beteg, bánt	<i>patl-, pentl-</i> (S <i>pet-, pant-</i>) szenved; lehet -k (-g) főnév- v. -ik(osz) melléknévképzős alak; bágy-ad is innen, d (t) = gy
baj	<i>boa, S boja</i> baj van! baj tehát indulatszóból származik, mint a fáj
fáj	<i>feü</i> jaj! a fájdalom indulatszava; n: wehe; vajudik is innen, n: mütterweh; <i>aiadz-</i> jajgat
jaj-gat szenved	<i>aíl aini, S aaj!</i> jaj! n: wehklagen <i>szümpentl-</i> , S p: v <i>szüvet</i> kesereg, fájlal; pityereg (sír) is a <i>pentl-</i> v. <i>petl-</i> töből
sajg, sajog	<i>alge-</i> fájdalmat érez; <i>alge-szi-sz, S salgá-s, sajgás</i> fájdalomérzés; kezdő r 32. l.
nyöszög	<i>knüsa-</i> nyöszörög
kínoz	<i>kniz-</i> , S <i>kiniz</i> viszket, mar, csíp; ingerel, bosszant
nyava-lya	<i>knafa, knéfé</i> viszketeg, rüh; tő: <i>knap-</i> marcangol; <i>knafalo-n, S knafala</i> vagy -lya dem. képzős
kór-ság	<i>kér, S dór kár</i> kár, szenvedés; a halál istennője, a halál; v. ö. vigyen el a kórság, fene vigye!

Öseimknél leggyakoribb a lélekzöszervek bántalma; hogy az aszkór már akkor is mennyire pusztított, tanúskodik róla a *tüdd* szavunk, mely maga is aszkóiban elsorvadtat jelent, épúgy mint a hellénben a *pneumonia* (127. l.). Az emésztőszervek betegségeit főleg a bőséges evés idézi elő; őseink híresek voltak kitünő konyhájukról. Bőrbajban is gyakran szenvedtek, mert a szittyák nem használtak fürdőt, csak néha gőzfürdőt, amikor az áthevített lővekre kendermagot szórtak: és testüket kenőccsel bekenték: s aztán ezt ledörzsölték. Érdekes, hogy a mi népünk se kedveli a hideg fürdőt. *Fürödni* szavunk jelentése is gőzfürdőben izzadni (116. l.). A himlő ismeretlen volt a görögöknél, a »ragya« szó tehát eredetileg csak a növényi ragyára vonatkozott. Sebek, fekélyek gyakoriak lehettek, ezt gyaníttatja az ide vonatkozó kifejezések nagy száma. Maga a seb rothadást jelent; sebes a székelyben бүдös.

A daganat nem a dagadni ige származéka, mert az a hellén *langé* = daganat, бүзүс, rothadt; dag-ad vagy deg-ed megfelelője pedig *legg-* (*tegg-*) megáztat, nedvesít. És tényleg a székely »deged« a víztől dagad, a »degeszt« pedig dagaszt, úgy hogy tele rzivatja a tárgyat vízzel (M. T. sz.). A hordó dongá-ja nem a dongó hang után kaphatta a nevét (*sthong-*), hanem *onko-sz, tonkion* (krasisszal *to onk-ion* helyett), melynek jelentése gürbületes, hajlott, hasas, puffadt.

Igen érdekes a szélütés és gutaütés etimonja. Mint láttuk (102. l.), *szel-ass, S szel* villám, menykő; tehát szél-ütés a villám-ütés. És a hellénben is *apoplekszia* = szélütés, menykőütés; a németben *schlag*. Guta-ütés is ütést, megütést jelent, *kala-outa-* (*katouta-*) = megüt; mint főnév *kala-outé-szi-sz, S kala-ütész* megütés,

hurut
prűsz-köl

koruds-a nátha
phrüassz- tüsszög; fű mint a szilaj ló

hőrög, herog	<i>kerk-</i> elreked, rekedt
rekedt	<i>rèkk-, rakk-</i> darabos, rekedt; n: rauh; v. ő. rek- eszt: <i>erç-, erkk-, S rek-</i> (metath. af.)
asztma	<i>asshuma</i> neinéz lélekzés
asz-ik	<i>as-</i> aszik
hektikás	<i>hektikosz</i> aszkóros
köp, pök	<i>bék-sz</i> köhögés; <i>bég-ma</i> köp; n: spucle-en
gerhes (köhögös)	<i>kerk-</i> S <i>kerh-</i> elreked, rekedt
epekóros	<i>epikholossz</i> epekóros; népetim.
kólika (bélkorgás)	<i>kholik-sz</i> béi; <i>kholikosz</i> epekóros; n: kolik
korog	<i>korkorug-</i> korog
fica-modik	<i>peza</i> bokacsont; -m mozzanatos képzővel fica-mik,
(bicsaklik népetim.)	fica-m-odik, fice-n, bice-en, bice-g (<i>peze-ir</i> gya- logol) v. ő. 30. l.
béna (elhalt)	<i>bain-, bé-, S béu-; béu-a</i> vagy <i>bé-na</i> szétterpesztett lábakkal járó (gerinc-bajos), elhalt
gőc-s	<i>gür-ossz</i> görbe; <i>güro-</i> meggörbít
zsugoro-dik	<i>szugguro-</i> (<i>szunguro-</i>) üszegörbed
csira, stira (meddő)	<i>szeira</i> meddő; ester a székelyben meddő
csipa, csipá-s	<i>sstípha-sz</i> , S <i>csípa</i> megsűrített; <i>sztíph-</i> csipős
seb	<i>száp-, ssép-</i> záp, rothadt, blűzös.
heged	<i>hügriads-</i> gyógyul
csillapodik	<i>szüillab-</i> magát méraékli; <i>szüillópha-</i> enyhül
forra-d, fóra-d	<i>púro-</i> csontkeményedést okoz, össze-fórád a csont
dagan-at	<i>taggé, (tang-é)</i> daganat, bűzös, rothadt
fekély	<i>szfakel-ossz</i> rothadó fekély, fene 30. l. vad 57. l.
kelés	<i>kélé</i> kelés
nyíl	<i>kuu-ossz</i> rüh
guga (golyva)	<i>gogg-rossz</i> kinövés a nyakon; <i>gongu-lo-sz</i> kerek
tályog, tálygu	<i>helko-sz, toulko-</i> (to <i>helkossz</i>) seb, fekély
tarjag-os-odik	<i>diarreg-</i> áttör, szétrepszat; <i>diarrok-sz</i> , S elhasonu- lással <i>darjok</i> áttört
(megreped a seb)	<i>szér</i> (thér-ion) vad, rosszfajta fekély
sérés, szérész (fekély)	<i>széria-</i> elfajult a seb; <i>szér</i> =seb, sér-ül tehát sebe- sül, sér-t sebesít; v. ő. sérv
sér-ül, sér-t	<i>gon-é</i> mag; <i>gono-rróia</i> ondófolylás; geny a fellhangú <i>gen-ossz</i> alakból*), <i>ken-ossz</i> ürülék
geny (ondó is!)	<i>arroun-ér</i> folyó vér; v. ő. <i>haimorroisz</i> = aranyér, tk. folyó vér v. vérfolylás; arany-ér igen naiv népetim**)
arany-ér	

Halál, temetés. Kétségkívül az ide tartozó szavak is nyelvünk alsó rétegeiből valók.

meg-hal, öl	<i>ol-e</i> meghal, megöl; öl fellhangú alak
hulla, hull	<i>ollu-</i> megsemmisül, meghal
tetem, tetén	<i>tétai-ossz</i> , S hasonlóval <i>tétai</i> dermedt, meredt; v. ő. vagyom

*) V. ő. *ikhúr* vér, vérsavó, geny; a geny a vérmek savós, fehérsejtes váladéka.

***) *arroun* erősítő a-val; de üszgörön: *aroun, varoun, aroun* is!

tul, fulad

ful-, fulad- folj- met.: *flu-, fluds-, floj-* foly, duzzad, víztől puffad; v. ő. mint felhangút *fül-, fület-, fület-* = forr, föll, füllik, fülled; mint dör-al.: *füled-* = fülleszt, part. *füleszd-n*, S *füleszd* füllesztő; mint alhangú fullasztó (levegő, hőség)

alél, aíl
szün-ik, tün-ik
mül-ik
enyé-sz

alü- magánkívül van; -l gyak. képző
fthiu-, S *tir-* elfogy, elsovad, eltünik; th:sz szün-ik
möli- lassanként elenyész, fogy, mülk
keno-, S *keno-*, *hene-* elpusztul, kihal; v. ő. *keno-s*,
S *keno* állott, henyé

sir
hant-ol
temet, tem
koszorú, *hoszorú
koporsó
gyász-láty-ol
eml-ék
sir-halom, holmu
halotti tor

sziro-sz sirverem
kado-, S *n-toldó kani-* gondoskodik, temet
szen- tün, megsirat; n: in *nidón* malom
oissoro-se füzött; kezdő *k (h)* v-ből 31. l.
kuparisszo-sz, S *kuparszo* ciprusfa 15. l.
path-oss bú, gyász; -ol dem. k.
eml- (mot.: *mel-*) gondol rá, részvét tárgya, eml-ik;
kolón-oss sir-halom; *khóna*, S lamb. *hóna* halom
sikor-a halál; eredetileg *fthor-lakóna* tor lakoma,
halotti lakoma 66. l.

Jegyzet. Érdekes a ful, fulad szófejtése. Első pillanatra úgy tetszik, mintha a lélekzésekkel lenne összeköttetésben ez a szó és a *fu-*-ból eredne -l képzővel. De a ful, fulad a vízbefulásra vonatkozik. A vízbefult teteme megduzzad, felluvódik. A fülledt levegő a fojtó, füllesztő vagy fullasztó. A zöld takarmány az állástól megfülled vagyis megmelegszik és megpenészedik; a görögben is *flida-* (*filid-*) nedvtől duzzad, pezsg, attól meglágyul, megrothad.

Gyógyítás és varázslás.

A gyógyítás fogalomkörébe tartozó szavaink nem annyira nyelvészeti, mint főleg művelődési szempontból érdekesek. Mint a legtöbb régi népnél, úgy a szittyáknál is az orvoslás tulajdonképpen csak kuruzsláson, bájoláson, igézésen alapult. Nézős, neezős, néző a javas. A néző a lélekbe lát, ahogyan a hellén is kifejezi: *blep-daimon* az ördöglátó, a bahunás. *Blep-* néz, S partic. *blepő*, hasonulva és bl = b *bapó*, *bábó* és a bábó vagy bába nyelvünkben is a boszorkány, tehát a néző, a szemmel verő; ebből -na dem. képzővel *babo-na*; és a babonás a kunban is ördöngös, bűvös, javas. A nézésnek, a szemmel való bűvölésnek tényleg lehetnek eredményei, hiszen nem volt ez más, mint suggestio. De a bábó vagy boszorkány inkább megvert a szemével; gonoszságánál (*malefica*) fogva inkább kárt okozott, mintsem gyógyított volna; azért figyelembe veendő a bába szónál az ösgörög *blap-*, *bap-* (*blap-t-*) tő is, melynek jelntése ártani. Varázsol megfelelője a görög *hora-*, *vora-* néz, belát, ebből S *vorá-s* varázis, varázslás, -l gyak. képzővel varázs-ol.)*

*) *Hora-* v. *vora-* várni-t is jelent: a vár tőhangnyújtó, v. ő. ribol ribol, 29. és 71. l.

Általános hit volt az ősi népeknél, hogy a legtöbb betegség oka az ördög, mely megszállja az embert. Tehát a gyógyítás egy neme: az ördögűzés. A gonosz szellemet éktelen kiáltozással hajtották ki a testből a varázslók, mint ahogy a legtöbb vadnépnél ma is szokásban van ez. A hellénben a varázsló, bűvész alapjelentése: kiáltozás, láрма. *Goész* ordító, jajveszéklő, varázsló, bűvész; *iug-*, *iuk-*, *n*-toldással *iung* (*iugg-*) kiabál, ordít, a magyar »ujong« és a *iugg-* (olv. *jung-*) a bűbáj, a bűbajos, varázskör; *ia* hang, kiáltás és *ia-omai* gyógyít. S most már önként kínálkozik a magyar ördög vagy urdung etimonja is: *orthi-ad-* ordít, lármázik; *orthiēn-*, *ortho-* eredetileg fölegyenesít, fölemel (hangot), ebből *ortho-kē*, *orthiē-kē* ordog, ördög; tk. az ordító vagyis az ördögűző; átvittén maga a gonosz szellem, épúgy, mint ahogyan a boszorkány varázsló, de egyszersmint gonosz szellem is, az ördög cimborája. A H. B. urdung alakja *ortho-k* szónak felel meg *n* járulékhanggal, míg a felhangú »ördög« az *orthiēik* hasonult formája.

A kuruzsló eredeti jelentése is valamely liangszert verő, tomboló s^zasztán csaló, ámitó; *krousz-*, (*krou-*), *S* met *kurusz-ol* hangszert ver, tombol, csal. A székelyben orvosol urusol (hurusol, kurusol), az orvos pedig urus. (De v. ö. *trafosz* met. *torfosz* ápoló; a kezdő *t* 33. l.)

A laikus meglepődik, ha azt mondom, hogy az »ige« és az »igéz« egy tőből származó szavak; a két fogalmat áthidalja a varázsige. Az ige a hellén *ékhé*, *ékho-sz*, *S* *éke*, *ége* hang, szó, beszéd; de egyúttal a láрма és a zengés is. *Ékhéessz* ékes, zengzetes; v. ö. ékesszólás, éktelen ékhe-tetlen láрма vagyis nem zengzetes hang.*) Igéz jelentése: a varázsigével megbűvöl; *igéz*, *igézet* a hellénben is — mint fentebb láttuk — *iung-*, *iüggé* kiabálás, láрма, aztán bűbáj, bűbajos és így a *iüggé* alakból is levezethető a magyar »igéz« (*iüggé-z*), mert hiszen *iüggé* és *ékhé* ugyanazon gyökből valók.

Gyógyít szavunk eredeti alakját a palóc őrizte meg: jó-dít, jó-dul; a hellénben *ia-*, *S* *ja-* *ja(v)*ít, gyógyít; jó-dít képzésére v. ö. jó-dít, tehát összetett képzős alak. És most érthető a »javas« etimonja is; a javas a kuruzsló. Hogy a jó-dít-ből hogy lett gyógyít, erre nézve v. ö. javít gyavít, javul gyavul alakpárokat és a gyakori *d:gy* változatot. Jó szavunknak tk. a hellén *eu*, *S* *jeu* felel meg: jó-fejű = *eu-fiiű*. A hellénben inkább határozó szó, de főnév is: *to eu* a jó, épúgy mint a magyarban: a jó, a java. Sokan azt

*) Hang *akh-ó*, *S* *n*-toldó *ankh*, *hank* u. a., de v. ö. *klang-* 119. l. A kiskun ják-ol (kurjongat) a hellén *iakh*, *S* *jak* kiabál és a *jakhe-c* (zsidó) kötségtől ugyanazon tő (*jakh-oz-*) dem. alakja a zsinagóga lármája után. E szóban a *kh* hang tisztán megmaradt. V. ö. zsinat = láрма, zsinatol lármáz. Zsinat is ősi szavunk: *zsinod-sz*, gyűlés *zsinagogia* = gyűlés.

hiszik, hogy a jós nem egyéb, mint az összevont javas, javos; de v. ő. *ossz-*, S *josz-* jósol.

A »bájos« is a kuruzsló, a varázsló. Bű-háj ikerszó, valószínűleg két külön töből való. Bájosság az őrségiben »bau-ság«; *boa-*kiabál, bojál; *boész*, S hiatuspótl. *bovész*, hasonulva *bővész* bűvész, bűbájos, eredetileg kiabáló. De v. ő. *műe-*, S m : b *bü(v)el* a rejtelmekbe beavat, (művel 121. l.). Igen gyakori jelenség, hogy egyes szavunk több szó hatása alatt keletkezett.

A táltos szintén foglalkozott gyógyítással, varázslással is. *Tel-*, *tel-* a rejtelmekbe beavat, *teltosz* hasonulva vagy dórosan *táltosz* a rejtelmekbe beavatott.

Meg-vigad a palócban meggyógyul; *hügi-adz*, S h : v *vüig-ad* gyógyul. Különbözik se egyéb mint a hellén *hügi-* jól van, egészséges, virgone, boldog stb. A betegség első szimptomája a levertség, szomorúság. Vigaszik is innen = gyógyul, v. ő. *vigasz-tal*.

Üdül *heüd-* alszik, pihen; v. ő. üdítő álom; az alvás igen fontos a betegnél. De *hügi-adz*, S g : d*) *üdi-t* gyógyít, erőssé, éppé tesz; üdül a kunban megerősödik, hizik. Az üdvös, üdvöz- (*üdü-) szavaink is innen; üdvöz légy — légy egészséges. »jó egészséget kívánok«.**) Lába-d, lába-doz *lópha-* felüdül.

A varázslókról szólva, itt említsük meg a boszorkányt is (11. l.). A múmus *Mómosz* az éj fia, később a gúny istene. V. ő. *múéma* rejtelen, beavatott. Bankus, bakós *magosz* varázsló (m : b mankó bankó), a törökben *bag* 92. l.; az *n*-nel bővült bankus alakra nézve v. ő. *manganeia* bővülés. Babós is múmus, ez a bába, bábó vagyis boszorkány, mint fentebb láttuk. Ide tartozik még a »morkoláb«, ez is múmus; a nép képzelete aztán csinált belőle egy olyan mithológiai lényt, aki fogyatkozásakor megeszi a napot. Hellén megfelelője *mormoluk-é* kísértet, múmus; a magyar alak a »morkoláb« hangcserés formája bizonyára a porkoláb szó hatása alatt. Hát ez is véletlen? Ugyanazon jelentés mellett öt hangzó teljes egyezése. Ha nyolc millió tőszavunk lenne, fordulhatna csak elő ilyen véletlenség.

Őseink »gyöttrő«-nek is nevezték az orvost vagy kuruzslót; *iatro-sz*, S *iatró* orvos, *iatreü-* gyógyít, S part. *iatreü-ő*, hasonulva és j > gy *gyöttrő*. Gyötörni szavunk kétségkívül innen ered. Hogy még a mai orvosok is mennyire gyöttrik a beteget, azt tudjuk; de hát még hajdan a kuruzslók! Már az ind orvosok negyedfél ezer

*) G : d változatra v. ő. garaszol Jaraszol, inger inder.

**) Heged, höged — mint láttuk — szintén a *hügi-adz-* magyar-szittyá megfelelője. Igen tiszta, világos, szinte kézzelfogható etimón.

évvel ezelőtt használták a mütéteknél a tilzes vasat is. És a gyótrő *patiense* volt a szegény »gyatra«, az agyongyótrt, a gyenge.

A varázslók kedvenc madara volt a bagoly, a régiek jós madara. A szó etimonja ennek megfelelő: *magó-sz*, S *bagó* bájoló; az ugorban a *manç-* töből manglá. A kunban »bagó«, de az irodalmi nyelvben -ly dem. képzővel *bagó-ly*.

babo-na	<i>blcp-</i> lát, néz; <i>blcp-daimon</i> babonás; v. ő. <i>bábó</i> (boszorkány) és megcsodál, megigéz; tehát S <i>bep</i> , dór <i>bap</i> , partic.: <i>büpö</i> igéző
néző (javas)	<i>not-</i> néz (noó-z), van »né«, »ni« alak is; ug: ni
varázsol	<i>hora-</i> , <i>vor-</i> néz, S <i>vor-</i> s varázs, varázslás
kuruzs-ol	<i>kronsz-</i> , S met. <i>kurusz-ol</i> tombol, csal, amit
orvos	<i>trofossz</i> , met. <i>trofossz</i> ápoló; kezdő t 33. l.
ige, igéz (varázs-ige)	<i>ékhé</i> , S <i>éke</i> , <i>ége</i> hang, szó, láрма; <i>iüng-</i> , <i>iügé</i> kiabálás, láрма, bűbaj, bűbajos
ördög	<i>orthéü-</i> , <i>ortho-</i> lármáz, ordít; <i>ortho-ke</i> , <i>orthéü-ke</i> az ordító, az ördögűző
bájós, bájoló	<i>boa-</i> kiabál, bojá-l; <i>boész</i> , S hiatusp. <i>bovész</i> , hasonulva <i>bóvész</i> bűvész, bűbajos. V. ő. <i>mü-</i> , S m: b <i>bü(v)vel</i> a rejtelmekbe beavat
táltos	<i>tele-</i> , <i>tel-</i> a rejtelmekbe beavat: <i>tel-tossz</i> S dór <i>táltos</i> a rejtelmekbe beavatott
seg-ít	<i>szekk-</i> , (<i>ekh-</i>), S <i>sek-it</i> oldala mellett van, véd, gondját viseli
jó-dít, gyógyít	<i>ia-</i> , S <i>ja-</i> <i>ja(v)it</i> , gyógyít; v. ő. <i>javit</i> gyavit és d: <i>gy</i>
gyám-ol-ít	<i>jama-</i> gyógyszer; <i>ja-</i> gyógyít, segít; j: <i>gy</i>
vigad (gyógyul)	<i>hügi-adsz</i> , S h: v <i>vig-ad</i> gyógyul; v. ő. <i>vig</i> , <i>vigasz</i>
üdül	<i>keid-</i> alszik, pihen: <i>hügi-adsz</i> , S g: d <i>üdü-l</i> gyógyít, erőssé, éppé tesz; v. ő. <i>üdvöz</i> légy
gyótrő	<i>jatréü-</i> gyógyít. S part. <i>jatréü-é</i> , hason. és j: <i>gy</i> <i>gyótrő</i>
boszorkány	<i>baszkanosz</i> boszorkányos, baszorkános, behexend; v. ő. l: <i>fascino</i> megigézek;*) -er beszúrásra v. ő. kus-ol <i>kuc-or-og</i> , <i>aniasosz</i> <i>aniosz</i>
múmus	<i>Múmosz</i> az éj fia, a rém; v. ő. <i>muéma</i> rejtelen
bankus, bakós	<i>magossz</i> , S m: b <i>bagosz</i> varázsló; törökben <i>bag</i> 92. l.
morkoláb	<i>mormaluk-é</i> kísértet, múmus; m: b <i>morboluk</i> , hangcserével <i>morkoláb</i> ; morkoláb = múmus

Nem kell azonban azt gondolnunk, hogy a gyógyítás egyetlen módja a kuruzslás volt. Őseink már egész sereg gyógynóvényt ismertek és használtak. Maga a »szer«, a gyógyszer is természetesen görög szó *szér-ton* (jón al.) heilmittel a *szér-ossz* száraz szó-

*) Itt is látni, mennyivel hasonlatosabb a magyar a göröghöz, mint a latin. De azért nyelvészcink szerint a görög eredetű latin szavakat mi, illetőleg a szittyák mégis a latinból vettük. Ifát bizony anakronizmus ez! Még a legvalószínűbb, hogy a szó ősgörög: *phasz-gon*, v. *phasz-or-gon* = szűrnyszűlött; *phasz-ma* szűny, *go-nasz* szűlött; a latin *f* kezdet is e mellett szó.

ból, mert az orvosi növényeket szárított alakban használták, sőt porrá is törték (**szer-* streupulverchen). E por aztán olajba vagy zsirba keverve képezte a kenőcsöt; leglhíresebb volt az »ir« (gyógyir), melyet az *Iríz*-ből, egy illatos gyökerű liliomfajból gyártottak (*ir-in-on* irisz kenőcs, tk. *ir*-ből való).

Legelterjedtebb gyógynövény volt a kakukkfű vagy démutka (*thüm-on*, *thümi-t-isz* v. dem. *thümid-* démutka), melyet füstölőszernek is használtak. Nálunk »timian«-nak és »tömjénfű«-nek is nevezik, v. ö. *thümiama* és *thümiéma* = füstölőszer alakokkal. Tehát a mi tömjén szavunk füstölőszert jelent. Az eszmetársításra v. ö. a német *weihrauch* kifejezést; tényleg görög őseink az áldozásoknál már használtak jóillatú füstölőszereket, hiszen a tömjén szó töve is: *thü-* áldozni, (*thü-ma* megfüstölt, megáldozott; *thüosz* füstölőszer, áldozat; *thüödész* tömjén nemű, illatozó stb.).^{*)}

Fontos gyógyszer volt a ricinus vagy csodafa is, népiesen »kiki«, »cici« (*kiki* = csodafa a hellénben is), melynek olaja ismert hashajtó szer; továbbá a menta, a kökörcsin, a kankalin. Amazt sötétlila virágáról nevezték el: *kök-orosz* S *kökörész*, *kökörész* = kéksű, melynek dem. alakja kökörcsi-n; (*orosz orsz* változatra v. ö. *erisz* vers). A török *güzäresiu* egybevetése erős fantáziára mutat, mert ott ez a hasonlatos (?) szó galambot jelent. A sárga kökörcsin a kankalin, tk. száraz-fű: *kankaleosz* száraz; népünk sok vadvirágra használja a »szárazfű« elnevezést (bársonyka, taréjfűrt, berzeceke stb.). Általában a virágneveknél gyakori az eltolódás. A kökény bimbójának forrázatából vértisztító teát főztek, az áfonya pedig hasmenés ellen ma is híres gyógyszer (áfonyabőr). Áfonya szavunk a piros áfonyára vonatkozik: *fonosz* v. *foinosz*, S *foia* piros, euphonicum-mal *áfoia*.

A hajma, a vörös hajma is — mely épúgy mint a méz, már a helléneknél gyógyszerként is szerepel — szintén vöröset jelent: *haima*, S *hajma* vér, a vörös. Méz, a székelyben miz pedig a csurgatott: *müd-ossz* (*müda-* csepeg), S d : z *müsz*, *miz*; v. ö. *vüid* vid, víz; ellenben a lépes méz a viaszos sejtekben van még.

Fegyzet. Lép szavunk etimonja is igen érdekes. Eredetileg a madárlépet jelenti, tehát a fogó, a ragadó; a hellénben *lambaw* (tő: *láb*) megfogni, *láp-szisz* megfogás, megragadás. A madárlép igen ragadós gyantaszertű anyag,

^{*)} »Herputé«-nak is nevezték őseink a kakukkfűvet s megfőzve, forró levét mint gyógyszert használták különféle betegségek (bélgöres) ellen. A népetimológia aztán »herbáté«-vé alakította át ezt az ősi szavunkat, amikor a herba teae (a kínai) feikapott ital lett mint gyógyszer is (Európa egy részében a 17. század közepe táján, de nálunk csak száz évvel később). A kínai teát azonban mi sohasem nevezzük herba teának. A herputé vagy kakukkfű (*herputész*) jelentése mászó, terjengető, harapózó; a hellénben *herpullou* (**herposz* dem. alakja), e faj tudományos neve is *Tk. Serpyllum*, mert terjedelmesen szétmászó cserje (l: *serpo* mászni).

mely némely gyümölcsfának törzséből foly ki (macska-méz, facsipa, eseresznye-méza) vagy melyet fagyöngyből főznek. A lépsejt készítésénél a méhek nemcsak viaszt használnak, hanem az u. n. ragasztóviaszt (propolis) is, mézgát kiválasztó fák rügyeiről gyűjtve. A fagyöngy a görögben *iks-oss*, digammával *viksz* = fagyöngyből készült lép (madárlép), általában minden ragadós. Viasz szavunk mellékalakjai: viaksz, viasz, viksz-ol. A digamma megvan a német alakokban is: wachs, wichen. A görögben *viksz*-fukar is, mert minden hozzá ragad (v: f és -ar dem. k. vuk-ar, fuk-ar); v. ő. faszari (viasz-ar-i, e szóban az -i is dem. k.). A népetimológia kedvére dolgozott, amikor a facsari, faszaragó stb. alakokat komponálta. Itt is mennyire kitűnik, hogy mi nem merítettünk a németből!

A régiek is használták a cukrot orvosságnak. Ismerete több ezer évre vihethető vissza, főleg az indeknél, hisz India a cukornád hazája. A Szasszanidák idejében már Persiában is gyártottak kristályos cukrot, s tekintve, hogy a szittyák ez időben szoros viszonyban állottak Persiával, fel se tehetjük, hogy cukor szavunk ne a perzsa *sakar* átvétele volna (a hellén *szakkhar*). De lehetséges, hogy cukor szavunk alakjára hatással volt az olasz zuckhero vagy a német zucker. Szakar, zehár,^{*)} cakar vagy cukor helyett később inkább a »nádméz« szavat használtuk; Calepinus és Molnár Albert szótáraiban csak a nádméz kifejezés fordul elő; ami nem zárja ki azt, hogy egyes dialektusokban ne használták volna a cakar szavat is. Tekintve szókincsünk rendkívüli gazdagságát, nem is tettelezhajlik föl, hogy a régi nyelvenlékekben, szótárakban minden kifejezésünk (egy-egy fogalomra sokszor száz is!) meglegyen. Hány olyan ugorral egyező szavunk van, melyek csak a XV. vagy XVI. században bukkannak fel először.

Mint láttuk (kőköresin, vörös hajma, áfonya), a szittyák a nővények elnevezésénél gyakran használták a színek szinonim szavait. Berke-nye is sötétkéket jelent, mert gyümölcse érés felé *sötétkék-deres*, megérve *barna*; *perko-sz*, *S perke* sötétkék, barnás; *perk-az* sötétzint nyer (érni kezdő gyümölcsökről!). A piros borbolya gyümölcse is biborpiros: *porphura* biborszín; borbolyában az *r* disszimilálódott *l* (*l*)-vé. Galagonya is fehér (tejszín) sarjat jelent: *gala* tej, *goné*, *S gona* sarj, bimbó. Fehér virágáról a latin is *spina alba*-nak nevezi, erre céloz a német *mehl-beere* is.

szer, gyógy ^g szer	<i>kszer-ion</i> (jón al.) gyógyszer; v. ő. <i>kszer-oss</i> száraz
ken, kenőcs	<i>kna</i> -, <i>kné</i> -, <i>kní-z</i> -, <i>S met. ken</i> , <i>kin</i> dörzsol; <i>kouí</i> -, <i>koní-a</i> -ken
dör-zsol, törzsöl	<i>sther</i> -, (<i>stheir</i> -), <i>S ter</i> eldörzsol, tör; <i>ster-szi</i> -dör-zs; v. ő. tör-ül
ir, gyógyir	<i>ir-issz</i> , <i>S ir</i> iris, illatos gyökertű liliomfaj, melyből ir-kenőcsöt gyártottak; <i>ir-iu-on</i> irisz-kenőcs, tk. ir-ből való
balszam	<i>balszam-on</i> balszam
flastrom	<i>em-plasztron</i> u. a.; <i>plasztron</i> készítmény
patika, apatika	<i>apothéké</i> , <i>apothéka</i> raká hely, tár

^{*)} Ez az alak megmaradt a csángóban.

démüt-ka (kakukkfű)	<i>thümi-té-sz</i> kakukkfű; <i>tünian</i> = <i>thümiama</i> ; tömjén-fű = <i>thümiéna</i> , <i>S tünjén</i> füstölőszer
abruta (istenfa)	<i>habrotou-on</i> abrut-üröm
kiki (csodafa)	<i>kiki</i> csodafa, kiki, cici
menta	<i>mintha</i> u. a.
kökörcs	<i>S kük-orosz, kük-ország</i> kékfű; <i>kük-írész</i> kikirics, kék-ir; v. ö. csaba-ire
kankalin	<i>kankaleosz</i> száraz; *száraz-fű* több vadvirág neve
kökény	<i>glaukin-oss, S kükín</i> kékszinű; 113. l.; v. ö. <i>kokkion</i> bogó; <i>kokküméva</i> kökényszilva; <i>kokkín-oss</i> biborszinű, de a régiék biborszin alatt kéket is értettek
piros áfonya	<i>fonosz, foinosz, S fona</i> piros; széphanz. <i>a-val: áfona</i>
vörös hajma	<i>kaína, S hajma</i> vér, a vörös
méz, míz	<i>múd-oss</i> (múda- csepeg) <i>S míz, miz</i> csurgatott; d:z
viasz, viaksz, viksz	<i>iks-z-oss, S viksz</i> madárlép, minden ragadós; n: <i>wachs</i>
cukor, zehár	<i>szakkhar</i> cukor; a perzsában <i>sakar</i>

Hogy a régiék ismerték a mérgek gyógyító erejét, mutatja a görög *pharmakon* szó, mely orvosságot és mérget, sőt varázsszert is jelent; de azt is bizonyítja, hogy a gyógyászat némileg teurgikus alapon állott. Nyelvünk sajátlagossága, hogy a *méreg* egyúttal haragot is jelent, mert a mérgek bódító, sőt dühöngővé tesz. Ez eszmétársítást mutatja a német *giftig*, mely szó haragot is jelent; de azért a németnek külön kifejezése van a mérgek mindkét alakjára: *gift*, zorn. A heliében *margé* mérgek; *marga-*, *S* tőhangnyújtó (mint *szap- szép-*) *mérgé-* dühöng, mérgeledik.

mérgek	<i>margé, S mérge</i> mérgek; <i>marga-</i> <i>S mérge-</i> mérgeledik
mák, mákony	<i>mék-on, S dór mák, mákon</i> mák, máknedv
áfium (opium)	<i>opion, S ófion</i> mákony; v. ö. <i>vayon</i> vagyom
belénd, bilind	<i>bolintli-oss, S bolint, bolont</i> maha, Atv. bolond;
bölnényű, bolondító	v. ö. bölnény belénd; disznóbabnak is nevezik és görög neve: <i>hüörküamosz</i> is disznóbabot jelent; v. ö. veszhüdik = dühöng 29. l.
nadragulya	<i>mandragora-sz, S met. (m)nadradora</i> u. a.

Ásványi gyógyszereket is használtak őseink, ilyen a só (*saj), a hellében *hal-sz, S szal, saj* só; v. ö. az őrségiben sőj-törő (sőtörőből hasonulva) = só-törő; a latinban *sal*.*) A kéneső és kén etimológiáját lásd 107. ill. 54. l-on.

*) Saj-t a *S saj-* igealakból mint adj. verb. - a beszózott; ismeretes, hogy a sajtkészítés legfontosabb része a beszózás, mely több napig tart; a só a *savol* is kiszívja; saj-tól a saj-tból -t gyak. képzővel. V. ö. sajto soto, sajtar zsofar Saj-t esetleg lehet -d dem. képzés alak is, mint sóder.

A kedély. Lelki jelenségek.

Bánat, félelem. A nyomott kedélyállapokra vonatkoznak a következő szavaink:

agg-ódik, óg gond bánat	<i>akk-</i> búsul; <i>agkh-</i> fojtogat, gyötör; l: ango <i>kak-oss</i> , S n-toldó <i>kand</i> gond <i>paulk-oss</i> bánat; <i>paulhc-</i> kesereg, bán(r)kódik; alh. al.: <i>path-</i> (<i>pr-sak-</i>) szenved, n-told. <i>pant</i> bán, <i>ti pathón?</i> mi bántja? »bán« (bűn-báno) hibás civ. bánat-ból; jól v. rosszul bán: <i>pen-</i> foglalkozik vele; v. ő. paenitet = bán és bántja valami ^{*)} <i>ma</i> , S m:b <i>bu</i> sóhaj; <i>ba-</i> sóhaj, bosszankodik; v. ő. <i>boa</i> , S <i>boja</i> baj; aj = ú sajtár sőtár
hú, búsul, baj	<i>khalepo-sz</i> bajos; <i>khalepa (ta)</i> baj, galiba <i>szüge-</i> fél, szomorú; szt = cs 45. l.
kaliba, galiba csügg-e-d, csügged zok-og	<i>akk-</i> jajgat; kezdő <i>z</i> : <i>erge zerge (argo-sz)</i> zok- szó = <i>akk-ó</i> jajszó
gyász ri jaj! jajgat méla	<i>gooss</i> jajgatás, gyász; (<i>a-gooss</i> gyász nélküli) <i>thre-</i> , <i>threü-</i> megzendít, sir (m. a. <i>threü-</i>) <i>iejo</i> , S <i>jejo</i> jaj; <i>ai ai</i> S jaj, ajaj!
komor, szomorú	<i>mela-sz</i> fekete, szomorú <i>mauro-sz</i> komor, szomorú; kezdő <i>k</i> és <i>sz</i> járulékhang; borús, mord, morc, komoly 106. l.
mogorva panasz-ol ij-ed	<i>mogero-sz</i> szenvedő, bús <i>szpanis-</i> hiányt szenved, nélkülöz; <i>szpaniss</i> szükség <i>ie!</i> öröm vagy fájdalom kiáltása; S <i>ie-dz</i> ied, jed, ihed; v. ő. <i>aj-ads-</i> jajgat <i>ai!</i> -ből
fé-l rikó-t, rikt-t borz-ad torpa-d (ijed) isz-ony	<i>feü!</i> <i>fá!</i> ó jaj! S -l gyak. képzővel <i>feü-l!</i> n: weh! <i>friko-</i> borzad; o-n hangsúly van s így <i>ó</i> <i>phrisz-</i> , met.: <i>phrisz-</i> borzad, berzenkedik 46. l. <i>tarbe-</i> megijed <i>müsz-oss</i> , dem. <i>müsz-ion</i> iszony; <i>müsz-oss</i> irtózás; v. ő. micger icger; m: v viszony (harag), vizsolog iszolog = borzong
rem-eg rez-ke-t, rez-eg rökönyödni (ijed)	<i>trem-</i> remeg <i>tress-</i> (<i>tre- de atress-toss</i>) reszket <i>rig-</i> megdermed (ijedségtől); borzad; <i>rig-oss</i> , dem. <i>rig-ion</i> borzalom, rököny
undor szabód-ik szep-eg szégyen, szégyün szegény, szüggény	<i>ade-</i> , S n-toldó <i>ande-</i> undorodik; -r képző <i>szebads-</i> fél valamit tenni; <i>szeb-</i> fél, szégyel, szab-ódik <i>szeb-</i> fél <i>aishhün-é</i> szégyen, ai = é; v. ő. szimat iszmat <i>pszükhün-oss</i> , S ei: é <i>szükén</i> fázó, szerencsétlen; v. ő. szük = <i>pszik-sz</i> darabka, morzsa ^{**)}
átal (szégyel) túr	<i>atd-</i> , S ai = á (é) <i>at-al</i> fél, szégyel <i>tür</i> , met. <i>trü-</i> sanyarog, gyöttrődik

*) A magyar s talán az üggyög alakok is dúrosan ahanguak (hangfestés!), s így a > e változat a helyénben folyt le, ez már Herodotosznál is előfordul, régen pedig közhelyes lehetett.

**) Szük eredetileg kevés; szük-ül = kicsinyel.

Jegyeet. A nagy bánatra azt mondjuk: a mély bánat. Mély (>mél= az őrségiben és csángóban) szavunk létszékivül a *mél-assz* (fekete, szomorú) megfelelője (az ekezet itt a hangsúlyt jelöli). Mély és sötét szinonim jelentésűek: mély kút a sötét, mély börtön a sötét börtön; aztán mély szomorúság, amikor már maga a mély is szomorút jelent. Végül *mél-assz* a hangról tompa, mély; itt tehát már teljes az egyezés a göröggel, vagyis nyilvánvaló, hogy a *mélasz* a görögben is jelent mélyet.

Vigság, öröm. Lássunk itt is néhány megfelelést:

örül-í, örö-m	<i>gairro-</i> örül; <i>gairro-ma</i> örvendés; kezdő g: <i>gaia</i> = aia
gyönyörül	<i>goniro-sz</i> , S <i>gönörü</i> (<i>gönü-</i>) ragyogó
andalog	<i>anthologe-</i> virágokat szed; igen sikerült szóalkotás!
vid-ít	<i>héd-</i> , h: v <i>véd-</i> vidámit; vidám: <i>véd-im-ossz</i> , vidor
	<i>véd-ro-sz</i> ; v. ö. <i>faidim-ossz</i> , S <i>fédim</i> vidám; <i>faidro-sz</i>
	S <i>fédro</i> vidor
kedv	<i>héd-</i> , <i>hédü-</i> , S u: v <i>hedü</i> , <i>kedü</i> öröm, élvezet; é = e jón: <i>éhosz</i> <i>elhossz</i> *)
vig	<i>hüg-rossz</i> , S h: v <i>vüg</i> ügyes, vig; v. ö. <i>hig</i>
fürg, virgone	<i>szfurga-</i> , met.: <i>szfriga-</i> friss és erőteljes
ugri, ugrus	<i>hugrossz</i> hajlékony, virgone; ugrí = fürgé
uj-ong	<i>ojl íól</i> ujjul! v. ö. <i>iakkh-</i> . S <i>jauk</i> , <i>ijauk</i>
illár-oz (vigad)	<i>hilar-ossz</i> vig; <i>ololuz-</i> örömeiben kiált
kurja-nt	<i>gauria-</i> , S <i>gaurja-</i> örvend
pajk-os	<i>paik-</i> , <i>paig-</i> (<i>paids-</i>), S <i>paik-</i> játszik, enyeleg
pajzán	<i>paiz-</i> , partic. <i>pajzón</i> játszó, enyelgő

Jegyzet. Érdekes a vig és hig etimonja; v > h változat igen közönséges a görögben (Veszta Hesziá), a magyarban vápa hápa. Észertint a vig és hig egyazon tö, épúgy mint a görögben: *hüg-ros* (**hüg-* elavult igéből, bizonyára a *hüd-ossz*, *hüdra* alakokkal függ össze). A hig jelentést még értjük, mert a víz tényleg hig; de milyen eszméletársítás vezette őseinket a vig fogalmához? A mozgékony, hajlékony az összekötő kapocs; s így aztán jelenti az ugribugrit is, sőt az ügyest is. E szónak sokféle jelentése igazolja, hogy a *hüg-ritisz* hatása is érezhető. Azt mondjuk, a vászon *összeugrik* a vízben, általában a nedvességtől. Hát tud a vászon ugrani, és ha tudna is, mi az az összeugrás? Szétugrasztani, ennek még van értelme. Ezt az érdekes népetimológiát megmagyarázza a *hugrossz*, melynek jelentése nedves, vizes; s most már értjük, hogy lesz ugrós a vászon, ha nedves lesz; v. ö. *hugras-*, dór *hugrasz-* nedvesít, tehát ugraszt; nedvesedik, tehát összeugrik. Mínt hogy a hajlékony (*hugrossz* egyik jelentése) a nem merev, hanem rugalmas, ugrós, végeredményben itt van az ugrani igénk magva is. Legalább is hatással volt az *orkhe-ugrani* hangcserés alakjára: S *okhre-*.

Lelki jelenségek. Ide tartozik mindaz, ami a lélek, az ész működésére vonatkozik. Igen gazdag fogalomkör, itt nem is adhatjuk az egész terjedelmét. Az észrevevésre, tudásra vonatkozó szavaink

*) V. ö. *kélepsz*, S hiatusp. és hason. *kélepsz* kedves, becses; kegy d: gy *kéd-ossz*; kegyel, kegyelet (a halottak iránt) = *kéd-* gondoskodik a temetésről; v. ö. *kend* n-pótlással, mint *kad-* (*kéd-*)-ből *gond*; *kéd-* = *keed*; de v. ö. *küd-ossz* tisztelt, becsület (*künd*, *künd*); *küdatimisz* = kegyelme. tisztelt; *küd-*, S *kegy-el* tisztel, kegyel-et = tisztel.

egy részét már láttuk (124. l.), most még néhány érdekesebb etimont mutatok be:

biz-ik	<i>pith-</i> (<i>peith-</i>) hisz, bizik; t (th):sz 36. l.*
bizonyos	<i>pithanosz</i> hihető, hitelt érdemlő
bizony-ít	<i>pithan-o-</i> okokkal meggyőz
bizos	<i>pisztosz</i> biztos
bizos-ít	<i>piszto-</i> biztosít
biz-alom	<i>pisz-tisz</i> bizalom
bizton-ság	<i>to piszton</i> biztonság

A M. Etym. Szótár szerint *bizui* szavunk eredete ismeretlen. Kell-e még más »bizonyíték« is, hogy a mi nyelvünk görög eredetű!

véd, fed	<i>feid-</i> , <i>fed-</i> kimél, takargat; S ei = é <i>feid</i> , <i>véd</i> ; ei = e változat közönséges a hellénben: <i>khsirosz</i> <i>kheross</i>
kimél, kémél	<i>keimélio-</i> mint értékest őriz, kimél
könyör-ög	<i>kinüv-</i> panaszlkodik; kunyorál ahangú alak; <i>gonü</i> térd; <i>gonu-asz-</i> térdel, térdelve könyörög**)
gunny-aszt	S dór <i>gonu-aszd</i> térdel
csed-ez	<i>eukheta-</i> , S <i>euseta-z</i> csedez; v. ö. <i>khos</i> sor 34. l.
halás	<i>hilansz</i> kegyes, nyájas; <i>kharisz</i> S r:l <i>hali</i> hála
hala-szt	<i>khala-</i> abbahagy, elernyed
eng-cd	<i>teng-</i> meglágyul, enged; v. ö. eng-csz-el és <i>teng</i>
epe-d	<i>epie-</i> vágyódik; <i>ephe-t-oss</i> eped-t, kívánt
vágy	<i>vad-</i> , <i>svad-</i> (<i>héd-</i> , <i>had-</i>) tetszik; <i>hédossz</i> , <i>hédoné</i> , <i>hadoné</i> (<i>vad-</i>) öröm, vágy, kívánság; d:gy dió gyió
sejt	<i>aiszthi-</i> érez; v. ö. izsmat szimat
alít (sejt)	<i>aléth-eü-</i> előre lát
meg-lep, lap-ul	<i>lamb-un-</i> (<i>lab-</i> , <i>léd-</i>) fog, meglep, rajtaér
mél-tat, meltat	<i>mel-</i> gondja van rá, törődik vele
akar	<i>khra-</i> , S <i>kar</i> , euphon.: <i>akra</i> , <i>akar</i> kér, követel; v. ö. <i>khre</i> = kér
törö-dik	<i>théore-</i> néz, tekintetbe vesz; v. ö. <i>tére-</i>

A szellemi tompultság. Nem kell azt hinni, hogy a buta tényleg észbeli fogyatkozást jelentett és jelent, a legtöbbször az e fogalomkörbe tartozó szavak inkább gúnyszók.

buta, túpa	<i>típho-sz</i> ostobaság; buta hangcserevel
tompa	<i>doupa-sz</i> tompa moraj, dumpfer schall; v. ö. <i>dop</i> <i>top</i> (<i>tunpanon</i> n- toldó); tompa a nem éles; tompa elme
bódi, bód-ul	<i>típh-</i> , hangcsere: <i>pít-</i> elámul, cselős 49. l.
badar	<i>blad-z-osa</i> bárgyú; l. kicsésre 57. l.
bolyó, bohókás	<i>phluak-sz</i> , S met. <i>phulak</i> hohó 21. l.

*) A *pith-* t-je egyes igعالakokban (pl. t előtt) a hellénben is *sz-*-nek hangzik: *peisz-teosz*. Besz-él szavunk is valószínűleg a *pith-*, S *pisz-* rábeszél hatása alatt alakult ki a *basz-* (beszél) tőből 120. l.

**) V. ö. *kup-* guggol, kup-or-odik.

nedrő (ügyetlen)	<i>nolthro-sz</i> rest, álmos 22. l.
nédő (ostoba)	<i>nódo-sz</i> kába 22. l.; v. ű. darál, derál
bárgyú	<i>bradu-sz</i> , S met. <i>bardu</i> rest, buta; d : gy 22. l.
balg-a, balog	<i>blak-sz</i> , S met. <i>balk</i> bárgyú; -a dem. képző; v. ű. <i>plag-ioss</i> , S <i>palg</i> , <i>palag</i> ferde, balog, tévelygő
kába	<i>kápho-sz</i> tompa, buta 40. l.
buksi (ostoba)	<i>mukso-sz</i> , S m : b <i>bukszu</i> buta
muja, muly-kó	<i>molu-sz</i> buta; l : j 23. l.
ostoba	<i>sztupo-sz</i> , S <i>osztupo</i> bot, tuskó; v. ű. buta mint a tuskó; v. ű. <i>sztoba-sz</i> , S <i>osztobi-a</i> csúfol 25. l.
hülye	<i>éle-osc</i> esztelen
kótya, kótyás	<i>kóihón</i> cserépkorsó, részegeskedés; kótyás = részeg
dőre	<i>thi-ro-sz</i> (<i>thü-</i>) dühöngő, indulatos
bolond	<i>bolliuth-ossz</i> marha; v. ű. <i>plan-ossz</i> , <i>planid-</i> , S <i>palanid</i> tévelygő; vagy d dem. k.: <i>palau-d</i>
bugris (paraszt)	<i>agriossz</i> pórias; <i>boukrasz</i> ökörfej
bagi, bákó	<i>pakkü-sz</i> vastag, buta
melák	<i>ualak-ossz</i> elpuhult, ernyedt; v. ű. darál, derál; v. ű. <i>ó mele!</i> óh te bohó!
góbé, kómé	<i>kómé</i> falu; v. ű. <i>agriossz</i> falusi, bugris
tütyő	<i>tüttko-sz</i> kicsiny, lútvány
hóbort-os	<i>kamart-ia</i> , S m : b <i>habart</i> hiba; <i>kamartinoos</i> féleszű
himpli-hampli	<i>ambliü-sz</i> tompa, ernyedt
lári-lári	<i>fluäre-</i> , <i>lére-</i> fecseg, balga
ketle-kotla	<i>küthlo-sz</i> üres fecsegés

A fél-eszű, fél-neder, űrült, süke-bóka, bamba, makuka stb. szavak etimonjait már láttuk. Ime, 35—40 kifejezés ugyanazon fogalomra, úgyszólván szinonim szavak. Hát van-e még a világon nyelv a görögön kívül, ahol e szavaink ily pontos megfelelőit megtaláljuk? Hát van-e még csak egy hang hasonlatosság is a német kifejezésekben? Dumm, blöd, narr, walnsinnig, albern, einfältig, tölpel, toll, dickkopf, einfaltspinsel, verblüfft, ruppelig, querkopf, rappelköpfsch; hát hasonlatosak ezek a mi szavainkhoz? Alig egy-két megfelelőést találunk, talán a *dumf* tompa és *thor* dőre. Pedig állítólag valami 1300 töszó, nyelvkincsünk egy harmada a németből való. Hát hogy jön ki az arányszám? És nem ugyanezt láttuk a többi fogalomkörnél is?

Az erkölcsileg romlott etimonjait már nagyjából láttuk: gonosz, kujón, (53. l.), csaló (34), bunyilk, bojnyilk (40), ravasz (90), fondor (30), ripók (114), ribanc (ribol 90), cégéres (44), cudar, cábár, cafra (44), cőda (*Aszülho-sz*, *feszüdo-sz* álnok) stb.

A büszke etimonja is érdekes; egy tudákos régi frónk a bűz-ből származtatja, hát ez igen naiv felterés. A görögben *phüsz-a*-felsű, kevély; a főnévi alakból dem. képzővel *püsz-ke* felsuvalkodott, kevély. A kevély etimonja a 49. lapon. Gög *kaükh-é*, S *kökh* kérdés, gög; *kaükh-a*-brüsten, gögösködik.

Az indulat. A hellénben *kine-* mozgásba hoz, mozog, megindul, felizgul, reng; a kezdő *k* *h*-vá lágyult s elkopott. In-dul, in-dít, in-og, mint ahogyan moz-dul, moz-dít, moz-og. Az inog

alak is megvan a görögben: *kinussz-* (tő: *kinug-*, *kinug-ma*) inog.*)

A harag, a mérgelődés, a hosszúság főleg a veszekedésben nyilvánul meg; ezt a következő fejezetben tárgyaljuk.

Civódás.

A veszekedés legtöbbször az osztozkodás folyamánya; legjobban kifejezi ezt az »ortályoz« szavunk: az enyémm- és tiedről vitatkozik, civakodik, kiabálva pöröl (M. T. Sz.). A hellénben *orthi-adsz-lármáz*. *Aissa, vissza* a rész, ebből vissz-ály-kodik, tk. osztozkodik. De különösen a *fer-* és ennek *oissz, vissz* alakja egész sereg idetartozó szavunkat magyaráz meg; a *fer-* = vizs, vesz, vezet, ver; tehát vesze-kedik.**)

harag-szik	<i>orgó-, orga-</i> harag; <i>org-ids-</i> harag-ít
mérge-l-ődik	<i>marga-</i> , S tőhangajnyító <i>mérg-</i> dühöng; <i>margé</i> , S <i>mérge</i> mérge; <i>margész</i> , S <i>mérgész</i> mérges
bűsz-ül, bosz-ant	<i>műsz-</i> , S m : b <i>bűsz-</i> boszankodik
düh-öng	<i>thū-</i> dühöng; ádáz: <i>a-thuasz</i> igen dühös; <i>a-</i> intens.
dűl-fül	<i>thu-</i> dühöng; fül v. ő. fű, fujja magát = haragszik
hábor-ít	<i>hubr-ids-</i> bántalmaz; <i>abro-moss</i> háborgó
bánt	<i>pate-</i> S n-toldó <i>pant</i> bántalmaz
mar, mara-kodik	<i>mar-</i> (<i>mar-kamai</i>) küzd, marakodik; l: mord- harap, mar (a sav) = <i>mar-</i> (<i>mar-ain</i>) fölemeszt, kiirt
ordí-t	<i>orthi-adsz-</i> lármáz; v. ő. ortályoz
villong-ás	<i>iskáha</i> (olv. <i>ianka</i>), S hiatusp. <i>vijunka</i> láрма
pata (lárma)	<i>patag-oss</i> láрма, esete-paté; v. ő. <i>patosa</i> (<i>pate-</i>)
csata	<i>stadia</i> , S <i>csada</i> csata
pörö-l	<i>püro-</i> tüzel, heves, szenvedélyes; v. ő. felel
dér-dúr	<i>dér-issz</i> csata, vizsály
durcás (dacos is!)	<i>tharsz-</i> , <i>thrasz-</i> konok, dacos; a: trotzig
szitok (szid)	<i>küdak-</i> , S k : sz <i>szüthak</i> (<i>küdassz-</i> szid); szid elv.
botrány	<i>bo-thro-</i> lármát üt; <i>bon-thrén-ossz</i> , S hason. <i>botrán</i> nagy jajgatás
gynálá-z	<i>gela-</i> , <i>geloíd-s</i> gúnyol
tombol	<i>otobe-</i> , S n-toldó <i>tombe-</i> lármáz, dühöng; v. ő. dara <i>athara</i>
dörömb-ül	<i>thorübe-</i> , S n-toldó <i>torümb-</i> lármáz
zakat-ol	<i>akhe-</i> lármáz; <i>akheta</i> láрма, zaj, zakota; v. ő. aeskó zacsó
torzsalkodik	<i>thor-ossz</i> , met. <i>throossz</i> láрма; v. ő. <i>thoro-</i> (<i>thro-e-</i>) dörög; d = z zörög
csatara (lárma)	<i>za-larakh-ossz</i> nagy zavar, láрма; sz : h hadara
vita, vitáz	<i>anda-s-</i> , S <i>vidaz</i> hangosan beszél, hadáz
zsémb-el, zsembel	<i>sctemb-</i> bántalmaz, szid

*) Hátással voltak e szavainkra az *eulka-* indulatoskodik és az *endu-* bemegy igék is.
**) V. ő. *perreg-*, *perzek-* (*perg-*) S p : v *veszek-* veszekedik, ócsárol.

hepciás-kodik	<i>hepczia</i> -évelüdni
böstör-küdik:	<i>oisztra</i> , S met. <i>voszter</i> - döhöng, ingerel; 31. l.
fel-el, felesel, per-el	<i>ver-</i> (<i>cip</i> -) mond, felel; l: <i>ver-bum</i> ; felel hasonlva ferel-bül; v. ű. <i>er-iss</i> vizsály, szóvita
vers (vita)	<i>erisz</i> vizsály, szóvita; <i>r se</i> közt a magánhangzó gyakran kiesik, (synk.)
csufol	<i>szlob-as</i> - csufol; <i>szufel-is</i> bántalmaz
gúny-ol	<i>knou</i> kutya; gúnynev emberről; v. ő. kujon

S milyen szembetünő az egyezésünk a hellénnel az ütni-vágni fogalomkörében! Vág *vág-*, ver *fer-*, üt *oula-*, tör *ftler-*, zúz *szausz-*, kop-int *kop-*, cibál, civódik *szpa- szipa-*; tép, típ, csíp *tüp-*; tipáz *tüpas-* stb.

FI család.

Nyelvtudósaink szerint két nyelv rokonságának megállapításánál döntő fontosságú a családra vonatkozó szavak egyezése. Az ugorral mindössze tíz szavunk egyezik, a hellénnel hetven, tehát az *összes* idevonatkozó kifejezéseink.

Szép metaphorákat találunk itt már a hellénben is, amikor az ifjút a virághoz hasonlítja; a magyarban is a dalia, a deli a virágzást jelenti. A család, cseléd (gyermek) szintén a *thal-* töből *sarj*-ad, a hellénben a ház (*oikia*) fogalmából, de ott is egy töből való a család és cseléd (*oike-tész*). Az ifjú és a férfi az erős, a hatalmas. A rokonságra vonatkozó kifejezések azonban nem szabatosak se a hellénben, se a magyarban; pl. *gambross* = a vő, ipa, sógor stb.; a magyarban sógor a feleség nővérének a férje, de Somogyban a nagynéne férje, a Dráva mellékén nász, Szlavóniában férfirokon stb.

szapor-it, szapora	<i>szpor-ou</i> , S <i>szapor</i> - nem, természet; <i>szpora</i> , S <i>szapora</i>
nem, nem-z	<i>gen-</i> , <i>gu-</i> , <i>gue-</i> , <i>guema</i> , S <i>nem</i> származás
faj, faja	<i>fur</i> , S <i>faja</i> törzsök, nem; <i>ful-ou</i> , S l: j <i>fuj</i> faj
mag	<i>mukh-osz</i> belseje, belső rejték; <i>mukhion</i> a legbelső*)
fattyú	<i>fitu</i> sarj, fiú
korcs	<i>korosz</i> sarj; el-korcsosul = el-+faj*-zik
szárma-z	<i>horma-</i> , <i>szorma-</i> , S <i>szorma-s</i> ered, keletkezik
szül	<i>zoo-</i> élővé tesz
ember	<i>embrü-ou</i> , S met. <i>embür</i> , <i>embör</i> szülött
fiú	<i>fü-</i> , partic. <i>fiöl'u</i>) a szülendő, a származó
atya, ata, atna	<i>atta</i> atya
tata	<i>tetta</i> , S hasonlva <i>tatta</i> atya
apus, apa, após	<i>apphusz</i> apus; l: <i>pater</i> atya és após
papa	<i>pappa-sz</i> , voc. <i>pappa</i> papa
mama	<i>mamma</i> mama
anya, anyó	<i>goné</i> , <i>gonu</i> szülő; kezdő g 33. l.

*) Mint a *széke* (tojás, káposzta széke); *scék-osz* a bezárt, zárthely.

nő, né	<i>günd</i> , S met. <i>gü-é</i> nő, nőtény; v. ő. <i>ünö</i>
uno-ka	<i>gono-sz</i> utód; -ka dem. k.; <i>cu-gonosz</i> unoka
meny, menyé	<i>unü-osz</i> meny, *enyő; v. ő. eg meg
ágyi	<i>aukhi</i> (<i>aghi</i> , közeli, rokon; <i>engü-</i> (<i>eggü-</i>) rokon
napa	<i>numpa</i> , *nupa jegyes, vőfély, vő sib.; l: nubco (nup-)
néni, lenne	<i>uema</i> , S hasonló <i>ueme</i> nagynéne
bá, bá-tya, bá-csi	<i>pá</i> (<i>pa-tér</i>) atya, űs, előd
ős, űs, is; űcs	<i>isz-osz</i> , <i>isz-osz</i> hasonló, ugyanaz (t. i. vérű); v. ő. <i>kom-aimosz</i> ugyanazon vérű, testvér, vérokon; <i>áüth-aimosz</i> ugyanazon vérű; űcsém, űcsém <i>isz-aim-osz</i> , S <i>isz-ü-ü</i>)
déd-anya, dada	<i>téth-é</i> dajka, nagyanya;**) v. ő. ded, kided
család, cseléd	<i>thal-osz</i> , dem.: <i>thal-id</i> , S th:sz (cs) család gyermek, csalit; v. ő. <i>thaléth-</i> , S hasonló <i>család</i> v. <i>cselit</i> virágozik (az ékezet a hangsúlyt jelöli); család-d: <i>thaler-osz</i> virágozó
menyekző, menekező	<i>engüa-</i> , (<i>eggüa-</i>), <i>engü-</i> , S (<i>ku</i>) <i>engü-s</i> , partic.: <i>menegző</i> eljegyez; el-jegyü-z (*jengüöz); Iger is innen; n g, d előtt különnyen kiesik
zálog	<i>zila-</i> elvesz, <i>zila-u</i> zálog; <i>zülak-sz</i> 61. l.
nyoszo-lyó, nyuszu	<i>mnassi-</i> , <i>mnassi-</i> emlékeztető, kérő
nász	<i>mnász-tér</i> leánykérő; dör al.; <i>nuosz</i> rokon
ara	<i>kora</i> mátká; hajadon 108. l.
szűz	<i>szósz</i> sértetlen; <i>szó-frou</i> szűz
rokon	<i>progon-osz</i> űs, előd, mostohaűű stb.
fiatal	<i>füa-thal-osz</i> deli sarj
dalia, deli	<i>thalia</i> virágozás, virágozó ifjúkor; <i>thél-</i> jön alak
fér-űű	<i>hér-</i> , S h: v <i>tér</i> vitéz férfi; l: vir (viri vitézek)
ifjú	<i>iffo-sz</i> , S <i>iffo</i> erűs
fér, férj***)	<i>haire-</i> , <i>air-</i> , h: v <i>vére-</i> , <i>vér-</i> vesz, elvesz, rabol, csatlakozik, hozzááll; férj tehát = vevő, vő
leá-ny, lejá-ny	<i>leia-sz</i> , <i>leiu</i> , S <i>leja</i> , <i>leja-u</i> halban elfogott nő; <i>ny</i> dem k. <i>lejain-</i> szelidít, hüzeleg; <i>lejo-sz</i> szelid
űreg, vén	<i>cüüg-osz</i> igen fazos, reszketű; <i>cüger-on</i> , S hangca. <i>űreg</i> igen űreg; vén 28 l.
agg, og, űk	<i>ogug-iosz</i> , S synk. <i>ogg</i> rűgi, űs, tiszteltreműltű
aggastyán	<i>agaszlosz</i> mint űűnev <i>to agaszlon</i> a tisztelt
inas	<i>inisz</i> fiú
nép, ház-nép	<i>nűp-iosz</i> gyermek, gyermekes; v. ő. *nűpes* család
baba, bab-og	<i>bab-adz-</i> gagyog
gyermek	<i>terma</i> , <i>terpna</i> , met. <i>thymma</i> gyermek; eredetileg dermek (-k dem. k.); d: gy
kamasz	<i>gamosz</i> a fiatal férj v. nő; <i>game-</i> megnűsűl; kamasz tehát a legűnsorba lépű***)

*) A nyelvérték, bitokosragot sejtve, elvonta belőle az űcs-űt; de aműgy is helyes, az űs és űcs olyanforma kifejezések, mint a hűzű hűzű sertűs helyett, a fakű fakű lű helyett; v. ő. egy testvér. A testvér nűpűtim, tes-vér helyett: *tes-vér* (űsszevonva *to tes-vér*) ugyanaz a vér; mint a hellűben van kifejeze e szű.

**) Totűűz, totűűz *téthűl-sz* nagyanya kedvence; dűlet-ger *téthűl*.

***) Férj mellett fér: fér-bűz, megy; -j (űy) dem. k. V. ő. fűr és fűrj.

****) Kamaty-űl (űhűű) *game-tűz* felesűg; *game-* elhűl.

fele-ség, fele asszony, akluzin	<i>pela-</i> társul; <i>pelasz</i> , <i>S pela</i> felebarát; <i>pela-tisz</i> feleség <i>akcsiosz</i> , <i>akcsian</i> érdemes, tisztelt, +3. l.; v. ő. asz- szonyság; régi jelentése is: regina, domina
társ	<i>hetairosz</i> társ; ai = á (é); kezdő <i>he-</i> hangsúlytalan, elkopott
toáros (társ)	<i>oarosz</i> társnő, feleség; kezdő <i>t-</i> 34. l.
sógor, szögü-m szolga:*)	<i>szigo-</i> összeköt, <i>S -r</i> képzővel <i>szigor</i> az összekötött É. i. házasság által, tehát rokon; <i>szuzogor</i> párosult, társ, rokon stb.; n: schwager ³ szögüm -- húgom, fam, őcsém sz (z): h <i>hüg-osz</i> , <i>S hüga</i> párosult, rokon, társ stb.
húgom-asszony koma (társ)	<i>homo-sz</i> közös, pl. <i>homo-klor-osz</i> kar-társ
cimbora	<i>szimholo-sz</i> összekötetésben álló, szerződő; l: r
szomszéd	<i>szimdszau</i> közel van; -d dem. képző
idegen	<i>idiogen-isz</i> más törzsből való, külön fajú
vendég-el	<i>endékkel</i> , <i>S vendék-el</i> szívesen lát, megvendégel 29. l.
iker	<i>iket-osz</i> hasonló; v. ő. l: geminus hasonló, iker
árva	<i>orfo-sz</i> árva
dajka, dajka	<i>diójék-</i> házat vezet, ápol; <i>thale-</i> , <i>S l: j taj</i> nevel; v. ő. <i>thélé</i> anyaemlő; (tej), <i>théloné</i> dajka

Mát-ka, *Mátka* tál. Ősi szokás, hogy a jegyesek egymásnak bizonyos napon (nálunk pünkösdkor) mátká tálát küldenek, melynek tartalma főleg kalács, tojás stb. Mátka tálnak nevezték a régi görögök azt a tálát, melyben az árpakenyérrel körülhordozták. Őseinknél a mátkatál hozzátartozott az eljegyzési ceremóniához. *Madza* dörösen *madza* = árpakenyér; *madzonomasz* tál a kenyér körüladására; a magyar mátká dem. alak *mát-ka*. A legény etimónját lásd 25. l.

Állat- és növényvilág.

A kölyök. A madárfi. Az összes e fogalomkörbe tartozó szavaink görög eredetűek. Nyelvünk különösen gazdag a verébre vonatkozó kifejezésekben; itt a csupasz, a csipasz leginkább kifejezi a verébfiókot, mely tudvalegőleg a madarak közt a legkopaszabb. Érdekes, hogy maga a madár szavunk eredetileg a verébfiókra, vagy legalább is a madárfira vonatkozik, mert jelentése csupasz, Gómörben a madár = veréb; épígy veréb is porontyot jelent. A hellénben is *sztroutiosz* minden madárfi, főleg veréb, általában madár.^(*)

madár	<i>madar-osz</i> kopasz
csupasz, kopasz	<i>kopasz</i> rövidre nyírott; k: cs <i>csupasz</i> 34. l.
veréb, vereb	<i>bereph</i> , <i>bereph-osz</i> kölyök, magzat

*) Lehetséges, hogy a szolga lantac. alakja a szögának, de valószínűleg más tőből való: *szék-osz*, dör *szék-* öl, tanya; tehát a szögá béres lehetett. V. ő. *szekisz* kulcsár, sáfár; *szekatorosz* lovász-szolga. A *székálló* a mérszuros legény, aki a húst *komévi*, székálló - mérő, mázsáló. A hellénben *szék-osz* mér, mázsál, *S szék-ál* mér; *szék-ál-ó* partic alak. Itt is látjuk, hogy a szittyá nyelv tudása nélkül csak a sötéthöz tapogatózik a nyelvész. Magától értetődik, hogy a *szolga* met. *szolga* a szittyából került be a szlávba.

**) *Hé megaté sztroutiosz* a strucc, mert olyan mint a csipasz, csakhogy nagyban; nyaka, combja tollatlan, szárnya, farka alig látszik.

csurutos (csupasz)	<i>szturuth-osz</i> , met. <i>szturuthossz</i> veréb, madárfi; csuri = veréb, csurdé = csipasz
poron-ty kölyök borgyú, *portyú	<i>szipar-osz</i> , <i>sziparion</i> gyermek, sarj; t (d) dem. k. <i>szkülak-sz</i> , S hasonulva <i>külük</i> kölyök <i>portak-sz</i> borgyú, ty: gy fátyol fagyol; borjú inkább <i>szipario-u</i> , S <i>porjo</i> kölyök
bárány tokjő ünő gida, gidi	<i>arén</i> , S hason. <i>arán</i> , <i>várán</i> bárány 31. l. <i>tok-osz</i> , <i>tok-io-u</i> kölyök; tokjő egy éves birka <i>günc</i> állatról: nüstény; ünő nüstény borjú <i>agidi-on</i> güdölye; v. ö. Augustz Guszti; gidi tehát kétszeres, güdölye pedig háromszoros kicsinyítés
koc-a, kosz-a berbec (ürü)	<i>husz</i> koca; -a dem. k.; siheder, süldő 102. l. <i>berphosz</i> , S hason. <i>berphesz</i> (<i>breph-</i>) kölyök; l: verrex
bocs, boc-i, üsz-ő	<i>bosz</i> , <i>bnosz</i> tehén; bocs a bivaly vagy medve kicsinye; üsző a tehénborjú; -i, -ő dem. képzők
macska nyuszka, nyuszi	<i>mosskha-sz</i> , <i>mosskhita-sz</i> kölyök; v. ö. macko, macd <i>nossak-sz</i> , <i>nosszi-sz</i> , <i>neossz-osz</i> madárfi, kölyök; -ka dem. k.; nyuszka madárfi és kis nyúl
puj-a, pul-i	<i>pai-sz</i> , S <i>paj</i> kis gyermek; <i>pól-osz</i> csikó, kölyök

Madarak. Kétségtelen, hogy az ide tartozó szavaink nyelvünk legalsóbb rétegéből valók, hisz már az ősember ismerte a lég lakóit, mert hiszen elsősorban a vadászatból élt. De a dalos madarak gyönyörködtették is. A madárnevek egy része egyezik a hellénnel, itt-ott van csak némi eltolódás, ami érthető, ha tekintetbe vesszük, hogy vidékek szerint nálunk is vannak ilyen eltolódások az értelemben; pl. küllü általában zöld harkály, de a Marcal mellékén fekete rigó; a hellénben is *hierakss* ölyv és solyóm is; *orni-sz* madár, kakas, tyúk, s nálunk *varni* varnyú; *Pszar* seregély, szürke, nálunk dem. alakban szar-ka, jónos alakban (*Pszer*) szür-lúd. A madarakat nemcsak hangjuk után neveztük el, hanem színük után is: vörös begy, sármány, sárga rigó, zöld harkály, kék csóka, fekete rigó stb. E madárnevek aztán oly ősi szavainkat is megőrizték, melyek a közhasználatból kivestek. Kánya pl. sötétkéket jelent: *kuane-osz* sötétkék; *kuano-sz* kékre futtatott acél, kék rigó; kánya más néven kék csóka. E szavunkat csak a székely őrizte meg: kúna = acél jelentésben. Arany-mál a sárga rigó, aranybegy; *mál-* (*mél-*) alma, sárga. Lásd még a szür-lúd és sár-mány madárneveket: szür szür-ke, sár sár-ga.

Érdekes a harkály fa-kopáncs neve. Ismeretes, hogy a harkály erős csőrével kopogtatja, kalapálja a fa kérgét; kalapálás hangja messze elhallatszik. A hellénben is *druo-kalap-lész* fa-kalapáló, harkály; *kalap-* kalap-ál, az olaszban *colpire* ütni, verni.

A tik költőt, kiköltőt jelent: *tik-* szülni, költeni (madárról). A tyúk más töből való: *thók-e* ülni; *thók-osz* az ülő, ülés; tehát tyúk

a tojásan ülő; v. ó. »a tyúkot elültetni« kifejezéssel. Ez utóbbi alak (*thók* v. *toók*) átment a törökbe is: tauk. *Toók* hiatuspótlóval *tojók*; tojó tojók alakpárra v. ó. hajó hajók (székely szó), karó *karák-sz.* Toj elvonás a tojóból, mert a nyelvérzék itt partic. alakot sejtett. A tojik-ot a tolni-val összekapcsolni nagy fantáziára mutat.*)

A madárhangokat feltünteteti a következő táblázat:

csirip-el	<i>sztrib-oss</i> , S <i>csirib</i> csiripeles
károg	<i>krang-asz</i> , met. <i>karug-</i> lárma; <i>krang-é</i> lárma
karaty-ol (tyúk)	<i>kradz-</i> , S <i>karaul-</i> károg
sip-it	<i>szpids-</i> , S <i>szpitil</i> füttyül; v. ó. sip
fütty-ül	<i>szpids-</i> , S <i>pid-</i> füttyül; d : t : ty
csörög (a szarka)	<i>szürig-</i> füttyül, csicsereg; v. ó. zörög

Ez utóbbi szóból való, úgy látszik, a csőr is; mikor a szarka csör-ög, a csőrét veri össze, mint a gölya, mikor kelepel (120. l.). A hellénben ide tartozik a *szürigk-sz* (olv. *szürink-*) cső, sip,**) de a cső, csíve görög megfelelője *sziph-ón* szívó, szipó, cső. A toll (88. l.), fűszek (30. l.), mony (87. l.), száll (32. l.) és repül (104. l.) etimonjait már láttuk.

Egyes madarakat már a régiek tisztelőiben tartottak; a bagoly például jósmadár volt, ez is a jelentőse (39. l.); a daru hangjáról (gru dru) babonás meséket költöttek; a sast szentnek tartották: *szossz (*hossz-ia*) = szent; egyik faja a »lármas sas« vagy turul, a mi szent madarunk: *turul-*, *trul-* lármas. A sas Zeusz kísézője, hatalmának kifejezője.

pipis-ke	<i>pippiz-</i> füttyül; v. ó. pipő-ke (<i>pipo-</i>)
pinty, pintyő	<i>szpids-e'</i> pinty; n t, d előtti járuléklhang
pity-er (pacsirta)	<i>szpide-r-oss</i> füttyülő; pacsir-ta, pacsir-ka a pityer dem. alakjai, t (ty) = cs tüsző csüsző; v. ó. pittypalatty
rigó	<i>triig-</i> csicsereg, füttyül; S partic. <i>rügó</i> füttyülő
fakusz, kúszó	<i>kosszufe-sz</i> rigó; fa-kusz népetim. <i>kosszufe</i> -ből a fa-kopáncs mintájára; kúsz-ik elv. v. a hellénben elav. ige; lakusz a harkály és a rigó is <i>filomila</i> u. a.
fülemüle	<i>kolumb-oss</i> buvár; l: columba
buvár-galamb	<i>mál-</i> (<i>mél-</i>) alma, sárga; tehát arany-sárga (rigó)
arany-mál	<i>kokknk-sz</i> kakuk
kakuk	<i>karug-</i> , met. <i>krang-oss</i> harkály; <i>hierak-sz</i> ölyv
harkály, harka	<i>kele-oss</i> , <i>kolio-sz</i> , <i>kollo-</i> zöld harkály; <i>kikhlé</i> , S <i>kiln</i>
küllü, küllü	rigó; <i>kolló</i> alakra v. ó. <i>alios</i> : <i>aliosz</i> – <i>aliosz</i> ; <i>kolló</i> holló?
(zöld harkály)	küllő halfaj is, a hellénben is <i>kolios</i> ; halfaj
holló, horog	<i>korak-sz</i> holló, horog; ug: <i>kolak</i> ***)
kánya	<i>kuano-sz</i> sötétkék, kék rigó

*) Néhol a tyúkra megvan a tojók-a furna is; itt -a dem. k. V. ó. még ták tájak alakpárt.

**) -igk-sz olavuit képző, mint láttuk.

***) Az ugor kolák hasonlatosabb a görög *korak*-hoz; a magyar holló inkább a *kollo* (zöld harkály) mása; v. ó. még *ollu-* öl; felhangú alakja *illu* öjjü, ölyv.

sas	*szasz (hosz-ia) szent; a régiiek szent madara
turul	turul, met. trul- lármas; -lármas sas
vér-cse	hair-, S vér ragadoz; -cse dem. k.
daru	gru pisszenés, gyenge hang; gru dru a daru hangja; S duru; l: grus, n: kranich, h: geran-
gém	gouu-ou jajgató, panaszkiadó; a dobosgém pana- szos hangja!
golya	gula-n torok (völgytorok); l: gula torok; v. ő. guli-nukhén hosszú-nyakú
tűz-ok	ötisz tűzok; a fülről, az éberségről elnevezve; to ousz, tousz fül; -ok dem. k.
varnyúl	ouui-sz madár, tyúk, kakas; ny: j: gy varjú
sürege, seregély	sürig- fűtyül, csicsereg
szar-ka	aszar seregély; szarka és seregély a »beszélő»
lúd, szürülúd	klud-as lubickol; aszar, S szür szürke
liba	lipa-sz kövérség
kakas	kokkas- kodácsol
tyúk, tyúk	tik- kilölt; thók- ülni; thók thóók-osa ült, ülés
fácán, kappan	fűszian-osa u. a.; kappan: kapón

A bagoly (39), kárakaton (102), gúnár (55), sólyom (33) etimonjait már láttuk.

Bogarak, rovarok, hüllők. Itt is gyakori a hang után való elnevezés; légy: lig-usz zügó; lig- züg, S tőhangnyújtó lig, a németben fliege; dongó fthong-sz zügó; szunyog: fthong-, S th: sz cong züg, zeng; züg = zung, zunog. Trüfcsök trüdz- cirpel; -k képző 61. l. Rajzani szavunk is a zügást jelenti: roizer-, S roiz züg, a szárnyakat gyorsan rezgeti. Sőt bogár szavunk alakulására is hatással volt a bög (bök-, bukka- züg); etimonját lásd 63. lapon. A darázs is zsibongót jelent (47. l.). A méh a művészi alkotót jelenti: mékh-, S méh készít, tervez; a pók pedig hálósövöt (48. l. alul). A szöcskéhez hasonlatos szóalkotás a bolha: pall- ugrik; az ellasonulásra v. ő. pálla pálha alakpárt; a met. alakok a szittyából kerültek be a szlávba, németbe: bilha, floh. A székely péterke (tetű) nem is népetim, hanem egész tiszta mása a szittyá phetheir (phtheir) tetű szónak. Pióca a szíró (63. l.), szű a féreg (88. l.), moly a légy: muu-a, S muj. Csiga a halk, lassú: (sziga). A hangya a hanczok vagy handsék után kapta a nevét, mely vakoudok-túrást s ehhez hasonlatos hangyabolyt jelent; hant is, melynek — mint láttuk — görög megfelelője kad-, S kaud temetni. Lásd még hernyó (21), lepke (89), cserebogár (34), poloska (115), szű (88), kígyó (57), vidra (24), varangy (47), rák (90), hal (86) etimonjait. Giliszta (galisztya) oliszthe-rosz csuszós, siklós; olisztho-sz; gliszth-ross, S gliszth tapadó. Sárkány darkón met. drakón, S sárkón u. a.

Csáp kaph-, S scaph tapint; a németben is fühlhorn tapintószarv. Fulánk salang-ion mérges pók, tehát a fulánkos; a szó eredeti jelentése henger, aztán íz (mint testrész), s az ösgűrűgben fulánk is s erre céloz a mérges, fulánkos pók jelentés.

Házi- és vadállatok. Ami a ló etimonját illeti, aligha tévedek, ha az alló! buzdító szóból származtatom. Kétségtelen, hogy a görög ela-, elau-n ige is innen fakad; jelentése üzni, hajtani, lovagolni. De egy másik szó is éreztetni itt a hatását: luf-osa, -ia sűrény, sűrénycs hát; a »lov« ennek szabályos megfelelője. A paripa (24. l.) ellentéte a gébe vagy gébe: képlé-n vén, erőtlén. A székely »kabala« ló közelebb áll a hellén kabullé-sz = ló alakhoz,

mint az olasz cavalla; de kabo-la (kuckó) görög megfelelője *skapl-rsz* kivajt, üreg; -la itt dem. k.*)

A barom, birka (47) és bika (*müka*-, S *büka*) bűgő hangjuk után kapták neveiket.**) A bivaly (24), ökör (93), szamár (33), disznó (102), juh (35), gulya (25), ménes (57), csorda (34), kan (24), kanca (63), iga (33), járom (109), álladzó (126), gyepelő (93), ostor (87), szekér (109), targonca (103) etimonjait már láttuk; ide tartozik még a hám *hamma* = kötél, bilincs, hurok; aztán a kantár: *keutór* szurkáló, sarkantyúzó; *keuta* - képzővel is; *keutrón* ösztöke. *Nyüge vagy *nyig = kötél, mellyel a ló lábát átkötik, hogy messze ne kóboroljon: *pnig*- megszinegel; *pnigiz* nyügöz. Leg-el *leg*- szed, kiválogat; igen szabatos szóalkotás! Mert a legelő állat csak a javát válogatja ki a takarmánynak. Láttuk a buzdító, serkentő szavakat is (7); kénte-t (kényszerít) a hellénben *keute*-sarkantyúz, ösztökél. A székely pakulár etimonját is láttuk már (61), bojtár pedig *bótór* vagy *bojtór* pásztor (*bojtór* alakra v. ö. *bódiou*: *boitrou*). A kutya (57), kuvasz (53), komondor (63), kopó (22), agár, (92) és puli szójeltesteit már közöhlük. Víz-la is vizsgáló, nyomozó: *visz*- (*eid*-, *vid*-) vizsgál.

Ami a vadállatokat illeti, a *vad* szó elavult a hellénben; de igealakban megvan: *szfad-az*-szilaj, rugdos, kapál; *szfada-no-sz* szilaj, vad. A szarvas mitológiai állat is a szittyáknál, gyakran használták díszül, sőt szobor alakban is; ezt mutatja az a szépen kidolgozott aranyzarvas is, melyet pár év előtt hazánkban találtak. A szarv etimonját már láttuk (88. l.); az agancs pedig a görög *akantha* tüske, a hal tuskés gerince, és nem az ág-ból származik. Az oroszán *euross-leou* vörhenyes oroszán. Hogy őseink ismerték ezt, valamint a párducot (*pardoss*), a tigrist (*tigrisz*) és a leopárdot (*leopard-oss*) kétségtelen; egyfelől értjük ezt a szittyák történetéből, másfelől abból, hogy a kacagányt e vadak bőréből készítették. Levente szavunk jelentése is oroszánbőr: *leouté*, S hiatuspótlóval *levente*, a görög írónál még Leuntin, a *párducos Árpád* fia!

Majom szavunk görög megfelelője *móm-oss*, *móour*-, S hiatusp. *majom* gúny; *móma*-gúnyol, majmol.***) Mókus *moukss-oss* pele.***)

A róka (24), bölény (92), szürny (37), zerge (33) etimonjait már láttuk. A medve nem görög eredetű szó, de a hiena, krokodilus, elefánt megfelelői megvannak a hellénben is.

Növények. A fa — mint láttuk (40. l.) — növényt jelent: *poz*; az űrségiben *suas*; a fű is növény: *fün* (*fü*-nő). Majdnem az összes fánk neve görög; egy-kettő szittyá alkotás, természetesen görög tövekből; pl. a cserfa keményfát jelent (43. l.), úgy mint a latin robur, mely szilárd és tölgy; a tölgyfa pedig oszlopfa: *szül-oss*, S dem. *tül-de*. d; gy *tül-gye* oszlop. (V. ö. *sztelek-oss*, synkopéval *sztelek* tüke. A szóképzésre v. ö. mes-de mes-gye *mess*-ből, tehát a középben levő, két birtok közt levő.)

A növénynevek, főleg a gyümölcsfák nevei részben egyeznek a német

*) A M. T. Sz. tévesen veszi egy tő alá ezt a két szót; nyilvánvaló, hogy a ló és kuckó közt nincs semmi kapcsolat.

**) Bak, bakkecske a szakál (*pej-ön*) után; v. ö. pakon-part, n: backenbart; itt kétségtelen a német hatás, mert az ősi pakon szavunkat megváltoztatta; bock azonban a szittyá bak átvétele. Kecske a görögben *aihsz*, eredetileg *szaksz* (n: zicge), sz:h *liksz*, S *hies*, *hies*;-ke dem. k. Észtelg hangesérés, mint szöcske szöcske helyett.

**) V. ö. *komojoma* kőpáma, hasonlat; l: simia majom, similis hasonlú.

**)*) A pele nagyon hasonlítos a mókushoz, mindkettő rágcsáló és a fákon él, feltűnően hosszú farkuk van. — A puocok vagy poc *musz*-, S m:p *pusz* egér, góciány; ürge *hürak-sz* cickány; v. ö. bicsak bicska. — Sündisznó *sz-sz* disznó dem. alakja (-n).

és szőlő elnevezésekkel is, sőt az alma, gyümölcs, árpa a törökkel is, az ugorral talán egy se, de azért *itt is, a fogalmonkőr egy része csak a magyarban és a hellénben van meg*, pl. mogyoró: *unkér-oss*, S hasonlóva *mukoro* mandula, tk. keménymagvú, úgy mint *karnon* dió, minden csontármemű gyümölcs. Galy *kal-on* száraz fa; töve *kai*, *kaj* meggyül; para-fa *parn*, met. *prau-sz* puha. *Orgona orkhané*, *orkhana* sövény; *orgona* népetim., bár a tudományos neve *syriaga* is sipot jelent. Erdély határára vadon is tenyész, még a szittyák honosították meg itt, mint a tulipántot.

Fentebb már láttuk a faneveket: barack, birs, cseresznye, gesztenye, olajfa, pöszméte, bükk, berena, jegenye, topoly, bodza, boroka (a 98. lapon), gyümölcs (63), alma (20), füge (37), dió (102), som (115), naspolya (91), éger (54), nyárfa (92), fűz (22), borostyán (31), erdő (49), liget (64), bokor (63), barka (46), csemete (34), rügy (91); láttuk a gabna, főzelek és fűszer, valamint a gyógynövényeket is: buza (46), árpa (33), gabona (55), rizs (25), paszuly (24), tök (37), laboda (24), saláta (37), toriqa (93), káposzta (55), vörös hajma (*haina*), gordon vagyis fokhagyma (*szkordon* u. a.), répa (*rapussz*), cikória (*khikoria*), cékla (*szcillon*), bors (*persz-iss* persa), paprika (*peperi* bors, synkopéval *pepri-ka*), burgonya (*purigono-sz*, synk.: *purgono* tűzben készült, sült krumplics, krumplics (*kranbule-oss*, synk.: *kramble* sült),^{*)} petrezselem (38), kapor, ánizs, kömény (24), csombor (36), bogács (31), áron (26), rózsa (37) és a gyógynövények a »Gyógyítás« című fejezetben. Len (24), csalán (35), kender (61).

A takarmány-félék közül említsük meg a csalamádét: *thalama*, S *csalama* sarjú, *thalamódé-sz*, S *csalamódé* sarjú-féle. Sarjú, sari: *kor-oss*, S k:s *sor* sarj, -i dem. k. Bükköny *bikion* u. a.; n: *wicke*. Széna sajátlagos elvonás a szénagyűjtésből vagyis összegyűjtésből: *szüuag*-összegyűjt, (v. ő. dió, bor). Lóhere (91), szalma (36); paré (54), turak (47), hínár (48), nád (49), abrak (26).

A szőlő etimonját láttuk (23), a must szó eredetét is bővebben fejtegettük (104). Érdekes a bor szófejtése is. A hellénben *pro-khuma* elő-lé, bor;^{**)} a Balaton mellékén az »elő-lév« az a must, mely az összcűzött szőlőből sajtolás nélkül foly ki. De szittyá sajátlagosság, hogy a praepositio mint külön szó is szerepelhet, mint láttuk a szénánál. Különbösen megvan ez a hellénben is, mert *pro-khoossz* boros kancsót jelent, tehát *khoozs* kancsó és *pro*, S *por*, *bor* a bor. Ehhez hasonlatos alkotás a cipő szóé: *hiipo-lá*, *szüpo-lá* cipőt oldani, tehát *szüpo* a cipő, pedig eredetileg »alul« a jelentése. Hasonlatos ez továbbá a fakó fakó ló, hízó hízó disznó helyett kifejezésekhöz. A *pro*, S *por* tehát az »eleje«, a színhor. Így jelent az elő, eleje^{***)} magában is »őst« előszülött helyett, a hellénben *pro-gon-ossz* ő, a magyar rokon.

A szőlőre és borra vonatkozó kifejezéseinket már láttuk: bakator (8), murci (36), vinkó (29), karcos (47), csüggür (34), a cigere vagyis vadalmából készült bor más többül: *szikera* gyümölcsbor; fanyar *oiuar-ion*, S *vinar* rossz bor; lőre *flauro-sz* rossz, hitvány; n: lau; törökül (47), seprő (114), venyige (29), szőlőcsap (44), tőpüdt (57), aszott (117) stb. Valami harminc szavunk egyikik itt a gürüggel, még a kacor vagyis kusztora, kusztér-ja (szőlő-metsző kés) is a hellén *klasszér-ion* = szőlőmetsző kés. Kac-or etimonja: *szkhasz*-vág, hasít; -or középső 61. lap. V. ő. kasz-ál, kasz-a; v. ő. még: has-ít,

*) Burgonya és krumplics tehát ősi szavaink, de természetesen nem az amerikai burgonyára vonatkoztak; régeen a sültét értették alatta, tehát a sült tök is »krumplics« volt. A burgonyát Burgundiából származtatni, kissé merész; burgungyút várnánk!

**) *Pro* üsgörög, met. nélküli alakja *por*, *bor*, a németben *vor*.

**) Elő, előre! aló! *alla*? = rajta! *elüé*-hajt, üz; elő-nyomul, elő-halad.

szak-ad. Kacor = szőlőmetsző kés, kasza; mindkettő görbe. Gaz is innen, tehát a levágott ág, venyige. Giz-gaz: *szkhis-a* apróra hasogatott fa; v. ő. kicsi. Nem játszi ikerszó tehát a giz-gaz, mert mindkét alaknak megvan a megfelelője a görögben.*)

Vadászat, halászat.

Az előbbi fejezetben már láttuk a különféle vadakat, madarakat, melyekre őseink vadásztak; láttuk a vadászkutyák fajait is. Most még a fegyverekről kellene szólni, de ezeket a »Hadviselés« című fejezetben tárgyaljuk. Meglepő a halászatra vonatkozó kifejezéseink egyezése a helénnel, pedig vegyük figyelembe, hogy az őshazában a görögök főleg a folyamiokban halásztak; s mint-hogy az új hazában, a Balkánon valamirevaló folyó alig van, inkább a tengeri halászatra adták magukat a hellének. Így az ősi szavak nagy része kiveszett.

nyom	<i>gnóma</i> ismertető jel; <i>gnóm-ón</i> nyomozó
iszmat, szimat	<i>ossné, ossma</i> szaglós; <i>ossma-</i> szagol, szimatol
lép (madárfogó)	<i>lób-</i> (lamb-) megfogni
meg-lép	<i>klep-</i> titokban tesz; lopva (<i>klop-</i>); lap-ul
kelep-ce	<i>klep-oss</i> , S <i>kelep</i> ravaszság; -ce dem. k.
vérem	<i>fer-</i> esik, zuhan, ver; <i>fer-ma</i>
tőr (vadfogó)	<i>thír-a</i> vadászat, fogás; <i>thér-agrossz</i> vadfogó
háló	<i>kát-</i> elfogatni, tehát háló a fogó; <i>kül-en</i> , S <i>dór kát-</i> fon, köt
hal	<i>hali-oss</i> tengerlakó; <i>halieuss</i> halász
horog	<i>korak-ss</i> horog
gyalom (háló)	<i>lin-</i> , S <i>ilin</i> háló; v. ő. lány ilány; t: ilim
kürtő (vejsz)	<i>kürté</i> varsa; v. ő. kerítő(háló)
vejsze, veisz, vesz	<i>oiscü-ss</i> , S <i>viscü</i> fűzvevessző; <i>oisz-oss</i> , <i>visz</i> fűz, füz; a vejsz vesszőből font háló
varsa, vorsa	<i>orsza-</i> (<i>ornumi</i>), S <i>vorsza</i> fölver, fölrezzent; tk. a varsához tartozó »bottló«, mellyel a halat a varsába kergetik
gémics, kém	<i>kém-oss</i> tapogató, mellyel a halat kikémlelik; varsa
pendel, pöndör	<i>sphendo-né</i> elhajítás, lötés, parittyá; l: funda; a pendőt a halász kanyarítással (mint a parittyánál) hajítja a vízbe; v. ő. <i>sphondul-oss</i> orsókarika; v. ő. pöndörít
szigony	<i>szigun-ou</i> gerely, szigony
pluta, póta	<i>plóto-ss</i> úszó; és a pluta is úszófa, tutaj; halfogó horog úszója
harsa	<i>kar-a</i> fej; a harsa nagy fejjű; -csa dem. k.; v. ő. <i>kar</i> szőr, bajusz; harsabajusz! csik, 34. l.
sigér	<i>fükisz</i> halfaj; f: sz, -r dem. k.; a sügér sárgás piros úszókkal: <i>füko-</i> , S <i>ssüku-</i> pirosít; v. ő. szüke

*) Kes-od, kesh-ed is innen: mállik, szakad a ruha. V. ő. kés, tehát a vágó, hasító, metsző; de v. ő. kéz, 126. l.

mény (menyhal)	<i>main-iss</i> , <i>S mén</i> kis tengeri hal; a mény tengeri hal is!
garda	<i>gar-iskosz</i> halfaj; -da dem. k.; v. ő. <i>gar-oss</i>
ön	<i>on-oss</i> gajlóca; az ön neve vidékek szerint más
ponty	<i>pont-oss</i> tengeri; ponti, pontj, ponty
angolna	<i>enkhet-ion</i> , <i>S enkhet-na</i> , <i>aukalna</i> u. a.
tinn-hal	<i>tiuu-a</i> tiruhál
fogas	<i>fogassz</i> falánk; saját fáját sem kiméli!
süllő	<i>szülük</i> , <i>szüle-</i> , partic. <i>szülő(u)</i> ragadozó
szigony (kopolyú)	<i>tsükh-</i> lélezkik; <i>tsükhön</i> lélezkő
kopolyú, kopolyú	<i>kapu-</i> lélezkik, <i>kaputész</i> lélezkő

A hajózás összefügg a halászattal; természetes, hogy e fogalomkör is minden ízében görög. Nagy részét már láttuk ezeknek a szavaknak, kiegészítésképpen említsük még meg a következőket. Kormány *harmou-ia* összhangzat, kormány; *harmo-s-* összhangol, kormányoz; továbbá *horma-* ösztönöz, hajt; partic. *hormón* a hajtó. A latinban is *ago* hajtani, kormányozni. Evez, hevez *szeü-*, *S szih* és hiatuspótló *v*-vel *hezü-s* hajt. Dali-evező a hosszú evező: *dolikh-* hosszú, *dolikh-erctmoss* hosszú evező. Bárka *bür-iss* csolnak, -ka dem. képző; bárka dem. alak lehetett már az ősgörögben is, a hellénben ez a forma kiveszett, de az olaszban megvan. Ép így nincs meg a hellénben az *arboss* (fa, árboc), de mint ősgörög szó megvan a szittyában és latinban. A ladik a ladából -k dem. képzővel.

Lásd még: hidas (57), komp (14), gálya (53), hajó (21), sájka (32), csolnak (34), vitorla (29). Naszád *nausz*, *nasz* hajó, -d dem. k.

A lakás. Házi eszközök, butorok.

A házra vonatkozó szavaink szintén görög eredetűek. Maga a ház tulajdon jelent. Az eresz a megtámasztott, az oszlopokon álló: *ereissz-ss* megtámasztás; *ereissz-ma*, *S eress* támasz, oszlop. Eszterhéja tk. a ház padlása,* tető pedig *the-toss* a föltett. Az ablaknyílásra ablaktáblát alkalmaztak, innen a neve: *plak-sz*, *S aplak* tábla. Feltűnő, hogy több épület jelentése: sötét, árnyékos; pl. a hellénben is: *szkiassz* árnyék és félszer, szín. A ház falát fehérre meszelték: *miass-* (*mia-*), *S máss-*, *mész-* mázól; v. ő. *fal-oss* fehér, tehát fal.**)

ház	<i>onss-ia</i> vagyon, tulajdon; n: haus
othon, otthon	<i>kithón</i> , <i>S kithon</i> otthon, tartomány
luk, lak	<i>luk-oss</i> üreg, gödör; <i>lokk-oss</i> leshely
hajlék	<i>kojlé</i> üreg
üreg	<i>örüg-ma</i> , <i>örük-sz</i> , <i>S örüg</i> gödör, verem; v. ő. <i>rógé</i> , "ürög", "róg", <i>rég</i> üreg
barlang	<i>pharang</i> hegyüreg; <i>szfélhung</i> barlang; odu, 114. l.

*) *Hasz-ia*, *S* dem. *heszter* ház; *khio*, *hia* rejtek, hiu, pallás. A padlásra a feljáró gyakran az eresz alatt van.

**) V. ő. *müd-*, *S müt-* olvaszt, csepeget (méz).

tár-ház (kamra)	<i>tér-osc</i> , S dór <i>tár</i> ürző; <i>téré-sziss</i> tartóhely; <i>tére</i> , S dór <i>tart</i> üriz, tartogat; v. ü. bele-tér (fér)
kunyhó, konyha	<i>szkéné</i> , S dór <i>szkau-osc</i> kunyhó; <i>szkau-khia</i> ; <i>gónia</i> züg
szin	<i>szké-né</i> szín; <i>szau-isz</i> fűdélzet, állvány
sátor	<i>szkian-ion</i> sátor, árnyékot vető; <i>szkiads-</i> beárnyal, befűd; -or képző; v. ü. sköt schotte; schatten; ó-ind: éhattra, éhad befűdni
sut, sutu	<i>skoto-sz</i> árnyék, rejték; sut = kuckó
kas	<i>szkiasz</i> felszer; kas a vesszőből font hombár
kaliba (viskó)	<i>khaliiba</i> viskó
góré (kunyhó)	<i>khóré</i> álláshely, mezei lakás
karám (öl)	<i>khéram-osc</i> , S dór <i>karám</i> buvóhely
möge (kuckó)	<i>mükho-sz</i> zug; möge valaminek a hátulja, buvóhely
kusz-lik, kuc-kó	<i>kusz-osc</i> üreg; kucor-og <i>kuszaro-sz</i> -ből
kusor-nyó	<i>kuszar-osc</i> dem. alakja: kusor-nya viskó
zugoly	<i>dokhai-on</i> , S d:z <i>zokhaj</i> tartó, tár
dugasz (rejték)	<i>dokhosz</i> tartó edény
kalibla (kuckó)	<i>szkapho-sz</i> gödör, üreg; -la dem. k.
kalit-ka	<i>kalid-ion</i> kalitka, öl; kalitka öl is!
ól	<i>aul-isz</i> istálló; <i>aul-ion</i> kunyhó; istálló, 26. l.
isztina	<i>kiszt-in-osc</i> sövényből való; istina sövényvel kerített
szék (ól)	<i>szék-osc</i> bezárt hely, öl; v. ü. csapszék
hiu, hiju, hija	<i>khia</i> rejték; hija padlás; <i>szkhié</i> árnyéktüdél, hiu (lényegtelen tárgy); v. ü. kies
fül, fül-ke	<i>pül-é</i> ajtó; dem. <i>fül-ke</i> vagyis vakajtó
vak-ablak	<i>vik-osc</i> , S <i>vak</i> tartóhely; n: fach; vak-a. népetim.
gödör, kút	<i>kütt-osc</i> , <i>küttar-osc</i> üreg; kút all. al.
szoba	<i>zopko-sz</i> homály; v. ü. <i>szkiasz</i> árnyék és felszer
akol	<i>akhu-sz</i> sötét; árnyékos, árnyékszék, 54. l.
köter	<i>szkoter-osc</i> sötét; köter tömlőc és öl
fészök	<i>hészükh-ia</i> , S <i>vészük</i> csend, magány
pitar	<i>epithur-on</i> előház, pitvar; kezdő e- elkopott
tornác	<i>thurón</i> előház; -c dem. k.; v. ü. csűr
pince	<i>pithe-on</i> , S n járulékhang <i>piuthe</i> pince
garád	<i>kharad-ross</i> völgytorok; garád pincetorok
tanya	<i>kteauo-n</i> birtok, vagyon
csárda	<i>khór-a</i> , S <i>sór</i> , <i>csór</i> pusztai lak; -da dem. k.
kamra	<i>kamara</i> u. a.

Az udvart, a kertet, sőt gyakran a birtokot is bekerítették. kerítés vesszőből font vagy élőszövény, mert sövény már magá-n is fonottat jelent.

palánk, -ng	<i>phalang-ai</i> palánkok; a palánk tk. karókerítés
söv-ény	<i>szüf-</i> (hüf-) sző, fon; <i>szüf-osc</i> , dem. alak <i>szüf-ény</i>
esztobor (kerítés)	<i>szteph-</i> , S <i>eszteph-</i> bekerít; -or képző
tanorok	<i>kteauo-rakh-osc</i> tanyakerítés; tanorok = bekerített kaszáló
kert	<i>khort-osc</i> bekerített
geráda (sövény)	<i>gerradit</i> vesszőfonadék, sövény; v. ü. garád

korlát, kollát	<i>kóltu-</i> akadályoz, korlátol; <i>koludz-</i> gátol
gát	<i>khútt-ossz</i> feltöltött, felhányt; <i>khútt-oi</i> gátak
fal	<i>aul-é</i> , <i>S val</i> küfal, kerítés; v. ő. <i>fal-ossz</i> fehér
árok; híd	<i>oruk</i> , <i>orug-ma</i> árok; <i>szkhet-ia</i> híd
határ	<i>hol-ossz</i> út; -ár dem. k.; a határ gyakran ösvény, mesgye (64. l.), barázda (31), csapás (45) volt

Az udvaron ott volt a gémes kút (23) a válúval (28) együtt; a kút kávája (27) gerendából készült; az ösztörün (122) vagy ágasfán a háziasszony köcsögei száradtak. Szóval három-négyezer évvel ezelőtt is olyan volt a szittyá házatája, mint most a magyar paraszté. Odább, a disznóólón, istállóon és trágyagödörön (24) túl a gondosan kigaraszolt (*khurassz-*) szérű (*szüreó**) mellett asztagok (62) vannak, míg a learatott élet (*khil-*) egy része még csomókban (85) hever a tarlón (88). Kapa, kasza (57) pihen már, a csépléshez (55) készülnek.

Odább a csatlós fogja be a lovakat a szekérbe. E fogalomkörben alig van szavunk, mely nem a görögsegből való.

csatol, csatt	<i>szatt-</i> fűszerszámoz; csatt elv.; n: satteln
kész-ség (szerszám)	<i>szkeiössz</i> szerszám; <i>szkviász-</i> készüli
iga	<i>szigo-sz</i> , <i>S sziga</i> , <i>úga</i> iga; v. ő. zászló ászló
járom	<i>háрма</i> az összefoglalt, fogat
szíj, szívu	<i>sziph-</i> szívni, szipni, húzni; n: ziehen
fék-cz, fék	<i>szfíko-</i> összeköt; <i>szfíko-muz</i> kötelék
bekó	<i>fégo-sz</i> kötelék
nyűgöz, nyűg	<i>puigiz-</i> megszínegél; <i>puig-ossz</i> nyűg; nyűgözni = béklyözni
hám	<i>hamma</i> kötél, bilincs; álladzó, 126. l.
gyepiő	<i>plek-osa</i> , <i>S ipek</i> font mű, kötél; t: iplik
aboláz, zaboláz	<i>apolac-</i> megragad, feltartóztat, gátol; zabola elv.
kénte-t	<i>kente-</i> , <i>kentid-</i> szűr, sarkantyúz, ösztökél; kényszerrít: <i>kinc-</i> üz, hajt, ösztönöz; v. ő. <i>kín-oz</i>
kantár, kentár	<i>S kent-ar</i> ösztöke; h: <i>keutron'</i> ; v. ő. sark-kantyú; a kantár nemcsak félkező, hanem ösztökélő is
isztikél	<i>sztig-</i> (sztiz-), <i>S iztik-</i> ösztökél; v. ő. csig-áz
késa, kisa-fa	<i>szkeiössz</i> szerszám; késa hám, -a dem. k.
kengyel	<i>kendül-a</i> , <i>S kengyöl</i> csipővas, harapófogó, csatló

Jegyzet. A kengyelt a régi görögök nem ismerték; az *anaboleussz* inkább a csatlós, a lórasegítő. A kengyel legrégebb alakja csipővashoz vagy harapófogóhoz hasonlított, innen a neve. Egyik dialektusunkban csatló alatt a szekér hágesóvasát értik, ami megfelel a kengyelnek. A patkó a pata dem. alakja.

A városban lakó szittyá szeretett a kényelmet. Tűzhely, kemence minden rendes háznál volt; a konyhait nevezték pórnak vagy pór-helynek (116. l.), a szobában pedig ott terpeszkedett a banya (23. l.). Kályha is azt jelenti, hogy tűz-hely (*kai*, *S káj* égni; *khia*, *S hia* hely); a kemen-ce dem. alakja a *kamitunak*, kémény is innen (*kamitun*), a magyar alak jónos. Kürtő a görbitett

*) *Kszü-* levakar; *kész-rossz* vagy part. *készre-ből*.

(*kírto-sz*). A világításról is gondoskodtak: a lámpásban (*lampasz*) olaj (*elaj-on*) égett, de gyertyát is mártottak viaszból*) és faggyúból**).

A szittya ház berendezésében fontos szerep jutott a butornak;***) a legfontosabb az asztal, a láda, a szekrény és téka, az ágy vagy nyoszolya, a pad, a kanapé, a zsímoly. Kiegészítésképpen szőnyegek, állathőrök, terítők, gyékények. De ott volt még a nagy szobában, ha nem is mint butor, a szövőszék és rokka is. A nyoszolya jól meg volt rakva ágyneművel, duzzadó vánkusokkal és dunyhákkal; majdnem a mennyezetig ért.

Az asztalnál a legjellemzőbb jegyek: 1. hogy oszlopokon áll és 2. hogy lapja van. A hellén a lap után nevezi *trapedza*-nak, mi pedig az oszlopok után asztalnak, mert *asztul-oss* oszlop, euphonicummal *asztul*. Mint ismeretes, a legrégebb időkben az asztal nem volt »mobil«, hanem a földbe ásott négy oszlopon feküdt az asztallap.

Az ágy legprimitívebb formája volt a deszkából összerótt fiók, melyet sással vagy szalmával töltöttek meg és pokróccal vagy állathőrrel terítettek le. *Agg-oss* (olv. *ang*) fiók, láda; (a szóképzésre v. ő. *agg* = óg, az ugor *ing* = ég, vagyis pótlónyújtás). E fiókhoz később lábakat alkalmaztak, épúgy, mint ahogy — mint ismeretes — a pohárszék sem egyéb, mint lábakon nyugvó láda. Nevezték az ágyat nyoszolyának is, *knosszól'n* alvó, -lya dem. képző, tehát alvóhely; egyik-másik szittya dialektusban pedig *noss-aula* vagy *noss-óla*: *nnooss* pihe, toll; *aula* vagy *auliss* fekvőhely, tehát »tollaságy«. A *nnooss*, **nnooss* ősgörög szavunk igei alakja megmaradt a székelyben: *nyosz-t* = tép, foszt, koppaszt, sőt a zalai nyelvjárásban még eredetibb »nyósz-t« formában. A vacok ma már nagyon silány fekvőhely, a fészök: *hészűkh*, S *részűk* alhangu, dóros alakja: *vaszuk*, több dialektusban még »vaszok«, synkopéval »vaszk«****).

A tulipános láda legrégebb butoradarabunk. *Láth-* elrejtteni, láda tehát a rejtőhely. A tulipánt legkedvesebb virága volt őseinknek és nemcsak a ládára festették, de himezték a ruhadarabokra is. Jelentése az égőpiros virág, olyanforma kifejezés, mint az »égőszerelem« és a »lángvirág«. *Thalp-oss* a hév, az égés; *thalp-* hevít, lángol; *antk-oss* virág; *tulip-ant* tehát az égő virág, a lángvirág. A tulip

*) *Kér-oss* viasz, *kérion* viaszgyertya; -y (-la) dem. k. Van gyertya alak is; n: kerze.

***) *Fago-* megfagyaszt, pl. zsiradékot.

****) A *thp-oss* hangszerés dem. alakja: *pep-on*; tehát faragványos, bevéselt ábrákkal ellátott.

*****) Fekész-ik, feksz-ik hangszerével a *hészűkh*-ből. A pihenésre vonatkozó szavainkat már láttuk (119. l.). Érdekes a szavanyal etimónja: *szannu-* a fejet bólogatva igenel (*széb*olint, rá-, odahajlít). Vánkus (29), toll (38), paplan a takaró (*pep-on*).

mellékalakjai a »tuli« és »dali«, tuli-piros, dali-veres. A szittyából átjutott e szó a persába (*dülbend*) és a legtöbb nyelvbe. Honfoglaló őseink magukkal hozták kedvelt virágukat és sok helyen már vadon is él. A német *tulpe* a *thalpo-* alakból való. A hellének nem ismerték.

A szék etimonja is érdekes; itt a »pohár-szék« útbaigazít. Ne a mostani formájára gondoljunk tehát a széknek, hanem a ládára, mely még ma is ülőhely a néptünkönél. *Szék-oss* zárt hely; *szekk-*, *szekh-* (*ekh-* törzsalakjai) bezárva tart, magába foglal; a tojás »széke«, a káposzta »széke«. A szék tehát ugyanaz, ami a láda. Ezért ha a láda oldalaira faragványokat, domborképeket alkalmaztak, a tetejét simára hagyták, arra vákusokat helyeztek, szőnyegget, állathőrt vagy gyékényt terítették. Néha hátul támasztó lécezte is volt.

A kanapé annyi mint nádszék: *kanna*, *kana* = nád, gyékény, *bé-ma* szék. Szittyá vándorszó! Zsámoly *khamaj*, n: schemel; a hellénben *khamaidzél-oss*, S *samédel* vagyis sámedli; a jelentése alacsony, zsámoly.

Székény *szekh-rin-é* a kifényezett láda, a politúros; *rin-é* (*rine-*) a kipallérozott, a kifényezett. A *polit-ér* fényesítő. A fényesítéshez lakkot használtak vagy pedig fén-kővel csiszolták ki a fát vagy ércet. A fén-kő a dörzs-kő; *fen* ma már inkább »élesít« értelemben használatos: *fain-*, S *fén-* fénylik, ragyog; van fény-kő alak is! Székény több dialektusban ládát is jelent. Tükör is a kifényezett, a művészileg kidolgozott, kipallérozott (*tükh-*, *teükh-*).

A téka is ősi szavunk, a hellénben *théké* vagy *théka* tartóhely, láda, székény. De jelentí egyszersmint a *tóké*t (tőkepénz) is; *en-théké* tőke, kapital; tulajdonképen a betét (*tithémi*). Tehát a tőke jelentése a »betét«, csakhogy nem a takarédba, hanem a ládába való betét.

Pad, padló, padlás szavaink kétségkívül egy gyökből sarjznak, hiszen a pad is jelent ülőhelyet és padlást is; a hellénben is *bathra* lépcső, lépés, ülőpad, alap stb. V. ö. *bad-iz-* lépdél, *pale-* lép, tapos, rajta jár, sőt *pal-oss* még lakhely is, mint a pad vagy padlás.

A deres állatbőrrel leterített pad volt: *derasz*, S hasonulva *deresz* állatbőr; *derrisz* bőrtakaró.*) Gyékény, dikény *szege-* beföd; -ény dem. k.; pokróc *pok-oss* gyapjú, szőr; *poko-* ezzel beföd;

*) A deresen nyúzta meg az állatot a timár, sőt ott feszítette ki a lehúzott bőrt is; *der-* megnyúz, kics-rez és jól élver! A terítő több szó hatása alatt alakult ki: a varlat leteríteni, elejteni: *theréu-*, S *terít-*; a halottat kiteríteni: *theridz-*, S *terít* tk. a holtat eltakarítani illő pompával.

pok-ross gyapjúból vagy szőrből készült takaró. Turak (gyékény):
tur- met. *thru-on* káka, 63. l.

asztal	<i>asztul-oss</i> , S euph. <i>asztul</i> oszlop, tk. oszlopos
ágy	<i>agg-oss</i> (ang-) fiók, láda; ág vagy ágy pótlónyujt.
nyoszo-lya	<i>knosszon</i> , S <i>uossso</i> alvó, tehát alvóhely; v. ő. <i>noss-</i> <i>anla</i> , <i>noss-óla</i> (<i>muoss</i>) tollaságy
vacok, vaszk	<i>hészukh</i> , S h: v dór <i>vaszk</i> ; v. ő: fészök
láda	S <i>látha</i> (<i>lath-</i> elrejt) rejtőhely, n: lade
tulip-ant	<i>thalp-oss</i> égés, <i>anth-oss</i> virág; égő virág
szék (láda)	<i>szék-oss</i> zárt hely; a láda ülőhely is!
kanapé	<i>kana-bé-ma</i> nádszék; <i>kanna</i> nád, <i>bé-ma</i> szék
zsámoly	<i>khamaj</i> , S <i>samaj</i> , n: schemel alacsony
sámedli	<i>khamai-dsül-oss</i> , S <i>samedel</i> zsámoly
szek-rény	<i>szekh-rin-é</i> kifényezett láda
poli-tér	<i>poli-tér</i> fényesítő
fén-kő, fény-kü	<i>fain-</i> , S <i>fín-</i> fénylik; fén-kő a fényesítő
tük-őr	<i>tükh-</i> , <i>teükh-</i> művészileg kipalléroz; -or k., 61. l.
téka	<i>théké</i> tartóhely, láda
tőke (pénz)	<i>théké</i> , <i>en-théké</i> a betett, kapital
pad, padló	<i>bathra</i> lépés, ülőpad, alap; <i>bad-iz-</i> , <i>patc-</i> lép, tapos, rajta jár; <i>pat-oss</i> lakhely is
hinta, hintó	<i>klin-é</i> , S dem. <i>kinta</i> , <i>hiuta</i> ágy, gyaloghintó; <i>klin-</i> hajlít, hajlik, görbit, oldalt esik; v. ő. csimbaló- dik (hintáz) <i>szümpall-</i> ingat, lök, lebeg, »him- bálódik«

Lássunk még néhány kifejezést a zárra vonatkozólag:

zár, ávár	<i>dr-</i> , <i>hür-</i> (<i>szár-ból</i>) összefoglal, egymásba ereszt, illeszt, zár; ávár <i>árár</i> (<i>árár-iscék</i>) elhasonulása
kulcs, kaucs	<i>kla-</i> , <i>klet-</i> , met. <i>kal-</i> <i>kel-</i> kulcs, -cs k., 64. l.
lak-at	<i>klak-üdiou</i> , S <i>lak-ad</i> zár
kilin-cs	<i>klin-</i> , S <i>kilin-</i> hajlít, megfordít; -cs k., 64. l.
rek-cszt	<i>erkl-</i> , <i>erg-</i> , S met. <i>rek-</i> rekeszt, n: riegel

Földrajzi fogalmak.

Az ide tartozó szavaink — mintegy százötven — egytől-egyig görög eredetűek. A legtöbb egyszerű átvétel: domb, halom, fagy, hó, árad, szirt, zátony, anélkül, hogy ezek jelentését ismernénk; de igen sok szittya alkotású szavat is találunk, pompás metaforákat. A hajnal (*phajnal-*) a fénythozó; a tavasz (*to föss*, *to faoss*) a napfény, a viradat, hasonlatos a kikelethez; az alkony (*algun-*) a homály, a szomorúság; a köd (*szkol-*, *szküth-*) is homály és szomorúság; a harmat vagy gyöngyharmat (*hormath-*) a gyöngy; a patak (*patak-*) a csörgedező; a tenger (*stheng-er*) a zúgó; az ősz (*éöss*, S *öss*) a szürkület; az őszi napok, a szürke, homályos, ködös napok. S most már tudjuk, hogy az ősz mint évszak

és mint szürke szin egy ugyanazon szó. A tél (*dzél-*) a szeles, viharos, és a hellénben is *kheimón* a viharos, tél.

reggel	<i>rígel-osz, ríg-osz</i> hideg; l: frigus; v. ő. rég-vel <i>ríg</i> > <i>rigg</i> mint szülő, szöllő; regvel népetim.
es-te üszte	* <i>hűsz</i> késő; kf.: <i>hűsz-terosz</i> ; -te, (-thi) lat. k., 66. l.; kés-ik <i>hűsz-terc-</i> tehát a hellénben a középfokból, a magyarban az alapfokból; v. ő. kustoro-g;*) v. ő. hűs, de hűvös = hűmes, 54. l.
hűvös, hűs alkony	<i>hűosz</i> reggel, de a reg is hűvöst jelent <i>algun-</i> búsít, szomorít; <i>algo-sz, algion</i> bú, szomorúság, homály; v. ő. <i>lug-é</i> homály, <i>lug-rosz</i> szomorú; l: luge-, n: trübe homályos, trübsal szomorúság; v. ő. <i>lugas</i> árnyékos
hajnal dél	<i>phainol-isz, S hajnal</i> fénythozó <i>dél-osz</i> világos; v. ő. <i>deil-é</i> délután
köd	<i>szkot-osz</i> homály; <i>szkűth-rosz</i> szomorú, süttét
gyöngy-harmat	<i>hormath-osz</i> gyöngyfűzér; v. ő. harmatkása és gyöngykása
tavaszi	<i>to föss, to faosz</i> a napfény, viradat
virad, vérad	<i>vér-ids-</i> tavaszodik, virít; <i>aura, S víra</i> a reggeli lég
nyár	<i>ear</i> tavasz; ny j-ből
őszi	<i>rósz, S ősz</i> szürkület; v. ő. grauen=öszül, szürkül; sobald der tag grauet: <i>kama té éó</i> mihelyt virad
tél	<i>dzél-osz</i> szél; <i>dzél-oeisz</i> viharos
hó	<i>klü-u</i> hó
eső, es-ik, áz-ik	<i>hü-, S szü-, en-szü-,</i> v. erősítővel: <i>aszü-, eszü-</i> esik, igen esik, ázik; v. ő. zu-og, zuhog; 113. l.
pára	<i>puria</i> gőz
felhő	<i>pilé-</i> sűrít; <i>pilé-ma</i> sűrű tömeg; ug: pilve, pale
gomolyag	<i>homilo-sz</i> tömeg; l: cumulus; homolya, 24. l.
homály	<i>homikhl-é, S homikhl</i> köd, sötétség
szirony	<i>pszükhron, S szütron</i> a megfagyott; szirony a fagyott hó
szikony	<i>pszükhon (to)</i> a megfagyott szikony
zúz, zuz-mara	<i>pszükhosz, S szühosz, szüsz</i> fagy; <i>marmarosz, S marmara</i> csillámló; az tagkettőzésre v. ő. korog; <i>korkorug-</i>
zivar, zihar	<i>pszükh-</i> fű, hűt; <i>S szüh-ar</i> 61. l., <i>szüha-tör</i> zihatar; <i>szühe-tér</i> ziheter, zivatar stb.
zápor, ápor	<i>ombro-sz</i> zápor; <i>m b</i> előtt kiesett pótló nyujtással <i>za-ombrosz, zámbor, zabor;</i> <i>za-</i> erősítő szótag; v. ő. <i>ombri-mosz obri-mosz</i> erőszakos
hompolyog	<i>pompholug-e</i> hólyagzik, buborékot hány; v. ő. hupolagos=hólyagos; <i>pompholuk-sz</i> buborék, *bubolék; v. ő. pempő pép; v. ő. ümböly = nyári eső
hab	<i>pomph-osz</i> buborék; hullám; <i>küma, kulma</i> hab
lust (lucok)	<i>klusz-t-osz</i> mosó (víz); locsol: <i>klude-</i>

*) Ne felejtjük el, hogy a görög *ápszilon* rövid *ü* vagy hosszú *ü* a kiejtésben, az üsgörögben még *z* vagy *sz* is.

láp	<i>láp-é, lamp-é</i> nyálka, iszap, penészes (víz)
ügy (víz)	<i>hüd, S d: gy hügy</i> víz; Fekete-ügy
meder	<i>hüdreia, vüdre, S v: m mödre</i> meder, kút; v. ö. veder
mart, part	<i>orth-iosz</i> meredek; l: arduus; mered, meredek is innen; v. ö. <i>portl-mosz</i> l: portus rév?
főveny, fűn	<i>foin-oss</i> vörös, S hiatusp. <i>föhin, fövín</i> főheny, főveny; n: sand <i>kszanth-oss</i> sárga, vöröses
öböl	<i>embol-é, S</i> hason. <i>eböl</i> bejárás, torkolat; v. ö. lam-pog lobog
árad	<i>ru-, ro-, ren-, S</i> erősítő a-val <i>áru-d</i> árad
patak	<i>patage-</i> csörög, zúg
meleg	<i>melikh-oss</i> enyhe, lágy, kellemes, nyájas; <i>melikh-</i> (<i>meiliss-</i>) enyhít; átv. meleg barátság, meleg szeretet; v. ö. lágy (langyos) 115. l. <i>khliain-</i> langyos, lanya, meleg; <i>khli-</i> megmelegszik, meglágyul; n: lau; osztják »mélek« helyén <i>meilikh, S melik</i> alaknak felel meg
der-ül	<i>ther-</i> fölmelegszik; derűs: <i>theriosz</i> nyári
enyhej	<i>eu hejl-é</i> v. <i>hel-é</i> verűfényen; enyhej népetim.
tikkasztó	<i>ték-, tak-</i> olvaszt, eleped; <i>é (i)</i> ikeresítés folytán rövidde lett
halom, holmu	<i>khóna, S</i> lamb. <i>holusa</i> domb; <i>kolón-oss</i> halom, n: holm; v. ö. <i>khón-, S hön</i> hány
hegy, hed	<i>hed-oss</i> alapos, megerősített; erdő; v. ö. <i>id-a</i> erdő
fok	<i>ak-é</i> hegy, él; <i>akra</i> fok, előhegy
föld	<i>ped-on, S</i> lamb. <i>ped</i> föld; n: föld
szikla	<i>szkhi-, szik-</i> repeszt; <i>szik-lo-sz, S szikla</i> ; szl: skála; v. ö. szik-áncs = szilánk
sík	<i>pszékh-</i> simít, sík-ál; <i>pszükhoss</i> sikos, jeges
réteges, rétes	<i>rüti-ss</i> redő; redog, red a fa évgyűrűzete, ránc; v. ö. rét (öt-rét)
tér	* <i>tér</i> hely, tér; mint képző <i>-tér-ion</i> és helyet, tért jelent: <i>bou/en-tér-ion</i> tanácstér v. ház
tág	<i>ták-</i> (<i>takeross</i>) lágy, laza; l. a Jegyzetet.
keskeny	* <i>hiszkhin-oss</i> (<i>iszkhu-oss</i>) vékony; h (k) v-ből; v. ö. vézna
hely	<i>khci-a, S hej</i> buvóhely
óta, gyóta	<i>okhthú-oss, S óhta</i> part, emelkedés; óta legelő, hegyoldal
mellék	<i>mell-</i> közeleg; mell-ett <i>melle-thi</i> közelében; mell-ék 61. l.; v. ö. <i>mello-thanatosz</i> a halálhoz közel; mell-öz: <i>mell-</i> halogat
al, ol	<i>ol-oss</i> iszap, salak, szemét, tehát alj, aljas; átvitten al-ul, al-só
fel, felesleg	<i>pie-on, S pel</i> feles szám, felesleg, főleg, fenséges
mező, mezző	<i>medzó-n</i> igen tágas, téres; v. ö. madzag mazzag
lejtő, létő	<i>khüü-ss</i> lejtő; v. ö. ejtő étő
hajlás	<i>heilü-, hajlü-</i> csavar, hajlít, görbít; v. ö. <i>hejlipousz</i> hajlott lábú, esámpás; v. ö. <i>hajla hejlík-ss, helikss</i> hajlott, görbe szarvú

irány
szintez, intéz

arasz
kor, óra
idő, üdö (év)
év

órrau-oss égtáj

szin-lic- összhangzásba helyez, egyeztet; összehasonlít vagyis »intéz« = hozzävet, hozzävetölög mér; szin-el: *szin* valamivel összhangzásban, szinel tehát összhangzásba hoz

horossz határ, mérték, zsinórmérték; üt 126. l.

hóra idő, óra, kor; n: uhr, jah

éto-ss év; l: aetasz; *cüdü-ss*, *üdü* jó idő

üö-ü, S ai = é és hiatusp. *üö* év; l: aerum

Lásd még a következő etimonokat: víz (29), tenger (61), tó (88), mo-csár (114), sünlye, palé (115), bozót (31), folyó (48), csermely (34), apad (32), iszap (23), kátyú (22), csnyit (36), zátony (43), örvény (41), kupac (114), barlang (58), domb (85), kúp (37), szirt (24), kő (36), honok (111), lankás (91), ropó (21), rüg (23), avar (61), liget (64), erdő (49), ered (117), bugyog (58), borús (106), gőz (53), permeter (57), vész (60), fű (83), vihar (53), ferge-teg (29), szél (43), hives, himes (34), fagy (24), csipős (45), dermesztő (47), jég, ég, levegő (85), aszály (43), ajer (*aer*), dél (54), éjszaka (107), napnyugta (87), kél (117), fény (54), csillag (116), hold és halovány (114), Gön-cül szekere (38), nap (91), világ (89), menny (37), mértfüld (38), márvány, alabástrom, gyémánt stb.

Fegyzet a tágas-hoz. A magyarban a »tág« alapjelentése a laza, ernyedt, lágy, enyhe; a heilében is *khalarossz* ernyedt, tág, laza és *khaunossz* is tág, lágy, porhanyó, puha; *anctossz* tág, laza, ernyedt. A kütél, kötés megtágul, tehát laza lesz, az idő is »tágít«, vagyis enyhül. Aki nem tágít, az nem enged, az nem ernyedt, hanem kitartó. A cipő is idővel kitágul, szétesik, meglazul, tehát »megbővül«. Átvittven a tág, tágas jelenti a tere is. Ezt a kapcsolatot csak a magyarban találjuk. *Tak-erossz* (*ták-*) lágy, puha, laza; a palócban van *u*-toldós alak is: tank, táng (porhanyó, laza); v. ö. *teug-* (*tegg-*) lágyul, enged.

Rokon a tágással az ür, üres: *cürüssz* tágas, geräunig és a raum (*ür-ossz*) = ür, tér, hézag; räumen = kiürít. Az olaszban is u. a. tőből való az ür, üres és ürít: *vuoto* üres, ür, üresség, *vuotare* pedig kiürít. A latinban is *vacuus* üres és *vacuum* üres tér, hézag.

A fentebb említett *khauno-ssz* szónak az erüstő *pro*-val való összetétele megvan a magyarban is egész tisztán: *pro-khauno-ssz*, S *porhaino* = igen porhanyó. V. ö. még hanya-g szavunkkal, mert *khaunossz* hanyag is; ez pedig a kunban langy, lágy is. V. ö. még *praun-* 46. l.

Fegyzet a »szintez«-hez. Tehát a »szint« nem egy a színnel (farbe, obere). A szín (székely szén, szény) a fény (*fain-*, S *fain*) alakváltozata: f > sz, 37. l. É hangcsere még az ösgörögben folyt le, mint a német *schein* = fény, szín, látszat, külszín mutatja; tehát a német *schein* megfelel a magyar szín v. szén, a görög *fain-* (*fain-*) szónak. A mi nyelvünkben az f-es alak is megvan: fény. Újabb példa, hogy mi nem úgy kölesönöztük a németből a megfelelő szavakat. Szin-bor a tiszta, világos bor: *fainossz* tiszta, világos; tehát eredetileg nem a teteje a bornak; de kétségtelen, hogy a felületen van a legtisztább bor. V. ö. még szín (csűr) *szan-issz*, jön. **szin* fődélzet, deszkaállvány; a németben *scheune*.

Fegyzet az al- és fel-hoz. Két gerinces szavunk; igen érdekes az etimonjuk. Lássuk az elööt.

Al, alj, alja, aljas, alá-való, aztán al-só, al-ul stb. Eredete az *alj*, *alja* vagyis az üledék, a salak, innét átvittven emberről az aljas, az erkölcsileg szennyes, piszkos, mint a latin *sordidus* = piszkos, aljas. Hellen megfelelője

ol-oss iszap, szenny, salak, tehát az »alja«, a göcsejibe még »ol«. Alj, alja *olia*, *S olja*; a nyelvérzék birtokos ragnak érezte a -ja végzetet, mint fara, mája szavaknál. A bor alja, a bor iszapja, salakja, üledéke, ellentétben a színborral. Sala-k *tholo-sz* alaktól való: th:sz. Talabor vagy alabor a kerékkötő: *thol-ap-or* vagy *ol-ap-or* = alj-kötő, alj-kapocs, mert a kerék alá kapcsolt vályúszerű fa- vagy vascszköz ez. (Hlap- kötni, kapcsolni; v. ö. kap-ocs; az -or képzőre 61. l.) V. ö. még salám (iszap): *szolóna* vagy *tholóna*.

Amint az alj nem az al-ból (untere) való, hanem fordítva, épügy a feles, fölülleg nem a fel, föl származéka, hanem az alakult a felesleg (többlet) fogalomból. A bőséget a görög első sorban a *tele-* (magyar »tele«) szóval fejezi ki, de ez a szó nincs meg sem a latinban, sem a németben, csak a magyar-szittyában s innen bejutott az ugorba is: teling. Teli a latinban *plenus*, a németben *voll* (füllen). Ennek pedig a görögben megfelel a *pol-, poll-, ple-, pel-, pül-* (l: plus). Bő szavunk is innen: *ple-, S pő*; v. ö. plütyögős pütyögős. A görög *pel* (met.: *ple-*) megfelelője a magyar fel, föl; *to ple-on* a fölös szám, a fölény, föleg, a főtűmeg, a legfelsőbb fok, tehát a felséges, fenséges. *Polu-* nemcsak sok, hanem nagy, magas is, aztán erős, hatalmas.

Rokon az »al« szóval a »tő«: a hegy alja a hegy töve; a fal alja, alapja a fal töve, a fa töve a gyökere. Tő, töke (kapital) szavaink eredete a te-sz. Erre a fölfedezésre nem jöhetett volna rá egy nyelvtudós sem, ezt csak a görögökből érthetjük meg: mert itt is a tő és töke a te-sz (*the-, tithémi*) származékai. *The-* (te-sz) főnévi alakja **tho-e*, *S té* vagy *tő, tü*, hiatuspótlóval *leve, töve*; v. ö. tesz-ből tevés; a te-tt *the-t-ossz*. A görög tehát a tő-szót így fejezi ki: *the-ma* tétel, tölak; vagy *thematikon réma* = tőszó; mert a *the-* (*tithémi*) jelentése alapít is, tehát alapszó; *théké, en-théké* a betét, a töke (pénz).

Van-e még a világon nyelv a magyaron kívül, ahol így szoros kapcsolatot tudnánk itt kimutatni a göröggel?! És nem világos-e, hogy nem mi vetjük át az ugorból a tü, töve szavakat, mint ahogy a többi néhány száz ugorral egyező szavunk se onnan ered.

A hely- és folyó-neveknél nagy óvatossággal kell etimologizálni. A jelentésnek természetesen, kifejezőnek kell lenni. Vámbérinél találunk ilyen megfejtéseket: mesemondó, holdtölte. Mi köze van egy községnek a holdtöltéhez vagy a mesemondáshoz. Egy másik tudós szerint Debrecen jelentése »éljen!«,*) holott a debre, debrő, debrece (árokmeder) származéka. Ismeretes, hogy Debrecen két debre, a Tocó és a Kodár közt fekszik.**) Debrő görög megfelelője *taphro-sz* árok. Nincs annak semmi nyoma, hogy hajdan valamely vezérről, általában személyről neveztek volna el őseink helyeket. A Bélával összekötött helynevek jelentése is agyag, sár (*péto-sz*, *S péta*), Bélabánya jelentése tehát agyagbánya. Ismeretes, hogy kitűnő kaolín van ott. Bélapatak is tk. Sárospatak, Bélafalva Sársfalva, Belad Sárosd; mindezen helyeken feldolgozható agyagot bányásznak.

Lássunk néhány folyó- és tónevet.

*) T. i. egy török vezért hívtak volna így!

**) V. ö. *debre-szün*; *szün* összeköttetésben, környezetben. Mint láttuk, a praep. az ősgörögben, olykor a helynében is hátul áll. Tehát a »debre környezetében«, magyarul Debrecen-köze.

Kapos	<i>szkaphossz</i> árok
Bodrog	<i>bothrossz, bothrenksz (bothren-)</i> árok
Szamos	<i>fszamosz</i> homok; <i>fszamosz</i> fővenyes
Maros	<i>miasrossz</i> zavaros, szennyes
Vág	<i>vág-</i> tör, zúz, rombol; tényleg pusztító!
Duna	<i>thun-, thun-</i> rohan, zúg; <i>thun-no-sz, S thunia</i> zúgó
Tisza	<i>thüsszia</i> zúgás
Kőrös	<i>gürössz</i> görbe, kanyargós
Úng	<i>onk-ossz</i> földagadt, duzzadt
Béga	<i>péget, péget</i> forrás
Rába, Répce	<i>rembössz</i> köbor, bolyongó; <i>re</i> pótlónyujtással kicsitt: <i>rébe, rába</i> ; v. ö. lempes lépes
Balaton	<i>plation, S palaton</i> a tenger lapos felülete; Plattensee
Velen-ec	<i>hel-ossz, S vel</i> mocsár; <i>vel-inossz</i> mocsaras; -ce dem. k.

Összes helyneveink levezethetők a görögből. Lássunk itt is néhány példát:

Lebédia	<i>lebetion, S lebetia</i> medence
Hortobágy	<i>khorto-bath-ussz</i> téres, dús legelő
Huszt	<i>kuszth-ossz</i> völgyelet
Bonyhád	<i>boun-</i> halom, tehát dombhát v. -d helyképzővel
Kelen-föld	<i>kelain-ossz, S kelin</i> fekete, tehát feketeföld
Ászód	<i>asz-</i> aszik, kiszárad; -d helyképző
Dorozsma	<i>throsszma-sz, S throsszma</i> emelkedettség, halom
Toroczkó	<i>throssz-k-</i> , partic. <i>throssz-kó</i> magaslat
Mármaros	<i>marmarossz</i> márvány; hajdan híres márványáról
Baranya	<i>parana-ossz</i> templom melletti; Próna <i>pron-ossz</i>
Balmaz	<i>bómossz</i> , lambd. <i>bolmossz</i> emelvény, oltár
Tihany	<i>thion</i> , hiatuspótlóval <i>thiion</i> áldozó (hely)
Dömös	<i>thüma</i> áldozat; v. ö. Dömsöd -d helyképzővel
Dömöl-k	<i>thümel-é</i> áldozóhely, oltár
Temes	<i>tem-</i> elkülönöz; temes az elkülönözött, szent hely

A várnevekről hátrább a hadászatnál.

Étkezés, lakmározás.

Őscink híresek voltak a konyhájukról; olyan izletes, inycsiklandozó ételt egy nép se tudott készíteni, mint a szittya. Na is csodáljuk aztán, ha ételeink, süteményeink, fűszereink nevei sok nyelvbe bejutottak; a gulyás közkeletű lett, de még a csöröge és a pogácsa is eljutott az olaszba; hát még a zsemlye milyen kalandos utakat tett meg!

Enni igénk minden alakjában megvan a görögben, itt-ott a képzőkkel együtt: edd a görögben *ed-thi*. Mi sem mutatja a szittya pompás szóképző tehetségét, mint az, hogy az enni mellé alakított egy valóságos ikerszavát: inni-t, mely minden alakjában egyezik az enni-vel; tehát enni, étel, etteni, evés megfelelői: inni, ital, ittam, ivás. Melyik nyelv csinálta ezt meg utánunk?

A magyarban »lakik« kétféle értelmű: wohnen, essen; utóbbi jelentése csak inkább összetételben: jól lakik (sich satt essen); a dialektusokban néha magában is: lakik = jól lakik, de inkább el-, meg-lakik stb.

Melyik az a nyelv a magyaron kívül, ahol a wohnen és essen ugyanazon szó által van kifejezve? Csak a görög lehet: *székna-* lakik, eszik; *székne* lak, lakoma; *diáita* (diéta) élelmiszer és lakhely; *hesztia* ház, lak; *hesztia-* lakomáz. A *székne* átment a latinba is, de a *cena* itt csak ebéd, lakoma, de nem lakás is.

Élet és élelem a rokonyelvekben ugyanazon szó által van kifejezve: a hellénben *sóc* élet, élelem; a németben *leben* élet, élelem; a latinban *vicatus* élet, élelem stb. A magyarban élet takarmány, gabona is, épügy mint a hellénben: *khil-osa* takarmány, *khil-eu-*, S *híl-* élmez. Élet a nagy-kunban *il-et*, tehát közelebb áll a szittya-görög *híl-* alakhoz; az ugorban röviden *il* vagy *el*. Baranyában az élés legelő is, épügy mint a hellénben.

Gazd- a szavunk kétségkívül a görög *heszt-*, *hiszt-* töből való -a képzővel (58. l.); i > változatra v. ő. sipka sapka, csipa csapa alakpárokat. A hellénben *hiszt-arkhosz* vagy *hisztia-tor*, a németben *gast-herr*, *gast-geber*, míg a tiszta tö *gust* (*gäst-*) vendéget jelent; az olasz *oste* leginkább fedi a gazda szót. Ime, mily világosan kitűnik, hogy kölcsönszavakról nem beszélhetünk; mindegyik nyelv a saját törvényei alapján, sajátos észjárás szerint alkotta a maga szavait az ősvökből. Micsoda gyermekes felfogás a német *gast-ból* származtatni a magyar *gazdát*, mikor ott vendéget jelent; az olasz *oste* *gazdát* jelent ugyan, de nemcsak hogy nincs meg a kezdő *g-* hangja, de még az eredeti *h-* hangot is hangtörvényei alapján elejtette. A szláv *gospodin*-ről pedig ne is beszéljünk! Az ősgörög vagy szittya-görög nyelv mellőzésével magyar szavakat fejtegetni meddő munka és nevetséges eredményekre vezet.

Legsajátosabb süteményeink a kalács és a dorongfánk. A kalács fonva van; *kalath-* kalátyol, kalácsol, fon (*kalathosz-* fonott, fonott kosár); tehát a kalács a fonottas. A kürtőkalács, dorongfánk, botratekeres, tolófánk úgy képzül, hogy a hosszúra nyújtott tészta a kürtőre csigaalakban feltekerik: *palánk*, *plánk*, *pank* hengerded, gömbölyű, tehát a pánk vagy fánk. A csöröge is eredetileg botratekeres volt: *szüring-*, *szürig-* cső, szár, sip; az olaszban *siringa* sip, téztaformáló, *pasta siringa* tolófánk, csöröge.

ét-el, ét-lez	<i>ed-</i> (<i>eszli-</i>) enni; l: ed-, n: essen; d: z (sz)
emészt, enyész	<i>emeszli-</i> fölemészt; zabál, izel, nyal, szomj, torkos, pákosz 125. l.
él-elem, élelem	<i>khil-osa</i> , S <i>híl</i> élelem; <i>khil-eü-</i> élmez; <i>hou-ile-együtt-él</i> (<i>hou-</i> együtt); eleség = takarmány is, épügy mint <i>khilon-</i> élet, flet is = gabona
elemozsina	<i>elemosina-</i> alamizna; n: almosen; az alamizna első sorban ennivaló!
lapes-ol, lefetyel	<i>lapt-</i> habzsol; <i>lafüth-</i> molión iszik
pityiz	<i>potiz-</i> itat; <i>potikosz</i> pityókás, iszákos
majszo-l, niaszo-g	<i>masca-</i> rág, eszik
pak-ol	<i>phag-</i> falni
lak-ik, jól lakik	<i>lakh-</i> (<i>lagkhan-</i>) sors által nyer, birtokol; tehát <i>lakh-osa</i> birtok, lakás; lakik és eszik a görögben egy szóval van kifejezve: <i>székne</i> lakás és lakoma
leves, lé(v)	<i>leib-</i> foly, olvad; <i>lib-osa</i> eszopp, víz; b: v
tészta	<i>sztaisz</i> , S <i>hész</i> tészta; -ta (-da) dem. k.; v. ő. <i>to szta-isz</i> : a <i>to</i> növelő gyakran egy szóba olvad (krasis), pl. <i>to cig-on</i> , <i>tourg-on</i> , S <i>türg</i> tárgy, dolog

lask-a (szagगतott)	<i>lask-</i> , (<i>lake-</i>) <i>lake-rossz</i> szakadozott, szétépett
pecse-nye, pecsi lepény	<i>pecse-</i> puhit, süt <i>kliban-é</i> lepény; <i>libon</i> sütevény; <i>lep-ion</i> héj, kéreg; <i>lep-tasz</i> vékony, finom
fánk, pánkó	<i>palank-</i> , <i>plank</i> , <i>pánk</i> hengerded, gömbölyű, ez a tolófánk, de <i>ouko-sz</i> , <i>S vouko</i> felűtt, duzzadó <i>kalath-</i> kalátyol, kalácsol, fon; <i>kalath-ossz</i> fonott, fonott kosár; v. ö. kulcs, kulcsol
kalács	<i>szüring-ion</i> cső, sip; ol: siringa sip, pasta siringa csüröge, tolófánk, botratekeres
csürög-e	<i>phög-</i> süt; l: focus, ol: focaccia
oogá-csa	<i>püta</i> lepényféle; a pite lepényféle
pite	<i>plakonn-ion</i> , <i>S k: cs palacsint-a</i> lepény
palacsinta	<i>máds-a</i> szárított tészta; csikmák játszi alak a csik (45. l.) és mák hatása alatt; v. ö. mátyik
mácsik (tészta)	<i>ssipi-sz</i> kenyértarisznya, de kenyér is: <i>hamo-ssipn-ossz</i> együttékező, kenyerespajtás
cipó	<i>brósi-sz</i> étel
prósza	<i>fura-</i> gyűr; furkó a sületlen, tésztás kenyér
fur-kó	<i>guro-</i> kerekít; a tésztát kerekre gyűrják
gyűr	<i>op-</i> aszal, szárít; abárol: <i>küdati zesztó aphairein</i>
abál	forró vízzel eltávolítani (szórt, tollat), abbrühen
ebéd	<i>epidze-</i> főz; <i>epidze-ma</i> főzet, főit étel
kolbász	<i>kolposz</i> , <i>kolpiassz</i> görbe, domború
sült burgonya	<i>purgono-sz</i> sültben készült; burgonya tk. sült (alma, tök stb.); krumpji is sült: <i>kraubalc-ossz</i> sült
kínál-	<i>kine-</i> nőgat, ösztönöz

Lásd még liszt (87), dara (25), öröl (38), maiom (38), pép (114), kenyér (63), zsemlye (64), tarhonya (47), hurka (127), szalonna, zsír, hár, hús (102), tarhó (23), iró, turó (22), vaj (29), tej (128) lapokon.

A lakmározásra gyakran nyílt alkalom. Halotti tor, disznótör, menyegző, vendéglátás, választási tivornyák, aztán az áldozati lakomák, melyek dözsöléssé fajultak. De el-ellátogattak — főleg a fiatalok — a korcsmába, a csárdába is, hol vig muzika mellett folyt a tánc, a dinom-dánom. Ha más nem akadt, hát a kaeér csaplárosné pürdült táncra a duhaj legényekkel. A korcsma *kronszma*, *S met. korcsma* zenélés, tombolás.

lako-ma	<i>lakk-</i> , (<i>lakkh-</i>), <i>lakkho-ma</i> ; lakodalom: <i>lakk-adz-</i> vagy dem. k.-vel <i>lakkho-da</i> ; lásd: lakik
dorbéz-ol	<i>turpha-</i> , met. <i>trupha-</i> tobzódik; v. ö. <i>thorub-</i> , <i>thorub-ás</i> , synk. <i>thorbász</i> lármáz; <i>dorpc-</i> vacsorál
dözs-öl	<i>thüsst-az-</i> áldozik, zajong
tomb-ol	<i>tup-</i> , <i>tuup-</i> üt, ver; n: toben
tivornyáz	<i>thü-</i> tombol; <i>thü-or</i> , <i>thüoor</i> -nya dem k.
dinom-dánom	<i>dino-</i> táncol; <i>dino-ma</i>
múla-t	(<i>ho</i>) <i>müle-</i> társalog, múlat, időz; kezdő o (<i>ho</i>) hang-súlytalan, elkopott; v. ö. <i>homodsug</i> madzag
dáridó, dállód	<i>thalia</i> , <i>thalidion</i> vendégség
dan-ol, danu	<i>tono-sz</i> hang; <i>tono-</i> hosszúra nyujt, erőködik
duhaj	<i>thná</i> , partic. (<i>thu-</i>) zajongó; <i>S thuhó</i> ó = aj

korcsma	<i>krouszma</i> , S met. <i>korszma</i> zenélés, tombolás; v. ő. <i>khov-oss</i> tánchely
kacér	<i>kaszór-iss</i> rima; <i>kaszór-cu-</i> kurválikodik; a szó régi jelentése is ez!

A zenére vonatkozó összes szavaink görög eredetűek: muzsika, muzsikus, sip, flota, fuvola, citera, kürt, bőgő, brugó, dob stb. A csimpolya, csárda etimonia 35. l. jegyzetben; tánc 104. l.

Ruházat.

Egy tekintet az ind-szittyá érmek és a szasszanida szoborművek és pénzek napisten és király alakjaira, már meggyőz bennünket az ósszittyá és magyar népviselet azonosságáról. Itt látjuk a pántlikás, felgyűrt karimájú kanászkalapot és kunsüveget, a bő gatyát, a csizmát kilógó húzókkal, mint ahogy ez főleg a széke-lyeknél szokásos, a pitykés lajbit, a zsinóros atillát, a kacagányt, a himzett gallérú szűrt, a prémes nyakú és elejtű, rövid ujjú felöltőt.

A ruházatra vonatkozó kifejezéseink mérhetlen gazdagsága mutatja, hogy a szittyá-görög sokat adott a külsőre. A magyar népviselet izléses és szép, a nemesi díszruha még Nagy Péternek is annyira megtetszett, hogy azt tette kötelezővé az orosz főrangúaknál; a huszár szóval átvette a külföld a huszár uniformist is. Egész csomó ide vonatkozó szarunk lett otthonossá a legtöbb európai nyelvben; a csizma, csalma még a törökbe is bekerült.

Hogy ilyen pompát tudtak kifejteni őseink az öltözködésben, azt rendkívül kifejlett bőriparuknak köszönhetjük. De ősrégi keletű a szövés-fonás mestersége, valamint a himzés és zsinórdisz alkalmazása is. Flát még az ékszerek! Egy-egy főúr egész vagyont aggatott föl magára.

Ha fejtegetjük a ruhanevek értelmét, azt találjuk, hogy igen soknak a jelentése a »bőrből való«, aztán a »takaró«, a »befedő«, a »himzett«; még a kalap és sisak is azt jelenti, hogy fődő (tréfásan: tökfődő).

A rengeteg anyagból, melyet vaskos kötetben lehetne feldolgozni, bemutatok néhány etimont.

kacaba (téli ruha)	<i>ganszapo-sz</i> guba
kabát, guba	<i>kupa-sz</i> , <i>tő kupád-</i> ruhadarab
bajkó (dolmány)	<i>pojkil-ossz</i> tarka, himzett; v. ő. tengely tengő
beke-cs	<i>peko-sz</i> , S hason. <i>peke</i> bőr, -cs dem. k.
bunda, buda	<i>podé-on</i> állatbőr, bunda; <i>n</i> jár. h.
ködmén	<i>szküt-ümén</i> , S synk. <i>kütmen</i> bőr-öltöny
köntös	<i>kente-</i> himez; <i>kente-szi-sz</i> himzés
kantus	<i>kanduse</i> persa felsőruha

dolmányt	<i>thoimat-ion</i> , S n jár. h. <i>tojmánt</i> ruha*)
mándli, mente	<i>mandil-asz</i> felsőruha; -li dem. k.
lajbi (mellény)	<i>laiphé</i> , S <i>lajpe</i> ruha
gúnya (ruha)	<i>kannak-é</i> persa bunda; <i>kuite</i> , <i>kunna</i> kutyabőr
liaci-ka	<i>kasza-sz</i> bőr, szőnyeg; -ka dem. k.
kacagány	<i>kasza-gán-osz</i> , S <i>kaszagán</i> bőr-dísz; <i>gaw-oss</i> dísz
halina (felsőruha)	<i>khalina</i> , met.: <i>khlaina</i> felsőruha
imő-g (ing)	<i>hima</i> ruha, lepel; -g dem. k.
kitli, kittő	<i>khitő-n</i> ültöny; kittő vászon ujjas
plundra (bugyogó)	<i>plout-osz</i> , S n jár. h. <i>pluit</i> bő; -rő (-ar) dem. k.
kendő	<i>endü-</i> takar, S part <i>endüd</i> takaró; <i>hendü-</i> , 31. l.
kötő	<i>szküto-sc</i> bőr; tehát kötő = szij
bőrköté-ny	<i>szkülin-osz</i> , S <i>külin</i> bőrből való
köpeny	<i>szekpan-on</i> , S hason. <i>kepan</i> takaró
szoknya	<i>szukhuo-sz</i> hosszú
szűr	<i>szür-ma</i> földig érő ruha; <i>ssiszür-a</i> darócöltöny
csurapé	<i>szarapi</i> persa ruha
gebenedeisz	<i>szekpe</i> takaró, <i>utheisz</i> (ne- fon), S <i>kepa-utheisz</i> fonott ruha; gebenedeisz = kötött rékli
zeke	<i>szaka-sz</i> , S <i>szaka</i> durva köpeny
zubbony, zseb	<i>szipu-sz</i> , -ion zseb, tarisznya
acskó	<i>oszkho</i> zacskó
zsák	<i>szak-osz</i> zsák
erszény	<i>bürszin-osc</i> bőrből készült
tarisz-nya	<i>dorosz</i> bőrzacskó; tarsoly S synk. <i>dorsz</i> , -oly dem. k.
batyu	<i>bathu-sz</i> tömött; v. ö. töm-lő
bördő (tömlő)	<i>pér-a</i> , <i>pér-idion</i> tarisznya, táska
suba	<i>hüpo</i> , <i>szupo</i> hátul, megett; a suba a hátra vetett
gatyá	<i>kata</i> alá, lefelé; v. ö. unterzieher; v. ö. cipő <i>hüpo</i> , <i>szüpo</i> = alatt (az alul levő); <i>hüpo-lüein</i> cipőt oldani, tk. alul oldani
folt	<i>folid</i> (folisz), S synk. <i>folid</i> folt; rongy 110, ruha 91, ribol 71, rokolya 64, pendely 31, lepel, lebernyeg 64, esuruklya 35, burkol 57. l.; rék-li, rokk <i>rék-</i> , <i>rakli-</i> tövekből
kebel (női ing)	<i>szekpa-</i> befűd; -él mint köt-köt-él
kelengye	<i>kheüin-osz</i> kötött, font, S <i>kelin-de</i> , <i>kelin-gye</i> ; -de dem. k.
pólya (bölcső is)	<i>plül-ion</i> , S <i>pólia</i> fekhely
paplan	<i>peplion</i> (<i>peplosz</i>) takaró
pelenka	<i>plek-</i> , S n-toldó <i>pelcuk-osz</i> , <i>pelenka</i> fonadék, becsavarás
szalag	<i>szalag-</i> leng; tehát a lengő; ügyes szóalkotás! v. ö. sallang
párta (szalag)	<i>szparto-u</i> , S <i>párta</i> szalag; v. ö. pártázó (szalag)
pipere	<i>ruprepeia</i> szépség; színre, külsőleg szép; <i>prep-</i> tet-szik, látszik; S <i>pirep-</i> , hangcs. <i>pipere</i>
dísz	<i>deüsz</i> , <i>deüszo-poie-</i> díszít

*) Krasisszal *to himation*-ból; v. ö. *to ergon*, *tourg* tárgy, Dolmányoknak hitták a szolgák, városi hajdúk prémcs, zsinóros felöltőjét is: *doulo-mandü-a* szolga mándli.

cifra, cipra, szép	<i>tszéph-oss</i> kővekkel kirakott, drágakő; -ra dem. k. (vagy -rossz)*
bíbor	<i>porphur-a</i> u. a.; az <i>r</i> pótlónyujtással kiesett
bársony	<i>phaross</i> , S synk. <i>pharsz</i> kelme, palást; -ony dem. k. r: l <i>phaloss-l</i> t (d) dem. k. palást
vászon	<i>fósson</i> vászon
ponyva, ponya	<i>pan-ion</i> , <i>pén-ion</i> bélfonal, abból készült szövet; pónyá-l = befon, köt; v. ü. pányva, panyóka
kalap, kalpag	<i>kolup-</i> beföd; a bolgár klob-uk dem. al., épügy mint a kalp-ag; v. ü. köpeny köpeny-eg
sisak, siska	<i>szűsski-as-</i> befed; siska = fedél; suska = boríték
satyak (sapka)	<i>szkiad-</i> , <i>sad-</i> árnyék, ernyő; n: schatt-en; -k. dem. k.; v. ü. sátor
sü-eg, süveg	<i>szü-sz</i> disznó; v. ü. <i>kuné</i> kutyabőr, főveg
csákó	<i>száko-sz</i> szőr vagy gyapjuból készült durva szövet, s abból ruha, pajzs stb., nemez-féle
csizma	<i>ksziisuma</i> a kifényesített
habda (nagy csizma)	<i>embado-u</i> , S <i>ebda</i> , <i>abda</i> nagy, nehéz saru
botos	<i>pod-ion</i> bot-os, harisnya; bocskor 63. l.
kap-ocs	<i>kap-</i> összeköt, csatol; -cs k., 64. l.
csatt, csat-ol	<i>szatt-</i> felszerszámoz; fel-csatol
tűz, tüd-él	<i>szlidz-</i> hegyes eszközzel szűr; tű elvonás
függő	<i>szfigg-ion</i> kar-, nyakkötő, fityegő, figyelő; v. ü. ak-aszt: <i>agkh-</i> zsinogel <i>szfigg-</i> zsinogel, megfőjt

Lásd még saruz (34), klumpa (56), csalma (36), pompa (20), patyos (57), szab (88), cserese (34), esepész, cserge, csik (45), ékes (54), fodor (30), ránc, redő (70), gonb (24), gyűrű (22) etimonjait.

Rajt szavunk a görög *klóth-* fonni ige származéka; l: r *klónaksz* *krónaksz* vagy lóstat róstat; ó = oj: büt büjt. Rost rosta adj. verb. (*klósz-oss*), rosta tehát a fonott. Himzés eredetileg a zsinórral való kivarrást jelentette: *hima-sz* zsinór. Ót, ült *óthc-* taszit, benyom; üteni tehát a tűt benyomni; ült lambd.

A hajviselet időnként változott, de vällig érő haj a férfiaknál is gyakori. A fésű (fűsű) görög megfelelője *fű-hszü*, S *fű-sü* fejszmitó vagy vakaró. Lásd még a bajusz (31), szakál (93), konty (64) etimonjait.

A hajnak csimbókba vagy üstökbe való fonása őseinknél ismeretes. Csimbók megfelelője a hellénben *szümplok-é*, S *csümpók* összefonás, összebonyolítás; v. ü. bog és pók szavakkal; *pl-* a szittyában gyakran *p-*: plundra pundra. Csimbók-os *szümplok-ossz*, S *csümpók-ossz*. Van »csümbök« alak is. Csimbók bogot, csomót is jelent. »Himpók« a ló lábán levő csomósodás; *szülu* = *himu*, v. ü. *szuper hüper!* A M. T. Sz. tévesen »him«-ből származtatja e szót. Ismételten kiürítik, hogy a szittyai nyelv tudása nélkül nem lehet a magyarban helyes szófejtés!

A csimbók-kal összefügg a csimpelek-edik, csümpelk-edik igealak is; de itt a *plek* mint met. forma mutatkozik a *pelk* mellett: *szümplek-*, S *szümpelk-* összefon, átkarol. Csip-eszkedik, csimp-eszkedik inkább *szkip-*, *szkim-p*, S k: cs *csip-*, *csimp-* -ből való, jelentése: rátámaszkodik, ránehezedik. V. ü. csép (*szkep-ou*, S *csép* bot) és dör alakban *szkap-*, S *csap-* csapni (*szkap-tossz* villám, csapás).

*) A németben ziffer = számjel; *tszéph-* számjel is. Ebből is látni, hogy mi nem a németből szedgettük ki görög szavainkat: csak a hellénben jelent e szó cífrakövet vagy drágakövet! Szép szavunk tehát több szó hatása alatt keletkezett.

Ipar, kereskedés.

Ipar. A házépítés, butorgyártás, szekér- és hordókészítés egész sereg mesterembert foglalkoztatott. Az esztergályos eleinte aféle faragó volt, házi iparos: *hessl-ergon*, S *hessl-erga* házi munka. A mester a görög *mészlor* hasonlult alakja *mészter* létesítő, intéző, valamihez értő.*)

ács, alcs	<i>hul-é</i> épületfa; -cs n. auct. képzővel; a hellénben is <i>huloungossz</i> ács
esztergályos	<i>hessl-ergajossz</i> házi iparos
kád-ár	<i>kad-ossz</i> cseber, hordó; -ár n. auct. k., 63. l.
bodnár	<i>puthul-é</i> bodon, bödön; puttony; -ár k.
bognár	<i>pégnu-</i> , <i>págnu-</i> öszszeszerkeszt, ácsol; -ár, 61. l.; wagner messze elmarad a bognár alaktó!'
faragó	<i>kharag-</i> , S <i>farag</i> metsz; v. ö. herdel ferdel
pint-ér	<i>pith-ossz</i> , S n-told. <i>pint</i> hordó, pint; -ér k., 63. l.

A szövés-fonás a legősibb foglalkozási ágak közé tartozik. Ezt mutatja az ide vonatkozó kifejezések megfelelése a göröggel. Szőni, fonni ősgörög szavaink átmentek az ugorba is. A vászon lenből (24) vagy kenderből (70) készült; Herodotosz szerint a kendert csak a szittyák ismerték, ez ott vadon is termett. Egyes szavaink itt is vándorutakat tettek; a sujtás, paszománt bejutott az olaszba, a cérna a németbe.

sző, szöv	<i>hüfa-</i> , <i>szüf</i> sző, tervel; ug.: szév fon
fon	<i>pan-ion</i> (<i>pán-é</i>) fonál; ug.: pan, n: spinnen
takács	<i>teukh-</i> , <i>lukh-</i> sző; -ács n. auct. k.
isztováta	<i>hisset-ufautu</i> szövőszék; <i>hisset-ossz</i> szövőszék; <i>hüfa-</i> sző
motolla	<i>mito-sz</i> fonal; <i>mito-</i> fonalat felhűz; -lla dem. k.
göngyül-ít	<i>gongül-ül-</i> gömbülyít, gombolyít
csive, cső	<i>szif-ór</i> , S <i>szife</i> cső, szivó
orsó	* <i>orszo-sz</i> cső; <i>orsz-nutra</i> víz-cső
sírit (sodor)	<i>szeir-a</i> kötél (sodrott), zsineg; v. ö. ser, sereg (pödör)
cér-na	<i>szeir-</i> , S ei = é <i>szér-na</i> vékony zsineg; -na dem. k.
pász-ma (fonal)	<i>passz-</i> szü, himez; <i>passz-ma</i> fonal; ol: passo
paszománt	<i>passz-mat-ion</i> , n jár. hang, himzés
íge (vezérfonal)	<i>hége-</i> vezet; <i>hége-téss</i> vezér
pinty-el (fon)	<i>szpatha-</i> , S n-toldó <i>pant-ol</i> fon; v. ö. pántli-ka, patyolat
nyüst (fonal)	<i>néth-</i> , <i>ne-</i> fon; <i>nész-t-ossz</i> fonott; n: netz
kanó-c	<i>kanó-n</i> mérőzsineg

Lásd még rokka (103), pereg (119), csepű (45), tilol (68), bog (85) etimonjait.

De legnagyobb mesterek voltak a szittyák a bőripar terén. A bőr kikészítésének minden titkát ismerték. Olyan puha, fehér

*) A német meister is e szó hatása alatt származott; néptim. a meist-ből, mint a hellén *arisztosz*, *kratisztosz* a legjobb. A latin magister is = intéző, vezető.

bőrt tudtak csinálni, hogy Herodotosz azt hitte, emberbőrből készitik. El is nevezték őket szkitháknak, mert *szküiteüss* bőrmunkást jelent.

A »bőr« is görög szó, nincs is meg egy nyelvben sem, csak a hellénben: *bürsza*. Előbb *bür-sz* alakja lehetett, majd a nyelv-érzék a vég-szignát elhagyta.

A bőr kikészítésénél a legfontosabb művelet volt a cserzés. Cserzeni: *kszüris-* levakar, a bőrt szörteleníti (horotvál stb.), tehát cseréz. Erre a célra használták a cserfa héját; ez hatással is volt a cserfa szó kialakulására. A cserzésre vonatkozólag több kifejezéssel is találkozunk a görögben. Ilyenek pl. a tar-ol, tar szittyá szavak: *der-*, *dar-* (*dar-tosz*) lehántani, cserzeni, általában a bőrt szörteleníteni. A tar-fej a leborotvált fej.

Fontos szerep jutott a cserzési műveletnél a timsónak is. A tim vagy timsó ősrégi szavunk; ime az etimonja: *stüph-* fanyarfüzű, összehúzó, csipőse,*) ebből *stümna* (*sztüpna*), *S tüm* vagy *tüm* az összehúzó, a fanyar. Timsó tehát a pácoló só, a hellénben is *sztüp-téria* timsó és *pro-sztümna* pác, csáva. (Ez utóbbi szó is innen: m = v *szuma*, *S csuva*.) Gálicot is használtak: *khálik-sz*, *S kálic* mészük, a hellénben *khalkit-issz*. A szittyák ugyanis a rezet mésszel maratták.

Ami a ványolást és kallást illeti, inkább a gyapjuszövet és vászon készítésénél használatosak e szavak, de a ványolás kifejezést csizmadiaink is használják a bőr idomításánál. *Mduo-*, *S m*: v *váno-*, *vánol* vékonyít, puhít; (v. ö. 49. l., kall 68. l.). *Mdu-gur-ossz*, *S mángur* puhító henger, mángorló; *gur-ossz* kerek-, henger- vagy görfa; miut ige mángor-ol.

Legfontosabb művelet volt a bőr kifényesítése, csiszolása. A bőr-iparos legtöbb elnevezése a csiszolásra viheto vissza, *kszii-* gyökből egész sereg szavunk származik.

szücs	<i>kszü-</i> vakarni, fényesíteni (bőrt); -cs n. auct. k.
csiszár	<i>kszü-</i> , <i>kszüss-</i> fényesít, csiszol; -ár k., 61. l.
suszter	<i>kszussz-tér</i> vakaró, fényesítő (csizlik!); 13. l.
csizmadia	<i>kszüsszma</i> a kifényesített; <i>kszüsszmatia</i> , <i>S csizmatia</i> a kifényesített dolgok, tehát csizmadia mester = a kifényesített dolgokat készítő
varga, vorgia	<i>orga-s</i> cseréz, cserző varga! kezdő v- 28. l.
timár	<i>stümna</i> pác, csáva, <i>S tim</i> (tim-só), tim-ár a pácoló

A dörzsölésre, csiszolásra, kenésre vonatkozó szavainkból közlök itt egynehányat:

kap-ar	<i>szkap-</i> vés, tőr
csisz-ol	<i>kszüssz-</i> csiszol, ebből csuszós is!
sima, sim-it	<i>szma-</i> , <i>S szüma</i> dörögöl, ken
nyüz (hánt)	<i>knis-</i> , <i>knus-</i> dörzsöl, vakar
horzs-ol	<i>khrau-</i> , <i>S met. khor-</i> horzsol; <i>khor-sz-sz</i>
karc-ol	<i>kharrass-</i> , <i>S synk. karsz-</i> bemetsz; vagy előbbi
sik-ál	<i>pszék-</i> simít, dörzsöl; szik- vagy szék-só = sikáló só
sur-ol	<i>szur-</i> seper, mos; n: sehuern (<i>kszm-</i>)

*) *S szücs* cs *csüp-*, *sztüphocisz* csipőse.

dörzsöl	<i>ftkeir-, ther-</i> tör, dörzsöl; <i>fttherszi-sz</i>
ken	<i>koni-</i> kimeszel, bevon (gyantaporrall)
máz-ol	<i>szma-</i> ken; <i>szmaszi-sz</i> máz
morzsol	<i>muriz-</i> , S synk. <i>murz-ol</i> dörgöl; <i>muriss</i> , S synk. <i>muriss</i> ; v. ö. morzsa, murva
fes-t	<i>piszso-</i> bekátrányol; kátránnyal, korommal festették a bőrt feketére*)
gyant- ta **)	<i>kou-ia-, koni-, koua-</i> szurokkal bevon; - ta (- da) dem. k.
kátrány	<i>hithronsz</i> sűrű, -ny dem. k.; l: atros fekete, sűrű
szur-ok	<i>kszur-</i> szörtelenít; -k-képző, 61. l.

Ma is gyantaporrall szörtelenítik szakácsaink a leült malacot. A koppasz-tásnál fontos még a forrázat, ez az abárlásnak egyik neve: *hüdati zasztó* »*aphair-*»-in forró vízzel eltávolítani (pl. szört), abbríthlen. Abáról tehát tk. azt jelenti, hogy eltávolít (szört). Abál más töből való: *op-* (*op-ta-*) aszal, szárít; aszalással, szárítással főleg a gyümölcsöket konzerváljuk.

A bőr tisztítása hosszas folyamat. »Tiszta« szavunk nem a mosásra, öblögetésre vonatkozik, hanem a buzára, árpára: »tiszta buza, tiszta árpa...«. A buzát tisztítani annyit jelent, mint a kalászos, hüvelyes részeket, a polyrát szeleléssel eltávolítani a magtól. Eredetileg a kihüvelyezést jelentette; továbbá a mag héjának az eltávolítását (*ptisszo-* árpadara). Tehát *ptiss-*, S *tisz-* kihüvelyez, tisztít; *tiszto-sz*, S *tiszta* a tisztított és ebből: tisztít.

A kaptafa az illesztő fa: *hapt-* hozzá kapcsol, illeszt, rátapad; a latinban is *apt-* illeszteni. Úgyes szóalkotás.

A fémek feldolgozásában nagy mesterek voltak őseink, mutatják ezt a szittyá leletek. Milyen művészi alkotás az az aranszarvas is, melyet a magyar alföldön pár évvel ezelőtt találtak. Szobrokat ércből öntöttek: szobor *zöphor-oss* = élő lényeket ábrázoló. Fegyvereiket, házi eszközeiket és ékszereiket nagy ügyességgel és csinnal készítették. Az ércet bányászták és a kohókban kiolvasztották. Eleinte csak gödrök, üregek, természetalkotta barlangok voltak ezek a bányák, s ha később aknákat ástak is, azt is régiesen »üreg«-nek (*szüring, hüring, hürig* = üreg, akna) nevezték. Bánya alatt is a kohót értették: *banna* olvasztókemence.

bánya	<i>banna-sz, bann-é, bann-a</i> olvasztókemence
kohó, kuhó	<i>khu-</i> olvaszt, partic. <i>khu-d</i> ércolvasztó
kovács, kuács	<i>khu-</i> , -ács n. auct. k. ércolvasztó; régen vasverő volt a kovács neve
pest (kemence)	<i>pezz-</i> sült, főz
tégely	<i>ték-</i> olvaszt; <i>téko-loss</i> olvasztó; <i>tégan-on</i> tégely

A nyelvészethen járatlan itt a német *tiegel*-re gondol, de ez a szittyá *tég-cly* átvétele. Újból kitűnik, hogy mi nem vettünk át — legalább nagyobb mennyiségben — szavakat a németből, mert míg a germánban a *tiegel* magában álló szó, a magyarban nagy családja van. Például a hellén *tégan-on* (serpenyő, lábas) alak mása a szlavoniai »tigány« = serpenyő, lábas, a csángó

*) A bagaria bőr szaga is a kátránytól ered. Ezt a durva bőrt nem az oroszok találták ki, csinálták azt már a szittyák is: *pokhurzon*, S *pokhuria* durva, vastag.

**) A görögben szurok és gyanta ugyanazon szóval: *piszsa*; a szurok a gyanta terméke.

tigéja (serpenyű) egészen görög képzésű szó: *tégeia*, s úgy látszik, inkább ez a forma felel meg a magyar tégej-nek (M. T. Szt.). A *ték*-igei alakja is megvan a tikkadni szavunkban. (A k ikeresítése folytán rövidde lett az í (é); v. ö. szőlő szőlő.) Tikkasztó meleg tehát az olvasztó, clepcasztó, szárító, sorvasztó.

Az arany szavunk megvan a persában is; melyik az átadó, nehéz eldönteni. Lásd még vas (88), réz (90), ón (27), acél (43), kén (54), kénesű (107) etimonjait.

A bádóg is görög-szittyia eredetű szavunk: *petá*- mindenfelé kiterjed, nyúlik; *peták* (61) lemez; a bádóg, pátok dóros alak. A hellénben *petá-lo-u* lemez, *petálo-poiosz* bádógos.

Kereskedés. Szittyiaország földrajzi helyzete olyan kedvező volt, hogy a kereskedelem nemcsak a belföldön virágzott, hanem a szomszédos népekkel is igen élénk lehetett az áruforgalom. A Fekete-tenger s a beléömlő nagy folyók már kezdettől fogva a hajózásra terelték a figyelmet. A helléneknek a *Pontosz Euk-szeinosz* északi partjain gyarmataik is voltak, köztük leghiresebb a mélosziak által alapított *Tanaissz*.

A belföldön főleg fuvarosok szállították a portékát (*phortia*, *phortika*). A fuvaros szó ősi alakját megőrizték a gőcsei és őrségi dialektusaink: fóros, a hellénben *forosz* = hozó, vivő, teherhordó; itt leginkább összetett szókban használatos és akkor hangsúlyozva *fórosz*, pl. *sziguno-fórosz* = szigony-fóros, vagyis szigonyhordó. Persze, nyelvtudásaink a német *fuhrmann*-ból származtatják, de akkor »fűrnán«-t várnánk.*) Kétségtelen azonban, hogy a német *fuhr* (*fahren*) ugyancsak a görög *fore*-átvétele (95. l.).

A kereskedés iránti fogékonyság hiányzott már őseinknél is: Őrmények, görögök foglalkoztak ezzel a szittyáknál is. Kalmár, kalamár jelentése is sípos; batyuval a hátukon járták be a falvakat, sípszóval figyelmeztetve az embereket a kedvező csere-berére. A sípos zsidó nálunk is megvolt még nem régen is. *Kalam-osz*, *kalamár-ion* nádsp; *kalamaul-ész* sípos; a német *klammer* nem tartozik ide: *kréma-tiz*- kereskedik. Nem kell nekünk Svédországba se utazni, hogy az ottani Kalmár város nevéből származtathassuk le megeresztett fantáziával kalmár szavunkat, maradjunk mi csak a szittyia szótár mellett!

A szatócs is batyuval járt: *szatt*-megrakodik, megtöm; (-cs képzőre v. ö. szű-cs). Elegy-belegy, gulegőgya árúi voltak: *golg* rövid, vegyes árú. Boltos is eredetileg *poléész*, synk. *polész*, hasonulva *poltozz* = eladó, boltos; a nyeivérzik aztán bolt-tal hozta összefüggésbe; keresk-edik pedig *heür-isch*, de *heür*-től kere-s, sőt h : sz szere-z.

Egészbenvéve a szittyáknál cserekereskedés folyt, de voltak érmeik is görög felíratral, egyik oldalán az illető szittyia király arcképével. Legszokottabb neve, mint a helléneknél *khruzs-ion*, S *kuusz* garas, n: grosch, tehát aranypénz volt.

Mért-ék a *metre*-mérni ige főnévi hangszerés alakja (61. l.). A mértéket szógafára helyezték: *zúgo-ss*, S *zúga* = meleg; tehát szógafa = mérlegfa. Ez a földbe vert kőnyök alakú fa, vagy baltalábú alkotmány, mint amilyent a fényképezék használnak. Ahol a három láb fent egy helyen összefut, onnan

*) Van is »fűrnányos« szavunk. Fóros-ból lett később fuvaros: fuór, fuar, tuhar, fuvar.

kampó lóg le, melyre a mérleget akasztják. (Sok helyen a bográcsot is szögárára függesztik föl.) A laikus és a népetim. a szolgálival hozza összefüggésbe e szót, persze így értelmetlen.

kere-s, szere-z	<i>heür-</i> szerez, keres; <i>heür-isk-</i> keresk-edik, h : sz szere-z
kér, ker-ül	<i>khér</i> , met. <i>khér</i> kér; <i>kher-</i> (<i>khre-</i>) kézhez ad, kézbe kerül; mibe kerül?
ád, ad	<i>aulo-</i> ad; <i>n d</i> előtt pótlónyújtással kiesett; ug.: anda
vesz, visz	<i>oisz-</i> , <i>visz-</i> , <i>vesz-</i> (<i>fer-</i>) visz, vesz, hoz, fiz-et, fosz-t, vis-el, vez-et, vez-ér (61. l.) stb.
el-vész, vesz-t	<i>hész-</i> , <i>vész-</i> elvész, veszt; <i>hész-a</i> , <i>S vész</i> veszteség
kár	<i>kér</i> , <i>S dór kár</i> kár, veszteség
ár-ul	<i>ár-</i> , <i>S ai</i> = á, é <i>ár-</i> vesz, kap, nyer
ér (érték)	<i>ár-</i> , <i>S ér</i> nagyra becsül, elér stb.
olcsó (alacsony)	<i>olító-s-u</i> , <i>S synk. olcsó</i> kisebb, csekélyebb; v. ő. ocsáról, 111. l.
alku-szik	<i>oligo-</i> , <i>S synk. olgo-</i> kevesít, kicsinyít
boltos	<i>póltész</i> , <i>S synk. és has. póltosz</i> eladó, boltos
kalam-ár	<i>kalam-osz</i> , <i>kalam-ár-ion</i> nádsíp; <i>kalamul-ész</i> sípos, tehát házaló vagy sípos
szat-ócs	<i>szall-</i> megrakodik, megtöm; -cs n. auct. k.

Lásd még büllér (61), vásár, véka (29), bees (31), csal (36. l.).

Jegyzet. Mészáros a metszeni ige származéka: *tmé-* (*temn-*) metszeni; -z (-dz) képzővel *mé-dz* metsz, ebből mész-ár (61. l.). Mészáros alakra v. ő. takács és takácsos.

Talál, tanál a hellénben *talh-*, *S tmé-ül* talál; a szó fejlődése: tuhál, tujál, tulál, talál; a szóközépi h : j : l változatra v. ő. fehér fejeér, szijács szilács. A *tukh-* a hellénben kétszeresen n-pótló mint *lambau-: tu(n)kha(n)-*; ennek megfelelően a szittyában is van -n-toldó alak: *tukh-ál* s ebből tanál, tanál. *Tukhon* mint határozó = talán; *tukhon* összevonva *tún* és ez az összevont alak megvan nyelvünkben is. Az összevonásra v. ő. üheg, üjeg, üg (üveg). A »talán« vagy »tán« a magyarban semmiképen sem vezethető le a találni igéből; de a göröggel való egybevetés után tisztán áll előttünk ez az alak is: a »talány« sem »talányos« már! A *tukh-* tőből való a duga is; dugába dől 102. l.

Államforma. Biráskodás.

Hogy a királyi intézmény megvolt őseinknél, ezt tudjuk a szittyák történetéből, a király szó nem átvétel a szlávból; etimonját már láttuk (64. l.). Hogy a király alkotmányosan uralkodott, mutatja a vérszerződés, mely csak megújítása lehetett egy régebbi formának. A törvények végrehajtója a bán (*pan*), a »nagy úr«, (v. ő. *pambasileusz* fő-fejedelem). Tiszt a tisztelni ige származéka*).

Kétségtelen, hogy már a legrégebbi időben volt nemesi osztály s ez részesült a kormányzásban és törvényhozásban, épúgy mint a

*) Tisztel: *tiz-*, *tids-*, *S dór tisz-el*; tiszt adj. verb., de lehet későbbi hibás alakulat.

papi osztály. A rabszolgaság közönséges volt; v. ö. a tulajdon (*doulidion* szolgabírás) és a kun »duló« (szolga) szavakkal. De a földesuraknak jobbágyaik (*opad-* szolga, 39. l.) is voltak; a paraszt szó görög megfelelője *porosz*, S *porosz* magvető, a csángóban még zártabb: poroszt; -t dem. k. vagy egyszerű járulékhang, mint arasz arasz-t (*korosz* mérték). V. ö. még: *paraszt-asz* (segítő, társ) vagy *parasztli-osz* a hesztia melléki, ez esetben olyan zsellérféle lehetett. De a kapott föld és ház hasznélvezete fejében sokat dolgozott a földesurnak, keserves munkával rötta le a bért, a kamatot (*kamat-osz* sanyarú munka, keresmény).*) A pandúr (*pandoul-osz* teljes rabszolga) talán a bíró szolgája lehetett, míg a darabont (*therapont-isz* szolga, segítő) a főurak fegyveres kíséretéhez tartozhatott. A nép (*nép-iosz*) az együgyű, gyermekes, a pór (*paur-osz*, S *pór*) kis, hitvány, mint a hellén *koinosz* = népi, póriás, alacsony, aljas, közönséges. Polgár szavunk sem a németből való: *purgo-* toronnyal megerősít, véd; ebből *purg-ár* (61. l.); *purgosz* torony, vár, város, burg. (V. ö. bulgár.)

A »közönséges« hellén megfelelője *ksziun-osz*, S *küszün*, mely csak szinonimája a *koinosz*-nak; a köz pedig rövidített alakja a közön-nek.**) A község is innen ered, épúgy mint *koinosz* nemcsak köz, közönséges, hanem (*to koinon*) község, gyülekezet is. A község feje a bíró (*bir-* met. *bri-* erős vagyok), igen nagy hatáskörrel leruházva.

A vidéki (tanyai) nem tartozott a község kötelékébe. Görög megfelelője *idi-osz*, S *vidi-vidik-osz*, a külön, magános, az otthon, csendben élő, »procul negotiis«. De ép ezért a világtól elmaradt, hivatal, tekintély s befolyás nélküli; járatlan, tudatlan (idióta). Egy tőből való az idegennel (vidéki a kunban idegen): *idi-geu-* idegen és az ügy-gyel; a kezdő digammát mutatja a »vigy« (ügy) és a göcseji »hidegen« (v > h) alak.

A községháza eredeti neve börtön (*pürtan-ia*, S met. *pürtan*, *pürtün* városháza); itt osztott igazságot a bíró, itt volt a börtön is; nyelvünkben csak ebben a jelentésben maradt fenn a szó. A tömlőc vagy temlec a hellénben a *de-* igéből származik, melynek jelentése megköt, bilincsel (*deszmosz* kötéll, fogság, kerker); nyelvünkben is: *dema* kötéll, bilincs; miart ige *tem-öl*, partic. *temlő* s ebből dem. képzővel *temlő-ce*.

*) A kamat tehát eredetileg a munka, s aztán a munka jutalma, eredménye: szerzemény s végül a kamat. Ugyanaz az úszjárás, mint a hellénben: *ergon* = munka, fáradság, siker, keresmény, kamat.

**) V. ö. köszön, köszön-t: *ksziuno*, *küszüno* közül, tudtul ad, társaságba lép; »adjon isten jó napot mind közönségesen!«.

A kivégzés egyik neme volt a megkövezés, ezt a poroszló-k hajtották végre (*prosz-leu-*, S partic. *poroszleud* megkövező); a hóhér akasztott, a bakó pedig felnyársalta a gonosztevőt. Porkoláb szavunk görög megfelelője *porphulák*, met. *prophulak-sz* előörs, űrtiszt; hangcserével *porkuláp*, épügy — mint láttuk — *narmoluk* (*morboluk*)-ból morkoláb (137. l.).

biró	<i>birá-</i> , met. <i>bría-</i> erős vagyok, birok vele; biró az erős
it-él	<i>itkū-</i> , <i>itkū-u</i> itél, fenyít
bűn-tet, bílín	<i>poiu-a</i> büntet; l: puni-, poena (póna)
vád, vétek	<i>ait-ia</i> , S <i>vajt</i> , <i>vát</i> , vét vád, vét-ek; <i>aitiasz</i> vádolt, vétkes; l: vitium*)
ak-aszt	<i>agkh-</i> , <i>ankh-</i> megsínegél, megfojt; n: hangen
függ-eszt	<i>szfigg-</i> , <i>szfing-</i> megfojt, zsinoroz; v. ű. csűng, csűgg
kaloda	<i>kolada-</i> büntet, kínzó
kóter	<i>szkoter-osz</i> sötét
börtön	<i>prítan-eion</i> , S met. <i>pürtan</i> , <i>pürtün</i> városház, törvényszék; itt volt a börtön is
tömlőc, temlec	<i>demá</i> kötél, bilincs; <i>de-</i> megköt, mint ige: <i>dem-öl</i> , dem. k.-vel <i>temlő-ce</i> ; a hellénben is <i>deszmasz</i> kötél, fogság, kerker
lakol	<i>lakh-</i> (<i>lagkh-an-</i>) sors által rendeltetik, részesül; <i>lakh-osz</i> végzet, jutalék; v. ű. kijutott neki a jóból! v. ű. lak (lakás, örökség)
hóhér, hóhár	<i>ankh-</i> (<i>agkh-</i>), * <i>hankh-</i> akaszt; <i>n kh</i> előtt pótlónyújtással kiesett: <i>kóh-ér</i> , -ér k. 61. l.; n: lián-gen, henker**)
bakó	<i>pak-</i> (<i>pég-</i>) szúr, felnyársal (gonosztevőt)
bonyik (zsvány)	<i>phonik-osz</i> gyilkos; bojnnyik: <i>phojnik-</i>
lop	<i>klop-</i> lop; <i>klopeusz</i> , S <i>lopósz</i> lopó, lopós
tolváj	<i>dolovei-sz</i> , S synek. <i>dokvaj</i> , <i>dokvaj</i> csaló, alattomos; -eisz eredetileg: -zei-sz
orv, ór-gazda	<i>fór</i> tolvaj; l: fur
ál, álnok	<i>fél-osz</i> , S dór <i>fil-</i> álnok; <i>állo</i>
lator	<i>lathriusz</i> alattomos, álnok; l: latoro**)
csen, sin-kofál	<i>szin-</i> elrabol; <i>szin-ís</i> kártevő; v. ű. csin
rab, rabol	<i>harp-az</i> , S <i>hrap-</i> rabban, rapio
vall	<i>fa-</i> (<i>phé-mi</i>) vé-l, állít; <i>ball-</i> vall
porkoláb	<i>porphulák</i> , met. <i>prophulák-sz</i> űr, előörs; hangcserével <i>porkuláp</i>
porozló	<i>prosz-leu-</i> , S partic. <i>poroszleud</i> megkövező

*) Itt is u. a. észjárás! Vád-ol, vét u. a. gyök, az egyik dóros, mélyhangú. A vádolt a vétkes; *aitia* vád és *aitiasz* a bevádolt, vétkes.

**) Zűg *ank-osz* (*ayk-*), **szank-* hogyzűg; *ankón* zűg, szeglet, tk. görbület, l: *angulus*; v. ű. hankalékos = görbe (*ankulosz*); kezdő-sz-ből *h* a ez megvan még a *hankalékos-ban. Ág, **ank*: *ank-osz*, de *n k* előtt pótlónyújtással kiesett: *ak*, *ag* hajlás, görbület, horog. Ágaskodik (kevénykedik is a székelyben): *ayka-* felemelkedik, felfuvallokodik. V. ű. ág-ál (henceg).

***) Oly nagy családú szavunk, s annyi mellékjelentése van, hogy csak a felületes nyelvész gondolhat latin átvételeire!

Jegyzet. Családneveink egytől-egyig levezethetők: a görögökből. Baros: *barusz* az erős; Kont: *kont-oss* kopja; Gál: *kál-oss* szép*); Apor: *apor-oss* ellenállhatatlan; Gara: *gra-uss*, S *gara* vén; Luka: *luko-sz*, S *luka* farkas; Vaszari: *basszari-on* róka; Bakos: *bakkusz* vastkos; Pekár: *peko* fészül, S *pekár* fészül; Rafai: *rafcsüss* varró; Tas: *dasz-oss* szőrös, bozontos stb.

Hadászat.

Had szavunk görög megfelelője — mint láttuk — *hod-oss*, S *hod* út, utazás, hadjárat, aztán a sereg is, mint ahogyan a német *zug* huzás, költözés, csapat. Sereg is ilyen alkotású szó: *szür*-húz (*szür-ak-sz*, S *szürük*, *szürüg* 61. l.), a hellénben is *szür-mosz* huzás, sereg; *szür-dén* csapatonként. A vándormadarakról is azt mondjuk: »húznak«, seregenként költöznek.**) A háboru és csata etimónját a 146. és 105. l.-on fejtegettük. A harc (*kharisz*, S *synk. harsz*) jelentése eredetileg inger, kedv (harci kedv), öröm; átvittén a hellénben is *khar-ma* örömszaj, csatazaj, harc. (V. ö. *harso-na*.) Igen érdekes fogalomalakulat, jellemző őseink vitézségére; harcikedvére! Diadal görög megfelelője *diakle*-versenyt küzd, *athlosz* versenyharc, *athlon* a pályabőr; *dia* összetételben verseny is, *dia-thal-oss* versenydíj, diadalmi díj (*thal-oss* olajjág) és a diadalmi díj a borostyán (*ariszteion*).

Érdekes az »oltalmaz» és »segít« szavaink eredete.

Az »ótalom« (lambdacizmusal »oltalom«) hellén megfelelője *ótl-* magától eltaszta, visszanyom, állásából kiszorít, az ellent megszalasztja. Ót-alom mint védelem, ez pedig *feid-*, *fed-*. S *ei* = *é* *fid* vagy *véd* kimél, takargat. Olt, kiolt ellenben nem lamb. alak: *ol-* megsemmisít, kiirt, megöl, elenyészik; tehát ugyanazon jelentése van mint a latin *extinguo*-nak, ez is kiolt mellett jelent még: megöl, megsemmisít, kiirt; sőt *extinguitur* meghal. Mint láttuk, meghal is az *ol-* (*hol-*) származéka.

Seg-it, *sik-ít* a hellén *hik-*, *hig-*, üsgörög *szik-*, *szig-* alakoknak felel meg. Főjelentése: jön (segélyül jön), aztán oltalomért, segítségért esedez, rimánkodik: (*hike-szia*); de nemcsak a segítségért kiáltó, hanem maga az oltalomadó, a védő is (*hike-tész*). A sikít és segít úgy viszonylanak egymáshoz, mint a *boa*-kiált a *boé-the*-alakhoz, melynek jelentése: segítségre siet; de maga a *boé* is nemcsak kiáltás, segélykiáltás, esedezés, hanem segély is! *Boa*- a magyarban *boj*(j)ál = kiált; v. ö. baj. Pompás, beszédes példák ezek a magyar és görög azonos észjárásra!

A *hik-* vagy *hig-* jelentése még »megelégszik«; nyújtott töve *hikano-*; *hikauoss* = elég, kielégítő; a magyarban csak el- igekötővel: *el-ig*, *el-ig-szik*, *el-ig-edik*. E jelentésben az *ig-* nyelvünkben elavult, s így a nyelvérzék az el- igekötőt nem érzi ki; ezért »meg-clig-szik« is, mely tk. már pleonazmus;

*) *Kál-oss* kellemes, *káll-oss* szépség; összefügg ezzel *kél-*, S *kelle*- elbájos s ebből *kell-tmosz* kellemes; v. ö. kéjleleg: *kél-ain-* gyönyörködöt.

**) Csapat-ra v. ö. *szlib-oss* út, csapás; *szlib-*, S *csib-* kinyomoz; v. ö. el-csipni a tolvajt. A népetim. a csipni-vel zavarja össze, ezért el-, meg-csip kies. helyett.

de a hellénben az igekötő halmazás igen közönséges. Végül jegyezzük meg, hogy az -ig határozórag is innen sarjad: *hig-*, *ig-* clér, eljut; ház-ig = a házat eléri.

Szúke-vény sem egyéb, mint az oltalomért esedező (*szúke-*, *hike-*); de hatással volt e szó kialakulására a *füg-*, *fük-*, S *szük-* menekszik, fut is. Viszont fog-ad, befogad is *fug-*; *fug-adjon* menhely, befogadó. Itt is *fuga* = futás, szúkevény, de segély, menhely is, mint láttuk a *boé*-nál. Fogad *fugait-en* elfűz, de egyszersmint befogad is.

A félelem, mint a bátorság ellentéte, hiányzott őseink szótárából. Fél tk. sejt, gyanít*): *fél-*, S *fél-*; mint ahogyan a hellénben is *oio-* vél, sejt, fél. Kétségtelen ezek után, hogy a *vél* szavunk csak alakváltozata a *fél*-nek. Irtózik: *firt-*, met. *firt-*, s e met. formából származik *rett-en* -n pillanatnyi képzővel.

Lássuk most a legyereket.

Lő, lőv *leü-*, *lev-* megkövez, és az ugorban is *li* dob. Paritytyáz a rőpít (*rip-* hajít, kilöök, lő) ige származéka: *pro-rip-losz*, S *borrip-losz*, *porripla*, hasonlva *porilla* a kirőpített, mint ahogyan balta is *paltosz*, S *palla* a hajított és *paltou*, S *palla* hajító dárda. A nyíl *neüra* húr az iven; r:l *neül*, *nül* (v. ő. nyir-fa nyíl-fa); *neür-* nemcsak az ívhúr; mellyel a nyíllivet kifeszítik, hanem maga a feszítő is. Nyirettyű is innen: *neüro-losz* ívhúrokkal kifeszített. A puska hajdan csak gyermekjáték volt: a bodzafapuska: *plusza-* felsű, *plusza* szélszorulás; -ka dem. képző. Ij, ijász etimonjait már láttuk (53. l.).

A kard görbesége után kapta a nevét: *kurt-osz* görbe; de v. ő. *kart-osz* kemény, szilárd. Szab-lya **sziplu-osz* kard, -lya dem. képző vagy **sziplio-sz*, S *szipja*; n: sábel. Pallas a suhintó: *pall-* forgat, lebegtet; esákány a szakító, repesztő: *szakha-*, S *szakha-* szakít, szúr, repeszt; partic. *szakhon*. Kop-ja is ütőeszköz: *kop-isz* (*kop-üt*, vág). Lásd még *szekerce* (63), *dárda* (64), *tör* (88), *lándsa* (20), *szigony* (42), *buzogány* (31) etimonjait.

Tábor szavunk mutatja, hogy sánccal, árokkal erősítették meg azt: *taphiro-sz* sánc, árok; a vár pedig eredetileg figyelő, kémlelő hely volt: *hora*, *vor-* várni, figyelni, vigyázni.***) Legfontosabb része a kapu, mely tk. őrtorony, kémlelőhely: **kopcu-* kémlel, **kopa-sz*, S *kopus* a kémlelő, a vigyázó, a kapus; **kopé* őrtorony, kémlelőhely. E szavunk is átment a törökbé.

Vár és városneveink jó útbaigazítást nyújtanak arra nézve, hogy tulajdonképen mit jelent a vár.

Világos	<i>fülakoss</i> őrző, védő
Fülek	<i>fülak-sz</i> . S hason. <i>fülék</i> őrző, védő
Kaposvár	<i>*kopu-</i> kémlelő; v. ő. <i>*kaposz</i> árok
Eger	<i>eger-</i> (<i>egcür-</i>) éber; éberre v. ő. <i>hülpar</i> u. a.

*) Gyanít: *gon-*, met. *gnó-* (*signó-szék-*) vél, észrevesz.

**) V. ő. *or-oz*: hegy, *bor-oz*: erős.

Esztergom	<i>heszt-erg-</i> bezár; <i>heszt-ergoma</i> zárt lak
Hort	<i>khort-oss</i> bekerített hely
Moson	<i>mosenu</i> fatorony
Börgönd	<i>pürgion</i> torony; -d helyképző
Bars	<i>phaross-</i> , S synk. <i>pharsz</i> fénytorny; v. ő. <i>baruss</i> , S synk. <i>barsz</i> erős
Bihar	<i>biar-oss</i> (<i>bia-</i>), S <i>bihar</i> erős, dacoló
Dab, Dabas	<i>top-oss</i> erődített hely; állás
Körös	<i>güross</i> kerekded; régi köralakú sáncainak még nyomai vannak; v. ő. Győr
Megyer	<i>megar-oss</i> , S hason. <i>mejer</i> palota

Vezér szavunk kétségkívül a *phur-* ige *oiss-* alakjából való: S *visz* viz; vez-el, kormányoz. Parancsol *parangel-* u. a., de maga a *para* is parancs: *ta para tinoss* = ami valakitől származik, valakinek a parancsa; ez esetben -csa dem. képző. Hír, hér: *kéritt-*, S synk. *kirt-* hird-et; *kérik-ss* hírnök, helyesen »hírók«; hírnök alak a pohárnok, asztalnok hatása alatt keletkezett. V. ő. még *khér-*, S *khér-* kér, kér-d, hir-det. Tor-ol *sthor-* (*stheir-*) rombol, dúl, pusztít; v. ő. tör. Pusztít (46), rabol (47), dúl (146), portyáz: *porthe-* rabol, pusztít; ör (24), béke (23), eskü: *iszkhü-ss* erkölcsi erő; *iszkhü-* ereje van, ér; *iszkhüro-* megerősít.

Vallás. A székely-szittyá írás.

Vallás. Ismeretes, hogy a szittyák mithológiája többé-kevésbé meg-egyezett a görügglal, hisz Heraklesz ivadékaiknak tartották magukat. Egyik-másik hitregebeli alak fenn is maradt a nyelvünkben, pl. Herkó páter: *Züiss* vagy *patér herkeiosz* az udvarvédő. A tündér is aféle nimfa lehetett: *Tündár-oss*, S hason. *ttudér*, Bateia nimfa fia volt. A németim. összefüggésbe hozza e szót a tűnni-vel: *sthiu-* vagy *sthiuüt-*, S synk. *tiud-*, *tiud-ér* (61. l.) a tűnő. A garabonciás eredetileg írdeák: *graph-*, S *garap-* ír, *garap-en-ss* garabó, garab-onc, de az írástudók varázslással is foglalkoztak. Az áldozatokról és a táltosról már megemlékeztünk. Isten igen ügyes szóalkotás: *iszthen* az erő, a hatalom (25. l.). Őseink világlétfogásáról már szólottunk (52., 53. l.), az operenciás tenger a határtalan (*aperantoss* végtelen), mely a köralakú földet környezte.

Tegyzel. A szittyáknak hitregéik mellett kétségkívül voltak tündérmeséik, mondáik, vitézi- és virágénckeik is. Ezeket az igric vagy lantverő lantkísérettel énekelte (25. l.). Sajnos, nagy részben feledésbe merültek, Anonymusnak nem volt irántuk érzéke. Valószínű, hogy a rokon népeknél, főleg az ugor és török testvéreinknél még sok mondánk fentmaradt. Háládatos munka volna ezeket kinyomozni. (Baráthosi Balogh Benedek egy kötetre valót már be is mutatott: *Turáni regék és mondák a világ teremtéséről.* Budapest, 1926.)

Írás, rovás. A betűket hajdan fába rótták: *khrau-*, S *rav* karcól; ró, rov-ás. V. ő. *graph-*, S *raf* karcól, bevés, rájzol, ír. Ir szavunk származhatik az *ar-* bevés, szánt (*ar-iss*: ár) igéből, de hatással volt e szó kialakulására a *hier-oss*, *hür-oss* (szent) szó is: *hiero-graphis*, *huro-graphis* szent dolgokat jelképekben ábrázol, ír, ró. Író eredetileg az írástudó, az istennek szentelt, a tiszteletreméltó, a pap (*hircuss*, S *iró*), a szent dolgokat bevéső. Az írás tehát a szent dolgok, a szent dolgok feljegyzése, a szent írás. Író és pap ugyanazon fogalom. Így a táltos és garabonc foglalkoztak írással. Könyv, künnyü:

Érte, S küül kutyabőr, mint ahogyan *büblöz* hártya, papir és könyv. Hogy szittya őseinktől semmi írás sem maradt fenn, ennek az az oka, hogy érche, köbe nem róttak, csak fába, mely persze idővel elporhadt, a könyv (bőr) sem volt tartós. Aztán inkább görög nyelven írták le még a szent dolgokat is; láttuk, hogy a pénzeiken is görög felírást használtak.

A szittya-görög írást a székely őrizte meg. Az összes ABC-k közül legközelebb áll hozzá az ó-hellén. Nem szolgálai átvétel ez, hanem tudatos alkotás: ott, ahol eltérés van a két írás között, észre vesszük a szittya önállóságot; de ezen eltéréseken is látszik az alkotónak széles ismerete a legrégebbi írások körében.

Sebestyén Gy. »Rovás és rovásírás« c. munkájában a székely írást az ó-törökkel hasonlítta össze, de mindössze 3–4 jel egyezését állapíthatjuk meg (n, s, sz, r), míg az ó-hellénnel majdnem az egész székely ABC megegyezik.

Nagy naivság volna az egyes betűket összevetni a két írás mérlegelésénél: *a rokon hangcsoportokat kell összehasonlítani.* Az ó-hellén *k* betűt ne a székely *k*-val, az ó-hellén *g* jelet ne a székely *g* jellei vessük össze, hanem a *k*, *g*, *kk* hangcsoportot a másik ABC hasonló hangcsoportjával; úgy, amint már az *sz* hangoknál láttuk (42. l.).

A magánhangzók jeleinek egyezése különösen feltűnő:

	a	e	i j	o	u	ü
Székely-szittya betűk:	A	Ʒ	17	∩∩	M	4
Ó-hellén betűk:	A	Ʒ	17	∩∩	V	4

Az *e* a hellénben szögletes; a *j* félhangzó; az *u* és *v* jele a székely-szittyában ugyanaz, mert az *u* mint láttuk, könnyen átváltozik *v*-vé.

	h	k	g	l	f	z	n
Székely-szittya betűk:	X	◇	∟	∧	∧	⊗	∩
Ó-hellén betűk:	X	◇	∟	∧	∧	⊗	∩

	m	v	d	t	z	r
Székely-szittya betűk:	8	M	+	Y	∩	4
Ó-hellén betűk:	8	M	T	⊕	Y	∩

A székelyben az *l* a hasonló alakú *g*-től úgy van megkülönböztetve, hogy a jel egyik szárán belül egy vagy két vonás fordul elő, a *k*-nál pedig kívül; az ó-hellénben a különbség a *g* és *l* között az, hogy a *g* egyik szára

rövidebb. A székely *k* szögletes alakja a görög *q*-nak, viszont az arami és székely *u* körített jelnek a görögben szögletes jel felel meg. Azonos *m* a *b*-vel, *v* az *m*-el, *d* a *t* (*tk*)-vel, mint hangok is gyakran fölcserélődnek egymással: makog, bakog, vakog (39., 41. l.).

Lássunk most egy-két szót leírva székely-szittyá és ó-hellén betűkkel. A hasonlatosság meglepő. Az egyik szó »halina« (felső ruha), melynek görög megfelelője *khalina*, met. *khalina* = felső ruha. A szó jobbról balra olvasandó.

Székely-szittyá: 471AAX = halina

Ó-hellén: 471AAX = khaina

A másik szó »ágál« (büszkélkedik), a hellénben *agal*- u. a.

Székely-szittyá: AAAA = ágál

Ó-hellén: AA^A = agal

Fegyzet. A figyelem akkor fordult a székely-szittyá írásra, mikor Orbán Balázs az énlakai unitárius templom falán e jellekkel 1668. évből való felírást talált, melynek helyes megfejtése ez:

»*Georgius Musnai diakónus: egy az isten.*« Diakónus alatt hajdan a német lutheranusok *segédlelkészt* értetek; a német egyetemeken tanuló teológusaink hozták maguikkal e szót ilyen értelemben. A felíratban rövidítve fordul elő: *diaku* =, de persze a rövidítő jel (visszintes vonás a szó végtagja fölött) a székely írásban nincs kitéve, talán a = jel volna az.

A kun nyelv.

Amióta Cornidesz D. 18. sz.-beli magyar történettudós a Petrarca-codex alapján azt állapította meg, hogy a kunok törökök voltak, ez a kun kérdés — úgyszólván napjainkig — le nem került a szönyegről. Leghíresebb történetíróink majdnem kivétel nélkül magyar eredetűeknek tartották őket, de mikor aztán gr. Kuun Géza *Codex cumanicus*-a 1880-ban megjelent, főleg nyelvész körökben teljesen kialakult az a helytelen vélemény, hogy a kunok törökök voltak s beköltözésük után itt magyarosodtak meg. A kunok történetének legalaposabb ismerője, Gyárfás István hiába mutatta ki ez állítás tarthatatlanságát — nem lévén nyelvtudós — csak történeti érvekkel kísérte meg a cáfolást, de eredmény nélkül.

Még abban sem tudtak megegyezni, hogy a hazai nyelvjárások közül melyeket beszélik a kunok. A palócot a 12. sz. elején irt Nesztor-krónika alapján mindenki kunnak tartotta, a nagy és kis kunt már a nyelvük után is, de a székelynél megoszlottak a vélemények. A dunántúli besenyő telepek tájszólásai, a göcseji, az őrségi, a győri, veszprémi stb. szóba se jöttek.

Hogy egy nyelvterület szavai a szomszédos vidékre átszarmazhatnak, megengedem; de hogy jutottak el a székely szók a csiki havasokból a Mátramellékre, a Kis- és Nagy-Kunságba és a Dunántúlra, mikor a *közbeeső területeken nem ismerik ezeket a szavakat?*

Persze, véletlen egyezések ezek! Hogy a székely és a palóc a szivárványt *bába-bukrá*-nak, a bányát *bá*-nak, a hibás öltést *belesná*-nak, a virágos kendert *paszkonca-bender*-nek, a kétágú szeget *rikláb*-nak, az összetakolt kerítést *gám* vagy *gánor*-nak, a tokát *szak*-nak, a hó megfagyott tetejét *szirony*-nak, a szabóbogarat *zerb-köt*-nek, a fa édes nedvét *virics*-nek nevezik; ez mind véletlen. És véletlen még százon jóval felül levő egyezés is!

Véletlen egyezések a két dialektus grammatikai különlegességei is, a *-ni*, *-nál*, *-noll* névragek használata és a *-nál* ragnak *-hoz* helyett való alkalmazása (papni megyek, gyere nálam). • Alig hihetni, — mondja Simonyi Zsigmond*) — hogy közösen hajtották végre a bossó, kossó-féle (borsó, korszó) hangváltozást a székelyek és palócok; és mindenesetre *véletlen találkozás*, hogy az *-irt* ragot valamint a csángó s a keleti székelység, épügy ejti *-itt*-nek nyugaton a göcseji s őrségi nyelvjárás. • Hát aztán merő véletlenség az is, hogy a gyors és varsa szavakon sem a székely sem a palóc nem hajtotta végre ezt a hangváltozást? Mint ahogy a mongol és csuvas összebeszéltek és a tengiz-ből egyik se alkotott tengert!

És véletlen egyezés az a több száz szó, mely *csak* a székely és dunántúli, *csak* a székely, kis és nagy kun dialektusokban él, a többi nyelvjárásban pedig ismeretlen. Van aztán több száz szó, mely nem két, hanem több dialektusban használatos. Végül mindegyiknek van saját szókincse is, legtöbb a székelynek.

Miben tér el a kun nyelv a magyartól? Legszembetűnőbb különbség az, hogy a kun sokkal inkább megőrizte az ősgörög grammatikai alakokat, mint a magyar, a szavak eredeti alakjait is sokszor megtaláljuk itt, hangtana is még a régihez hűz és szókincse sokkal gazdagabb a magyarnál. A hangilleszkedési törvényhez tehát a kun nem nagyon alkalmazkodik. Szókincseben tömémentelen szó van al- és felhangokkal vegyesen (bereboly, berát, berázda, bélyng). A székely epam-ot és tenács-ot mond apám, tanács helyett. A ragokat se illeszti mindig a tőhöz, pl. a göcseji almával helyett almável-t mond; a *-nek*, *-hoz* rag is így viselkedik náluk, valamint *a-szer*-itt is, meg a palócnál is. A görög diftongusokat is megőrizte a kun (óma helyett auma); a szókezdő kettős mássalhangzóktól se idegenkedik, főleg a *br*, *tr*, *dr* hangcsoportok kedveltek (bregyó, brugó, drusza, drimba, trampli). Az igeragozásnál az egyes szám 3-ik személy ősgörög *-u* ragja még megvan a kunban, főleg a székelyben (értin, teszen); a görög *hoti* kötőszó itt még hod, hoty; a meg eg stb. Olyan szóalakok, melyek csak régi nyelvelméleinkben fordulnak elő, itt közönségesek, pl. örmény őrvény, mevetség nevetség. És, mint már láttuk, a görög szóalakok is a kunhoz állanak a legközelebb, pl. a kun piriz (fűrés) a görög *priz*- származéka. A kun egyes hangváltozásokat nem, vagy legalább nem úgy hajtott végre, mint a magyar. Pl. a *uy*, *ly*, *gy* ott még igen gyakran az eredeti *u*, *l*, *g*; a *j* > *gy* változat is máskép folyt le a kunban, mint a magyarban. A *d* = *gy* hangváltozattal is lépten-nyomon találkozunk: dió gyió. Az *s* > *h*, *k* > *c* cseréje szintén közönséges. Egyes magánhangzókat is zártabban ejtenek ki a kunok, régi nyelvelméleink alakjainak megfelelően.

Egy tömegben elszigetelten élő nép, *erőszakos beavatkozás nélkül* nem egyhamar vagy sohasem veszi át a szomszéd nyelvét. Példa erre az a sok nyelvész, — főleg sváb — mely a magyarság között élve, mindmáig megtartotta ősiségét. A csángót se tudta elnyelni az oláh.

*) A magyar nyelv, 2. kiadás, 144. l.

Nyelvünk legősibb alakjait is azért őrizték meg a kunok, mert elszigetelten éltek, hozzáférhetetlenek voltak, mondják tudósaink. De akkor hozzáférhetők voltak, mikor az ősi nyelvéket felcserélték egy idegen nyelvvél, máról-holnapra, mintha csak inget váltottak volna; felcserélték úgy, hogy nem maradt meg ősi nyelvükből egyetlen szó sem, egy egészszéges káromkodás sem. Hát logika ez? Vagy logika van abban, hogy amikor a kun az anyanyelvét egy batkára sem becsülte, az átvett idegen nyelvhez meg oly görcsösen ragaszkodjék, hogy abból még egy szóárnyalatot se engedjen elveszni?

Hogy a külföldi krónikák a kunokat egynek veszik a törökkel és hogy nálunk is ez a vélemény kezdett kialakulni már a 17. században is, ennek az a magyarázata, hogy egy-két kun törzs eltörökösödött és hogy hazánkba is bejutott 5-6 ezer ilyen kun-tatár, főleg Moldvából.

Kétségtelen, hogy a kun nyelv a szittyá-görög egyik dialektusa csak. Sajátságos szókinéséből már egy-két százat e munka keretében etimologizáltam, de erről a kérdésről külön kötetben számolok majd be.)*

Végszó.

Az elmondottakból kétségtelenül megállapíthatjuk, hogy a magyar nyelv indogermán és legközelebbi rokona a hellén-görög. Tőszavaink tetemes része, több mint a fele, csak itt található fel; de indogermán eredetünkönél fogva *természetes, hogy nyelvkincsünk egy része a latinban, a germánban, a szlávban is megvan, sőt szittyatörzseknek ugorral, mongoltörökkel való keveredése folytán néhány száz szavunk a hellén mellett egyezik az ugorral és mongoltörökkel is.*

Nyelvkincsünk összetétele tehát a következő:

- A) Csak a hellénnel egyező.
- B) A hellénnel és más indogermán nyelvvél is egyező.
- C) A hellénnel, de az ugorral is egyező.
- D) A hellénnel, de a mongoltörökkel is egyező.
- E) Speciális rész.
- F) Jövevényszavak.

A tárgyalt etimonokból mint alapigazság szűrődik le: *az ősgörög alapnyelvükben csak egytagú tövek voltak, egy vagy két mássalhangzóval kezdődve és végződve.*

Ől, él, ujj, iga szavaink elejéről tehát valamely mássalhangzó kopott el; tényleg a hellénben még *vel-^{**}* *khil-, guj-, süg-,* (l: *ing-*), viszont a hellén *oin-oss, ér* szavak is eredetileg *vin-oss, vér* voltak, amintliogy a latinban is

*) V. ö. még: Aczél J. Ősgör. ered. és a kun-szittyá ny. Veszprém, 1924. 58-71. l.

**) *Haire-* m. a.-jz: *vel-* megől, az osztjakban is *vel-* l'-ből később *h* lett: *ket-* elv, a szóvégi *v* jár. hang. Van *heil-* alak is, hajlam, mert ezt is jelenti: *heiluma, S hejlum, hajlum.* V. ö. *vál-aszt vel-*, *ei = é (á), n: wahl-en; fél (pártfél) vel-, vél- (hairsziszis telekeret); őlt, felölt vel-* vesz, felvesz. Láttuk (12. l.), hogy a *haire* tíz jelentésre nézve egyezik a magyar *ér*-rel, pl. *hairsziszis* érzés, (*ér*-ez, *ér*-t).

vinum, ver és a magyarban is vin-kő, vér. Őszinte szavunk tehát már összetett: *eiſſe-ſik-ſſe* vagy *eiſſe-ſik-ſſe*, S u-toldó *eiſſe-enthe*, *ſſe-ente* jó jellemű, auf-richtig. Madzag is összetett: *homo-dzag*, *omo-dzag*, a kezdő o (ko-) mint hangsúlytalan elkopott.

Szivárvány szavunk is összetett: *szfár*, S *szfár* éggömb; *fan* fény, tűnemény, *szfár-fár* tehát égi tűnemény. (Ai = á: *phalaina* balána, bálna.) Igen naiy e szót összehozni a *szórtrog* igével. A rokon nyelvekben is hasonló az észjárás a sztyárhoz. A görögben *toksson* tk. boltív, a latinban *arcus caelestis* égi boltív, az olaszban *arcobaleno* boltív-villanás; ez majdnem ugyanaz, ami a magyar égbolt-fény, vagyis égi tűnemény. A német *regenbogen* pedig a latin *arcus phœnus* szószerinti fordítása.

Csisz-ol töve csisz, a hellén *kssü*, tehát eredetileg *kssüſſ*, és a képzett alakokból ki is tűnik ez: *kssüſſe-tér* csiszoló, szuster. A hellén *rio* (*re*, *rd*) rohan, összeomlik (a latin *rio*) végéről is valamely mássalhangzó kopott el, valószínűleg *kh* (*h*), mely a magyarban: »roh-an» igében (-an pillanatnyi képző, illetőleg *is* toldás; v. ö. fog-an-zik, 70. l.) még megvan, ha ugyan ez a *h* nem hiatuspótló csak; a rom (*ru-ma*) szavunkban nincs is jelen. »Foly» az ősalak és nem a hellén *flu*, ez *ful*-met alakja; ép így »hall» (*kul*-ból met. *ku*-, az ugorban *küle*).

Az eredeti egytagú tövekből — úgy látszik, részben már az ősgörögben — kéttagúak is lettek az által, hogy a szó elejére euphonicum vagy erősítő magánhangzó került*) vagy pedig a kezdő kettős magánhangzó közé a könnyebb kimondás kedvéért széphangzati magánhangzót szúrtaak be. Számos példa van erre úgy a hellénben, mint a magyarban. Ott például *blékh-rosz*-ból euphonicummal *ablékh-rosz* alak keletkezett. Isztik-el (őszütkél) gyöke *sztik*-, *sztig*- sarkantyúz, a kezdő *i*- széphangzati járulékhang; *kssüſſe-oss*-ból így lett *kssüſſe-oss* közönös, közön-séges, közönyös,**) *szpor*-ból *szapor*-szaporít, szapor-odít, nemz.

A mintegy négyezer bemutatott etimonnál értelmi eltolódás nem igen fordul elő. Olyanokat, mint pl. az ugor *molycul* = siet (!) és ez a magyar »bolyong» volna, nem talál a szives olvasó könyvemben. Még a szittyamagyar alkotások is a legtalálöbbak, a legtermészetesebbek. Szag-ol *tsznhk*-, S *sznk*-ol léleklzik jelentésű ugyan, de a szaglás nem is egyéb, mint erős léleklzetvétel az orron át: belohelni az illatot. A finnen is *hucke* léleklzés, az északban *king* léleklzés, illat. A hellénben azonban *ods*- és *ossud*-, S *ossma* (tő: *ossnad*-, *ossnat*-) a magyar iszmat vagy számat (v. ö. zamat).

Értelmi változás látszik (de csak látszik!) a lomb szavunknál. A görögben ugyanis *loph*-, S *loup* (v. ö. lobog lampog, lép lamp) nem kimondottan lombot jelent, hanem bokréta, bóbíta, üstök, lobogó. De vegyük figyelembe,

*) Úgy látszik, mintha ellenmondás volna ez és aközött, amiket a 25., 26. és 48. lapokon kifejtettem, mely szerint a hangsúlytalan magánhangzó eljétséről volna itt szó. De jegyezzük meg, hogy a nyelvek sok ezer éves fejlődésében igen gyakori jelenség, hogy egyes szavak módosulnak, majd ismét eredeti alakjukat veszik fel. Erthető tehát, hogy pl. a magyar »dara» egy ősgörög intenzívummal erősödött *athara* alakból való, dacára annak, hogy a »darál» igében nincs meg az erősítő *a*-, de megvan a »hadar» »adar» alakban. Látjuk ezt a jelenséget a lambdacismusnál is; az *l* megjelenik mint járulékhang, idővel megint kiesik, de már pótlónyújtást hagy maga után: kopotyú, kopolyú, kopotyú; csak így értjük meg, hogyan lett *kafu-tész*-ből kopotyú, hosszú *ó* (ú)-val.

***) A *köz*, *közü* *kész* (*készü*). S *kssüſſe* együtt, *közöscn*, *ssze*; ez utóbbi *kssüſſe*-ből; v. ö. *öss*-ü, 76. l. Azt sem találjuk meg egy nyelvben sem, csak a hellénben, hogy a közön-séges és közönyös, közömbös ugyanazon szóval legyen kifejezve. A *közöscn* is középenlevő, részrehajlatlan.

hogy a hellénben is *komé* = haj, lomb, üstök, toll; *khaita* lobogó haj, lomb, bokréta; *lakhu-ossz*, *S lán* haj, lomb;*); a latinban is *comans* hajas, lombos; *crinít* lombosít, hajjal felruház. V. ö. *ki-haj-t* a növény, vagyis lombosodik, leveledzik. Ugyanaz az észjárás, mint a szittyában.**)

Sánta szavunk is bénát jelent: **szan-a-*, **szan-* megmerevül, érzéketlenülé lesz, megbénul; *szana-to-sz* vagy *szan-to-sz*, *S szánta* bénult, béna, de a hellénben s a többi rokon nyelvben is béna és sánta ugyanazon szóval van kifejezve.

Pöre alatt sokan a meztelent értik, de a könnyű, lenge ruháját is: pörécn öltözött, pöre-gatyás (egy szal gatyában). Ez utóbbi értelmezés a helyes. A görögben *szpeirosz* (tő: *szpeire-*), *S ei=ü pére, pöre* könnyű nyári ruha, lepel, boríték; bőr, hátya. V. ö. bőr (a tej bőre), de nem állati bőr, ez *biirsz-a*.

Ismételten hangoztatom, *annak a térvnek beismerése nélkül, hogy nyelvünk izig-vérig görög, magyar nyelvészkedésvől szó sem lehet*. Népetimologizálás csak, de nem tudományos eljárás! Vegyük pl. ezeket a szavainkat: terjeget, terőget, tarjoszkodik vagy tarjászkodik, teríttezik; jelentésük: terjegeti a szárnyát, illegeti magát mint a páva vagy pulyka. A magyar nyelvészek kétségtelennek tartják, hogy itt a tér, terjed, terjeszt, terít, alakjaival van dolguk. Szó sincs róla! Nézzük csak a görögöt.

terőget	<i>pterüg-id-</i> teriget, szárnyát emelgeti; <i>pterüg-</i> szárny
teritt-ez-ik	<i>pterült-</i> (<i>pterüssz-</i>) szárnyát lebegteti, rázza
taraj, taré, tar	<i>pteró-u</i> toll, forgó a sisakon, fejdísz; ág, lomb; v. ö. teriget, tarogat

A szó töve tehát *pter-*, *S ter-*, *tar-* toll, fejdísz, szárny; mint ige *pteros* s ebből *pter-üksz* (*pter-üg*, 61. l.) főnév, s ebből ismét ige: *pterüg-id-* és *pterült-* (*pterüg-j*).

Biz-tat szavunkat a magyar nyelvtudós a biz-ik szóval házasítja össze; amannak jelentése serkent, emezé trauen. Hogy aztán a kettő közt levő tálongó irt mivel tölti be, arra ne legyünk kíváncsiak. Lássuk ennek is a görög gyökét és néhány származékát.

biz-tat	<i>piez-</i> , <i>S pie-</i> blázat, sarkal; v. ö. biz-gat
buzd-ít	<i>S dór piessz-</i> buzdít, nőgat
pelés (prés)	<i>piesszisz</i> , <i>S</i> hiatusp. <i>pijesz</i> , <i>pilessz</i> nyomás, sajtolás; v. ö. <i>pile</i> összenyom; <i>préssz-</i> kicsikar, erpresszen
bijog, bilog	<i>piek-szisz</i> , <i>S pijek</i> , <i>pijeg</i> nyomás; 92. l., a bélyeget rányomni
píz, péndz, pénz	<i>piez-</i> , <i>S pie-</i> , <i>n</i> -toldással <i>péndz-</i> nyom, sajtol; <i>pie-szisz</i> , <i>S pise</i> nyomás, sajtolás, nyomott; a zétás (dz) alak több dialektusban él, tehát az <i>n</i> -toldás mégis <i>A</i> előtt van; de v. ö. ránc és penca (Vas m.)

*) Lány tehát a hosszú hajú; v. ö. *komé* haj, *komélessz* hosszú hajú, *koma-* hosszú hajat növezt; leány más tőből, 149. l. V. ö. hajalon a hajból, 108. l. *Lakhu-* a latinban *lán-a*. V. ö. még haj és galy szavakat.

**) Leng szavunk is eredetileg »lobogó« értelmű volt: *leg-*, *S n*-toldó *leng ég*, lobog, »láng-ol és a németben is *waken* = fú, leng, lengedez, lobog; a görögben pedig *phusza* szél, láng, lobogás.

Magának ennek az egy szónak, a pénznek az etimonja mily fontos művelődéstörténeti adat! Jelenleg úgy sajtolják az ércpénzt az acélbélyegbe, régen kalapáccsal »verték« belc. A szittyák tehát már nyomták, sajtolták az érmeket. Bőtű szavunk (*lűpo-sz*, hangcs. *pűtű*) azonban azt is mutatja, hogy az ábrát, jelet úgy verték be az ércelemezbe (pl. gomboknál): *lűpo-* ver, de rányom is! V. ö. pity-ke, *püt-ke; -ke dem. k.

Nincs a világnak még egy nyelve a magyaron kívül, ahol olyan pompásan megfigyelhetnénk, hogyan alakultak ki a szavak, hogyan hajtottak ki a gyökök. Majdnem minden fogalomra külön kifejezésünk van. Majd alhangú, majd felhangú alakban jelenik meg a tö, s más és más értelmű lesz; a rokon hangok is egymást váltogatják s velük együtt átalakul a szó jelentése is. Hát még mikor rengeteg képzőink is működésbe lépnek!

Vegyük fel pl. ezt a görög tövet *phűsz-*; már a hellénben is több alakja van, anélkül, hogy az a jelentésre kihatással lenne. *Phusz-*, *phűsz-* (jön alak), *phűsz-*, *phűsz-*, *phűsz-*, *phűsz-* és a magyarban: fű, bűz, bűz, bosszús, bűsz-ke stb. A szó fejlődése: fű, lehel, szelel, szuszog, felfűvődik (bűszke), szélszorulás, kilehelt pára, füst, láng, lob, s mint a szélfűvás eredménye: fázás.

fű	<i>phűsz-</i> (<i>phűsz-a-</i> , -a igeik.) fű; ug.: pű
szusz-og	<i>ph</i> > <i>sz szusz-a-</i> szuszog; v. ö. <i>szűké</i> fűge, 37. l.
bűz-öl	<i>phűsz-a-</i> szelel; <i>phűsz-a</i> bcl-szel; v. ö. <i>pűosz</i> geny
bűsz-ke	<i>phűsz-a</i> felfűvődés, felfuvalkodás, kevélység; -ke dem. k.; már régen is »bűszké«-t a bűz-ből származtatták*)
bossz-ús	<i>phűsz-</i> felfűvődik, fűjja magát (= bosszús a szé-kelyben); v. ö. bossz-an-kodik; -an n-toldás
bűsz-ül	<i>phűsz-</i> fűjja magát (bosszús)
fűst, fűs	<i>phűsz-a</i> láng, lob; <i>phűsz-a</i> kilehel, <i>phűsz-t-osz</i> a kilehelt pára; gőz és fűst a görögben is ugyanazon szóval van kifejezve; sőt <i>atmosz</i> gűz, fűst és a németben <i>athem</i> lehelet
bűz (pára)	<i>phűsz-a</i> a kilehelt (t. i. pára)
posz-og (szelel)	<i>phűsz-</i> u. a.; possz-ant, pűsz-ent: <i>pűsz-</i> , <i>pűsz-</i>
fos-ik	<i>phűsz-</i> (<i>fusz</i>) bűzöl; v. ö. még pűs-öl, pis-ál
pus-ka	<i>phűsz-a</i> szélszorulás; a bodzafa puska vagy szélpuska; v. ö. <i>phűské</i> , <i>phűsaka</i> gömböc, felfűjt hólyag; <i>phűskön</i> pohos; a <i>phűszka</i> ha szét-pul-kad, nagyot szól
fáz-ik	<i>fűsz-</i> fű; <i>fűsz-a</i> szél; v. ö. <i>frost</i> hideg, fagy, fázás; <i>frieren</i> fagy, fázik; <i>pszűkk-</i> fű, meglűl

Van a magyarban e tőnek egy v-toldós alakja is: fű, fűv- (pű, puv-); ebből valók puffad, pofa, pűffed, pűf-ög, bűf-ög, pohos (v: h) stb. szavaink.

*) Tehát bűzös régen bűszkét is jelentett; így érthetjük csak annak a régi írónak ide vonatkozó etimológiázását, akiről a 145. lapon szó esett.

Íme, láthatjuk, hogy nem egy idetévedt jüvevényről van itt szó, hanem az a görög tő mélyen, terjedelmesen begyökerezett a nyelvünkbe; sokszorosán, terebélyesen kihajtott és indái, kacsái össze-visszabogozták az egész szócsoportot.

Van ennek a *phüss*-nek a görögben egy rokon töve *phüssühk*-lehel, lélekzik, fagy stb. jelentéssel. Úgy látszik egy gyökből (*fa!* *phä!* indulatszó) erednek, utóbbi hangátvetéssel. Ebből is egész sereg szavunk származott: zih-ál, szag-ol, szü (szív), szik-ony, szig-ony, szirony, sik, zih-er, ziha-tar, zú (*zuh-os), szük-ség stb. Aztán ott van a *phüi*- ige, szintén egész szócsoportunknak az alapja!

A szófejtésnél mindig ügyeljünk, nines-e népetimológiával dolgozunk. Ez gyakran a legkiválóbb nyelvészt is tévedésbe ejti. Például »szán-alom« szavunknál a nyelvérzék -alom képzőt sejtett, s így elvonta belőle a »szán« tövet, s csinált aztán szán-akozik igét is. Pedig *szün-aluma* a görög megfelelője; jelentése együtt-búsulás, száanalom; szinonimája a *szün-algóna* = száanalom, tk. együtt-búsulás. Az *aluma* szót egy másik jelentéséből már ismerjük: álom. A *szün-*, *szon-* a szittyában a hangsúly folytán hosszú *szön-*, *szön-ná* lett. Végeredményben azonban a népetimológia egyik módja a szóalkotásnak.

Tudásaink szerint azonban a magyar mégsem görög, hanem egy középkori eszperanto. Százegynéhány nyelv hulladékjaiból szedgettük össze! Ez aztán a fantázia vad hajtása!

Eljutottunk most már a legkényesebb ponthoz, milyen szemmel tekintik nyelvtudásaink az új elméletet. *Elfogulatlan kritikára nem számíthatok, hisz a magyar nyelvészek nimbusa forog itt kockán.* Arra tehát el voltam készülve, hogy nem valami hozsánával üdvözlök majd a fölfedezésemet, mert ez veszélyezteteti az ő eddigi munkásságuk gyümölcsét, hanem egyet még sem vártam: hogy annyi *képtelen* ellenvetést tudjanak felhozni, sárba tiporva a logika legcselembibb szabályait is. Egyik nyelvészünk pl. a nagy tudós fölényes gesztusával kísérve szavait, így szólt: »Indogermán jüvevényyszavak.« »Igaz, — mondám neki — a bemutatott mintegy négyezer szóalakzatunk egy része, természetesen megvan a görögön kívül más indogermán nyelvekben is, de hát az a pár ezer szavunk, melynek megfelelői csak a hellénben lelhetők fel, hol vannak ezek publikálva, az áld, a biztos, a boldog és a többi három ezer? És hogy van az, hogy az ugorba, a mongol-törökbe ugyanazok a görög szavak jutottak be, amelyek a magyarba?«

Még olyan is akadt, aki a matematikai tudásomat is kétségbe vonta: a variatoria vonatkozó képlet helyességét. Szerinte ugyanis mindössze 360 szóalakzat lehetséges. »Kedves tanár úr, irtam neki — ez igen nagy naivság az Ön részéről. Vegyük csak fel pl. a »magos« szavunkat, a görögben *makossz* a magos, a magosság. De még a rokon nyelvekben is más-más szóalakzattal van ez a fogalom kifejezve; a latinban *allussz*, a németben *hoch*, a horvátban *gora* vagy *zeliko* stb. A világon van vagy ezer nyelv, ez mind különböző szóval él itt: a cigánynak *ucso*, a hottentottnak *swiga*, más a japánnak és más a kínainak, a dakotának, a mexikóinak. Tehát az Ön 360 szóalakzata egyetlen fogalom kifejezésére is kevés, hát akkor a többi 4—5 ezer fogalmat milyen gunyába bujtatja? Hisz ehhez öt millió szóalakzat szükséges!«

De hát a sok sivárságból olykor komolyabb kritika is fölvetődött. Egyik legkiválóbb nyelvtudásunk — mikor megküldtem neki a készülő munkáimból külön kiadott szemelvényeket — így nyilatkozott: »Aczél a magyar-görög

etimonoknak oly tömegével lép fel, hogy ennek folytán *szükségessé válik a revidiója* annak az elméletnek, mely a magyar nyelvnek az indo-germán nyelvekhez viszonyára vonatkozik. Am ez is csak foltozgatás lenne.

Mielőtt bezárnám a már hosszúra nyújtott utószót, még egy szavam volna nyelv- és történettudósainkhoz. A legszigorúbb tudományos alapon, az ismert hangtörvények alapján vezettem le nyelvünket a görögből; fölfedezésemet nem lehet egy gesztussal elintézni, várom a komoly cáfolatot. De hát ki tudna itt ellenérveket felhozni!? Először is azon kellene kezdeni, hogy kétszerkettő az nem négy, a variatio-elmélet, általában az egész matematika neveltséges kitalálás. Minden csak véletlen, a magyar nyelv is csak véletlenül egyezik a göröggel. De hát akkor a latin is véletlenül hasonló a hellénhez, az olasz a franciához, a holland a némethez stb. A *kiválogatás* elméletét is lehetne pl. azzal igazolni, hogy egy régi krónikából kimutatnának egy ilyenforma feljegyzést:

»Árpád pedig gyűlésre hívatta a tudós táltosokat és a törzsek véneit és abban állapotodának meg, hogy miként dicső őseink az ugor és török népekkel szemben is eljártak, úgy most a szláv nyelvekből is csak a hamisítatlan görög szavakat szabad átvenni; aki pedig a specialis szláv készletből is merítene, azt átok érje.«

Itt nem segít már semmiféle csűrész-csavarás, foltozgatás. Az egész rendszer recseg-ropog. Ideje már, hogy a helyes ösvényre térjenek nyelvészeink és historikusaink és ne hajszolják árkon-bokron keresztül a délibábot.

Még egyet. Ezt írja nekem a magyar eszmének egy lelkes apostola, Baráthosy Balogh Benedek, aki — mint egykor Körösi Csoma Sándor — tizenkét éven át kereste a messze Keleten a homokba temetett nyomainkat:

»Ha a mesterségesen elpusztított nemzeti és faji öntudatot és büszkeséget újra fel akarjuk élesíteni, akkor első kötelességünk, hogy fajunk és nemzetünk ősi dicsőségét és kiválóságát megismertessük újra népünkkel. Ennek a célnak szolgálatára állottam én és néhány lelkes, nagy tudású barátom, s ebben az irányban meg is kezdettem az erős munkát. Nagyon szeretnők, ha kedves Bátyámat is ebben a körben láthatnók s azt az igazán prófeta-szerű meglátásokat, melyeket Bátyám művéből látok, az együttes nagy cél szolgálatába állíthatnók.«

Hát én, amikor most feltárom nemzetem előtt azt a csodás világot, mely álomnak is merész, hisz elvakítja szemünket a fénylő nap, a *hellén* — azt hiszem, bőszégesen kivettem a részem abból a munkából, melyre ez az idézet céloz.

Balatonalmádi, 1927. május hó.

DR. ACZÉL JÓZSEF.

Jegyzetek.

1—50. l. 22. *gouñ* h. *ganü*; 28. vigyáz v. ö. *vid*, d:gy néz; vizsgál, vizítál; *vid*, *vissz*- néz, l: *visu* vizsgál; vál-aszt, vál-ogat: *vet*- (*heit*-, *hel*-) választ; 30. fene v. ö. *aino-luposs* fenevad; 32. szomorú v. ö. *za-mauro-ss* igen szomorú; 33. *gaid* h. *gaia*; 45. *ssteriph-oss*, S *cserip* merev, kemény, köves; v. ö. cserepes bőr; 45. *sztib-é*, S *csib*- dér, »megcsipte a dér, csipős hideg»; 45. csép: *szkép-ón* bot; dór *sikap*- csap, üt; 46. berena borona is: *peronté*, S *perona* hegyes eszközü, tövis; a borona szöggekkel kirakott; 49. lapát; *lopád-ion* tálcaska.

51—100. l. 53. óhaj: *enkhé*, S *óhé*, *óhaj*, v. ö. paré paraj; éh-ez: *étké*- kíván; v. ö. éh, ih, iha, juh, mint *aug*- ög, ég, jég; éhom más tőből (125); v. ö. *thunr-oss* szomj, italvágy, kívánság; 58. bl- kezdethez: *bég-et* *blékh-a*; v. ö. béka = bögő; kalapács: *kolap*- kalapál; 75. vele van: *vet*- (*hair*-) csatlakozik, hozzá áll, v. ö. párt-fél; 79. szinte, szintén: *szün* egyszersmint, együtt, *-le* sinuló ksz. = és, is, a latin *-que*; 85. kertoje h. kerjote; 87. jő: *hié*- (töve: *jé*-); 89. pille: *phill-on* levél, virág.

101—150. l. saráglya kerítés is: *kharak*- kard, *kharak-o*, *-is* palánkol; kh: s *khor-oss* sor; n: schragen; 107. létez *aléthiz*- erősítő *a*-val; 109. *hodekhon* h. *idiogen*, *idigen* idegen, más fajból való; 110. rés: *tréssi-ss* (*iltra*-) átfűrös, lyuk; dörzsöl: *lir*- met. *tré*-, *lürsei-ss* met. *trüssisz* dörzs; v. ö. töröl; 110. cikl: *szik-ss* darabka, morzsa; v. ö. szük: *szik-oss*; 111. durva: *durfo-ss*, met. *drufosz* karcolvány, tehát a nem sima, (*durp*-, met. *drup*- karcól); 114. piszok (piszk-) *aisskh*-, *viskh* (v: p 40. l.); mos: *musz*- tk. piszkol; v. ö. mos-lék = ocsmány, mosa-ték = piszkos víz stb. mos-dat (szid, gyaláz); 115. pál-ik *phant-oss*, S *pál* pállott; 116. fű-t: *szfü-dz*- forr; v. ö. fő; 117. ball-ag: *páll*- inog, hintázó mozgás; 118. hala-d, szála-d: *alen*-, **szalen*- fut, távozik; sz: h; 119. *kusszor*- h. *kusszar*-, *alamusz-i*: *alimoss*

aluszékony; 120. morog: *marg*- boszszankodik; morgós: *margoss* dühös; hi *hel* indulatszóból; dörög, zörög: *thore*-, met. *throé*-; 121. vergődik (vesződik): *vergad*- bajlódik; 124. ismer: *isz-éni* tud, *isz-ma*, *isz-ur*, *iszme-ross* ismerős, tudó; 125. ét, it, ét-el: *szt-oss* étel; kezdő *sz-re* v. ö. *széth*- *éth*- szítál; 126. törzs: *dürss* met. *drüss* tölgy; met. folytán *ü-ből* *ü*; test (tárgy is): *klüss-oss* a teremtett, alkotott; fona (pihe) *oin-authé* első pihe, szőlővenyigé; *oinass*, S *vin*, *fin* venyige; v. ö. fonos szőlővessző; 128. *rüti-ss* redő; v. ö. *rüty-k-ös* (gyűrött), *rücsök* (ránc); 139. kökörös, S *kük-orsz*, *kük-örse*; *orsz-oss* sarj, galy; 143. szilaj *hila-oss*, S *szilajoss* vig; 145. kényes, kényes *khuinoss* gögőse, elpuhult, kényelmes.

169. l. A diadém a homlokon átkötött szalag, a hatalom jelvénye. Heraosz szittyá király érmén is látjuk ezt. Lásd az ábrát.

TARTALOM-JEGYZÉK.

	Lap.
<i>Bevvezetés.</i>	
A nagy probléma megoldása. A felfedezés fontossága. Kőrösi Csoma Sándor. Horvát István. A tudós világ véleménye a magyarságról. Mit mond főkei Mór? A történetíró feladata.	3
<i>A módszer a nyelvészetben.</i>	
Hangutánzó, hangfestő szók. A kiválogatás. Megrendelésre képzett kölcsön-szavak. A kaptala. A véletlen. Több jelentésű szavak. A csalódos szavak.	6
<i>A szittyák.</i>	
Szittyá-görög rokonságunk. Hol volt a magyarok őshazája? A szittyák.	13
<i>A szittyá-görög hangok.</i>	
Mogánhangzók. Másállhangzók.	18
<i>A hangzók változásai. Kiesett- és járulékhangok.</i>	
Szóvégződés. A hangsúly hatása. A digamma. Az sz = h változat. A szókezdő k elkopása. A szókezdő t elkopása. A k = cs (sz) változat. Az i = j változat. D, t (th) = sz (z, zs) változat. Az f = sz cseréje. Az l : r foghangok változása. Az n : m orrhangok cseréje. A d : gy cseréje. Az ajkhangok változása. A k (kh, g, h) hangok váltakozása. Az sz hangok váltakozása. Rhotacismus. A metathesis. A magánhangzók változásai. Diptongusok. magánhangzótömörítés, hiatusz. Dör alakok. Az m mint járulékhang. Két másállhangzóval kezdődő szavak.	19
<i>Képzők.</i>	58
<i>A tö változása.</i>	
Az igetű gyarapodása n (m)-el. Tőhangnyújtó igetűvek, erős és gyenge alakok. A névszók töváltozása.	70
<i>A névmások.</i>	73
<i>A viszony. Esetragok, névutók, igekötők.</i>	74
<i>A melléknevek fokozása.</i>	76
<i>Az igeajjlítás.</i>	
Személyragok. A módjegyek. Az idők. A van és lesz.	77
<i>Kötőszók, nyomosítók, Határozószók.</i>	79
<i>A számnevek.</i>	79
<i>Ugor, török és gót rokonságunk.</i>	
Szittyá hatás a szomszéd népekre. Ugor-szittyá keverődés. Szittyá-török keverődés. Gót rokonságunk.	83
<i>Szittyá hatás a szlávosságra.</i>	96
<i>A szittyá-görög nyelvi szépségei és eredetiségei.</i>	99
<i>Nyelvünk legalsóbb rétegei.</i>	
A testek általános tulajdonságai. A tűz. Száraz. Járás, mozgás, pihenés. Beszéd, hang. A munka. Szerszámok, eszközök. A test és működése. Egészség és betegség. Gyógyítás és varázslás. A kedély, lelki jelenségek. Cívódás. A család.	109
<i>Állat- és növényvilág.</i>	149
<i>Vadászat, halászat.</i>	155
<i>A lakás. Házi eszközök. Butorok.</i>	157
<i>Földrajzi fogalmak.</i>	161
<i>Étkezés, lakmározás.</i>	166
<i>Ruházat.</i>	169
<i>Ipar, kereskedelem.</i>	172
<i>Allanforma. Bíraskodás.</i>	176
<i>Hadászat.</i>	179
<i>Vallás. A székely-szittyá irás.</i>	181
<i>A kun nyelv.</i>	183
<i>Végszó. Jegyzetek.</i>	185